

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Частина 1

**Полтава
2021**

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Частина 1

**Полтава
ПУЕТ
2021**

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

3-41

Друкується відповідно до Наказу по університету № 140-Н від 25 серпня 2021 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступник головного редактора – **О. В. Манжура**, д. е. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ПУЕТ.

Відповідальний секретар – **Н. М. Бобух**, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу ПУЕТ.

Відповідальний редактор:

А. С. Ткаченко, к. т. н., директор Навчально-наукового інституту денної освіти ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

Л. М. Шимановська-Діаніч, д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту ПУЕТ;

Т. В. Онішко, д. і. н., професор, завідувач сектору документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах кафедри менеджменту ПУЕТ;

Л. С. Франко, ст. викладач, завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин ПУЕТ;

М. Є. Розоза, д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ;

Т. А. Костишина, д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ПУЕТ;

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства ПУЕТ;

О. В. Ольховська, к. ф.-м. н., завідувач кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій ПУЕТ;

О. В. Яріш, к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ;

А. І. Мілька, к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ;

Н. В. Карпенко, д. е. н., професор, завідувач кафедри маркетингу ПУЕТ;

Г. О. Бірта, д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи ПУЕТ;

Г. П. Хомич, д. т. н., професор, завідувач кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства ПУЕТ;

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи ПУЕТ;

Г. П. Скляр, д. е. н., професор, завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу ПУЕТ;

І. М. Петренко, д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий
3-41 інститут денної освіти : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – Ч. 1. –
334 с.

ISBN 978-966-184-417-8

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; Готельно-ресторанна справа; Харчові технології; Освітні педагогічні науки; Облік і оподаткування; Менеджмент; Інформаційна, бібліотечна та архівна справа; Публічне управління та адміністрування; Комп'ютерні науки; Філологія; Фінанси, банківська справа та страхування; Економіка; Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; Товарознавство та експертиза в митній справі; Маркетинг.

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі», 2021

ISBN 978-966-184-417-8

ЗМІСТ

Частина 1

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Освітня програма «Товарознавство та експертиза в митній справі»

Олійник Ю. С., Кириченко О. В. Екологічні
аспекти виготовлення новітніх штучних волокон..... 14

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Бут С. О., Капліна Т. В. Інноваційна
стратегія підприємств готельного і ресторанного
господарства – шлях до ефективного розвитку 18

Гаращенко Б. В., Столярчук В. М. Сучасний
стан готельного господарства Полтавської області 23

Гордієнко Д. О., Капліна А. С. Підвищення ефективності
функціонування підприємств готельного господарства 28

Горішній І. О., Капліна Т. В. Інтернет-маркетинг
як засіб просування послуг підприємств
готельно-ресторанного бізнесу 33

Грицаєнко А. І., Капліна Т. В. Тренінгові програми
як засіб підвищення продуктивності персоналу
готельних підприємств..... 39

Zhezherya A. I., Volodko O. V. Promising innovative
technologies for implementation in hotel
«Guest house» Kharkiv 46

Крамєренко В. С., Карпенко В. Д. Розробка та
впровадження стандартів обслуговування для
закладу ресторанного господарства при готелі 50

Корнієнко О. А., Миронов Д. А. Сучасні комп'ютерні
технології в організації роботи засобів розміщення 53

<i>Махрова С. С., Капліна Т. В.</i> Удосконалення діяльності готелю butik-готель «Mirax Boutique Hotel» у м. Харків за рахунок інновацій.....	57
<i>Мельник С. Д., Капліна Т. В.</i> Кав'ярня як потенційний конкурент на ринку ресторанного господарства	63
<i>Моцакова А. П., Капліна А. С.</i> Упровадження маркетингових стратегій готельних послуг на підприємствах готельного господарства	67
<i>Садовська Д. Ю., Капліна Т. В.</i> Розвиток висококомфортних готелів категорії «****»	73
<i>Ситник Г. С., Капліна Т. В.</i> Інноваційний розвиток – основа конкурентоспроможності підприємств готельного господарства.....	78
<i>Тищенко А. С., Капліна Т. В.</i> Удосконалення діяльності готелю «Аристократ» у м. Полтава за рахунок інновацій.....	83
<i>Чемеренкова М. Д., Рогова Н. В.,</i> Якість обслуговування в ресторанах України	88
<i>Шанран І. А., Капліна Т. В.</i> Оптимізація системи надання послуг закладами ресторанного господарства Сумського регіону.....	92

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

<i>Бугай А. В., Дяченко А. Р., Горючкіна В. О., Котляр М. С., Хомич Г. П.</i> Використання добавок фруктові сировини в технології харчових продуктів.....	97
<i>Скрипник А. В., Ричкін О. І., Тюрікова І. С.</i> Дослідження плодових і ягідних купажів для технології десертів.....	104

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

<i>Балковий В. Г., Кононец Н. В.</i> Особливості сучасного покоління учнів і студентів в умовах розвитку цифрового суспільства.....	109
---	-----

Богдан Я. С., Кононец Н. В. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи як педагогічна проблема	119
Бондар С. П., Усанов І. В. Сучасні інноваційні підходи в навчальному процесі.....	124
Бондаренко В. С., Тодорова І. С. Особливості соціалізації студентів в умовах дистанційного навчання	129
Бузила М. М., Усанов І. В. Формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти	134
Бутенко К. А., Усанов І. В. Полікультурна освіта в сучасному вітчизняному педагогічному дискурсі.....	139
Варі Н. П., Тодорова І. С. Сучасні інноваційні технології та їх використання в навчальній діяльності	144
Веремійчик А. А., Усанов І. В. Конструктивні функції конфлікту	152
Воскобойник А. В., Кононец Н. В. Організаційно-методичні умови управління діловими комунікаціями в колективі в межах інноваційної діяльності закладу вищої освіти	157
Гриценко В. С., Кононец Н. В. Аналіз досвіду формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців готельного бізнесу	163
Гроза В. А., Усанов І. В. Проектна діяльність як педагогічна умова формування проектної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи	167
Денисенко В. В., Усанов І. В. Інформаційне середовище як фактор змін університетської освіти.....	171
Деркач А. Г., Усанов І. В. Музейна педагогіка в практиці сучасного закладу вищої освіти	178
Ємець В. Т., Шара С. О. Застосування інтерактивних технологій навчання (на прикладі викладання харчових технологій для студентів напрямку «Професійна освіта»).....	184

Журавель М. В., Тодорова І. С. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця через проєктну діяльність.....	190
Заліський А. С., Петренко І. М. Формування в магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності	195
Коваль П. В., Тодорова І. С. Етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики	200
Куроп'ятник К. О., Кононець Н. В. Модель методичної системи формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування.....	206
Лещенко І. В., Усанов І. В. Міжнаціональна толерантність як філософське і психолого-педагогічне поняття	211
Лисяк В. Ю., Петренко І. М. Методологічні аспекти дослідження проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів	217
Макаревич Р. В., Петренко І. М. Безпека людини в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання	223
Маньковська Д. А., Кононець Н. В. Емоції та почуття в освітній теорії та практиці.....	228
Мельник В. С., Петренко І. М. Дидактична модель реалізації проєктного підходу до організації науково-дослідницької діяльності студентів у вищій школі.....	235
Миколаєнко В. І., Нестуля С. І. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності	241
Митрофанов О. А., Тодорова І. С. Педагогічні принципи формування пізнавальної діяльності студентів економічних університетів.....	245

Миць Я. В., Петренко І. М. Попередження та вирішення конфліктів у діяльності керівників закладів вищої освіти	250
Могила С. Є., Тодорова І. С. Педагогічні умови формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи в процесі магістерської підготовки	255
Молодецький К. В., Петренко І. М. Професійна компетентність майбутніх інженерів хімічного профілю в закладах вищої освіти.....	262
Палаженко В. В., Шара С. О. Організація науково-дослідної роботи студентів.....	267
Панько Р. В., Петренко С. М. Система виховної роботи в закладах вищої освіти	272
Почтар І. Д., Нестуля С. І. Наукові підходи до формування медіакультури майбутніх викладачів вищої школи в процесі магістерської підготовки	278
Пух В. М., Петренко І. М. Становлення цінностей в освітньому процесі	284
Ропавка А. В., Кононець Н. В. Поняття педагогічної культури магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи»	291
Рудаков С. С., Кононець Н. В. Удосконалення професійної підготовки фахівців готельно-ресторанного господарства в закладах вищої освіти	296
Старолат В. С., Тодорова І. С. Ігрові технології в освітньому просторі університету	301
Ступар А. В., Усанов І. В. Критерії сформованості професійної компетентності майбутніх юристів у системі фахової передвищої освіти	308
Тоноян Д. Г., Кононець Н. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців економічного профілю	312

Федоренко Р. Ю., Шара С. О. Професійна толерантність як інтегративна характеристика професійної діяльності майбутніх викладачів вищої школи	317
Шульга І. І., Усанов І. В. Кіберпедагогіка: до постановки проблеми	323
Якубенко Т. М., Шара С. О. Критерії формування професійної компетентності майбутніх кухарів і офіціантів у професійно-технічних навчальних закладах.....	328

Частина 2

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Освітня програма «Облік і аудит»

Горбенко К. О., Прохар Н. В. Особливості формування облікової системи малих підприємств.....	14
Лисенко Т. А., Карпенко О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства	19
Мороз Л. А., Мілька А. І. Облік, аналіз і аудит як інформаційна база системи управління грошовими коштами підприємства.....	24
Росточило І. С., Мілька А. І. Організаційні аспекти здійснення економічного аналізу операцій з інвестиційною нерухомістю акціонерних товариств	34

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТ

Освітня програма «Бізнес-адміністрування»

Mensah Euraesi, Lina Johnson (Osun), Bondar-Pidgurska O. V. Features of functioning of corporate governance system in Nigeria	42
--	----

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА

Освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»

Передерій І. Г., Онінко Т. В. Інноваційні інформаційні
та комунікаційні технології у сучасному музейництві 48

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освітня програма «Публічне адміністрування»

Гриценко А. Г. Теоретичні підходи до
розуміння очищення влади (люстрації) 54

Процедімова А. М. Загальна характеристика
запобігання та протидії корупції як напрям
стратегічної діяльності при наданні освітніх послуг 61

Роман Л. В. Теоретичні підходи до розуміння
професійної етики публічних службовців 66

Тесля Ю. А., Баранов А. П. Міжнародне правопорушення
як підстава відповідальності при здійсненні
міжнародної публічної діяльності: поняття та види 74

Юрченко Р. Ю., Кульчий О. О. Концептуальні засади
електронного урядування та електронної демократії 83

Явдоченко А. Г., Лаврик Г. В. Межі судового
контролю за реалізацією дискреційних
повноважень органу публічної влади 86

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Освітня програма «Комп'ютерні науки»

Алексов С. В., Парфьонова Т. О. Створення
програмного забезпечення тренажера «Метод резолюцій»
дистанційного курсу «Математична логіка» 91

Гальчун А. М., Колєчкіна Л. М. Алгоритмізація та програмування елементів навчального тренажера побудови математичної моделі задачі вибору шляхів оптимізації добових обсягів виробництва деталей	96
Дядечко М. В., Колєчкіна Л. М. Оптимізація виробництва кабелю: алгоритмізація та програмування тренажера для побудови математичної моделі.....	100
Заможський О. О., Колєчкіна Л. М. Оптимізація розміщення культур: програмна реалізація тренажера (моделювання) дистанційного курсу «Проектне навчання з курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій».....	102
Купченко О. В., Черненко О. О. Створення тренажера з теми «Коди із виправленням помилок» дистанційного навчального курсу «Теорія інформації і кодування».....	106
Мельницький Я. В., Черненко О. О. Алгоритмізація та програмування тренажера «Комплексні числа» дистанційного навчального курсу «Алгебра та геометрія. частина 2»	111
Михайловський Р. М., Черненко О. О. Тренажер з теми «елементи векторної алгебри» дистанційного навчального курсу «Алгебра та геометрія. Частина 1»	115
Мороз А. В., Колєчкіна Л. М. Оптимізація плану виробництва: програмна реалізація тренажера для дистанційного курсу «Проектне навчання з курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій»»	118
Рзаев Э. Ф., Парфёнова Т. А. Разработка программного обеспечения на тему «Кодирование текстов шифрами цезаря и трисемиуса»	122
Сіам К. А., Черненко О. О. Програмне забезпечення для тренажера з теми «Визначники» дистанційного навчального курсу «Алгебра та геометрія. Частина 1»	124
Фесенко Д. І., Олексійчук Ю. Ф. Програмний комплекс для виконання та оцінювання завдань з теми «Аналіз алгоритму сортування злиттям» дисципліни «Аналіз алгоритмів»	128

Цехмейстер В.О., Колєчкаїна Л. М. Створення програмного забезпечення тренажера «Максималізація прибутку кондитерської фабрики: алгоритмізація та програмування елементів тренажера з побудови математичної моделі» 133

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІЛОЛОГІЯ

Освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Бутаєва К. Т., Сухачова Н. С.
Особливості художнього тексту 138

Вишневська А. Р., Опанасенко В. В.
Особливості перекладу англomовних термінологічних неологізмів у комунікаційній сфері 144

Дашко К., Сухачова Н. С. Переклад сучасних поетичних творів українською мовою (на матеріалі англomовної поезії Х. Морт, О. Вонга та А. Горман)..... 149

Ільченко А. П., Іщенко В. Л. Загальна характеристика та лексико-семантичні особливості заголовків англomовних газет 155

Карпинська А. О., Іщенко В. Л. Особливості тексту інтернет-реклами у сфері туризму (структурний, семантичний та перекладацький аспекти) 161

Картіна І. Ю., Сухачова Н. С. Автоматизовані системи перекладу як програмний додаток для оптимізації процесу перекладу 166

Кісіль В. М., Іщенко В. Л. Структурно-семантичні характеристики економічних термінів та особливості їх перекладу українською мовою на матеріалах журналу «The Economist»..... 170

Клімова О. М., Сухачова Н.С. Мовні засоби експресивності англomовного публіцистичного дискурсу в соціокультурологічному феномені сучасного комунікативного простору: перекладацький аспект 175

<i>Колісник Т. О., Іщенко В. Л.</i>	
Структурно-семантичні особливості мови бренду.....	181
<i>Кульчій О. О., Сухачова Н.С.</i>	
Лексико-семантичні особливості англомовних юридичних термінів та проблеми їх перекладу українською мовою.....	185
<i>Лещенко І. С., Сухачова Н. С.</i>	
Вербалізація концепту <i>Gender</i> у сучасній англійській мові.....	191
<i>Нестеренко К. М., Іщенко В. Л.</i>	
Лексико-граматичні особливості перекладу контрактів і договорів	197
<i>Тимошенко О. В., Іщенко В. Л.</i>	
Особливості утворення нової лексики в соціальних мережах та смс-повідомленнях....	202
<i>Трегуб В. В., Іщенко В. Л.</i>	
Структурно-семантичні особливості англійських економічних термінів	207
<i>Тур О. М., Сухачова Н. С.</i>	
Засоби відтворення в українській мові абревіатур англомовних текстів публіцистичного стилю	212
<i>Фурса І. В., Сухачова Н. С.</i>	
Особливості перекладу каталогів продукції (на матеріалі англомовних каталогів кондитерських виробів)	217
<i>Бегма А. Є., Опанасенко В. В.</i>	
Лексико-семантичні перекладацькі трансформації як засіб відтворення мовних інновацій у перекладі	221

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

<i>Гапон Т. О., Соколова А. М.</i>	
Сучасний стан страхового ринку України та основні тенденції його розвитку в умовах цифровізації	228
<i>Дудка Б. О., Гудзь Т. П.</i>	
Характеристика факторів впливу на фінансову стратегію компанії.....	234
<i>Захарченко К. Р., Педченко Н. С.</i>	
Наукові підходи до трактування поняття «результативність діяльності підприємства».....	239

Кравчук Л. П., Захарченко К. Р., Педченко Н. С. Побудова кореляційно-регресійної моделі дослідження фінансової безпеки ТОВ «Пирятинський сирзавод»	246
Лиза Т. В., Оліпінська М. А., Педченко Н. С. Оптимізація структури капіталу підприємства як умова забезпечення його фінансової конкурентоспроможності	252
Пасуля Л. П., Тимошенко О. В. Розвиток місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації	257
Пиріг Д. В., Прасолова С. П. Удосконалення підходів до формування механізму управління прибутком підприємства.....	262
Починок М. О., Свіловський В. М., Гасій О. В. Роль ринку банківського кредитування суб'єктів підприємництва в економіці	267
Фесенко С. С., Сидоренко-Мельник Г. М. Виклики антикризового фінансового менеджменту підприємства та його адаптація до умов пандемії.....	272

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІКА

Освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Задорожня А. С., Тужилкіна О. В. Удосконалення системи мотивації персоналу як складової соціально-трудових відносин	278
Кашуба О. А., Степанова Л. В. Формування кадрової безпеки на підприємстві в сучасних умовах	282
Пронько Я. М., Тужилкіна О. В. Мотиваційна політика як чинник підвищення HR-іміджу підприємства	286

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ МАРКЕТИНГ

Освітня програма «Маркетинг

Бедюх Ю. О., Карпенко Н. В. Маркетингові інструменти нарощування конкурентоспроможності підприємства	291
Муравйов Д. І., Карпеко Н. В. Особливості розвитку рекламного ринку України	298
Полєва Я. В., Іваннікова М. М. Сучасні інструменти цифрового маркетингу	303

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Освітня програма «Товарознавство та експертиза в митній справі»

УДК 677.463

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИГОТОВЛЕННЯ НОВІТНІХ ШТУЧНИХ ВОЛОКОН

Ю. С. Олійник, магістр спеціальності Підприємництво, торгівля та біржова діяльність освітня програма «Товарознавство та експертиза в митній справі»

О. В. Кириченко, к. т. н. – науковий керівник

Анотація. Виготовлення новітніх штучних волокон, а саме ліоцелу та модалу, має на меті отримання матеріалів з показниками властивостей, що наближуються або перевищують показники натуральних волокон. Однак головним акцентом під час виробництва виступає екологізація процесу за рахунок використання хімічних реагентів, що зменшують кількість відходів, скорочення об'ємів води, фарбування до моменту отримання готових волокон.

Ключові слова: штучні волокна, віскозні волокна, ліоцел, модал.

Abstract. The production of the latest artificial fibers, namely lyocell and modal, aims to obtain materials with properties that approach or exceed the performance of natural fibers. However, the main emphasis during production is the greening of the process through the use of chemical reagents that reduce waste, reduce water volume, dyeing until the finished fibers.

Key words: artificial fibers, viscose fibers, lyocell, modal.

Постановка проблеми. Виробництво віскозних волокон є складним процесом із застосуванням численних хімічних сполук та реактивів для розчинення целюлози. Процесу розщеплення також передують мерсеризація, віджимання і подрібнення, попереднє дозрівання і ксантогенування. Тому загальна занепокоєність на екологічній безпеці підштовхнула до створення безпечнішого методу. У результаті досліджень на зміну

прийшов технологічний процес, що заснований на прямому розчиненні компонента. У ході синтезу на основі віскозних волокон вдалося отримати ряд похідних волокон, наприклад, ліоцелу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Більшість нових волокон та ниток виготовляються з метою імітації чи приближення за своїми фізичними, хімічними характеристиками до натуральних, довговічних волокон. Проте поява нових волокон і ниток супроводжується новими труднощами у їх ідентифікації, адже вони мають подібні властивості з вже існуючими. Група віскозних волокон є однією з найновітніших і найперспективніших в плані модифікації. Над нею проводять велику кількість експериментів та дослідів, оскільки ця група легко піддається змінам [1].

Формулювання мети. Метою статті є вивчення процесу виготовлення штучних волокон із целюлози з урахуванням екологічності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес створення ліоцелу набагато компактніший, порівняно з виготовленням віскозних волокон. При цьому використовується менше стадій і ресурсів. Для цього використовується N-метілморфолін-N-оксиди (ММО) – полярний органічний розчинник. Екологічність полягає в тому, що у результаті реакції не утворюються шкідливі елементи розпаду [2].

Відмінною ознакою ММО-процесу є те, що в ньому може використовуватись целюлоза, отримана з різних порід дерев, наприклад, евкаліпта. Евкаліптова целюлоза володіє гарними гігієнічними властивостями, тому вироби з ліоцелу є екологічно чистими [3].

Основними стадіями виробництва ліоцелу є розчинення, фільтрація та формування. На етапі розчинення не утворюється ніяких продуктів відходу. Розчинення целюлози для отримання ліоцелу є трифазною системою. Першим етапом є набухання целюлози. Це стає можливим після проходження двох етапів: для початку целюлозу обробляють водним складом до виникнення пульпи. Її склад приблизно такий: 9 % – сировина, 35 % – вода, решта – ММО.

На наступному етапі позбуваються від зайвої води, щоб склад прийняв наступні характеристики: 20 % – вода, 13 % –

сировина, решта – ММО. Далі проводиться ще більша концентрація. У результаті води повинно залишитися не більше 10 %, при цьому ММО – близько 76 % [2].

Беззаперечною перевагою ММО-процесу є екологічність. Розчинення целюлози за допомогою ММО дає значне зменшення молекулярно-масового розподілу, у розчині зростає частка макромолекул целюлози з рівною довжиною ланцюгів. Разом з цим, зниження ступеня полімеризації целюлози в результаті деструкції не перевищує 10–15 %. Збільшення концентрації целюлози у розчині призводить до значного збільшення енергії в'язкості, суттєвого інтервалу релаксації волокон, а потім і тканин, зростають в'язко-пружні і вискоеластичні характеристики сітчастої структури за рахунок утворення міцних міжмолекулярних зв'язків.

Формування волокон проходить у 2 етапи: у напрямку осі витягуються волокна, потім відбувається процес переходу до десольватації та кристалізації. Природа волокна ліоцелу є однорідною з чіткою фібрилізацією (розмір мікрофібрил складає 0,08–0,1 мкм). Для деяких тканин з волокон ліоцелу фібриляція сприяє утворенню незвичних поверхневих ефектів, що позитивно відображається на зовнішньому вигляді готових виробів [2].

Ще одним різновидом віскозного волокна є модал. Особливістю процесу обробки целюлози для отримання модалу є відсутність хлору та шкідливих домішок. Завдяки глибшій обробці цей різновид волокна гарно фарбується. Модал та вироби з модалу залишаються м'якими і еластичними навіть після багаторазового прання. Волокна модалу добре поглинають вологу, проте здатні швидко висихати [4].

Технологія виробництва модалу подібна до технології створення ліоцелу, проте має відмінні ознаки. Виробництво модалу складається з п'яти етапів: отриману сировину, що представлена у вигляді деревини бука, попередньо обробляють, після чого готується спеціальний прядильний розчин. Прядильний розчин фільтрують та пропускають крізь тонкі отвори для надання ниткам відповідної форми. Наступним етапом є обробка, під час якої нитки промиваються і сушаться. Далі відбувається крутка ниток з їх подальшою термообробкою. Кінцевим етапом у виробництві ниток з волокон модалу є перемивання і сортування.

Процедура отримання модалу не передбачає використання шкідливих речовин, що свідчить про екологічність виробів з отриманої сировини. Волокно модалу зберігає потрібну пружність і не деформується [5].

Проаналізувавши властивості модалу можна стверджувати, що модал може бути повноцінним заміником бавовняних волокон та за певними показниками перевершує віскозні. При додаванні модалу в якості компонента до інших волокон, можна констатувати помітне покращення формостійкості та зовнішнього вигляду, зменшення зминання.

Висновки. Під час виробництва ліоцелу та модалу загалом споживається менше води в порівнянні з бавовняними волокнами. А джерелом целюлози для волокон часто виступає евкаліпт. Штучні волокна із целюлози під час отримання обробляють хімічними речовинами та, як правило, також фарбують, тому потенційно токсична природа деяких елементів виробничого процесу може вплинути на те, наскільки стійкою є тканина до утилізації. Проте процес фарбування целюлозної суміші перед перетворенням її на окремі волокна призводить до значно меншого забруднення, ніж звичайне фарбування.

Список використаних джерел

1. Shishoo R. The importance of innovation-driven textile research and development in the textile industry / R. Shishoo // The Global Textile and Clothing Industry, 2012.
2. Лиоцелл – искусственное волокно с «натуральными» свойствами. Textile Trend [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textiletrend.ru/pro-tkani/iskusstvennyie/liotsell.html> (дата звернення: 10.10.2021). – Назва з екрана.
3. Choudhury Asim K. Roy. Sustainable chemical technologies for textile production / Asim K. Roy Choudhury // Sustainable Fibres and Textiles, 2017.
4. Meghan Holmes. What Is Modal Fabric and Is It Sustainable? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treehugger.com/what-is-modal-fabric-is-it-sustainable-5089598> (дата звернення: 15.10.2021). – Назва з екрана.
5. Модал – ткань из будущего. Все о текстиле [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izvolokna.ru/materialy/tkani/chto-takoe-modal.html> (дата звернення: 10.10.2021). – Назва з екрана.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

УДК 330.341.1:640.4

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО І РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА – ШЛЯХ ДО ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

С. О. Бут, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувачка кафедри – науковий керівник

Анотація. Розглянута інноваційна модель розвитку економіки, яка покладена в основу стратегічної інноваційної політики держави. Визначено, що інноваційну стратегію слід розглядати на рівні підприємства. Встановлено необхідність впровадження високотехнологічних послуг в підприємствах готельно-ресторанного господарства України. Визначено, що інноваційна стратегія повинна ґрунтуватися на новизні послуг, поліпшенні технологічності їх надання, економічній та соціальній ефективності.

Ключові слова: інноваційна стратегія, ефективний розвиток, готельне господарство, ресторанне господарство, інноваційна модель, інноваційний розвиток.

Abstract. The innovative model of economic development is considered, which is the basis of the strategic innovation policy of the state. It is determined that the innovation strategy should be considered at the enterprise level. The necessity of introduction of high-tech services in the enterprises of hotel and restaurant economy of Ukraine is established. It is established that the innovation strategy should be based on the novelty of services, improving the manufacturability of their provision, economic and social efficiency.

Key words: innovation strategy, effective development, hotel industry, restaurant industry, innovation model, innovative development.

Постановка проблеми. Відомо, що стратегія економічного розвитку держави потребує системи заходів, спрямованих на реалізацію довгострокових завдань соціально-економічних зрушень. Інноваційна модель розвитку економіки – це концепція, в якій визначені пріоритети та обґрунтовані якісні й кількісні критерії інноваційного напрямку розвитку економіки, що покладені в основу стратегічної інноваційної політики держави. Оскільки суб'єктами економічних відносин у державі є підприємства, то й поняття інноваційної стратегії прийнято розглядати на рівні підприємства. З огляду на це інноваційна стратегія визначається як складова його загальної стратегії, яка включає комплекс заходів щодо визначення найважливіших напрямів, вибору пріоритетів ефективного розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності. При цьому привертає увагу висока ефективність використання грошових вкладень у виробництво високотехнологічної продукції. У зв'язку з цим, необхідно зосередитися на впровадженні сучасних високотехнологічних послуг у готельно-ресторанному господарстві України. [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної діяльності підприємств готельного і ресторанного господарства досліджували як вітчизняні, так і закордонні вчені. Серед них можливо відмітити праці О.Головка, Г.Круль, М.Мальської, Л.Нечаюк, Н.П'ятницької, О.Шаповалової; С.Осборна, М.Лемона, Т.Кока. Але залишаються недостатньо розкритими питання інноваційної діяльності ресторанів при готелі, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Формування мети. Дослідження інноваційної моделі розвитку підприємств готельного і ресторанного господарства з позицій підвищення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині вчені розглядають інноваційну модель як сукупність взаємозалежних та взаємодоповнюючих елементів. Головними з них вважають такі системи: продукування наукових знань та інновацій; освіти та підвищення кваліфікації; комерціалізації наукових знань та інновацій; використання інновацій, а також система управління і

регулювання інноваційним розвитком. Лише за умови втілення інноваційної моделі розвитку на підприємстві готельного і ресторанного господарства при комплексному гармонійному врахуванні усіх зазначених вище складових можливо досягти успіху.

Проте гостра криза, у якій перебуває Україна, бюджетний дефіцит, брак довгострокового фінансування та кредитування, нестача власних коштів і нерозвиненість ринкових механізмів стримують інноваційні процеси в національній економіці. Для більшості підприємств готельного і ресторанного господарства сьогодні обов'язкове впровадження інновацій стає об'єктивною умовою виживання [1].

Отже передумовою досягнення економічного успіху та забезпечення конкурентоспроможності готельного і ресторанного господарства України, так і конкретного підприємства є активізація інноваційної діяльності та розроблення відповідної інноваційної стратегії. Вона повинна ґрунтуватися на новизні послуг, поліпшенні технологічності їх надання, економічній та соціальній ефективності.

Останні дослідження вчених свідчать, що більшість підприємств ресторанного господарства України протягом певного періоду часу, намагалися зміцнити свої конкурентні позиції на ринку і вдавалися до різних інноваційних змін, щоб уникнути необхідності виходу з нього. Розвиток саме нецінової конкуренції особливо чітко простежувався у сегменті ресторанних послуг. Інноваційні концепції як вже діючих, так і новоутворених в Україні ресторанів, згідно з результатами досліджень вчених, забезпечили їм достатньо стійкі конкурентні переваги (у т. ч. завдяки унікальній продуктивній пропозиції) та, як наслідок, дали змогу ефективно діяти на ринку навіть в умовах економічного спаду (особливо, якщо такі ресторани були ще й орієнтовані на так звану демократичну цінову політику, тобто вдало реалізували стратегію диференціації, забезпечуючи споживачів якісним сервісом і новими приємними емоціями, не забуваючи про оптимізацію своїх витрат) [2].

Сьогодні в готельній та ресторанній індустрії склалася тенденція до полегшення рутинної та монотонної роботи персо-

нала. Для її виконання створюється значна кількість машин і апаратів.

Так, у Каліфорнійському університеті Джеремі Мартін-Шепард і Пітер Аббіль створили робота PR2, що заміняє людину при складанні серветок. Полегшення роботи людини таким чином забезпечує позитивний ефект. Але разом із цим впровадження подібних новинок обумовить скорочення працюючих, підвищить вимоги до рівня професійних навичок персонала[3].

Для ресторанів при готелі інноваційним буде впровадження QR-кода, який розкриє безмежні можливості мобільного маркетингу. Головним критерієм його впровадження – нові способи взаємодії готелю і ресторану із споживачами послуг(історія ресторану, склад страв, особливості технології, енергетична цінність, історія походження, доставка страв тощо) [4]. Разом з тим існує пропозиція для впровадження QR-кода для всіх підрозділів ресторану і також гостей, щоб отримати інформацію від них про вакцинацію, бо в окремих країнах світу до закладу ресторанного господарства допускають людей, у яких є штрих-код з інформацією про вакцинацію (Туреччина, Росія). Це важливо в умовах Пандемії.

Зовсім недавно з'явилася нова соціальна мережа в Україні «Clubhouse» для ресторанного бізнесу з унікальними особливостями. Вона представляє новий формат комунікацій. Алгоритм її роботи полягає в наступному: режим роботи лише онлайн; все, що необхідно для спілкування – це голос; у кімнаті ви бачите тільки аватарки людей і чуєте їх голос; можливо подивитися профіль кожного і прочитати Біо; відсутні відео, фото, текстові повідомлення, стікери; лише живе спілкування людей; можливість комунікувати з різних точок земної кулі [5]. Для ресторанного бізнесу така мережа має свої переваги і недоліки (табл. 1).

Таблиця 1 – Характеристика «Clubhouse» за даними [4]

Переваги	Загрози
Почути експертів і побудувати зв'язки для бізнесу (нетворкінг)	Хед хантинг (крадіжка персоналу)
Побудова особистого бренду ресторатора і шефа (продаж своїх послуг)	Відкриті дискусії кращих експертів – загроза старому формату івентів

Продовж. табл. 1

Переваги	Загрози
Лекції і навчання	Втрата часу
Закриті кімнати для майстер-класів та і перемовин: тренінги, проведення співбесіди	—
Clubhouse, як майданчик для панельної дискусії, обговорення нагальних тем бізнесу	—
Інструмент для маркетологів	—
Майданчик для зворотнього зв'язку в в ресторані, кухні і гостями	—
Краудфандінг, пошук інвестицій, пітчінг ідей для потенційних інвесторів	—
Канал для тестування гіпотез у потенційній аудиторії	—
Постійний внутрішній інструмент для зборів і тренінгів	—
Використання для анонса інфоприводу	
Можливість запросити зіркових спікерів для ресторану як піар або освітній інструмент	
Реклама ресторану, продуктового і непродуктового бренда	

Як видно з табл. 1, для «Clubhouse» характерна більшість переваг, ніж загрози. Але мережа буде швидко набирати оберти і розвиватися, тому для ресторанного бізнесу це ще один шанс крокувати з часом і використати нові можливості в умовах пандемії.

Висновки. Отже, активація інноваційної діяльності підприємств готельного і ресторанного господарства дозволить їм підвищити конкурентоспроможність. При цьому доцільно розробити чітку інноваційну стратегію, яка поєднувала б як використання інновацій, а також систему управління і регулювання інноваційним розвитком.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії : навч. посіб. / Т. В. Капліна, В. М. Столярчук, Л. П. Малюк, А. С. Капліна. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 357 с.
2. Пятницька Г. Інноваційний потенціал розвитку підприємств ресторанного господарства України / Пятницька Г., Григоренко О., Найдюк В. // Товари і ринки. КНТЕУ. – 2013. – № 2. – С. 29–43.
3. Робот для монотонной работы в гостинице [Електронний ресурс]. URL: <http://prohotelia.com.ua/2010/04/robotictowelfolding/> (дата звернення 10.09.21).
4. Как сканировать Qr-код для заказа? [Електронний ресурс]. URL: <https://me-menu.ru/ua/blog/kak-skanirivat-kod-v-cafe-dla-zakaza> (дата звернення: 15.10.21).
5. Чек-лист возможностей для ресторанного бизнеса. Justo [Електронний ресурс]. URL: <https://justo.com.ua/chek-list-vozmozhnostej-clubhouse-dlya-restorannogo-biznesa.html> (дата звернення: 26.10.21).

УДК 338.46:640.4

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Б. В. Гаращенко, *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

В. М. Столярчук, *к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан готельного господарства в Полтавській області. Готельне господарство є одним з основних факторів формування потужної туристичної індустрії регіону, інструментом збільшення внутрішніх та міжнародних туристичних потоків, складовою туристичного іміджу Полтавської області. Ефективне функціонування готельної індустрії сприятиме підвищенню результативності трансформаційних змін регіональної економіки, диверсифікації існуючого потенціалу. Пріоритетними завданнями підприємств готельного сектору є удосконалення системи якості надання послуг, формування клієнторієнтованого сервісу, оновлення матеріально-технічної бази, імплементація міжнародних стандартів обслуго-

вування, використання інноваційних форм організації готельного бізнесу в регіоні.

Ключові слова: готельне господарство, конкурентоспроможність, споживач, засіб розміщення, інноваційні технології.

Annotation. The article analyzes the current state of the hotel industry in Poltava region. The hotel industry is one of the main factors in the formation of a powerful tourism industry in the region, a tool to increase domestic and international tourist flows, a component of the tourist image of Poltava region. The effective functioning of the hotel industry will help increase the effectiveness of transformational changes in the regional economy, diversification of existing potential.

The priority tasks of the enterprises of the hotel sector are to improve the quality system of service provision, to form a customer-oriented service, to update the material and technical base, to implement international service standards, to use innovative forms of hotel business organization in the region.

Key words: hotel industry, competitiveness, consumer, accommodation facilit, innovative technologies

Постановка проблеми. В теперішній час готельний бізнес виступає як самостійний сектор економіки Полтавської області та перебуває на стадії свого становлення. Комплексність готельного господарства дозволяє розглядати його ефективне функціонування як чинник розвитку не тільки туризму регіону, а й регіональної економіки в цілому.

Аналіз основних досліджень. Теоретичну та інформаційну базу дослідження готельної індустрії та сучасних тенденцій її регіонального розвитку складають роботи таких відомих вітчизняних та зарубіжних учених: Г. Круль, М. Мальської, О. Розметової, В. Федорченко, А. Парфінєнка, П. Подлепіної, Н. Данько, О. Любіцевої, С. Юрченко, С. Байлика, Х. Роглева, Т. Сокол, С. Грабовенської, Є. Джанджугазової, Дж. Уокера та ін., а також аналітичні огляди, статистичні звіти регіональних профільних організацій, органів місцевого самоврядування, органів державної статистики тощо [1–3]. Беручи до уваги фрагментарність дослідження індустрії гостинності на регіональному

рівні [2–3], пошук шляхів вдосконалення діяльності підприємств готельної індустрії в Полтавській області є важливим та стратегічним завданням, виконання якого сприятиме підвищенню якості життя населення, конкурентоспроможності та рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Формування мети. Виявлення проблем та перспективних напрямків розвитку готельного господарства в Полтавській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Полтавська область є досить привабливим туристичним регіоном. Цьому сприяють її вдале географічне положення, кліматичні умови, густа мережа річок, чисельні водні об'єкти разом з естетичними краєвидами, джерела мінеральних вод та лікувальних грязей, багата історико-культурна спадщина, кваліфіковані кадри та відносно сформована туристична інфраструктура.

Так, згідно з інформацією Департаменту культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації [4], в області налічується 79 готелів різного рівня комфортності. Номерний фонд готельних підприємств складає 900 номерів. Ще близько 3 500 місць, за оцінками експертів, можуть запропонувати для розміщення туристів власники приватного житла, однак наймання квартир у таких власників відбувається, як правило, без оформлення відповідних документів, обліку споживачів послуг та сплати податків (зокрема, туристичного збору). Готелі міста переважно розташовані у центральній його частині вздовж вулиці Соборності та вздовж міжнародної траси Київ – Харків – Довжанський. Враховуючи розташування основних туристичних локацій та знаходження Полтави на перетині автомобільних шляхів таке розташування є логічним.

Характеризуючи структуру готелів Полтавського регіону за категоріями, слід зазначити, що в області немає 5-зіркових готелів. На 4-зіркові готелі припадає 5,2 % від загальної кількості готелів, друге місце посідають 3-зіркові готелі – 9,3 %, на 2-зіркові та 1-зіркові припадає 13,5 % і 15 % відповідно. 57 % готелів Полтавщини взагалі не мають категорії [5]. В Полтавському регіоні сучасні готельні підприємства мають типову структуру

послуг, низьку спеціалізацію. Попит на готельні послуги в області залишається не дуже високим, в порівнянні з іншими регіонами країни, основна частина підприємств збиткові, продуктивність праці на одного працюючого низька. На роботу готелів негативно вплинуло те, що в обласному центрі вже широко поширився бізнес добової оренди квартир. Для підвищення ефективності функціонування готельної індустрії Полтавського регіону та міста Полтава пропонуються наступні заходи [1–3, 6]:

- створення сприятливого інвестиційного клімату в галузі (проведення виставок, бізнес-форумів, конгресів, ділових кіл, науково-практичних конференцій, семінарів та ін.), що активізує залучення інвестицій для модернізації існуючого готельного фонду регіону, що сприятиме підвищенню якості послуг, залученню не тільки внутрішніх, а й іноземних туристів;

- розробка науково-методичних положень щодо розвитку сегменту соціальних готелів, спрямованих на формування сукупності колективних засобів розміщення, доступних для туристів всіх категорій населення;

- забезпечення перегляду законодавчих і нормативних актів, які регламентують діяльність у готельному бізнесі, з урахуванням міжнародних норм, прискорення процесу становлення оновленої нормативно-правової бази, і як наслідок, посилення інтеграції готельного комплексу регіону як до національного, так і міжнародного туристичного ринку;

- впровадження проектів розвитку готелів за участю міжнародних операторів, оскільки якісне управління готельним комплексом є важливим фактором його успішної діяльності, а міжнародні мережі є носіями високих стандартів сервісу;

- удосконалення транспортної інфраструктури, сегменту транзитних готелів з метою активізації туристично-екскурсійної діяльності в Полтавському регіоні;

- сприяння популяризації готельного продукту регіону шляхом використання різних засобів інформації, а саме виготовлення промоційних відеороликів про регіон, друк рекламно-інформаційних матеріалів про туристичний потенціал міста та ін.;

- створення потужного туристичного іміджу регіону в поєднанні з готельним господарством, наприклад, створення так званих концептуальних готелів, що містять виразну тематичну складову;

- створення нових типів туристично-рекреаційних територій (наприклад, тематичних парків), сприяння активному розвитку внутрішнього туризму;

- відкриття туристично-інформаційних пунктів в Європі для залучення більшої кількості потенційних туристів;

- активне впровадження інноваційних технологій у діяльність готельних підприємств;

- використання інноваційних підходів до регіонального розвитку готельного господарства з використанням нових форм та методів управління, а саме кластеризація галузі.

Саме кластери в індустрії гостинності регіону на основі інтегрованої взаємодії муніципального управління, готельних підприємств, інших підприємств сфери послуг, науково-дослідних установ, освітніх закладів найбільш ефективно сприяють реалізації ефекту синергії та формують взаємовигідне державно-приватне партнерство.

Висновки. Отже, за умови ефективної адаптації світових змін, інтенсифікації оновлення матеріально-технічної бази, трансформації системи цінностей готельних підприємств у бік клієнторієнтованого високоякісного сервісу на основі міжнародних стандартів обслуговування, Полтавський регіон має значні шанси посісти достойне місце на туристичній карті України та світу. Тому, удосконалення існуючих засобів розміщення за рахунок інноваційних технологій та проектування нових високозіркових готелів є актуальним питанням для регіону.

Список використаних джерел

1. Рогоза М. Є., Столярчук В. М. Удосконалення інфраструктури об'єктів розміщення туристів в Україні [Електронний ресурс] / Вісник Київського національного університету імені Тараса

- Шевченка. – № 4(205), 2019. – С. 26–33. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2019/205-4/4/>
2. Rogoza M. and Stolyarchuk V. Achievements and Limits of Development of Tourism and Hospitality: Evidence from Ukraine / Tourismis Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. – P. 475–482.
 3. Stolyarchuk V. Approach to innovative management of contemporary accommodation enterprise / Problems and prospects of implementation of innovative research results: collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» (Vol. 1), 2019. Valletta, Republic of Malta: ESPlatform NGO. P. 7–8.
 4. Статистичний щорічник Полтавської області /Головне управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.10.21). – Назва з екрана.
 5. Стратегія розвитку туризму та курортів у Полтавській області на 2019–2029 роки [Електронний ресурс]. – URL: <http://poltava-tour.gov.ua/advert/obgovorennya-proektu-strategiyi-rozvitku-turizmu-ta-kurortiv-u-poltavskiyoblasti-na-2019-2029> (дата звернення: 06.10.21). – Назва з екрана.
 6. Інноваційні впровадження та їх вплив на підприємства готельного господарства [Електронний ресурс]. – URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kravec.htm (дата звернення: 21.10.21). – Назва з екрана.

УДК 640.4:005.336.1

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Д. О. Гордієнко, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

А. С. Капліна, к. е. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. Розглянуто сутність економічної категорії «ефективність», обґрунтовано методичний підхід до забезпечення ефективності функціонування підприємств готельного господарства з урахуванням оцінки їх конкурентоспроможності в

умовах ризику та загроз. В якості ключового показника досліджено рентабельність діяльності підприємств готельного бізнесу з урахуванням показника організаційно-економічної ефективності.

Ключові слова: ефективність, ефективний розвиток, готельне господарство, рентабельність.

Abstract. Grounded methodical approach to assessing the competitiveness of enterprises of hotel business in the face of uncertainty and risk, based on the principles of efficiency of their work and of the effective rate investigated the profitability of hotel enterprises depending on the seasonal tourist flow. Determined that for businesses hotel industry characterized by such types of risks, such as: changes in market conditions; volatility of prices for hotel services; lower quality of service; volatility of the value of resources used in the business of hospitality; lack of financial resources; lack of proper information support potential investors; increased tax pressure; increase interest rates on loans; declining population and volume of tourist flow; lower income levels.

Key words: efficiency, effective development, hotel industry.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки суб'єкти господарювання прагнуть до максималізації доходів і мінімалізації витрат, тобто прагнуть до ефективного функціонування. Правильне визначення економічного стану підприємства готельного господарства, оцінка ефективності та результативності його діяльності служить першим щаблем для розробки обґрунтованої економічної політики, постановки завдань, які можуть бути реально вирішені для вдосконалення всього діючого механізму.

Наразі існує безліч методик з визначення ефективності та результативності діяльності. Різний підхід ґрунтується на розбіжності понятійного апарату, тому для об'єктивної оцінки необхідно чітко визначитися з самими поняттями [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та ефективної діяльності підприємств готельного госпо-

дарства знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних вчених: І. Байлика, М. Бойко, С. Гаврилюк, В. Герасименка, М. Гудзь, Г. Круль, Н. Кузнєцової, М. Мальської, І. Мендели, П. Пуцентейла, В. Семенова, В. Федорченка, Н. Чорненької, І. Школи, Л. Шматька; та закордонних науковців: М. Жукової, Г. Папіряна, Х. Роглева, Дж. Уокера, О. Чудновського, Г. Яковлева та ін.

Формування мети. Дослідження ефективності підприємств готельного господарства з позицій підвищення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готельне господарство, в силу своєї високої фондоемності і тривалого терміну окупності інвестицій, несе істотні втрати в умовах невизначеності і ризику, що обумовлюють стан туристичної галузі. Це стало поштовхом до виділення основних типів ризиків і загроз, що притаманні готельному господарству (рис. 1). Серед основних тенденцій сьогодення у розвитку міжнародного туризму слід віднести поглиблення інтеграційних процесів, втрату ізолюваності національного ринку. Вітчизняний туристичний і пов'язаний з ним ринок готельних послуг характеризуються нерівномірністю розвитку за територіальною ознакою. Посилення конкуренції сприяє поява великих міжнародних готельних мереж і керуючих компаній, які проявляють інтерес, перш за все, до ринку готельних послуг м. Києва та Київської області, Одеси, Львова, Дніпропетровська [1–3]. До позитивних моментів цього процесу варто віднести впровадження на українському ринку міжнародних стандартів, що сприяють поліпшенню якості послуг підприємств готельної галузі, особливо в високих цінових сегментах ринку (категоріях готелів «****» і «*****»). Однак зберігається дефіцит засобів розміщення, який не сприяє якісним змінам в інших сегментах ринку готельних послуг, де співвідношення «ціна – якість» не задовольняє прийнятним міжнародним нормам, що істотно знижує туристичну привабливість України в світі.

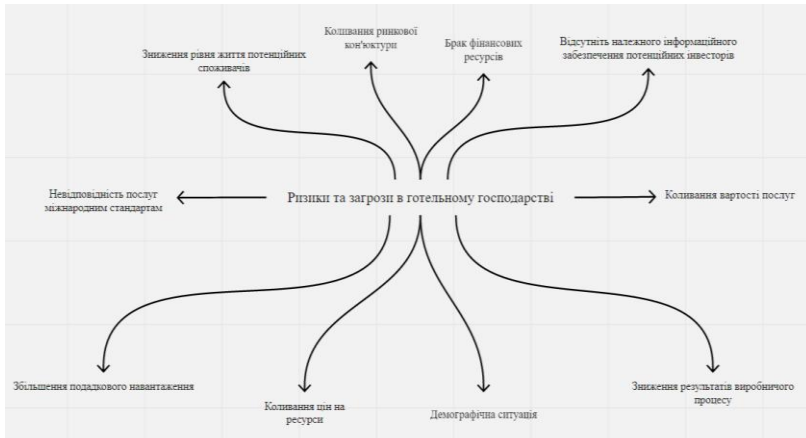

Рисунок 1 – Види ризиків та загроз в готельному господарстві (побудовано автором за [4, 5])

Для забезпечення гнучкості і адаптивності організації до навколишнього середовища система управління готелем, на наш погляд, повинна включати в себе елементи як механістичної структури (готельні стандарти, операційні процедури, функціональний розподіл праці між структурними підрозділами), так і органічної структури (взаємодія між структурними підрозділами без процедури узгодження з відповідними керівниками, відсутність жорсткої спеціалізації всередині структурного підрозділу, що підвищує рівень взаємозамінності і ін.).

Одним із шляхів забезпечення гнучкості і адаптивності підприємства може бути відмова від жорсткої централізації, яка властива лінійно-функціональним структурам управління готелями, делегування максимально допустимого обсягу повноважень керівникам виробничих підрозділів.

Складність управління підприємством готельного господарства зумовлюється обов'язковою наявністю більшості функціональних підрозділів, не залежно від масштабів бізнесу, а також істотною відмінністю виробничих процесів за своїм змістом. Поділ діяльності готелю на основні, допоміжні та обслуговуючі бізнес процеси і передача не орієнтованих на досягнення ринкових переваг функцій, а також функцій, неспецифічних для

готельної сфери, в аутсорсинг може, на наш погляд, підвищити ефективність управління готельним підприємством.

Слід зазначити про вагомість впливу показника організаційно-економічної ефективності, який характерний для готелів України. Отже, при розрахунках прогнозних обсягів реалізованих послуг підприємствами готельного господарства необхідно враховувати коефіцієнт завантаження, який безпосередньо впливає на зазначений показник.

При прийнятті управлінських рішень в умовах ризику і невизначеності ресурсні потоки у рамках операційної діяльності формуються на підставі одного з безлічі альтернативних сценаріїв. Оскільки заздалегідь невідомо, який із сценаріїв буде реалізований на практиці, все це значно ускладнює процес оцінки ефективності довгострокового розвитку підприємств готельного бізнесу. Приймаючи рішення про ефективність діяльності готелю в умовах ризику і невизначеності, підприємство вирішує завдання з декількома змінними, тобто йому необхідно визначити прийнятне поєднання двох головних компонент «ризик – прибутковість».

Одним з інструментів, що дозволяють проаналізувати конкурентоспроможність підприємства готельного бізнесу є математичне моделювання задачі прийняття рішень в умовах ризику та загроз. При цьому формуються гіпотези поведінки зовнішнього середовища, що дають змогу оцінити кожну альтернативу за допомогою єдиного числового критерію.

Обґрунтування і вибір управлінських рішень, що пов'язані з фінансовими ризиками, ґрунтується на методології і концепції теорії прийняття рішень. Відповідно до цієї теорії, рішенням, що пов'язані з ризиком, властиві елементи невідомості поведінки вихідних параметрів, що обумовлюється неможливістю чіткого визначення значення кінцевих результатів прийняття рішень. У залежності від ступеня невідомості майбутньої поведінки вихідних критеріїв прийняття рішень виділяють умови ризику і умови загроз. В умовах ризику ймовірність настання конкретних подій, які впливають на кінцевий результат, може бути встановлена з певним ступенем точності. Водночас в умовах загроз така ймовірність не може бути детермінована внаслідок відсутності необхідної інформації.

Таким чином, в умовах ризику та загроз більш конкурентоспроможними порівняно з «поодинокими» готелями і в перспективі найбільш стійкі до життя є оптимально сформовані готельні мережі за рахунок об'єднання ресурсів, зокрема фінансових.

Висновки. Отже, вітчизняна індустрія туризму потребує розробки законодавчих основ їхнього функціонування, формування комплексу менеджменту і маркетингу готельних мереж в умовах невизначеності ринкової ситуації і підприємницького ризику суб'єктів готельного господарства.

Список використаних джерел

1. Корнійчук Ю. Готельний ринок України: стан та перспективи [Електронний ресурс]. – URL: <http://realt.avisio.ua/uk/news?id=b0a31638a89c47d2b80a109234314216>. – Назва з екрана.
2. Подлепіна П. О. Конкурентоспроможність як чинник підвищення ефективності функціонування готельних підприємств / П. О. Подлепіна // Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна. – 2013. – № 1042. – С. 128–131.
3. Полтавська О. В. Сучасний стан кадрового забезпечення підприємств готельного господарства м. Києва / О. В. Полтавська // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 47. – С. 257–267.
4. Осецький В. Підприємницькі ризики та їх страхування в економіці / В. Осецький // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка. – Сер.: Економіка. – 2006. – № 81/82. – С. 34–36.
5. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименка. – Одеса : Астропринт, 2013. – 304 с.

УДК339.138:004.738.5]:[640.4:338.46]

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ЯК ЗАСІБ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

***І. О. Горішній**, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

***Т. В. Капліна**, д. т. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядається значення соціальних мереж як засобу для просування продуктів та послуг готельно-ресторанного господарства. Обґрунтовується доцільність теми дослід-

дження, що полягає не лише у популярності соціальних мереж серед населення, а і в доступності інтернет-маркетингу для готельно-ресторанного бізнесу у порівнянні з іншими маркетинговими інструментами.

Ключові слова: соціальні мережі, готельно-ресторанний бізнес, цільова аудиторія, методи просування готельного продукту, інтернет-маркетинг.

Abstract. The article considers the importance of social networks as a means to promote products and services of hotel and restaurant industry. The expediency of the research topic is substantiated, which consists not only in the popularity of social networks among the population, but also in the availability of Internet marketing for the hotel and restaurant business in comparison with other marketing tools.

Key words: social networks, hotel and restaurant business, target audience, methods of hotel product promotion, Internet marketing.

Постановка проблеми. На сьогодні смартфони є найбільш поширеним видом мобільних пристроїв. За оцінками спеціалістів, проникнення мобільного Інтернету за останній час значно збільшилось. Серед молодих українців віком від 16 до 29 років проникнення Інтернету досягло 98 %. Люди, які досягли віку 55 років і старші, стали більш часто користуватись Інтернетом і їх частка протягом останнього року зросла на чверть [2].

Тому сучасні підприємства індустрії гостинності сьогодні не зможуть працювати максимально ефективно, якщо вони не представлені у мобільній мережі. За цих умов соціальні мережі стають ідеальним майданчиком для просування послуг, що надаються готелями та ресторанами. У статті передбачається проаналізувати можливості використання соціальних мереж як засобу для просування послуг підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання про можливості використання інтернет-маркетингу рекламної діяльності на підприємствах готельно-ресторанного господарства розглядаються в працях таких вітчизняних вчених, як Глобак Д. В., Литовченко І. Л., Окландер М. А., Онопрієнко І. В.,

Попова Л. О., Раца О. Б., Тімофєєва О. М., Ткач В. О., так і в працях зарубіжних вчених – Брайана Халлігана, Дхармеша Шаха. Але швидкий розвиток цифрових технологій вимагає постійного вивчення нових можливостей та розробки нових шляхів їх використання у всіх галузях народного господарства, у тому числі – у закладах готельно-ресторанного бізнесу.

Формулювання мети. Мета дослідження полягає в оцінці можливостей та перспектив використання соціальних мереж для просування підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. До загальної структури маркетингової діяльності підприємств індустрії гостинності все активніше входить просування у соціальних мережах. Привабливість цього маркетингового інструменту зумовлена незначними фінансовими витратами, оскільки потребують мінімальних капітальних вкладень, що сприяє його використанню не лише великими міжнародними мережами, але й незалежними готельними підприємствами. Використання соціальних мереж надає однакові можливості і тим, і іншим.

Основними причинами популярності соціальних мереж спеціалісти вважають [6]:

- розвиток звички користування мобільними пристроями та Інтернетом;
- зростання послуг зв'язку та розширення впровадження смартфонів та планшетів;
- зменшення таких показників, як вартість трафіка та мобільних пристроїв;
- збільшення цільової аудиторії за рахунок популяризації Wi-Fi та 4G-Інтернету.

Найбільш популярними мережами, якими користується переважна частина населення, незалежно від віку, соціального статусу та освіти, є Facebook, Instagram, Google+, Twitter. Однією з головних переваг цих соціальних мереж є їх широке охоплення цільової аудиторії. У всьому світі ці мережі є головним інструментом для донесення необхідної інформації та спілкування. Проаналізувавши переваги соціальних мереж, можна стверджу-

вати, що їх формат може стати ефективною платформою для просування підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Такі потужні оператори готельної мережі, як Sofitel, Novotel, Hilton та Best Western мають свої сторінки у Twitter і велику кількість посилань на Facebook, що гарантує їх успіх на ринку [3].

Так, у результаті досліджень, проведених американською компанією TravelClick, яка спеціалізується на розробці інноваційних технологій для готельного ринку та виступає у ролі провідного постачальника послуг електронної комерції для готелів, було виявлено, що лише 20 % підприємств гостинності використовує мережу Twitter, 10 % – Groupon та інші сервіси колективних знижок, лише 8 % – геосервіс FourSquare. Найбільшою популярністю в колі готельєрів користується Facebook, який використовують близько 65 % [4].

На просування готельно-ресторанних послуг впливає використання спеціалізованих інтернет-ресурсів, які дозволяють здійснювати швидкий пошук по запитах клієнтів. До таких можна віднести системи інтернет-бронювання готелів Booking.com, 101hptels.com, trivago.com. Вони більше відносяться до спеціалізованих пошукових систем, які дозволяють знайти за певними параметрами готель, забронювати номер, придбати авіабілет та орендувати транспортні засоби. Тому ці ресурси не можуть становити пряму конкуренцію соціальним мережам, не дивлячись на те, що вони широко використовують маркетингові інструменти для просування послуг індустрії гостинності [2].

До переваг соціальних мереж у готельно-ресторанному бізнесі, що зумовлює ефективність їх використання у порівнянні із спеціалізованими інтернет-сервісами та традиційними маркетинговими інструментами, слід віднести [5]:

- професійне позиціонування;
- просування конкретних послуг;
- рекламу конкретних об'єктів та проектів;
- обмін думками та можливість дискусії із цільовою аудиторією.

Сьогодні просування та інвестування у соціальні медіа є необхідністю, а не ділом привілейованих брендів. Використо-

вуючи можливості, що надаються соціальними мережами, представники невеликих готелів та ресторанів з обмеженим бюджетом мають усі можливості знаходити потенційних споживачів або партнерів.

Окрім того, робота у соцмережах дозволяє компаніям мати зворотній зв'язок із потенційними або наявними гостями, отримувати статистичні дані, необхідні для аналізу ефективності використаних ресурсів, своєчасно вносити зміни до своєї маркетингової стратегії. Так, враховуючи цільову аудиторію основних соціальних мереж, можна зробити висновки, що великим готельним підприємствам доцільно використовувати мережу Facebook, а готелям, що роблять ставку на цікавий, яскравий, унікальний дизайн інтер'єрів, більше підійде мережа Instagram.

До основних переваг соціальних мереж для готельно-ресторанного бізнесу можна віднести наступне [5]:

- реклама «із вуст в уста»;
- підвищення лояльності та довіри гостей;
- брендінг компанії та зростання впізнаваності бренду;
- покращене охоплення аудиторії та вплив на неї;
- SEO (Search Engine Optimization) – всебічний розвиток та

просування сайту за допомогою його виходу на перші позиції у результаті видачі пошукових систем по запитах відвідувачів для покращення рівня відвідування і, як наслідок, збільшення доходу.

Щоб мати можливість виділитись серед інших підприємств готельно-ресторанного бізнесу, контент, що представлений у соціальних мережах, має бути не лише яскравим, але і корисним та цікавим для користувачів. У зв'язку з цим особливої уваги потребує вибір тем. План постів доцільно розробляти на щомісячній основі на весь майбутній місяць із урахуванням максимально збалансованого чергування тематик постів та відображення новин. Протягом місяця слід вносити правки, оскільки будуть з'являтися нові актуальні новини та спеціальні пропозиції. При створенні контенту головне – витримувати баланс таким чином, щоб контент був яскравим та корисним [6].

Соціальні мережі сприяють не лише популяризації готельних підприємств та їх окремих послуг, збору користувачів на сто-

рінках для подальшої взаємодії з ними, але і їх використання як каналу комунікації з гостем. Готелі та ресторани, які мають цікаві пропозиції або інноваційні послуги, можуть використовувати необмежені можливості соціальних мереж для спілкування зі споживачами, партнерами та колегами. Важливо при цьому своєчасно відповідати на питання гостей, їх відгуки, особливо – негативні.

В цілому, діяльність підприємств готельно-ресторанного бізнесу у соціальних мережах полягає у наступному:

- розміщення іміджевих фото, спеціальних пропозицій та інформації про цікаві заходи;
- відстеження активності гостей за хештегами та геотегами;
- оцінювання та коментування фото гостей для збільшення їх активності;
- дружнє спілкування із підписниками.

Таким чином, за допомогою соціальних мереж підприємства індустрії гостинності досягають наступних цілей:

- сподобатись аудиторії;
- вивчити її інтереси;
- збільшити продажі;
- підвищити лояльність клієнтів;
- отримати трафік на сайт і підвищити бронювання [3].

Робота у соціальних мережах не має здійснюватися сама по собі, а повинна стати елементом стратегії контент-маркетингу, що реалізується у рамках інноваційної політики підприємства.

Висновки. Сьогодні великі готельні компанії активно використовують практично всі види інтернет-маркетингу. Цей інноваційний вид маркетингової діяльності полягає у реалізації цілого комплексу заходів з метою просування готелів та ресторанів у мережі Інтернет. Саме завдяки інтернет-маркетингу великі готельні компанії сьогодні є відомими у всьому світі, у тому числі і в Україні. А просування підприємств сфери гостинності у соціальних мережах можна віднести до найбільш популярних та ефективних методів цього інноваційного виду маркетингу.

Отже, соціальні мережі можуть стати ефективним інструментом взаємодії з великою аудиторією існуючих та потенційних споживачів послуг готельно-ресторанних підприємств, що у

підсумку позитивно вплине на рівень їх конкурентоспроможності. Це дозволяє не лише підвищити привабливість підприємств, а і створити точки тяжіння уваги до певних регіонів та країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – URL: <http://pidruchniki.com/1753060758932/turizm/internet-marketing>.
2. Раца О. Б. Проблеми та перспективи розвитку Інтернет-маркетингу в Україні / О. Б. Раца, Д. В. Глобак – Буковинська державна фінансова академія м. Чернівці.
3. Попова Л. О. Збірник наукових праць ХДУХТ / Л. О. Попова, О. М. Тимофєєва, І. В. Онопрієнко // «Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг». – 2018. – Вип. 2 (8), ч. 2. – С. 175–183. – Сучасні засоби ведення туристичного бізнесу.
4. Скорбенко С. Засновник і Генеральний директор агентства Will Digital Адепсу. Інтернет як інструмент просування послуг для індустрії гостинності.
5. Халліган Брайан. Маркетинг в Інтернеті: як залучити клієнтів за допомогою Google, соціальних мереж і блогів = Inbound Marketing: Get Found Using Google, Social Media, and Blogs (The New Rules of Social Media) / Халліган Брайан, Шах Дхармеш. – Москва : «Діалектика», 2015. – С. 42–143.
6. Окландер М. А. Комплекс Інтернет – комунікацій в маркетингу / М. А. Окландер, І. Л. Литовченко // Маркетинг в Україні. – 2019. – № 10. – С. 29–35.

УДК 37.015.31:331.101.6:640.412

ТРЕНІНГОВІ ПРОГРАМИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

А. І. Грицаєнко, магістр спеціальності *Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Т. В. Капліна, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті розглянуто кваліфікацію та рівень професіоналізму персоналу як один із визначальних факторів забезпечення ефективного функціонування підприємства готельного господарства. Запропоновано комплекс тренінгових програм для

постійного та планомірного розвитку персоналу в готелях м. Полтава.

Ключові слова: готель, продуктивність, навчання, тренінги, конкурентоспроможність.

Abstract. The article considers the qualification and level of professionalism of staff as one of the determining factors in ensuring the effective functioning of the hotel industry. A set of training programs for continuous and systematic staff development is offered on the example of the hotel in Poltava.

Key words: hotel, productivity, education, trainings, competitiveness.

Постановка проблеми. Індустрія гостинності є специфічною сферою народного господарства, в якій основним ресурсом підприємства розглядається персонал, який відіграє визначальну роль в ефективності його функціонування. Тому грамотне управління штатом, створення сприятливих умов для роботи, відпочинку та розвитку, матеріальне забезпечення процесу навчання та підвищення рівня кваліфікації співробітників є важливою умовою результативної діяльності будь-якого готельного підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання дослідження системи навчання, підвищення кваліфікації, розробки інноваційних методів і методики навчання, зокрема і персоналу готелів, у своїх працях висвітлили такі вчені, як С. С. Беляєва, Д. Є. Берестов, О. Ю. Давидова, К. Б. Козак, Б. В. Шевельов та інші. Але в сучасних конкурентних умовах проблема забезпечення індустрії гостинності кваліфікованими кадрами та їх розвитку набуває все більшої актуальності та вимагає більш детального розгляду та практичного втілення досвіду передових вітчизняних та зарубіжних підприємств індустрії гостинності в засобах розміщення для забезпечення ефективності їх функціонування.

Формулювання мети. Визначити місце навчання персоналу в ефективності функціонування закладів готельного підприємства. Розглянути шляхи підвищення продуктивності персо-

налу та рівня сервісу в готелях Полтави за рахунок комплексу тренінгових програм для персоналу організації на всіх її рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах різних змін на ринку, а також комплексної еволюції організаційних систем існує необхідність вивчення ефективного використання людського капіталу. Рациональне управління людськими ресурсами впливає на ефективність розвитку компанії загалом [2].

Рациональне та послідовне планування процесу навчання з урахуванням слабких місць та потреб розвитку співробітників готельних підприємств сприяє підвищенню продуктивності їх праці та рівня сервісу, що у перспективі сприятиме підвищенню конкурентоспроможності організації та його економічних показників.

Ключовим питанням при цьому є пошук шляхів найбільш рационального та ефективного розвитку персоналу. До сучасних співробітників висуваються досить високі вимоги щодо рівня кваліфікації, знань та навичок, тому що будь-який керівник хоче бачити в компанії ефективно працюючих співробітників [7].

Для ефективного та рационального визначення напрямку розвитку слід зрозуміти, які саме навички працівник має розвивати, тобто визначити його сильні сторони і можливості, сфери розвитку та мотивації.

Одним із ключових методів розвитку співробітників сучасної компанії є тренінги для персоналу, які можуть включати зовсім різні теми, при цьому для їх організації можуть бути задіяні як внутрішні, так і зовнішні ресурси компанії. Далі є дуже важливим етап планування, оскільки на даний момент визначаються основні цілі розвитку співробітника як на короткостроковий, так і на довгостроковий періоди часу [1]. Останній етап являє собою реалізацію запланованих заходів, а також оцінку ступеня їх реалізації. Результати роботи на етапі можуть вплинути на зміну позиції компанії, розширення сфери діяльності та інші аспекти.

Комплексна оцінка досягнутого розвитку компетенції представляє своєрідну «відправну точку» для початку нового циклу розвитку [6].

Унікальність готельного бізнесу полягає в тому, що переважна частина його працівників є своєрідною частиною готельного продукту. Весь персонал сучасного засобу розміщення докладає максимальних зусиль, щоб гість залишився задоволеним і хотів повернутися до цього готелю. При цьому пам'ятати про те, що відношення з боку співробітників, зовнішній вигляд і готовність допомогти гостю у будь-якій ситуації формують позитивне враження про готельне підприємство. Тому кожен працівник готельної сфери має усвідомлювати, що найважливішим завданням його трудової діяльності є особисті якості та рівень обслуговування гостя [7].

Здійснюючи трудову діяльність у сфері готельного бізнесу, співробітник постійно повинен підвищувати рівень своєї освіти, освоюючи як теоретичну частину професії, так і набуваючи різноманітних практичних навичок. Застосування професійних тренінгів дозволяє працівникам готельного підприємства набувати нових знань і навичок в аспекті вимоги даної вакансії. У практичній діяльності сучасних вітчизняних і зарубіжних готелів зустрічаються ситуації, коли співробітник не має достатніх знань для того, щоб кваліфіковано виконати покладені на нього завдання, що знижує якість сервісу на підприємстві в цілому і негативно впливає на його репутацію і, як наслідок – на конкурентоспроможність на ринку сфери гостинності [5].

Система підвищення професійної кваліфікації, розвитку та навчання персоналу готелів є найважливішою частиною корпоративної культури організації та одним з найважливіших інструментів закріплення досвідчених кадрів. У процесі навчання дуже важливим є визначення мотивації та переваг співробітників [6].

Для комплексного розгляду та аналізу системи навчання персоналу готелів міста Полтави розглянемо організацію процесу всередині фірмового навчання.

Проаналізувавши аналітичні дані розвитку готелів Полтави, зазначимо те, що для мотивації і стимулювання персоналу використовуються лише матеріальні методи стимулювання: премії та бонусні виплати.

Також для здійснення найближчого знайомства персоналу в неформальній обстановці в готелях практикуються різноманітні колективні виїзди на відпочинок.

Відповідно до Положення про персонал, а також різних мотиваційних програм у розглянутих готелях є можливість організації системи комплексного навчання персоналу в рамках різноманітних навчальних тренінгів, а також з прив'язкою безпосередньо до робочих місць. Найважливішим завданням навчання співробітників готелів у межах достатньо обмежених компетенцій є набуття навичок справлятися в ситуаціях, які вимагають вироблення певних здібностей людської особистості.

Сьогодні значно розширюється і доповнюється спектр їх поведінки та прийоми раціональної системи навчання у конкретних відділах. Досить яскравим прикладом подібних тренінгів є тренінг з розвитку навичок ділового спілкування, ведення переговорів, а також здійснення продажу для керівників і менеджерів готелю. Слід зазначити, що у досягненні стратегічної мети компанії – поліпшенні системи обслуговування гостей – навчання персоналу є одним з раціональних інструментів розвитку [3, 4].

Загальна кількість персоналу, що впливається в колективи готелів у середньому становить приблизно 2–3 особи на місяць, при цьому кожен з них вимагає безперервного та інтенсивного навчання, тому у готелі процес навчання є постійним та безперервним.

Навчання та тренінги персоналу являють собою напрям корпоративної політики, який займає ключове місце у розвитку висококласних готельних комплексів. Програми навчання співробітників повинні бути зрозумілими і враховувати ресурси, а також нюанси успішного функціонування компанії. При плануванні навчання співробітників готелю необхідно перш за все визначити рівень знань, навичок та умінь за допомогою системи атестації кадрів і надалі, відповідно до результатів діагностики, застосовувати найбільш раціональні методи навчання.

Пропонуємо поділити умовно програму навчання та придбання професійної кваліфікації персоналу для готелів на кілька основних напрямків:

- різноманітні адаптаційні тренінги для нових співробітників компанії;
- розвиваючі тренінги для менеджерів і адміністраторів готелю від вищої до нижчої ланки;
- тренінг для здійснення взаємодії різних відділів готельного підприємства;
- професійні і вузькоспеціалізовані тренінги персоналу готелю [7].

Тренінг «Адаптація» для нових співробітників готелів на початковому етапі є обов'язковим для всіх.

На занятті нових співробітників готелю мають ознайомити їх з історією розвитку, його структурою управління, розповідають про ключові засади корпоративної культури, найважливіші принципи гостинності, знайомлять з правилами пожежної безпеки, а також проводять екскурсію по засобу розміщення.

Після закінчення адаптаційного тренінгу співробітники готелю повинні навчитись комплексній роботі з гостями через проходження серії тренінгів, розроблених відділом кадрів готелю. Наприклад, такі, як: «Правила міжнародного етикету», «Особливості гостинності та стандарти обслуговування», «Відповіді на скарги і зауваження з боку гостей», «Робота без конфліктів – найважливіший ключ до успішної діяльності», «Секрети спілкування по телефону»[7].

Для організації системи розвитку управлінських якостей адміністраторів або менеджерів вищої, середньої та молодшої ланки практично у готелі слід розробити серію програм розвитку, які включатимуть різноманітні програми, присвячені розвитку лідерських якостей співробітників готельного комплексу; тренінгові програми із навчання адміністраторів і менеджерів у більш вузькій і досить спеціалізованій області (наприклад, «Техніка переговорів», «Віра у власні сили», «Реалізація системи делегування повноважень і взаємозамінності», «Самостійна презентація» та інші).

Запровадження подібного підходу до навчання персоналу в готелі дозволить зберегти серед співробітників створені в компанії традиції та цінності, а також здійснювати пропаганду як професійного, так і особистісного розвитку, створювати і розвивати систему спадкоємності основних традицій у колективі, а також передачу накопичених знань, умінь і навичок. При цьому співробітники отримують можливість накопичувати певні знання, навички та вміння, а також перетворювати їх на досвід успішної діяльності в інтересах організації.

Висновки. Отже запровадження тренінгів буде мати успіх за умови безперервного характеру і проводитися протягом всієї трудової діяльності співробітника. Для керівництва готельних компаній дуже важливо розглядати витрати на підготовку персоналу як інвестиційні вкладення в основний капітал, які дозволяють найбільш ефективно та раціонально використовувати нові технології, що у свою чергу призведе до збільшення прибутку підприємства та є ключовою метою будь-якої бізнес-одиниці в умовах ринкової економічної системи.

Список використаних джерел

1. Беляєва С. С. Актуальні питання організації комплексних тренінгових програм навчання персоналу в готелі / С. С. Беляєва // Молодий вчений. – 2017. – № 12 (52). – С. 564–571.
2. Давидова О. Ю. Організаційні аспекти формування та впровадження комплексних тренінгових програм навчання персоналу готелів [Електронний ресурс] / Давидова О. Ю., Давидова О. А. – URL: <https://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/5931/1/19>. – Назва з екрану.
3. Козак К. Б. Дослідження проблем управління персоналом в готельно-ресторанній галузі / К. Б. Козак, Г. Ф. Маркова // Економіка харчової промисловості. – 2015. – Т. 7, Вип. 4. – С. 45–51.
4. Охота В. І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств готельної індустрії / В. І. Охота // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 5. – С. 46–49.
5. Совершенствование организации обучения персонала // Экономика и управление: анализ тенденций и перспектив развития. – 2016. – № 26. – С. 66–71.

6. Розробка тренінгів [Електронний ресурс]. – URL: <http://reikartzhospitality.com/trainings/razrabotka-treningov.html>. – Назва з екрана.
7. Шевельов Б. Тренінги для тренерів [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.trn.ua/trainers/11388/> – Назва з екрана.

УДК 338.46:640.4

PROMISING INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR IMPLEMENTATION IN HOTEL “GUEST HOUSE” KHARKIV

A. I. Zhezherya, *master of specialty Hotel and restaurant business, educational program «Hotel and restaurant business»*

O. V. Volodko, *PhD, associate professor – scientific supervisor*

Annotation. The article considers the theoretical aspects of formation and realization of innovative potential in the hotel business of Ukraine. Examples of the use of modern technological innovations in the the practice of the world's leading hotels are given. Promising snnovations for introduction to the hotel “Gostinnii dvir” of the city of Kharkiv are offered.

Keywords: hotel industry, innovative technologies, competitiveness, consumer, artificial intelligence, augmented reality

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти формування і реалізації інноваційного потенціалу у сфері готельного бізнесу України. Наведено приклади використання сучасних технологічних інновацій у практичній діяльності провідних готелів світу. Запропоновані перспективні інновації для впровадження у готель «Гостинний двір» міста Харків.

Ключові слова: готельне господарство, інноваційні технології, конкурентоспроможність, споживач, штучний інтелект, доповнена реальність

Statement of the problem. The hospitality sector should be flexible and quickly adapt to constantly emerging changes, focus on demanding consumers, meet world trends and become competitive in the international hotel services market. Therefore, modern hotels attract customers in different ways, including quality of service, convenience, hotel design, as well as innovative technologies. This

has become especially important in the COVID era, when consumer needs are changing rapidly. Therefore, it is relevant to identify promising innovative technologies for implementation in hotel enterprises in order to increase their level of competitiveness and consolidate leading positions in the hotel market.

Analysis of basic research. The following domestic scientists devoted their work to the innovative development of the hotel services market: G. A. Androshchuk, L. O. Ivanova, T. V. Buryak, G. Ya. Krul, M. P. Malska, O. F. Morgun, I. G. Pandyak, P. R. Pucentelo, S. V. Skibynsky, A. V. Tsirat, T. V. Kaplina and others. Perspectives of technological innovations, in particular aspects of the application of “artificial intelligence” are highlighted in the works of A. Barr, E. A. Feigenbaum, J. F. Luger, A. Turing, C. Babbage, S. Russell, M. Glybovets, M. Yefremov, G. Ivanchenko, A. Matviychuk and others.

However, despite the abundance of work, research on the prospects of using and implementing artificial intelligence technologies to effectively solve a number of targeted business tasks of the hotel enterprise is relevant for today.

Goal formation. The purpose of the article is to monitor global trends in the implementation of technological innovations and to identify perspectives using artificial intelligence and augmented reality, which can be implemented in the hotel “Gostynnyi Dvir” in Kharkiv.

Presentation of the main material of the study. High competition in the hospitality industry stimulates the search for new ways to attract consumers. One of the main trends in this is the development and implementation of various innovations in the following areas [1]:

- use of new resources;
- application of advanced principles;
- marketing and management;
- identification and use of new product markets (hotel services).

Recently, it is gaining momentum to introduce innovations in the hospitality sector using artificial intelligence [2] and augmented

reality [3]. The leaders in the use of these innovations are the United States, Japan, China and Singapore. Placement tools that use such innovations are more cost-effective, more interesting and convenient for the consumer. For example, the Hilton Hotel in Virginia has a Connie concierge robot that uses speech recognition and artificial intelligence to answer guests' questions and learn how to interact with people by improving their answers. In 2014, Starwood's Aloft Hotels tested a robot that delivered orders to guest rooms. Henn-na is also full of automatic workers.

They carry suitcases and clean the rooms. Given that on December 2, 2020, the Cabinet of Ministers of Ukraine adopted the order "On Approval of the Concept of Artificial Intelligence Development in Ukraine," which provides for the approval of the relevant Concept for the period up to 2030 and the determination of the main tasks of the development of artificial intelligence technologies in Ukraine, these innovations can be considered real for domestic hoteliers.

Therefore, to increase the competitive advantages of the hotel enterprise "Gostynnyi Dvir" in Kharkiv, it is proposed to introduce several innovations. In particular:

1. Bluetooth or beacon radio beacon technology [4]. A tiny location sensor can be placed anywhere in the hotel or beyond its borders. Using a smartphone with bluetooth, guests can receive messages with welcome, informational or advertising content during their stay in the hotel using push notifications. These messages can create real-time interaction with the consumer. Examples of hotels using this technology are Starwood Hotels & Resorts, Marriott International and LocalPerks.

2. Chatbots [5] is a computer program designed to simulate conversations with people. A simple chatbot matches users' questions with predetermined answers, while a more complex chatbot uses artificial intelligence to expand its knowledge and capabilities when interacting with users. The main advantage here is the ability to promptly provide consumers with answers to questions that concern them at any time. Some chatbots can also be configured to communicate in different languages, which provides more comprehensive customer support. This innovation is successfully used by hotels

Hyatt Hotels, GRT hotels, Marriott Hotels, Hotel Casanova Venezia and many others.

3. Virtual hotel tours [6]. These tours may be available on hotel websites, allowing guests or potential consumers to view their hotel room before booking or before arrival. While these tours are best done with a VR headset, they can also be accessed by those without access to a headset, on social networking sites such as Facebook, using its 360 degree video technology. Hotels that use this technology include Atlantis, Grand Oasis Hotel, Valamar Dubrovnik President Hotel.

4. Facial Recognition System [7] is a technology using artificial intelligence that predicts a camera to collect data on the age, gender and ethnicity of a person. Consumers can use the system to register at the hotel, as well as to access their rooms by replacing keys and cards. An example of this innovation being implemented during the COVID pandemic is the Marriott Rand Tower in Minneapolis, where Sentry Health Kiosks are installed, equipped with face recognition technology FaceMe and used to protect guests by temperature checks, mask detection and hand sanitizer.

Conclusions. The indispensable condition for the success and competitiveness of any hotel is a competent and consistent implementation of innovations. Especially relevant today is the implementation of technological innovations using artificial intelligence and augmented reality. In the long term, this will allow placement tools to develop, retain regular consumers and attract new ones.

List of used sources

1. Інноваційні впровадження та їх вплив на підприємства готельного господарства [Електронний ресурс]. – URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kravets.htm (дата звернення: 06.09.21). – Назва з екрана.
2. Як використовують штучний інтелект у готельному бізнесі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.revfine.com/artificial-intelligence-hospitality-industry/> (дата звернення: 06.09.21). – Назва з екрана.
3. Доповнена реальність та як вона змінює сферу гостинності [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.revfine.com/augmented->

reality-hospitality-industry/ (дата звернення: 06.09.21). – Назва з екрана.

4. Сила технології beacon в готелях [Електронний ресурс]. – URL: <https://tourismart.co/blog/power-of-beacons-technology-in-hotels> (дата звернення: 06.09.21). – Назва з екрана.
5. Готельні чат-боти для створення кращого клієнтського досвіду [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.socialtables.com/blog/hospitality-technology/chat-bots/> (дата звернення: 09.09.21). – Назва з екрана.
6. Чому тури в готелі VR стають популярними? [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.revfine.com/vr-hotel-tour/> (дата звернення: 15.09.21). – Назва з екрана.
7. Розпізнавання облич у готельному бізнесі [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.intellectsoft.net/blog/facial-recognition-in-retail-and-hospitality/> (дата звернення: 24.09.21). – Назва з екрана.

УДК 64.0-021.4

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ПРИ ГОТЕЛІ

В. С. Крамеренко, *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програми «Готельно-ресторанна справа»*

В. Д. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Управління торговельним підприємством являє собою послідовну, узгоджену схему дій, яка дозволяє чутливо сприймати зміни і напрями запитів споживачів і максимально реалізувати можливості підприємства для отримання максимального прибутку при мінімальних витратах. Критерієм успішного управління в торгівлі слугує, передусім, обсяг продажів як наслідок якості обслуговування. Інструментом забезпечення такої якості виступає наявність стандарту обслуговування.

Ключові слова: стандарти, процес, точка враження.

Abstract. Management of a commercial enterprise is a consistent, coordinated scheme of action, which allows you to sensitively

perceive changes and directions of consumer demand and maximize the company's ability to maximize profits at minimum cost. The criterion for successful management in trade is, first of all, the volume of sales as a consequence of the quality of service. The tool for ensuring this quality is the presence of a standard of service.

Key words: standards, process, point of impression.

Постановка проблеми. Для реалізації стратегічних цілей у ресторанного господарства працюють різні підрозділи. Заклад ресторанного господарства оптимізує асортимент пропонованих товарів, під впливом ринку змінюється цінова політика, оптимізується формат ресторану, підготовка персоналу, розширюється пакет додаткових послуг. Суть всієї роботи з цих напрямків полягає у наданні гостям максимальних переваг, що забезпечують відмінність закладу ресторанного господарства від конкурентів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням розробки і впровадження стандартів обслуговування в управління закладами ресторанного господарства досліджувалося в наукових працях сучасних вітчизняних вчених, серед яких А. С. Капліна, Л. П. Малюк, Л. О. Гончар, Н. Ю. Балацька, а також практики в сфері ресторанного бізнесу таких як А. С. Мусатов

Формулювання мети. Для досягнення цілей, необхідно запустити процес роботи. Процес це будь-яка послідовність дій яка починається з певних дій та має певний результат. Ефективність процесного підходу основна на взаємовідносинах «гість – виробник – гість» всередині ресторану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як стандартизувати роботу ресторану?

1. Створити робочу групу ініціативних працівників.
2. Обрати Керівника проєкта.
3. Скласти план впровадження змін.
4. Розбити план на етапи.
5. Затвердити формат документів (шрифти, колонтитули, логотип ресторану).
6. Почати роботу.

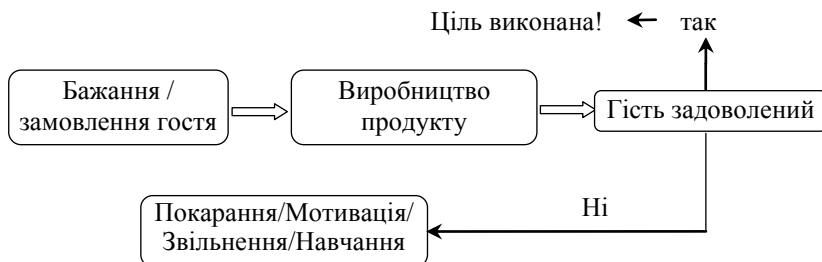

Рисунок 1 – Процес надання послуги споживачу [2]

Для досягнення цілі при незадоволеності гостя існують різні варіанти вирішення проблеми, з огляду на причину незадоволеності. Розібравши ситуацію витікають різні варіанти, такі як, Покарання, Мотивація, Звільнення, або навчання працівника.

Обов'язком кожного керівника є постійна комунікація зі своїми підлеглими. Постановка завдань, аналіз результатів роботи, корекція поведінки співробітника. Грамотний менеджер постійно взаємодіє зі своїми персоналом, підтримуючи його і спрямовуючи в потрібне русло. Але, на жаль, багато керівників не володіють дуже важливою навичкою – забезпеченням зворотного зв'язку, що помітно ускладнює комунікацію, а головне не призводить до необхідних результатів – зміни поведінки співробітника.

Із визначення зворотного зв'язку ми зможемо з вами підкреслити всю необхідну інформацію. Отже, зворотний зв'язок – це інформація, яку повідомляють людині для коригування її поведінки.

«Точка враження» – це будь-яка ситуація, в якій відвідувач стикається з будь-яким аспектом діяльності ЗРГ та формує свою думку про нашу роботу [2].

Цикл обслуговування гостя в ЗРГ складається з багатьох «точок враження», від першого візиту до ЗРГ до спілкування із співробітниками на виході і навіть після цього. Лише одна негативна «точка враження» в у процесі обслуговування може зіпсувати загальне враження від відвідування ЗРГ. Саме тому зусилля керівництва ЗРГ повинні бути сконцентровані на тому, щоб

забезпечити високу якість сервісу протягом усього циклу обслуговування.

Залежно від індивідуальних потреб гостя, процес обслуговування в «.....» може складатися з наступних «точок враження»:

1. Зустріч гостей на вході до ЗРГ/проводження гостя.
2. Обслуговування гостя за столиком.
3. Телефонний дзвінок.
4. Вирішення конфліктних ситуацій.
5. Програма Почесний Гість.
6. Спілкування менеджера із гостями.
7. Робота з книгою відгуків та пропозицій.

Висновки. Отже, впровадження системи якості та стандартів обслуговування дозволить досягти високої якості послуг та забезпечити економічний успіх в сфері гостинності.

Список використаних джерел

1. Методологічні аспекти формування стандартів обслуговування в ресторанному бізнесі : монографія / Л. П. Малюк, О. Г. Терешкін, О. Ю. Давидовата ін. ; за ред. проф. Давидової О. Ю. – Х. : ХДУХТ, 2019. – 157 с.
2. Мусатов А. Стандартизация ресторана Шаг за шагом / Мусатов А. – Москва, 2019. – 632 с.
3. Дубодєлова А. В. Система управління якістю обслуговування клієнтів готельного підприємства / А. В. Дубодєлова, Л. С. Лісовська, А. О. Нищота // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2013. – № 754. – С. 159–165.

УДК 640.41:004.896

СУЧАСНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ

О. А. Корнієнко, магістр спеціальності *Готельно-ресторанна справа освітня програми «Готельно-ресторанна справа»*

Д. А. Миронов, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Готельний бізнес – одна з найбільш перспективних ланок світової економіки, що стрімко розвиваються. Вико-

ристання різноманітних інноваційних комп'ютерних технологій у сфері індустрії гостинності є ключовим моментом управління конкурентоздатністю засобів розміщення. В статті надано аналіз сучасних інноваційних тенденцій використання комп'ютерних технологій світового ринку готельних послуг. Розглянуті основні переваги та недоліки їх використання. Досліджено можливість впровадження різноманітних комп'ютерних систем у готельному бізнесі.

Ключові слова: готельний бізнес, комп'ютерні технології, системи бронювання, системи управління готелем.

Abstract. The hotel business is one of the most promising and rapidly developing parts of the global economy. The use of various innovative computer technologies in the hospitality industry is a key point in managing the competitiveness of accommodation facilities. The article presents an analysis of current innovative trends in the use of computer technology in the global hospitality market. The main advantages and disadvantages of using. The possibility of introducing various computer systems in the hospitality industry is investigated.

Key words: hotel business, computer technology, reservation systems, hotel management systems.

З метою покращення роботи підприємств готельного господарства необхідно використовувати різноманітні технологічні інновації. Сучасну роботу засобів розміщення важко уявити без систем комп'ютерного забезпечення, що забезпечує високу економічну ефективність.

Використання спеціалізованого програмного забезпечення дає можливість автоматизувати основні процеси діяльності підприємств готельного бізнесу.

Комп'ютерні технології дають змогу ознайомлювати клієнтів із послугами готелів, продавати споживачам пакети послуг, вирішувати завдання фінансово-операційного управління, маркетингового планування, підвищувати конкурентоздатність і кількість продажів, здійснювати комп'ютерне бронювання послуг, забезпечувати управління різними службами.

Питанням розвитку і впровадження новітніх комп'ютерних технологій в управління закладами готельного господарства досліджувалося в наукових працях сучасних вітчизняних вчених, серед яких Роглев Х. Й., Чоренька Л. В., Лукьянов В. О., Мунін Г. Б. та інші [1–3].

Мета статті полягає у дослідженні переваг та необхідності використання новітніх комп'ютерних технологій в сучасних засобах розміщення.

На сьогоднішній день готельний бізнес є галуззю з високим рівнем використання комп'ютерних технологій та систем.

Специфіка галузі готельного господарства вимагає використання систем, які дають змогу швидко отримати інформацію про доступність транспортних засобів, можливість розміщення гостей, забезпечували б швидке резервування та бронювання місць та автоматизацію вирішення допоміжних завдань при наданні готельних послуг.

Впровадження комп'ютерних технологій у сферу готельного сервісу стикається з безліччю проблем, до яких можна віднести недостатнє фінансування, незадовільний рівень підготовленості працівників у галузі сучасних комп'ютерних технологій, загальний низький рівень комп'ютерної грамотності населення та незначна порівняно зі світовим рівнем наявність домашніх комп'ютерів, порівняно невелика кількість користувачів Інтернету та ін.

Питання комплексної автоматизації процесів бронювання, реєстрації та розміщення гостей, розрахунків із ними є дуже актуальним для українських готелів. На цей час розроблено досить багато різних систем управління готельним комплексом. Найбільш відомі: HMS Servio, Fidelio, Lodging Touch; Hotel-2000.

Процес поширення та модернізації безсумнівно призведе до того, що дуже скоро подібних систем побільшає. З'являться системи, які можна буде отримувати за підпискою (SAAS-технологія). Особливо це буде цікаво для сезонних готелів (курортні, гірськолижні). Такі технології дозволять не витрачати гроші власника на покупку дорогого софту, а сплачувати невеликі

суми з операційних витрат за реалізовані броні. Таким чином, такі системи стануть доступними для готелів будь-якого формату, включаючи міні-готелі.

Готель має прагнути отримати доступ до максимально широкого набору каналів продажу. В яких каналах і коли здійснювати продажі – питання політики просування, це залежить від сезону, поточного завантаження готелю та безлічі інших факторів. Зокрема, представляти себе в глобальних (GDS) та/або альтернативних (ADS) системах бронювання, в першу чергу необхідно готелям, орієнтованим на бізнес-сегмент. Але це можуть бути не тільки міські бізнес-готелі, але й засоби розміщення будь-якого формату: заміські готелі, SPA-готелі на узбережжі, готелі для любителів екстремального відпочинку, які бажають залучити клієнтів із певним рівнем статку.

Необхідно відзначити, що GDS – ще й ефективний інструмент реклами: готель стає відомим понад 600 000 туристичних агентств по всьому світу і з'являється в найпопулярніших системах бронювання, що використовують GDS базу, таких як Travelocity та Expedia. Плюс жоден інший рекламний канал не зрівняється за критерієм вартість/ефективність.

Системи управління готелями (HMS – Hotel Management Systems) відносяться до класу спеціального програмного забезпечення, що називається PMS (Property Management Systems – системи управління об'єктами нерухомості). Окрім власне HMS, до них належать програми для інших об'єктів індустрії гостинності (ресторани, бари, спортивні та розважальні комплекси тощо), а також системи управління магазинами, складами, державними установами тощо.

Готельні системи дозволяють автоматизувати всі етапи обслуговування гостя, починаючи від бронювання квитків, заселення та закінчуючи остаточним розрахунком, а також основні бізнес-процеси – від роботи покоївок до організації звітності на підприємстві. Крім того, вони забезпечують керування всіма послугами та системами готелю, доступними у номері.

Також треба відмітити перспективні напрямки в готельному бізнесі з практикою спілкування за допомогою чат-ботів.

Висновки. Нині є кілька прогресивних професійних розробок, на яких можуть зупинятися підприємства гостинності під час виборів автоматизованих систем управління. Вибір конкретної з них залежить від виду підприємства, його статків та напряму роботи.

Список використаних джерел

1. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту : навч. посіб. / Роглев Х. Й. – Київ : Кондор, 2015. – 408 с.
2. Чорненька Л. В. Організація туристичної індустрії : навч. посіб. / Чорненька Л. В. – 3-тє вид., допов. і перероб. – Київ : Атіка, 2015. – 392 с.
3. Лукьянов В. О. Організація готельно-ресторанного обслуговування : навч. посіб. / Лукьянов В. О., Мунін Г. Б. – 2-ге вид. перероб. і додав. – Київ : Кондор 2016. – 346 с.
4. Вишневська О. О. Туристичне країнознавство : підручник / Вишневська О. О., Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 594 с.
5. Гладуняк Ю. В. Державне регулювання розвитку готельного господарства: проблеми та перспективи / Гладуняк Ю. В. // Наук. вісн. Нац. Ун-ту держ. податкової служби України (економіка, право). – 2009. – № 3. – С. 29–36.

УДК338.486.2–044.337:640.412(477.54)

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЮ БУТІК-ГОТЕЛЬ «MIRAX BOUTIQUE HOTEL» У М. ХАРКІВ ЗА РАХУНОК ІННОВАЦІЙ

С. С. Махрова, *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Т. В. Капліна, *д. т. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розкриваються особливості інновацій в готельному бізнесі як невід’ємного компонента розвитку туристичних послуг та формування нових підходів до посилення потенціалу сфери гостинності, розглядаються специфіка та етапи проведення інноваційної стратегії готельного підприємства. Особлива увага приділяється інструментам інноваційного

розвитку, що визначають значною мірою інноваційне середовище готельного підприємства.

Ключові слова: інновація, нововведення, готель, готельна індустрія, туризм, інноваційні технології, якість сервісу, конкурентність.

Abstract: the article reveals the features of innovations in the hotel business as an integral component of the development of tourist services and the formation of new approaches to strengthening the potential of the hospitality sector, considers the specifics and stages of the innovative strategy of a hotel enterprise. Special attention is paid to the tools of innovative development, which largely determine the innovative environment of the hotel enterprise.

Key words: innovation, innovation, hotel, hotel industry, tourism, innovative technologies, quality of Service, competitiveness.

Постановка проблеми. В сучасних умовах індустрія гостинності є важливою складовою економіки туризму, так як послуги, що надаються, визначають психологію туризму, а якість обслуговування гостей формує враження про галузь в цілому. Зміни, що відбуваються останнім часом в українській готельній індустрії, викликані економічними, соціальними, політичними, ринковими та іншими факторами, що вимагають збереження та зміцнення стратегічної конкурентної переваги не тільки на рівні готельного підприємства, але також і на методичному рівні менеджменту готельної галузі.

Незважаючи на існуючі проблеми у галузі, важливо відзначити високий потенціал розвитку готельних підприємств за рахунок використання сучасних інноваційних рішень, а також розробки ефективної стратегії розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В галузі наукового обґрунтування забезпечення конкурентоспроможності готельних підприємств, виділяються роботи таких вчених, як Н. Л. Безрукова, А. Б. Волон, М. А. Жукова, В. В. Іванов, Є. Л. Ільїна, А. Л. Лісник, Т. В. Сорочіна, А. В. Чернишов, А. Д. Чудновський, В. С. Янкевич та ін. Але слід зазначити недостатнє дослідження спеціалізованих готелів.

Формулювання мети. Мета статті полягає в розробці комплексу заходів з інноваційними нововведеннями, щодо вдосконалення діяльності готельного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активізація діяльності готельних підприємств та вдосконалення пропонованих послуг відбувається під впливом інноваційних процесів, які у сфері гостинності впроваджуються випереджаючими темпами, оскільки конкурентоспроможність готельних підприємств може бути забезпечена в умовах досягнення кращих світових стандартів обслуговування. У свою чергу ефективність впровадження інновацій стає актуальним завданням в умовах випереджаючого зростання науково-технічного прогресу, а також серйозних змін у структурі попиту, поведінці та мотивації споживачів.

Інноваційна діяльність передбачає не тільки практичне використання науково-технічних розробок і винаходів, а й включає зміни в продуктах, процесах, маркетингу, організації та управлінні виробництвом.

Оскільки кожна галузь народного господарства має свої риси, то до інновацій в готельному бізнесі слід відносити, перш за все, ті нововведення, які супроводжуються [1, с. 47]:

- відновленням і розвитком духовних і фізичних сил;
- підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму;
- підвищенням ефективності управління стійким функціонуванням і розвитком готельного бізнесу в країні тощо.

Впровадження нововведень у вітчизняній практиці стикається з низкою факторів, які гальмують інноваційний розвиток готельного бізнесу в Україні, зокрема [2, с. 131]: ризик втрати капіталовкладень; недостатній рівень досвіду вітчизняних менеджерів з впровадження інновацій; обмеженість у фінансових ресурсах більшості підприємств готельного бізнесу; суб'єктивне ставлення до нововведень, як підприємців, так і обслуговуючого персоналу; значні перешкоди в отриманні підтримки інновацій зі сторони держави; висока вартість інноваційних розробок.

З причини того, що інновація, це підсумковий результат впровадження нововведення з метою вдосконалення об'єкта управління та отримання заданого ефекту (економічного, іміджевого, соціального, технологічного і т. д.), для його ефективного використання необхідно заздалегідь продумувати, планувати і прораховувати наслідки таких змін. Отже, без грамотного стратегічного і тактичного планування інноваційної діяльності не обійтися [3].

Не виключенням є бутік-готель «Mirax boutique hotel» у м. Харків, який потребує інноваційних змін. І саме від керівництва готелю залежить, які інновації можливо застосувати із великого переліку існуючого інструментарію.

Сучасні готельні підприємства, які постійно вдосконалюють свої конкурентні переваги, можуть також на практиці застосовувати такі інструменти інноваційного розвитку:

1. BTL-інструменти-цілеспрямована діяльність по впливу на споживача в момент прийняття рішення про придбання послуги. Вона включає в себе проведення промоакцій, семплінгу, демонстрацій, тестових випробувань, надання знижок, бонусів і т. д. BTL-заходи є для готелю не тільки актуальними, а й повинні стати основною складовою формування інноваційної стратегії підприємства з більш цікавим набором інструментів, форм і методів впливу на потенційного споживача, ніж пряма реклама.

2. Бізнес-стратегія-комплексний план управління, який дозволить зміцнити становище готелю на ринку готельних послуг і забезпечити координацію зусиль, залучення і задоволення потенційних споживачів, успішну конкуренцію і досягнення глобальних цілей. Процес вироблення бізнес-стратегії готелю ґрунтується на ретельному вивченні всіх аспектів можливого розвитку і виборі загального напрямку, методів конкуренції та моделей бізнесу, тобто бізнес-стратегія означає вибір готельним підприємством шляхів розвитку, методів конкуренції та ведення бізнесу.

3. Інструменти диференціації-визначення відмінних властивостей готельних послуг, що відрізняються від послуг конкурентів, які важливі для гостей готелю. Іншими словами, відмінні

якості послуги сприяють залученню більшої кількості покупців. Цей інструмент інноваційного розвитку може створити захист для підприємства готельного типу від стратегій конкурентів.

4. Інструменти аутсорсингу-важливий механізм розвитку, заснований на передачі неосновних функцій підприємства і всіх відповідних активів в управління професійному підряднику (аутсорсеру). Готелі в основному починають використовувати схеми аутсорсингу в ІТ-напрямку: web-хостинг, забезпечення різних видів інтернет-послуг, web-дизайн, розробка, впровадження та підтримка інформаційних систем [3, с. 105].

5. Інструменти стратегічного розвитку в маркетингу готельного бізнесу – це формування цілей, досягнення їх і вирішення завдань готельного бізнесу по кожному окремому готельному продукту, по кожному окремому ринку на певний період.

6. Інструменти бенчмаркінгу для підприємств готельного бізнесу – вивчення конкурентної продукції, витрат і технологій її виробництва, характеристик, економічних і фінансових показників, відносин з клієнтами і постачальниками. Все це необхідне для пошуку найбільш вигідної продукції для підприємства. Під час проведення бенчмаркінгу досліджується краща практика не тільки прямих конкурентів, але і представників з інших сфер [1, с. 48].

Новою тенденцією розвитку сектора розміщення є будівництво досить незвичайних і екстравагантних готелів світу, щоб викликати інтерес за допомогою впливу на чутливу сферу людини через «сім чуттєвих нот гостинності» [5]. Такі готелі апелюють до різних органів почуттів людини і часто розташовані в неймовірних місцях і умовах: в старовинних замках, монастирях і соборах; в бочках, підводних кімнатах, на зразок житла Діогена (Німеччина, Нідерланди); в підземних бункерах; в колишніх в'язницях; на даху музею (Франція); в снігових будиночках і будинках, повністю побудованих з льоду; в індійських вігвамах (США, Канада, Болівія, Венесуела, Коста-Ріка) в печерах, в дуплах і будиночках на деревах, під водою і в будиночках з кам'яної солі (Болівія) в фортецях, вітряних Млинах, на маяках; в будинку-унітазі (Південна Корея).

Інший інноваційний напрямок-створення панорамних готелів. Сьогодні власникам готелів складно переконати вимогливих клієнтів у винятковості свого готелю, який пропонує певний рівень обслуговування і різноманітність послуг. Тому деякі готельєри придумали новий вид послуг-відвідати бари, ресторани і навіть басейни, які розташовані в мегаполісах на дахах великих готелів, де туристи також можуть насолоджуватися панорамним оглядом міських околиць.

Висновки. Таким чином, інноваційна діяльність в готельному бізнесі знаходить своє втілення у створенні нових або вдосконаленні транспортних, готельних та інших послуг, освоєнні нових ринків, впровадженні провідних інформаційних та телекомунікаційних технологій, сучасних форм організаційно-управлінської діяльності, нових підходів до задоволення потреб туристів і т. д. ретельно підібрані інструменти інноваційного розвитку підприємств готельного бізнесу забезпечують його конкурентоспроможність, що веде до підвищення ефективності діяльності.

Список використаних джерел

1. Калінін О. О. Інноваційні сервісні технології в готельному бізнесі / О. О. Калінін, О. Ф. Карпова // Вісник Асоціації вузів туризму і сервісу. – № 2. – 2019. – С. 46–51.
2. Калущька А. Ю. Особливості організації та функціонування служби маркетингу на підприємствах готельної індустрії / А. Ю. Калущька // StudNet. – № 9. – 2020. – С. 1317–1321.
3. Козлова А. С. конкурентоспроможність готельного бізнесу і фактори, що впливають на неї / А. С. Козлова, О. О. Бреусова // Концепт. – № 7. – 2017. – С. 102–107.
4. Ільясова М. К. Проблеми оцінки ефективності діяльності підприємств готельного бізнесу / М. К. Ільясова, С. І. Ібраїмова // Інноваційна наука. – 2015. – Т. 1. № 5(5). – С. 115–118.
5. Джанджуазова Е. А. Инновационный комплекс маркетинга гостиницы: «семь чувственных нот гостеприимства» / Джанджуазова Е. А. // Российские регионы: взгляд в будущее. – 2015. – № 3 – С. 17–27.

КАВ'ЯРНЯ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ КОНКУРЕНТ НА РИНКУ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

С. Д. Мельник, магістр спеціальності «Готельно-ресторанна справа» освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувачка кафедри – науковий керівник

Анотація. У статті визначено сутність кав'ярні як конкурентоспроможного закладу ресторанного господарства та наведено основні передумови її виникнення. Розглянуто нові формати закладу та інноваційні технології, які використовуються на підприємстві ресторанного господарства на сьогоднішній день. Проаналізовано потенційних споживачів і вплив різних факторів на розвиток кав'ярні.

Ключові слова: кав'ярня, кава, інноваційні технології, ресторанний бізнес, конкурентоспроможність підприємства, якість.

Abstract. The article defines the essence of a coffee shop as a competitive restaurant and presents the main prerequisites for its emergence. New formats of the institution and innovative technologies used at the restaurant business for today are considered. Potential consumers and the influence of various factors on the development of a coffee shop are analyzed.

Key words: coffee shop, coffee, innovative technologies, restaurant business, competitiveness of the enterprise, quality.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день кав'ярня є одним із популярних різновидів спеціалізованих закладів ресторанного господарства. Даний тип підприємства динамічно розвивається і поширює свої послуги як в Україні, так і за кордоном. Основне завдання – задовольнити потреби споживача, а саме приготування кавових напоїв з різноманітних сортів кави традиційним чи альтернативним методом заварювання, використовуючи інноваційні технології для покращення якості продукції та послуги. На розвиток закладу ресторанного господарства впливає велика кількість факторів. Впровадження інновацій є важливим чинником конкурентоспроможності даного типу підприємства на ринку кав'ярень.

Спостереження за нововведеннями являє собою зміни, що супроводжують підвищення рівня кав'ярень серед конкурентів, а також забезпечують стабільність розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Кавову культуру та ринок кав'ярень досліджувала значна кількість науковців та практиків. Даній темі присвячено ряд як зарубіжних, так і вітчизняних публікацій, авторами яких є: Дж. Хоффман, М. Колонна-Дешвуд, К. Хармон, С. Рао, Дж. Исто, І. Шубіна, Р. Шиманський, І. Волошин та інші. Розвиток мережі кав'ярень сприяє позитивній динаміці, тому моніторинг постійних змін у кавовій культурі необхідний для проведення нових досліджень, спираючись на публікації попередніх авторів. Тим самим низка питань залишається відкритою, а тема щодо потенціалу кав'ярень – актуальною.

Формування мети. Дослідження потенціалу кав'ярень та їх розвитку на ринку ресторанного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні як в Україні, так і в багатьох інших країнах світу, кава – популярний напій, хоча довгий час вважалась предметом розкоші, тому не кожен міг дозволити собі скуштувати її. Історія кави бере початок ще з найдавніших часів і йде корінням в перші роки цивілізації Близького Сходу [1]. Відповідно з цим перші кав'ярні, кафани і схожі заклади виникли у Мецці та Медині, а вже потім почали з'являтися в інших державах. Також знайшлися любителі кави у Європі та Північній Америці. Так званий «розквіт» кав'ярень припав на середину ХІХ століття і продовжується надалі. За розвитком даний тип підприємства поділяють на три хвилі [2]:

1) «Перша хвиля» – до цього періоду відносять найперші кав'ярні, що з'явилися у США ще за часів золотої лихоманки, винаходом стала розчинна кава;

2) «Друга хвиля» – сформувалася завдяки таким американським компаніям як Peet's Coffee & Tea та, звичайно ж, Starbucks. Ці заклади покращили якість напою, змінили технологію обсмаження кавових зернят та популяризували безпосередньо культуру проведення часу у кав'ярнях;

3) «Третя хвиля» – є логічним продовженням першої та другої кавових хвиль, це поняття виникло на початку 2000-х років у США. Відмінною рисою є сприйняття кави, як особливого продукту. Також цей період характеризується зі стереотипами про хіпстерів та барист з бородою. У 2021 році важливим елементом розвитку кав'ярні цієї хвилі є широкий асортимент кавових напоїв та наявність досвідченого бариста, який може з легкістю підібрати необхідні складові напою, з урахуванням побажань споживача.

За даними 2020 року щодня у світі випивається близько 2,25 мільярда чашок кави чи 0,82 трильйона чашок за рік [3]. Велика кількість людей вживає каву за межами дому. За дослідженнями аналітиків Pro-Consulting на сьогоднішній день середньостатистичний/середньостатистична українець/українка на вулиці споживає близько 100 чашок кави [4]. Спираючись на досить значне споживання кави та кавових напоїв, кав'ярні набувають популярності серед інших закладів ресторанного господарства. Особливо протягом останніх декількох років частка кав'ярень динамічно зросла, з'явилося все більше нових форматів даного типу закладу. Типи кав'ярень, які все частіше можна зустріти у містах України та за її межами [5]:

1) книжкові кафе – заклади, де можна отримати насолоду не тільки від смачного напою, а й від читання книги чи коміксу, яку можна обрати на полиці;

2) анти-кафе – даний формат закладу не є досить поширеним в Україні, особливість – споживач платить за час, проведений у закладі, тоді як напої та інша продукція – безкоштовні;

3) кафе-кондитерські – заклади, де можна скуштувати каву та можна купити велику кількість смаколиків: від цукерок до випічки.

Важливу роль у розвитку кав'ярень відіграє економічна криза, викликана пандемією COVID-19, який виник на початку 2020 року. Спираючись на спостереження аналітиків Pro-Consulting, у 2020 році споживання кави зменшилось на 4,6 тисяч тонн в порівнянні з 2019 роком [6]. Через карантинні обмеження змінились умови імпорту кави, а також правила відвідування закладів ресторанного господарства. Внаслідок економічної кризи, заклади ресторанного господарства, які лише почали функ-

ціонувати чи розвиток яких був нестабільним припинили своє існування. Але й залишилися і навіть відкрились підприємства, які продовжують чи починають свою діяльність в умовах пандемії коронавірусу.

Незважаючи на пандемію, ринок кавово-чайних інновацій розвивається за рахунок нових смаків, рецептів, виробів, винаходів та додатків для мобільного [7]:

1) свіжоохолоджений бутильований еспресо від компанії Brio Coffeworks – це зручний для пиття формат чашки кави. Напій зручно брати з собою куди завгодно;

2) смачний перекус з кавовими бомбочками від компанії Nudge – всередині у них цілісне обсмажене зерно арабіки з Колумбії чи Бразилії, покрите зверху сумішшю масла какао, цукру та коричневого барвника;

3) додаток від Curs для власника однієї кав'ярні чи невеликої мережі – це додаток для ведення бізнесу, яким можна керувати через ПК, лептоп, смартфон чи планшет. Покупки, продажі, витрати, прибуток та різні розумні показники ефективності та рентабельності – все зібрано у цьому додатку;

4) «куленепробивна» кава Bulletproof Coffee від компанії HWC – позиціонується виробником як ранкова кава з додаванням збалансованих кількостей енергетичних та дієтичних добавок, яка вже готова до вживання;

5) програмовані рецепти кави від компанії Bunn – бариста може створити свій унікальний рецепт кави та через USB завантажити його в кавоварку, обладнану для таких цілей;

6) аналізатор кофеїну CA-700 – за рахунок цього приладу можна занурити датчик у каву та дізнатись скільки у ньому кофеїну і скільки споживачу оптимально випити чашок такої кави в день, виходячи з рекомендованої норми кофеїну в добу.

Висновки. Підсумком вище зазначеного є те, що на сьогодні інноваційні технології досить динамічно розвиваються. Кав'ярня як тип закладу ресторанного господарства з кожним днем розширює свої можливості. Навіть під час пандемії COVID-19 кав'ярні вдосконалюють якість надання послуги і тим самим підвищують рівень конкурентоспроможності серед інших типів закладів ресторанного господарства, що добре впливає на економіку країни. Нові формати кав'ярень, нововведення, якість послуги – це те, що вказує на еволюцію кавового ринку.

Список використаних джерел

1. Історія кави [Електронний ресурс]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%B8 (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.
2. Що таке «кав'ярня третьої хвилі»? [Електронний ресурс]. – URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2018/03/12/shho-take-kav-yarnya-tretoyihvili-vidpovidayut-barista-ta-vlasniki-kiyivskih-zakladiv/> (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.
3. Кавова культура в усьому світі: факти, статистика, цікавинки (за даними 2020 р.) [Електронний ресурс]. – URL: <https://gemini.ua/kavova-kultura-v-usomu-sviti-fakti-statistika-czikavinki-za-danimi-2020-r/> (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.
4. Ринок кави в Україні – аналітичний огляд від Pro-Consulting спеціально для InVenture [Електронний ресурс]. – URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-kofe-v-ukraine-analiticheskij-obzor-ot-pro-consulting-specialno-dlya-inventure> (дата звернення: 27.10.21). Назва з екрана.
5. Типи кав'ярень світу [Електронний ресурс]. – URL: <https://gemini.ua/tipi-kavyaren-svitu/> (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.
6. Аналіз ринку кав'ярень в Україні. 2021 рік [Електронний ресурс]. – URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-kofeen-v-ukraine-2021-god> (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.
7. Новинки зі світу кави та чаю [Електронний ресурс]. – URL: <https://gemini.ua/novinki-zi-svitu-kavi-ta-chayu-serpen-2021/> (дата звернення: 27.10.21). – Назва з екрана.

УДК 339.138:005.21]:640.4

УПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

А. П. Моцакова, магістр спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

А. С. Капліна, к. е. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи – науковий керівник

Анотація. Обґрунтовано необхідність використання стратегії маркетингу в діяльності готельного підприємства, досліджено зміст маркетингу в системі управління готельним підпри-

емством. Запропоновано напрями реалізації концепції маркетингової стратегії шляхом практичного впровадження комплексної системи управління готельним підприємством на основі маркетингових аспектів.

Ключові слова: готельне підприємство, маркетинг, маркетингове управління, маркетингові аспекти, комплексна система управління підприємством, дослідження.

Abstract. The definition and place of marketing in the hotel industry enterprises operation system was grounded in the article. Directions of implementation for the concept of marketing management through practical using of integrated management system based on marketing were proposed.

Key words: hotel, marketing, marketing management, marketing aspect, integrated system for management of enterprise, marketing researches.

Постановка проблеми. Готельне господарство є однією із важливих складових сфери послуг, тому виникає необхідність переходу готелів на ринкову модель, при якій пріоритетом стає стратегічний підхід до розвитку маркетингу готельних послуг, орієнтованих на цільового споживача. Реформування економіки, недостатнє врахування попиту і пропозиції на ринку готельних послуг, недосконалість економічного механізму господарювання призвели до низьких результатів діяльності готелів, помилкового прийняття управлінських рішень з питань їх розвитку [1]. У цій ситуації виникла необхідність формування комплексної стратегії маркетингу готельних послуг, орієнтованої на споживача, і напрямків її реалізації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемам формування та функціонування маркетингу в системі управління підприємством присвячено наукові праці багатьох учених. Зокрема, у зарубіжній літературі цей аспект вивчали Г. Багієв, П. Зав'ялов, Ф. Котлер, К. Макконелл, Е. Уткін. Серед українських вчених-економістів питаннями маркетингу в системі підприємства займалися П. Березівський, А. Вовчак, В. Збарський, В. Котков, С. Захарін, П. Саблук, Д. Олійник, Г. Черевко, М. Шульський, В. Юрчишин. У їх працях досліджено та про-

аналізовано зміст економічної категорії маркетингового управління, а також теоретичні засади формування маркетингового менеджменту на підприємстві.

Формування мети. Дослідження теоретичних і практичних засад щодо впровадження маркетингових стратегій в систему управління підприємством готельного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексна стратегія маркетингу готельних послуг, орієнтована на споживача, забезпечується реалізацією комплексу управлінських рішень, спрямованих на створення, розвиток і довгострокове збереження позиції на динамічному ринку споживачів за рахунок максимізації задоволення їх попиту в умовах нестійкого ринкового середовища [2].

Розробка і реалізація стратегій маркетингу різного виду в умовах швидко мінливого зовнішнього середовища є необхідною і обов'язковою умовою збереження і розвитку підприємства в процесі функціонування. Стратегія маркетингу формулює головні цілі та основні шляхи їх досягнення таким чином, що підприємство отримує єдиний напрямок руху в певний період часу. При здійсненні стратегічного планування в готелі, передбачається, що стратегія маркетингу складається з декількох великих блоків. Стратегічна модель розвитку готелю включає:

- місію – основну довгострокову мету готелі, що враховує інтереси її керівництва, споживачів її послуг і суспільства;
- стратегічні цілі – перелік основних показників, за допомогою яких готель контролює успішність реалізації проекту; важливо, щоб цілі були сформульовані не розпливчато, а містили конкретні значення і терміни їх досягнення;
- стратегію (опис напрямків боротьби за споживачів), яка повинна визначати, за рахунок чого готель буде конкурувати з іншими підприємствами своєї галузі, а також принципи застосування маркетингових інструментів [3].

Обов'язковою умовою реалізації комплексної стратегії розвитку маркетингу готельних послуг є розробка системи показників, які виступають в якості індикаторів досягнення стратегічних маркетингових цілей готелів [4].

В даний час в практиці управління західних компаній набула широкого поширення система ключових показників ефективності KPI, як інструментарій, який дозволяє наповнити процес прийняття рішень адекватною і достатньою інформацією. Технологія використання KPI в управлінні є інноваційною і зміцнює лідируючі позиції виробників готельних послуг на ринку в умовах нестабільної ринкової середовища.

KPI – це система фінансових і нефінансових показників, що впливають на кількісні і якісні зміни результатів по відношенню до стратегічної мети.

В основі вибору і розробки правильних ключових показників ефективності лежать корпоративні завдання і потреби готелів. В рамках управління готелем відбираються різними способами важливі напрямки роботи. Поширені такі методики, як факторний і регресійний аналіз; кластерний аналіз; методи розпізнавання образів; SWOT-аналіз та ін. (табл. 1)

Таблиця 1 – Система ключових показників ефективності KPI для виробників готельних послуг [5]

Показник	Методика оцінки
Дохід від продажу (Room Revenue)	Характеризує загальний дохід від продажу або заселення номери, тис. грн
Дохід з доступного номера (RevPAR)	$RevPar = \frac{Rooms\ Revenue}{Rooms\ Available},$ де <i>Rooms Revenue</i> – середня виручка готелю від продажу номерів, тис. грн; <i>Rooms Available</i> – кількість номерів готелю, доступних протягом розрахункового періоду часу, од. $RevPar\ (оціночний) = Occ \cdot ADR,$ де <i>Occ</i> – заповнюваність (завантаження) номерного фонду готелю, %; <i>ADR</i> – середня ціна за номер, грн
Середній відпускний тариф (ADR)	$ADR = \frac{Room\ Revenue}{Rooms\ Sold},$ де <i>Rooms Revenue</i> – середня виручка готелю від продажу номерів, тис. грн; <i>Room Sold</i> – кількість проданих номерів за звітний період, од.

Показник	Методика оцінки
Середній дохід на гостя (RevPAC)	$RevPac = \frac{Total\ Revenue}{N\ guests},$ де <i>Total Revenue</i> – загальний дохід готелю, включаючи проживання, харчування, додаткові послуги, податки, тис. грн; <i>N guests</i> – кількість проживали гостей за звітний період, чол.
Середня тривалість проживання (Average Length of Stay)	$Average\ Length\ of\ Stay = \frac{Total\ days}{N\ guests},$ де <i>Total days</i> – число оплачених місце-днів; <i>N guests</i> – кількість проживали гостей за звітний період, чол.
Кількість проданих номерів (Room Sold)	Характеризує загальну кількість проданих номерів за день, тиждень, місяць, квартал, рік, од.
Відсоток завантаження (Occupancy rate %)	$Occupancy = \left(\frac{Rooms\ Sold}{Rooms\ Available} \right) 100 \%,$ де <i>Rooms Sold</i> – загальна кількість проданих номерів за звітний період, од., <i>Rooms Available</i> – кількість номерів готелю, доступних протягом розрахункового періоду часу, од.

Процес впровадження системи KPI складається з декількох етапів: формування стратегії готелю; визначення чинників успіху; визначення ключових показників ефективності; розробка і оцінка збалансованої системи показників; вибір практичного вирішення для впровадження KPI, прийняття необхідних рішень і виконання необхідних дій.

Структура системи KPI залежить від специфіки готелю, цілей і задач, що стоять перед нею. Доцільно виділити три групи основних цільових критеріїв оцінки ефективності роботи готелів: ефективність для завоювання лідируючих позицій на ринку; підвищення продуктивності праці; ефективність використання наявних ресурсів.

В якості ключових показників ефективності КРІ, які є індикаторами роботи готелів, є наступні показники: дохід від продажу; дохід з доступного номера; середній відпускний тариф; середній дохід на гостя; середня тривалість проживання; кількість проданих номерів; відсоток завантаження.

В результаті проведеного аналізу ефективності реалізації стратегії маркетингу готельних послуг вважаємо, що показники, які характеризують маркетингову діяльність низькі.

Існує ряд проблем: високі витрати на утримання служби збуту, низькі показники продуктивності роботи персоналу, зниження прибутку і рентабельності готельного комплексу, зниження ефективності рекламної діяльності, зниження приросту частки виручки від залучення нових споживачів. На маркетинговий потенціал готельного комплексу впливає відсутність інвестицій в оновлення асортименту готельних послуг і зниження активності освоєння нових сегментів ринку готельних послуг.

Висновки. Отже, формування комплексної стратегії маркетингу готельних послуг, орієнтованої на споживача, передбачає наявність послідовності етапів: оцінку можливостей і необхідності використання комплексу маркетингу готельних послуг; конкретизацію цілей, завдань, принципів і функцій маркетингу; розробку напрямків, форм і методів розвитку маркетингу готельних послуг; формування комплексної стратегії маркетингу готельних послуг, активація інноваційної діяльності підприємств готельного і ресторанного господарства дозволить їм підвищити їх конкурентоспроможність. При цьому доцільно розробити чітку інноваційну стратегію, яка поєднувала б як використання інновацій, а також систему управління і регулювання інноваційним розвитком.

Список використаних джерел

1. Баумгартен Л. В. Сущность, специфика, принципы, функции, цели и задачи маркетинга гостиничных услуг / Баумгартен Л. В., Мушкецова Н. С. // Маркетинг за рубежом. – 2013. – № 5. – С. 81–90.
2. Макринова Е. И. Интегрированные маркетинговые коммуникации как инструмент продвижения регионального гостиничного продук-

та / Макринова Е. И., Святая Е. О. // Экономика и предпринимательство. – 2014. – № 12 (ч. 2). – С. 344–348.

3. Постова В. В. Особливості формування та підтримка іміджу підприємств готельно-ресторанного бізнесу / Постова В. В., Лук'янець А. В. // Підприємництво та інновації. – 2020. – №. 14. – С. 63–67.
4. Рябенька М. О. Оцінка якості послуг у готелях і ресторанах / Рябенька М. О. // Причорноморські економічні студії. – 2020. – 2 (52). – С. 46–51.
5. Рябенька М. О. Формування комплексної стратегії маркетингу готельних послуг / Рябенька М. О. // Ефективна економіка. Електронне фахове видання. – 2021. – № 4.

УДК 640:412

РОЗВИТОК ВИСОКОКОМФОРТНИХ ГОТЕЛІВ КАТЕГОРІЇ «****»

Д. Ю. Садовська, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т н., професор – науковий керівник

Анотація. В статті наведені результати дослідження стану і перспектив розвитку висококомфортних готелів в сучасних соціально-економічних умовах. Предметом дослідження є динаміка розвитку висококомфортних готелів в Україні. Мета дослідження полягає у визначенні основних чинників що впливають на розвиток висококомфортних готелів. Дослідження проводилося шляхом опрацювання нормативних актів, наукових публікацій з питань розвитку готельного бізнесу, даних державної статистики. В результаті дослідження розкрито сутність та механізм впливу різноманітних чинників на розвиток готелів високої комфортності.

Ключові слова: готельний бізнес, гостинність, туризм, попит.

Abstract. The article presents the results of a study of the state and prospects of development of highly comfortable hotels in modern socio-economic conditions. The subject of the study is the dynamics of development of highly comfortable hotels in Ukraine. The purpose of the study is to determine the main factors influencing

the development of highly comfortable hotels. The study was conducted by developing regulations, scientific publications on the development of the hotel business, state statistics. As a result of research the essence and the mechanism of influence of various factors on development of hotels of high comfort are opened.

Key words: hotel business, hospitality, tourism, demand.

Постановка проблеми. Готельний бізнес належить до галузей, які вирізняються динамічним розвитком. Водночас діяльність готелів, насамперед високого рівня комфорту, в умовах конкурентного ринку залежить від впливу різноманітних чинників.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемним питанням розвитку сфери гостинності і зокрема готельного бізнесу присвячені дослідження вчених-економістів С. В. Мельниченко, Г. Т. П'ятницької, Т. І. Ткаченко та інших. Водночас особливості розвитку висококомфортних готелів ще недостатньо вивчені.

Формулювання мети. Мета статті полягає у визначенні ключових чинників, що впливають на створення і діяльність готелів високої комфортності та обґрунтуванню пропозицій, спрямованих на їх розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після спаду 2014–2015 років вітчизняний готельний бізнес швидко відновив попит і повернувся у фазу зростання. В табл. 1 наведені дані про кількість гостей, що перебували у колективних засобах розміщення за 2013–2020 роки.

Таблиця 1 – Динаміка гостей КЗР за 2013–2020 роки, тис. осіб

Роки	Кількість гостей	Кількість гостей-іноземців	Питома вага іноземців, %
2013 р.	8 303,1	1 665,1	20,05
2014 р.	5 423,9	551,5	10,17
2015 р.	5 779,9	665,8	11,52
2016 р.	6 544,8	863,7	13,20
2017 р.	6 661,2	824,5	12,38
2018 р.	7 006,2	917,9	13,10
2019 р.	6 960,9	959,4	13,78
2020 р.	3 379,5	254,4	7,53

Розроблено автором за даними Державної служби статистики України [1].

В якості головних чинників, що обумовлюють динамічне зростання попиту на послуги гостинності, у тому числі готелів, науковці зазначають поглиблення процесів глобалізації світової економіки, зростання доходів населення, розвиток туризму і міжнародного співробітництва, транспортної інфраструктури [2, с. 32], поширення міського способу життя і великих міст внаслідок урбанізації [3, с. 112]. На нашу думку, наведені фактори і надалі будуть здійснювати вирішальний вплив на розвиток закладів гостинності.

Разом з тим, готельний бізнес і сфера гостинності в цілому є дуже вразливим до негативного впливу зовнішніх чинників, таких як військові конфлікти або пандемії. Пандемія Covid-19 відкрила нові можливості для динамічного розвитку фармацевтики, on-line торгівлі і послуг. Але переважна більшість галузей увійшли в період спаду чи стагнації. Найсильніше криза вдарила по авіаційним перевезенням, сфері послуг, закладам культури, оренді комерційної нерухомості.

Індустрія туризму включно з готельним бізнесом належить до галузей, які повною мірою відчули наслідки пандемії Covid-19. Згідно з прогнозом Всесвітньої туристичної організації внаслідок пандемії очікується скорочення попиту на 60–80 %, зменшення доходів в діапазоні 900 млрд – 1,2 трлн \$, втрата понад 100 млн робочих місць [4]. Вимушене скорочення або навіть повне припинення діяльності на час карантинних обмежень ставить заклади гостинності на межу банкрутства і змушує до вжиття заходів жорсткої економії, зокрема скорочення персоналу, зменшення заробітної плати найманих працівників, припинення інвестування у розвиток і оновлення матеріально-технічної бази тощо. Так, за даними Держкомстату у 2020 році кількість колективних засобів розміщення в Україні становила 1 337 од., що на 289, або на 17,8 % менше ніж у 2019 році [1].

Згідно з експертними оцінками у 2022 році очікується подолання пандемії і за рахунок ефекту відкладеного попиту можна прогнозувати швидке зростання обсягів реалізації готельних послуг.

Як відомо, наявність попиту створює економічну передумову діяльності суб'єкта підприємницької діяльності. Виходу на ринок нових готелів також сприяють відносно невеликі інвестиції у створення бізнесу, висока рентабельність готельних послуг. На нашу думку, саме ці чинники обумовили вихід на український ринок світових готельних ланцюгів, зосереджених на наданні заможним клієнтам ексклюзивних послуг.

В Україні найбільші інвестиції у розвиток готельного бізнесу вкладалися в період 2007–2012 років у зв'язку із динамічним зростанням економіки та проведенням фінальної частини чемпіонату Європи з футболу. У подальшому кількість готелів стабілізувалася. Зменшення інвестиційної привабливості готельного бізнесу, на нашу думку обумовлене надлишковою пропозицією послуг з розміщення. У зв'язку з цим, за даними Держкомстату розглянемо динаміку середньорічної завантаженості колективних засобів розміщення в розрізі України, Києва та окремих регіонів з розвиненою курортною інфраструктурою (табл. 2).

Таблиця 2 – Коефіцієнти завантаженості КЗР

Регіон	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Україна	0,31	0,30	0,20
м. Київ	0,36	0,37	0,19
Львівська область	0,21	0,16	0,14
Закарпатська область	0,31	0,30	0,18
Одеська область	0,27	0,28	0,17
Полтавська область	0,29	0,28	0,17

Розроблено автором за даними Державної служби статистики України [1].

Безумовно низька завантаженість стримує потенційних інвесторів, так як недоотримання доходу від реалізації послуг не дозволить згенерувати грошовий потік, необхідний для окупності капіталовкладень. Водночас дані табл. 2 вказують, що готелі мають значні резерви для збільшення обсягів реалізації послуг. Зазначимо, що усереднені дані не враховують особливості окремих сегментів ринку. Так, навіть в нинішніх складних умовах

діяльності оптимальна ринкова концепція дозволяє готелям категорій «****», «*****» зірок вести прибуткову господарську діяльність. Важливо обрати привабливі ринкові сегменти і зосередитись на задоволенні потреб цільової аудиторії.

Рекомендуємо визначати тип висококомфортних готелів залежно від цільових сегментів ринку (табл. 3).

Таблиця 3 – Рекомендована типізація готелів ****

Цільові сегменти	Тип готелю	Розміщення
VIP-персони	Апарт-готель	Великі міста, курорти
Особи з високим доходом (приватна подорож)	Апарт-готель, клуб-готель, бутік-готель	Будь-де
Бізнесмени, топ-менеджери (ділова поїздка)	Бізнес-готель, Конгрес-готель	Великі міста
Корпоративні клієнти	Конгрес-готель, бізнес-готель	Великі міста

Висновки. Розвиток висококомфортних готелів потребує залучення інвестицій. Обов'язковою економічною передумовою створення нових підприємств є наявність попиту на готельні послуги, достатнього для генерування грошового потоку, необхідного для окупності інвестицій.

Успішна діяльність висококомфортних готелів на конкурентному ринку вимагає застосування ними оптимальної ринкової концепції, яка передбачає зосередженість на цільових сегментах споживачів. У зв'язку з цим Запропонована типізація висококомфортних готелів в залежності від потреб цільового сегменту.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 28.10.2021). – Назва з екрана.
2. Манов М. А. Проблеми розвитку готельно-ресторанного бізнесу в період подолання кризи [Електронний ресурс] / Манов М. А., Каролоп О. А. / Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації. – 2018. – Т. 1, № 1. – С. 31–40.

3. Сіройч З. Значення сфери гостинності в управлінні сучасним мегаполісом / Сіройч З., Карягін Ю., Манов М. / Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації. – 2019. – Т. 2, № 1. – С. 110–120.
4. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс]. – URL: www.unwto.org (дата звернення 30.10.2021). – Назва з екрана.
5. Мельниченко С. В. Готельні мережі на ринку туристичних послуг України / Мельниченко С. В. // Вісник Київського національного торгово-економічного університету, 2014. – С. 5–15.

УДК 330.341.1:338.242.2:640.412

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК – ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Г. С. Ситник, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. Дослідження питання розробки заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку готельних послуг. А також висвітлюється роль інновацій в підвищенні конкурентоспроможності готельних підприємств. Запропоновані енергозберігаючі інновації для підвищення конкурентоспроможності підприємств готельної індустрії.

Ключові слова: конкурентоспроможність, готельне підприємство, готельна індустрія, інноваційні технології, інноваційний розвиток.

Abstract. Research on the development of measures to increase the competitiveness of the enterprise in the market of hotel services. The role of innovations in increasing the competitiveness of hotel enterprises is also highlighted. Energy-saving innovations are proposed to increase the competitiveness of the hotel industry.

Key words: competitiveness, hotel business, hotel industry, innovative technologies, innovative development.

Постановка проблеми. З переходом економіки на ринковий механізм проблема конкурентоспроможності підприємств готельного господарства різко загострилася. В умовах постійно зростаючої конкурентної боротьби підприємствам готельного

господарства необхідно збільшувати свої конкурентні переваги, активно шукати шляхи та методи підвищення їх конкурентоздатності, використовуючи інноваційні технології. Сучасне суспільство прагне до гармонійних відношень із навколишнім середовищем. Зменшення видобутку корисних копалин та інших природних ресурсів, збільшення частки відновлюваних видів енергії змушує готельні підприємства впроваджувати екологічні, енергозберігаючі технології у свою діяльність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню конкурентоспроможності суб'єктів готельного господарства присвячені роботи таких учених: Л. В. Бортник, І. В. Давиденко, Н. М. Кузнецової, С. Г. Нездоймінова, О. В. Шикіної.

Проблемами визначення стратегічних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств займалися такі вчені, як М. Портер, Ф. Котлер, Ж. Ж. Ламбен, А. Дж. Стрикленд III, Девід У. Кревенс, І. Зилькарнаєв, Л. Ільєсова, Л. Азоев, Є. Джанджугазова, Р. Фатхутдинов. Але залишилися низка питань, які недостатньо досліджені. Впершу чергу це стосується енергоефективних технологій.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення інноваційного розвитку, як основи конкурентоспроможності підприємств готельного господарства

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною відмінною рисою сучасної економіки є інноваційність. Інновації є потужним стратегічним і антикризовим інструментом. Актуальність інноваційних технологій пояснюється глобалізацією світового ринку, скороченням життєвого циклу товарів, а також необхідністю стратегічного підходу до оновлення якісних характеристик продуктів і послуг [1].

Інновація у готельному бізнесі – система організаційно-економічних, науково-дослідних, технологічних та інших заходів і їх результатів, спрямованих на докорінне перетворення і оновлення туристичного продукту, механізму його просування та реалізації з метою досягнення економічного, соціального, екологічного або іншого ефекту [2].

Тому, тема використання міжнародного досвіду, розробки, впровадження та застосування нових моделей інноваційних готельних концепцій є дуже актуальною і значущою для сфери готельних послуг в Україні.

Інновації в готельному бізнесі є економічно доцільними та ефективними за умови, якщо вони приносять готелю додаткові доходи, забезпечують конкурентні переваги на ринку послуг, підвищують частку ринку, знижують витрати, вдосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи окремих підрозділів та готелю в цілому [3].

Питання оптимізації витрат готелю, необхідних для забезпечення його нормального функціонування, набуває сьогодні максимальної актуальності.

Необхідним завданням постає впровадження енергозберігаючих носіїв у діяльність сучасних готелів, що дозволить отримати певний економічний ефект від побудови багатьох технологічних процесів. Це в свою чергу може принести набагато більшу конкурентну перевагу, ніж звичайна вигода від економії електроенергії. Цікавим залишається той факт, що у готельному бізнесі комунальні платежі є однією з основних витратних статей. Відомо, що не менше 40 % усіх експлуатаційних витрат складають витрати на паливо і електроенергію. При цьому, значні втрати теплової енергії спостерігаються під час її транспортування, тому що частина теплотрас потребує капітального ремонту [4].

Доведено, що впровадження енергоефективних технологій знижує рівень споживання електроенергії до 50 %.

Облаштування автономної опалювальної системи – це одна з головних проблем вітчизняних готелів. Багато власників найчастіше воліють встановити саме автономну систему, навіть при наявності можливості підключення до централізованих мереж теплопостачання. Це пов'язано з тим, що завдяки використанню сучасного вискоефективного обладнання експлуатація незалежної міні-котельні обходиться значно дешевше, ніж оплата централізованого тепла за постійно зростаючими тарифами і не залежить від можливих аварій на теплоелектроцентралях або тепломережі.

Розглянемо основні моменти, що пов'язані з організацією автономної системи теплопостачання. Першим завданням є вибір теплогенератора, опалювального котла, що працює або на газовому паливі, або на рідкому (дизельному) паливі. Далі необхідно розрахувати потужність котла в залежності від загальної площі готелю, необхідної потужності системи гарячого водопостачання та кліматичних умов.

За офіційними даними Державної служби статистики України, середньорічний рівень завантаження готелів і аналогічних засобів розміщення м. Одеси становить 22 % (а в середньому по Одеській області – 19 %). При низькому рівні завантаження система теплопостачання повинна надавати можливість вибіркового обігріву номерів, а при максимальному завантаженні (або в аварійних ситуаціях) – можливість включення резервних або альтернативних потужностей.

Індукційні котли типу SAV є оптимальним варіантом установки систем теплих підлог при будівництві нових готельних комплексів або оновленні вже існуючих (такі системи дають можливість досягти необхідної температури повітря в приміщенні при значно нижчій температурі теплоносія, тобто, скорочуючи витрату енергоресурсів) [5].

Індукційні котли складаються з лабіринту труб, на який впливає індуктор – трансформатор. За рахунок електромагнітного поля індуктор швидко і дуже ефективно нагріває сердечник, який в свою чергу нагріває теплоносій. У такій конструкції ніщо не вийде з ладу і не потребує обслуговування.

Серед основних переваг індукційних котлів варто відмітити такі:

- немає елементів, схильних до зносу (за винятком труб);
- індукційний нагрівач застосовується в замкнутих системах теплопостачання;
- за 4 роки експлуатації не втрачає потужності;
- термін служби апарату визначається терміном служби електромагнітної котушки;
- індукційні нагрівачі мають коефіцієнт корисної дії 98 %;

– в якості теплоносія застосовується вода. Отже, на основі викладеного вище можна прийти до висновку, що одними із передових енергозберігаючих приладів є індукційні котли.

Різниця в ціні між індукційним і теновим котлом окупається протягом першого опалювального сезону, і чим холодніше на вулиці, тим швидше він окупиться.

В умовах жорсткої економії витрат і загострення конкуренції в готельному бізнесі, методи впровадження та розробки нових інноваційних підходів задля економії витрат на підприємствах готельного господарства є рушійною силою, що допоможе зберегти позиції на ринку послуг в період низького туристичного сезону [4].

Висновки. Таким чином, на основі вищесказаного можна стверджувати, що конкурентоспроможність виступає найважливішим фактором забезпечення ефективного та прибуткового розвитку підприємств індустрії гостинності. Тому впровадження енергозберігаючих технологій для готельного підприємства стане підвищенням його конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Журавльова С. М. Стратегія інноваційної діяльності на підприємствах готельного господарства / С. М. Журавльова // Економіка. Управління. Інновації, 2012. – 576 с.
2. Смоляр Л. Г. Розвиток інноваційного потенціалу як фактор забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / Смоляр Л. Г. // Економіка і Держава. – 2007. – № 4. – С. 24–26.
3. Бортник Л. В. Інноваційний розвиток підприємств готельного господарства / Л. В. Бортник // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 т. [«Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України»], (Київ, 19–20 жовтня 2011 р.). – К.-Д. : Біла К. О., 2011. Т. 2. С. 57–59.
4. Бортник Л. В. Впровадження енергозберігаючих технологій у діяльність готелів [Електронний ресурс] / Бортник Л. В., Дьяченко Д. В. – URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream> (дата звернення 14.10.21). – Назва з екрана.
5. Офіційний сайт індукційних нагрівачів нового покоління SAV [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.sav-energy.ru> (дата звернення 14.10.21). – Назва з екрана.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЮ «АРИСТОКРАТ» У м. ПОЛТАВА ЗА РАХУНОК ІННОВАЦІЙ

А. С. Тищенко, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н, професор – науковий керівник

Анотація. Проаналізовано сучасний стан інноваційного становища в готельному господарстві м. Полтава. Зазначена існуюча потреба у впровадженні інновацій готелями міста. На прикладі готелю «Аристократ» розглянуто організаційні інновації та процес їх становлення на підприємстві. Визначено переваги та перспективи для готелю від впровадження новинок.

Ключові слова: інновації, готельне підприємство, організаційні інновації, конкурентоспроможність, персонал, готельні послуги, тренінг, кваліфікація персоналу.

Abstract. The current state of the innovative situation in the hotel industry in Poltava is analyzed. The existing need for innovation of city hotels is indicated. On the example of the hotel “Aristocrat” organizational innovations and the process of their formation at the enterprise are considered. The advantages and prospects for the hotel from the introduction of innovations are identified.

Key words: innovations, hotel enterprise, organizational innovations, competitiveness, personnel, hotel services, training, personnel qualification.

Постановка проблеми. Сучасна сфера гостинності являється глобальним соціально-економічним явищем, що функціонує в умовах жорсткої конкуренції [1]. У сучасному світі готельному підприємству доводиться шукати різноманітних шляхів для розвитку, зміцненню позицій на ринку готельних послуг та наслідуванню світовим трендів галузі, одним із найпопулярніших шляхів являється саме впровадження інновацій, які є основним фактором економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємства. Саме тому впровадження інновацій на прикладі готелю «Аристократ» у м. Полтава є актуальним та дасть змогу

підвищити конкурентоспроможність не тільки обраного підприємства, а й рівень готельних послуг міста.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Теоретичну та методологічну базу дослідження щодо значення сучасних інноваційних технологій в готельному бізнесі склали праці такими наукових діячів, як Капліна А. С., Селютін В. М., Токарчук Г. В., Шаповалова О. М., Столярчук В. М., Малюк Л. П.

Формулювання мети. Метою статті є розробка та впровадження організаційних інновацій на базовому підприємстві задля підвищення його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підприємств готельно-ресторанного господарства важливим є надання послуг найкращої та найвищої якості. Готель – це живий організм, що функціонує цілодобово, і якість його роботи безпосередньо пов'язана з тим, наскільки грамотно організована робота з надання основних та супутніх послуг. Сьогодні стає все складніше залучити гостей зручними апартаментами з міні-кухнею та гарним видом з вікон, оскільки такий набір послуг, як супутникове телебачення, безкоштовний бездротовий Інтернет Wi-Fi, spa-салон, масажний кабінет і басейн став звичним і майже обов'язковим [2].

Одним із напрямків науково-технічного прогресу та як процес, що пов'язаний із впровадженням результатів наукових досліджень та розробок у практику традиційно виступають інновації та інноваційна діяльність. Інноваційна діяльність є одним із засобів, що забезпечує підтримку рівня конкурентоспроможності економічної системи будь-якої країни світу. Інноваційна діяльність сприяє розвитку підприємства в конкурентній боротьбі, а її масштаби й характер гарантують їх успішний розвиток [3].

Сьогодні показник впровадження інновацій готелями м. Полтави є незначним, що негативно впливає на привабливість готельних послуг для туристів та потенційних гостей міста, а також інвесторів. Розглянемо діяльність готелю «Аристократ», як об'єкту для впровадження організаційних інновацій.

Готель розташований у самому центрі міста та є втіленням сучасних вимог комфортного проживання та вишуканої кухні за рахунок ресторану [4].

Важливим елементом в інноваційній діяльності готельного господарства є організаційний інноваційний процес, застосування якого надає підприємству такі переваги:

- зміцнення конкурентоспроможності підприємства;
- відповідність міжнародним стандартам в галузі;
- збільшення попиту споживачів;
- спрощення роботи персоналу шляхом введення Автоматизованих Систем Управління;
- збільшення кваліфікованих працівників, завдяки відповідним тренінгам та програмам [5].

Перевірку доцільності впровадження інновацій на обраному підприємстві, доцільно провести на основі аналізу сильних і слабких сторін, зіставлення можливостей і загроз в діяльності готелю, які б могли вплинути на процес та результат запровадження інновації методом SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз готелю «Аристократ» у місті Полтава

Сильні сторони	Слабкі сторони
Зручне та привабливе розташування готелю. Наявність необхідних фінансових ресурсів. Висока репутація у споживачів (сприятливий імідж підприємства). Унікальність пропонованих послуг. Захищеність від сильного тиску конкурентів. Повноцінне використання виробничого потенціалу. Достатній інноваційний потенціал	Відставання в галузі досліджень і розробок, у поновленні послуг. Невисокий рівень рекламної кампанії
Можливості	Загрози
Розширення лінії послуг із метою більш повного задоволення потреб споживачів. Зростання місткості ринку. Зменшення бар'єрів на ринках.	Поява на ринку нових конкурентів. Зниження темпів зростання ринку. Спад в економіці.

Можливості	Загрози
Поява нових технологій. Можливості стимулювання попиту. Збільшення частки трудових ресурсів з вищою освітою на ринку робочої сили. Вивчення і застосування зарубіжного досвіду і використання ефективних методів управління людськими ресурсами	Несприятливі зміни в обмінних курсах валют. Зміни у смаках і потребах споживачів. Несприятливі демографічні зміни

Отже, за інформацією поданою в табл. 1, можна зазначити, що сильні сторони готелю та можливості перевищують слабкі сторони та загрози, отже, діяльність готелю є позитивною, а загрози, зокрема викликані зовнішніми факторами, які пов'язані із економічним становищем держави.

Для підвищення конкурентоспроможності готелю «Аристократ» та підвищення рівня послуг, що надаються, можна б було впровадити таку організаційну інновацію, як проведення тренінгів для менеджерів інших готелів, тема яких «Моніторинг та аналіз відгуків гостей, як запорука підтримки високого рівня діяльності готелю». Тренінги проводитимуться менеджером готелю «Аристократ» та відповідальною за це командою на базі підприємства та з можливістю виїзду чи онлайн.

Необхідність впровадження даної інновації пояснюється тим, що сьогодні окремі аспекти діяльності підприємства пов'язані з персоналом, як його основним стратегічним ресурсом у конкурентній боротьбі. Це дозволить керівникам підприємств приймати обґрунтовані управлінські кадрові рішення.

Важливим елементом при впровадженні даної організаційної інновації є оцінка затребуваності такої послуги. Завдяки мережі Інтернет був здійснений пошук та аналіз подібних тренінгів, і як виявилось в місті Полтава тренінги на теми щодо вивчення поведінки споживачів готельних послуг не проводяться, і їх пошуки в глобальній мережі в інших містах України також не

дали позитивного результату, а отже, можна дійти висновку, що організація даних тренінгів матиме досить великий попит.

Проведення тренінгів для менеджерів інших готелів, тема яких «Моніторинг та аналіз відгуків гостей, як запорука підтримки високого рівня діяльності готелю» дозволить набути готелю таких позитивних сторін, як:

- можливість здобуття першості у місті серед підприємств, які проводять подібні тренінги;
- надходження додаткового доходу до готелю, за рахунок проведення тренінгів;
- підвищення кваліфікації персоналу готелю;
- використання набутих навичок у діяльності безпосередньо готелю «аристократ», а саме можливість вивчення поведінки гостей та виявлення позитивних та негативних аспектів діяльності підприємства, шляхом застосування різноманітних методів.

Висновки. Запровадження інновації в процесі надання послуг – невід’ємна умова розвитку підприємства готельного господарства в умовах жорсткої конкуренції. Запропонована організаційна інновація дозволить готелю зміцнити свої позиції на ринку готельних послуг, збільшити його популярність не лише у Полтаві, а й в інших містах України, отримувати додаткові прибутки.

Список використаних джерел

1. Селютін В. М. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі / Селютін В. М., Токарчук Г. В. // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг». 18 жовтня 2012 р., м. Харків. Ч. 1. С. 273–274.
2. Черномазюк А. Г. Інновації у сфері готельно-ресторанного бізнесу [Електронний ресурс] / Черномазюк А. Г. – URL: [http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4001/1/Vchnu_ekon_2014_5\(2\)_63.pdf](http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4001/1/Vchnu_ekon_2014_5(2)_63.pdf). – Назва з екрана.
3. Шаповалова О. М. Аналіз інноваційної діяльності у сфері послуг на прикладі готельного господарства [Електронний ресурс] / О. М. Шаповалова, С. С. Козьякова // Інвестиції: практика та

- досвід. – 2013. – С. 70–74. – URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ipd_2013_17_17.pdf. – Назва з екрана.
4. Готель Аристократь [Електронний ресурс]. – URL: https://aristokrat.poltava.ua/uk/restoran-ua#!20131112_93056. – Назва з екрана.
5. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії [Електронний ресурс]: навч. посіб. / Капліна Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 357 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8074/1/210-1039.pdf>. – Назва з екрана.

УДК 338.47

ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ В РЕСТОРАНАХ УКРАЇНИ

М. Д. Чемеренкова, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Н. В. Рогова, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті аналізуються питання щодо дослідження якості обслуговування в закладах ресторанного господарства. Розглянуто основні критерії та методи оцінки якості обслуговування.

Ключові слова: якість обслуговування, ресторанний заклад, споживач, контроль.

Abstract. The article analyzes the issues of researching the quality of service in restaurants. The main criteria and methods of service quality assessment are considered.

Key words: quality of service, restaurant, consumer, control.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день галузь ресторанного господарства набуває швидких темпів розвитку. Все більше відкривається нових закладів з цікавою концепцією та інноваціями. Щоб встояти на ринку та втримати існуючі позиції, виникає необхідність підшукувати нові варіанти поліпшення процесу обслуговування споживачів ресторанних підприємств для успішного існування на ринку ресторанних послуг та підвищення прибутку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Методами оцінювання якості обслуговування та взагалі управління закладами ресторанного господарства займалися такі вітчизняні вчені

Т. В. Капліна, Н. О. П'ятницька, С. С. Ткачова, Л. М. Мостова та ін. Варто зазначити про праці, які висвітлюють діяльність у ресторанній галузі не тільки України а й за кордоном, адже саме на європейський стандарт обслуговування зараз йде особливий акцент.

Мета статті полягає у вивченні методів оцінки якості обслуговування у закладах ресторанного господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість обслуговування – невіддільна складова роботи закладу харчування завдяки якій можливо втримати споживача. Саме «обслуговування на вищому рівні як дорогих гостей» стало надзвичайно актуальним і важливим елементом сучасного та перспективного закладу. Якість – комплексне тлумачення, яке характеризує ефективність усіх сторін діяльності:

- розробка стратегії,
- організація виробництва,
- маркетинг і ін.

Найважливішою складовою всієї якості є якість обслуговування [1].

А що насправді вміщує в себе поняття «Якість обслуговування»? Насамперед це – сполучення умов, що забезпечують замовнику під час отримання послуги максимально зручні умови за мінімальних витрат часу. Якісне обслуговування в ресторані – це основа послуг його основна умова успішності. Асортимент, смакові якості страв та ціни, дизайн закладу, місце розташування – важливі, але вони ніколи не компенсують в очах гостя неухважного та недбалого ставлення з боку персоналу. Ресторани, які зуміли надати споживачам високоякісний сервіс, одержує найсильнішу конкурентну перевагу на ринку.

На що звертають увагу гості коли відвідують вперше новий заклад? Перш за все на обслуговування. Як їх зустріли при вході, чи знайшли вільне місце та провели до нього, як швидко прийшов офіціант, чи розбирається він в меню, як він спілкується із гостями, як обслуговує та турбується про гостей. Вже потім вони оцінюють страви, інтер'єр та загальну атмосферу.

Обслуговування має бути високого рівня кожен день, кожную хвилину. Сучасний ресторан повинен пропонувати не просто їжу, а надавати собою святилище фізичного і душевного спокою, острівець затишку далеко від дому. До цього можна прийти тільки через якісне обслуговування з добре підготовленим персоналом і ефективним управлінням ним. В умовах нинішнього ринку успіху домагаються лише ті підприємства, які здатні створювати і проводити, принаймні, на найвищому організаційному рівні довгострокові стратегії обслуговування [4; 5].

До основних чинників, що визначають якість обслуговування, відносяться: зручність розташування і правильний вибір режиму роботи підприємства, якість кулінарної продукції, що випускається, дотримання санітарно-гігієнічних вимог до утримання приміщень, посуду і меблів, швидкість обслуговування, комфорт в обідньому залі, ввічливість, пильність і зовнішній вигляд обслуговуючого персоналу. Ввічливість, пильність і зовнішній вигляд персоналу створюють обстановку гостинності, забезпечують гарний настрій у відвідувачів, спонукають їх до повторних і кількаразових відвідувань даного підприємств [2].

Система показників якості обслуговування споживачів у закладах ресторанного господарства. При визначенні якості обслуговування встановлюється сукупність властивостей процесу обслуговування: функціональних, технічних, естетичних, санітарно-гігієнічних, які задовольняють потреби людини чи групи людей відповідно до свого призначення. При цьому якість обслуговування регламентується як узагальнене поняття, складовими якого є оптимальність складу основних та додаткових послуг, економія часу споживачів, якість продукції, експлуатаційна якість приміщень для споживачів, технічна досконалість прийомів і методів праці персоналу, дотримання правил торгівлі і норм поведінки персоналу [3].

Критерієм якості обслуговування у закладах ресторанного господарства є її відповідність системі вимог, що впливають із сучасного рівня техніки, організації виробництва і обслуговування, виробничих відносин, моральних і правових норм суспільства, рівня розвитку архітектурно-художнього конструю-

вання, санітарно-гігієнічних норм, сумлінного ставлення до праці.

При оцінці якості обслуговування порівнюють фактичні показники якості з показниками, що прийняті за базу даного порівняння. Це дозволяє встановити ступінь досконалості процесу обслуговування і його придатність задовольняти потреби споживачів.

Висновки. Розробка єдиного та системного якісного обслуговування слугує обов'язковою умовою перспективної діяльності українських підприємств ресторанного господарства. Якість є первинним та руйнівним інструментом в боротьбі за почесне місце на ринку послуг. Проблема незадоволеності послугами готельних та ресторанних підприємств призводить до втрати реальних та потенційних споживачів, а також бажаної частки ринку. Саме тому важливо точно та своєчасно виявляти бажання й очікування своїх цільових споживачів [6].

Список використаних джерел

1. Організація обслуговування у підприємствах ресторанного господарства : підруч. для вузів / за ред. проф. Н. О. П'ятницької. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 632 с.
2. Мостова Л. М., Новікова О. В. Організація обслуговування на підприємствах ресторанного господарства.
3. Сало Я. М. Організація обслуговування населення у закладах харчування : довідник офіціанта / Сало Я. М. – Львів : Афіша. 2004.
4. Мазуркевич І. О. Дослідження ефективності управління закладами готельно-ресторанного бізнесу Вінниччини // Концептуальні засади та тенденції розвитку соціально-економічних процесів: монографія. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019.
5. П'ятницька Г. Т. Тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні / Г. Т. П'ятницька // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 8. – С. 24–32.
6. Мазуркевич І. О. Дослідження ефективності управління закладами готельно-ресторанного бізнесу Вінниччини / Мазуркевич І. О. // Концептуальні засади та тенденції розвитку соціально-економічних процесів : монографія. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА СУМСЬКОГО РЕГІОНУ

І. А. Шапран, магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»
Т. В. Капліна, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті розглянуто основні проблеми, зміни та обмеження в розвитку закладів підприємств ресторанного бізнесу Сумського регіону в період пандемії COVID-19. Охарактеризовано основні напрями оптимізації системи надання послуг для захисту бізнесу.

Ключові слова: ресторанний бізнес, пандемія COVID-19 розвиток, цифрова зрілість, меню.

Abstract. The article considers the main problems, changes and limitations in the development of restaurants in the Sumy region during the pandemic COVID-19. The main directions of optimization of the system of providing services for business protection are described.

Key words: restaurant business, pandemic COVID-19 development, digital maturity, menu.

Постановка проблеми. Протягом останніх років ресторанний бізнес Сумського регіону розвивався динамічно, однак, 2020 р. вніс у його діяльність свої корективи. Глобальна пандемія, викликана COVID-19, продемонструвала несумісність карантину з окремими сегментами ринку, провівши певну санацію, та змінивши ландшафт ресторанного ринку. Дана ситуація змушує заклади ресторанного господарства області розробляти нові механізми не тільки для збереження життєздатності, але й розвитку, які б дали змогу адаптуватись до нових реалій зовнішнього середовища.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню аспектів розвитку закладів ресторанного господарства присвячені праці Н. Ю. Балацької, Л. Іванової, Т. Е. Лебедевої та інших. Проте, наявні напрацювання у напрямі оптимізації розвит-

ку підприємств ресторанного бізнесу не враховують особливості діяльності в період COVID-19.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування напрямів оптимізації системи надання послуг закладами ресторанного господарства Сумського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні важко точно передбачити, який вплив матиме пандемія на ресторанний ринок Сумського регіону, оскільки її розвиток досить стохастичний, але певні тенденції очевидні:

1. Змінилися звички харчування, та спосіб життя споживачів взагалі (вечірні замовлення у п'ятницю та суботу зросли на 36 % порівняно з показниками до карантину і, ймовірно, залишатимуться такими ж, принаймні, у найближчій перспективі).

2. Ресторани реконфігурували свої фізичні простори з метою відповідності умовам обов'язкового соціального дистанціювання, та дотримання вимог щодо гігієни та безпеки.

3. Мережеві ресторани досягли краще успіху, ніж незалежні заклади, і, зокрема, «fast-food» продемонстрував найбільше зростання продажів завдяки швидкому обслуговуванню, та зручності. Компанія «Technomic» [5] прогнозує, що частка ресторанів швидкого обслуговування за підсумками 2020 р. зросте приблизно на 8 % (табл. 1).

Таблиця 1 – Зміна частки ресторанного ринку Сумського регіону між ключовими сегментами за 2019–2021 рр. (прогноз), % [5]

Види закладів	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Ресторани швидкого обслуговування	42,20	50,40	46,10
Ресторани середнього класу	8,30	5,70	7,10
Ресторани Casual	34,10	29,20	31,80
Ресторани преміального класу	5,00	3,10	4,00
Столові, кафе самообслуговування	10,30	11,70	11,00

Незалежно від характеру структурної трансформації закладів ресторанного господарства Сумської області, можна з впевненістю зазначити, що цей ринок не повернеться до того стану, в

якому він був до пандемії COVID-19. Можливості «виживання» закладів ресторанного господарства Сумщини у цей період визначаються такими чинниками:

1. Структура продажу (доставка/продаж у ресторані). Гравці ринку, які мали у портфелі своїх послуг доставку, або швидко перейшли на такий формат роботи відразу після тотальних «закриттів», отримали додатковий шанс на виживання.

Зазначимо, що багато закладів ресторанного господарства Сумської області, які розраховані на середній клас, вже переглянули стратегію розвитку та створили практично з нуля власні служби доставки. А до платформ доставки їжі «Glovo», вже підключилися 38 % підприємств [1, с. 119].

Перехід на доставку їжі додому – вірне адаптаційне рішення для ресторанного бізнесу. Дана галузь допомагає підприємствам пережити кризу, спричинену пандемією COVID-19. Але як показує аналіз діяльності закладів ресторанного господарства, не для всіх підприємств дана стратегія є виходом. Виручка і натомість падіння попиту не покриває витрати підприємства на закупівлю товарів, оплату праці співробітників, та постійні витрати.

2. Орієнтація на пікові години роботи. Сильно постраждали ресторани, які переважно орієнтували свій бізнес на сніданки, чи бізнес-ланчі. Через те, що значна частина офісних співробітників перейшла на віддалений режим роботи в період карантину, попит на бізнес-ланчі знизився, що призвело або до підвищення цін на них, або до закриття закладів.

3. Рівень урбаністичності. В різних районах регіону помітна диференціація у зниженні відвідуваності закладів ресторанного господарства. Найпомітнішим падінням попиту відзначено м. Суми. В менш густонаселених районах області падіння було менш критичним.

4. Цифрова зрілість. Життєво важливими для ресторанного ринку під час пандемії COVID-19 стали цифрові програми лояльності, надійні системи CRM, та рівень присутності у сфері онлайн-замовлень. Причиною цього став рівень цифрової взаємодії серед клієнтів, який різко збільшився. І велика ймовірність, що тренд на залучення споживачів до цифрового життя збережеться і після пандемії.

Для оптимізації системи надання послуг у закладах ресторанного господарства Сумського регіону пропонуємо наступні стратегії, які допоможуть підтримати бізнес на час карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19:

- концепція «Ресторан як мінімаркет». Включає розширення асортименту послуг. Доставка поповнюється товарами першої необхідності, що дозволяє розширити асортимент меню і, відповідно, дає можливість клієнтам замовляти їжу, продукти, санітайзери в одному місці. Це підвищує продажі, збільшує обсяг реалізації, та допомагає зберегти кількість співробітників [2, с. 47];

- постійний моніторинг цін конкурентів. Зниження цін меню мінімум на 30 %. Зробити пропозицію вигідніше, ніж у конкурентів;

- розробляти постійні акції, які стимулюють попит;

- запустити рекламу через соціальні мережі («Facebook», «Instagram», «Twitter», «LinkedIn»), соціальний інтернет-сервіс і фотохостинг («Pinterest»), сервіси мікроблогів («Tumblr» та «Flickr»), відеохостинги «YouTube» та «Vimeo», а також індивідуальні месенджери («WhatsApp», «Viber», «Telegram») [4, с. 114];

- за допомогою соціальних мереж взаємодіяти зі своєю клієнтурою, проводити опитування переваг;

- розширити меню страв. Додати сніданки, обіди, вечері. більше страв від шеф-кухаря;

- додати в меню кавові напої (Латте, Капучино, Раф). Попит на каву за останні два роки підвищився більш ніж на 40 % [4];

- зробити зручну навігацію в додатку доставки (за умови, якщо заклад ресторанного господарства має власну доставку);

- переорієнтувати частину співробітників, наприклад, офіціантів, на кур'єрів-доставників для збереження їх заробітної плати;

- розробити нове пакування продукції, а також налагодити поставку одноразової тари, та усього необхідного для адресної доставки їжі.

Висновки. Таким чином, зробимо висновок, що запропоновані заходи можуть допомогти зберегти діяльність закладів ресторанного господарства Сумської області, та зменшити втрати при реабілітації після зняття всіх карантинних заходів та обмежень, спричинених пандемією COVID-19, допоможе зберегти клієнтів.

Також завдяки технічному прогресу з'являються нові технології для успішного ведення ресторанного бізнесу. Своєчасна адаптація під умови, які змінюються, і перехід на онлайн-продажі здатні оптимізувати функціонування ресторанного бізнесу Сумщини.

Список використаних джерел

1. Балацька Н. Ю. Ресторанний бізнес в умовах пандемії коронавірусу: проблеми та напрями трансформації моделей розвитку [Електронний ресурс] // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку», № 42, 2020. С. 117–122. – URL: http://marketinfr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/22.pdf (дата звернення 27.10.2021). – Назва з екрана.
2. Іванова Л. Вплив пандемії Covid-19 на кон'юнктуру ринку ресторанних послуг [Електронний ресурс] / Іванова Л., Вовчанська О. // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності, № 1, 2020. С. 45–50. – URL: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/trends/article/view/916> (дата звернення : 27.10.2021). – Назва з екрана.
3. Наслідки епідемії covid-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України Дослідження за результатами глибинних інтерв'ю з власниками та топменеджерами українських компаній [Електронний ресурс]. С. 65–68. – URL: https://cpd.com.ua/ukreng%20covid19_economics_ukraine.pdf (дата звернення: 26.10.2021). – Назва з екрана.
4. Лебедева Т. Е. Возможности SMM в ресторанном бизнесе / Лебедева Т. Е., Голубева О. В. Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования. – 2018. – № 6(32). – С. 112–117.
5. Economic impact navigator [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.technomic.com/> (дата звернення : 26.10.2021). – Назва з екрана.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

УДК 664.681.15

ВИКОРИСТАННЯ ДОБАВОК ФРУКТОВОЇ СИРОВИНИ В ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

*А. В. Бугай, А. Р. Дяченко, В. О. Горючкіна, М. С. Котляр,
магістранти спеціальності Харчові технології освітня
програма «Технології в ресторанному господарстві»*

Г. П. Хомич, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. Розглянуто шляхи використання фруктової сировини та продуктів вторинної переробки в якості натуральних добавок в технології харчових продуктів. Визначено хімічний склад фруктової сировини та продуктів переробки вторинної сировини. Встановлено можливість використання пюре з агрусу в технології суфле, порошку з відходів гранату в технології різних видів борошняних виробів, пюре та желуючого соку з хеномелесу та журавлини в технології кондитерських виробів.

Ключові слова: агрус, журавлина, хеномелес, гранат, пюре, порошки, желуючий сік, пастила, суфле, бісквіти, пектинові речовини, органічні кислоти.

Abstract. The ways of using fruit raw materials and recycled products as natural additives in food technology are considered. The chemical composition of fruit raw materials and products of processing of secondary raw materials is determined. The possibility of using gooseberry puree in soufflé technology, pomegranate waste powder in technology of different types of flour products, puree and gelling juice from henomeles and cranberries in confectionery technology has been established.

Key words: gooseberries, cranberries, henomeles, pomegranate, puree, powders, gelling juice, lozenges, souffles, biscuits, pectic substances, organic acids.

Постановка проблеми. Згідно з даними ВООЗ у світі спостерігається стійка тенденція до зниження здоров'я насе-

лення. Серед існуючих причин погіршення стану здоров'я основними вважаються негативні зміни структури харчування, способу життя та забруднення навколишнього довкілля.

Через інтенсивні стресові навантаження в поєднанні з гіподинамією та постійний дефіцит часу відбувається порушення ритмічного постачання в організм поживних речовин та дотримання енергетичного балансу. Раціон сучасної людини складається переважно з рафінованих продуктів та напівфабрикатів, які під час переробки втрачають характерний для сировини збалансований комплекс біологічно активних речовин (БАР): вітамінів, макро- та мікроелементів, фенольних сполук, незамінних аміно- та жирних кислот, глікозидів та ізопреноїдів, антиоксидантів, харчових волокон.

Виявлені відхилення в раціоні харчування ведуть до зниження імунітету, резистентності організму до несприятливих факторів навколишнього середовища, хронічних захворювань.

Серед БАР, які здатні мобілізувати захисні сили організму є: вітаміни, фенольні сполуки, зокрема, біофлавоноїди, пектинові речовини, макро- та мікроелементи тощо. Джерелом їх є рослинна сировина, зокрема фрукти та продукти їх переробки, до яких еволюційно адаптувався організм людини, які здатні гарантувати нормальне функціонування всіх його органів та систем [1].

Використання продуктів переробки фруктові сировини в якості добавок природного походження в технології харчових продуктів, які можуть корегувати дефіцит мікронутрієнтів, підвищувати антиоксидантний статус і сприяти нормалізації роботи усіх органів та систем організму людини та бути заміною добавок синтетичного походження є актуальною проблемою.

Відомо, що високим вмістом БАР характеризуються не тільки свіжі фрукти, але й продукти їх вторинної переробки, зокрема, вичавки – відходи сокового виробництва, які можна використовувати в якості заміни штучних барвників, ароматизаторів, структуроутворювачів тощо. Такий підхід дозволить не тільки підвищити біологічну цінність готових харчових продуктів, але й дасть можливість максимально використати ресурсний

потенціал сировини, зменшить негативний вплив на навколишнє довкілля [2].

Використовують продукти переробки фруктової сировини – соки, пюре, а також вторинні продукти переробки сировини – екстракти, низькосортне пюре, порошки, желюючі соки в технології отримання харчових продуктів, зокрема, борошняних, кондитерських виробів тощо [3].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проаналізувавши дослідження провідних вітчизняних науковців, які займалися проблемами використання рослинної сировини в технології харчових продуктів, визначили актуальність і доцільність розширення асортименту використовуваних продуктів переробки різних видів фруктової сировини в якості джерела БАР, таких як пектинові речовини, органічні кислоти, фенольні сполуки, вітаміни тощо [4–7].

Використання добавок фруктової сировини дасть можливість запобігти використанню добавок синтетичного походження, а добавки отримані шляхом переробки вторинних продуктів дозволять також максимально використати потенціал сировини і запропонувати маловідходну або навіть безвідходну технологію у виробництві. Продукти переробки вторинної сировини: екстракти, порошки, желюючі соки мають достатньо багатий хімічний склад і їх використання збагачує готовий виріб БАР і поліпшує структурно-механічні властивості виробів [6, 7]. Серед фруктової сировини особливої уваги заслуговують плоди багаті пектиновими, фенольними речовинами. Зокрема, агрус, хеномелес, журавлина, гранат та вторинні продукти їх переробки: порошок, желюючі соки.

Формування мети. Метою досліджень є використання фруктових добавок в технології харчових продуктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження розпочали з аналізу хімічного складу обраних видів фруктової сировини. Фруктову сировину аналізували в стадії технічної стиглості.

За органолептичними показниками фруктова сировина відповідала вимогам нормативної документації і мала смак, колір і

запах характерний для даних видів фруктів. Аналізу піддавали: агрус, журавлину, хеномелес і гранат.

Показники якості фруктової сировини наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Показники якості фруктової сировини
($n = 3, p \leq 0,05$)

Найменування сировини	Показники якості				
	масова частка, %			вміст, мг/100 г	
	сухих речовин	титрованих кислот	пектинових речовин	Л-аскорбінової кислоти	фенольних речовин
Агрус	15,50	1,28	0,95	12,30	103,50
Хеномелес	16,10	4,90	1,70	230,00	580,00
Журавлина	11,80	2,35	1,30	11,80	180,00
Гранат	19,00	1,83	0,64	4,85	400,50

Результати проведених досліджень (табл. 1) підтвердили багатий хімічний склад фруктової сировини і наявність в їх складі пектинових та фенольних речовин, вітаміну С тощо.

Подальші дослідження були пов'язані з використанням продуктів переробки сировини та вторинних продуктів переробки в технології харчових продуктів: агрус використовували у вигляді пюре для отримання мусових десертів, хеномелес у вигляді пюре для отримання пастили. З відходів хеномелесу і журавлини отримували желюючі соки, котрі використовували в технології кондитерських виробів, а з відходів плодів гранату отримували порошок, який використовували в технології борошняних виробів, зокрема, в технології бісквітних напівфабрикатів.

Технологія отримання пюре з фруктової сировини передбачала наступну підготовку сировини: миття, сортування за якістю, бланшування парою у випадку агрусу і водою у випадку хеномелесу, протирання. При отриманні желюючого соку вичавки піддавали варінню протягом 20 хв і відокремлювали желюючу рідину від твердої частини. Відходи з гранату висушували до вмісту вологи 8,0 % з наступним подрібненням. Показники якості отриманих продуктів переробки фруктової сировини наведені в табл. 2.

**Таблиця 2 – Показники якості продуктів переробки
фруктової сировини ($n = 3, p \leq 0,05$)**

Найменування зразка	Показники якості				
	масова частка, %			вміст, мг/100 г	
	сухих речовин	титрова них кислот	пекти- нових речовин	Л-аскор- бінової кислоти	феноль- них ре- човин
Пюре з агрусу	11,50	1,05	0,80	8,10	73,50
Пюре з хеномелесу	11,80	4,10	1,30	120,00	390,00
Желюючий сік з агурсу	13,80	1,28	1,10	7,20	118,00
Желюючий сік з хеномелесу	12,10	4,50	1,70	95,00	510,00
Желюючий сік з журавлини	12,60	1,72	1,50	6,80	306,00
Порошок з гранату	92,00	2,60	3,58	22,10	1 880,50

Отримані результати показників хімічного складу продуктів переробки фруктової сировини (табл. 2) показують, що вони мають значний вміст біологічно активних речовин у своєму складі, багаті на органічні кислоти, пектинові та фенольні речовини, продукти з хеномелесу характеризуються значною кількістю вітаміну С, що підтверджує доцільність їх використання в технології харчових продуктів з метою підвищення їх біологічної та харчової цінності. Отримані желюючі соки з відходів фруктової сировини мають значний вміст пектинових речовин, що позитивно впливає на процес структуроутворення при виробництві різних видів кондитерських виробів.

Продукти переробки агрусу використовували в технології виробництва суфле і визначили, що додавання в рецептуру пюре з агрусу позитивно впливає на міцність суфле. Результати досліджень наведені на рис. 1.

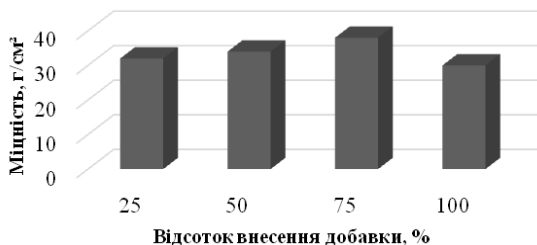

Рисунок 1 – Залежність міцності суфле (г/см²) від концентрації внесеного пюре з агрусу

Визначено (рис. 1), що раціональна кількість пюре з агрусу становить 75 % від загальної маси желюючого агенту, при такій концентрації спостерігається найвища міцність суфле. Отримані дані пов'язані з наявністю в складі пюре з агрусу значної кількості пектинових речовин.

В технології приготування бісквітного тіста важливими процесами, які впливають на якість виробу, є піноутворення та стабільність отриманої піни.

Наявність в хімічному складі порошку з гранату пектинових речовин та харчових волокон позитивно впливають на утворення пінної структури і здатність її стабілізувати.

Вплив додавання частки порошку з гранату на стабільність піни приведено на рис. 2.

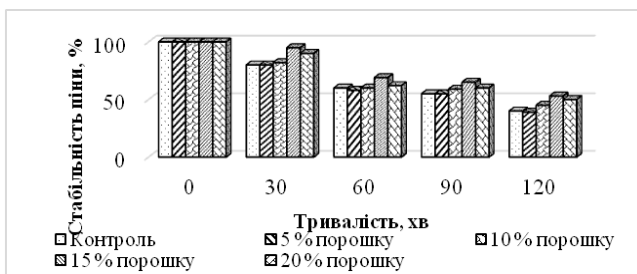

Рисунок 2 – Зміна стабільності піни в залежності від концентрації порошку з гранату

Результати проведених досліджень (рис. 2) показують, що додавання 15 % порошку з відходів гранату, підвищує на 30 % стабільність піни в порівнянні з контролем. У випадку збільшення частки добавки спостерігається зниження стабільності піни, більш швидке її осідання, а готовий виріб стає менш пористим.

Досліджено використання пюре з хеномелесу в рецептурі пастили і доведено, що часткова заміна (до 20 %) частки пюре яблучного позитивно впливає на якісні показники готового виробу.

Використання желуючих соків з журавлини та хеномелесу позитивно впливає на структуру кондитерських виробів і дозволяє зменшити в їх складі структуроутворювачі, роль яких виконують пектинові речовини, якими багаті желуючі соки.

Висновки. Таким чином, результати проведених досліджень свідчать про доцільність використання добавок з фруктової сировини в технології харчових продуктів: десертних, борошняних виробів, пастили. Використання вторинних продуктів переробки сокового виробництва дозволяють збільшити відсоток використаної у виробництві сировини, а також позитивно вплинуть на екологізацію виробництва.

Перспектива подальших досліджень передбачає перевірку отриманих результатів у виробничих умовах.

Список використаних джерел

1. Хомич Г. П. Використання дикорослої сировини для забезпечення харчових продуктів БАР : монографія / Хомич Г. П., Ткач Н. І. Полтава : ПУСКУ. 2009. – 159 с.
2. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [Електронний ресурс] : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. – URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p>. – Назва з екрана.
3. Безвідходні технології при переробці сільськогосподарської продукції / В. Н. Писаренко та ін. // Агроекологія. Полтава, 2008.
4. Плотникова Т. В. Плодово-ягодные порошки в мучных изделиях / Т. В. Плотникова, Е. В. Тяпкина // Продукты&Ингредиенты. – 2006. – № 2. – С. 20–21.

5. Гафизов Г. К. Изучение вопросов комплексной переработки плодов граната / Гафизов Г. К. // RS Global 2015 March 21–22 Methodology of modern research (Dubai, UAE). С. 15–27.
6. Використання вторинної рослинної сировини в технології солодких страв та оздоблювальних напівфабрикатів / Г. П. Хомич, О. М. Горобець, Ю. В. Левченко, Н. І. Ткач, Ю. М. Добринь // Науковий вісник ПУЕТ. Серія Технічні науки. – Полтава : 2019. – Вип. 1 (86). – С. 21–28.
7. Ефективність використання пектиновмісної дикорослої сировини у хлібопеченні / Лебеденко Т. Є., Соколова Н. Ю., Кожевнікова В. О. // Наукові праці ОНАХТ. – Одеса, 2015. Т. 1. Вип. 46. – С. 123–126.

УДК 641.85

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛОДОВИХ І ЯГІДНИХ КУПАЖІВ ДЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕСЕРТІВ

А. В. Скрипник, магістр спеціальності Харчові технології освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»;

О. І. Ричкін, магістр спеціальності Харчові технології освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

І. С.Тюрікова, д. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Досліджено можливість розширення асортименту плодово-ягідної сировини в технології десертів. Запропоновано яблучне пюре поєднувати з бананом, гарбузом, журавлиною. Проведено математичне моделювання співвідношення плодово-ягідних купажів. В кращих варіантах пюре визначено фізико-хімічні показники та доведено доцільність їх використання в десертах.

Ключові слова: плодово-ягідне пюре, десерт, технологія, купаж.

Abstract. The possibility of expanding the range of fruit and Berry raw materials in dessert technology is investigated. It is suggested to combine applesauce with banana, pumpkin, cranberries. Mathematical modeling of the ratio of fruit and Berry blends is carried out. In the best versions of mashed potatoes, physical and chemical parameters were determined and the expediency of their use in desserts was proved.

Key words: fruit and berry puree, dessert, technology, blend.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення населення харчовими продуктами високої якості з підвищеною харчовою та біологічною цінністю залишається гострою в усьому світі. Пов'язано це з нестачею в людському організмі незамінних нутрієнтів та порушенням харчового статусу. Тому, створення нових концепцій харчування, харчових продуктів, збалансованих за своїм хімічним складом та збагачених функціональними інгредієнтами залишається актуальним.

Напрямом збалансування харчового раціону виступає натуральна рослинна сировина, яка містить вітаміни, харчові волокна, мікроелементи, в тому числі речовини з поверхнево активними властивостями, що є важливим для використання в збивних десертах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Традиційно технологія самбуку обмежена використанням яблучного, сливового чи абрикосового пюре [1]. Самбуки, з точки зору харчової та біологічної цінності, є достатньо «рафінованими» продуктами через вміст в їх складі цукру, яєчного білка (альбуміну), желатину та яблучного пюре.

Огляд сучасних наукових досліджень [2] дозволив визначитися з вибором нової рослинної сировини для розроблення самбуків: банан, гарбуз, журавлина. Вона є доступною для споживання широким верстам населення, відома своїми цілющими властивостями, високим вмістом біологічно-активних речовин (БАР) та використовується у виробництві різних полівітамінних комплексів [3, 4].

Формулювання мети. Метою дослідження було розроблення плодово-ягідних композицій для використання в технології десерту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно, під час приготування самбуку використовують яблучне пюре із вмістом сухих речовин 13–14 %. З метою покращання піноутворюючої й стабілізуючої здатності пінної системи, наприкінці збивання самбуків, додають лимонну кислоту, що покращує розгортання білкових глобул, зміщуючи ізoeлектричну точку

білка [2]. Кислота та сухі речовини мають значний вплив на забезпечення стабільності властивостей пінно-драгелеподібної системи для готових виробів. Визначено основні фізико-хімічні показники обраної рослинної сировини (табл. 1).

За отриманими результатами (табл. 1) активна кислотність дослідних зразків пюре коливається в межах 4,0–7,2 рН, а вміст сухих речовин – у межах 10–11 %. Аналіз окисно-відновного потенціалу (ОВП) свідчить про те, що найбільш стабільними є пюре з яблук і журавлини, а найменше – пюре гарбузове та бананове.

Таблиця 1 – Фізико-хімічні показники пюре з плодів і ягід

Найменування пюре	Назва показників			
	активна кислотність, рН	вміст сухих речовин, %	окисно-від- новний потенціал, мВ	волого- вміст, %
Бананове	7,2	11	312	793
Гарбузове	6,4	10	299	862
Яблучне	4,1	10,5	409	852
Журавлинове	4,0	9	469	987

Для дослідження рецептурного складу десертів, збагачених рослинними компонентами з підвищеними показниками якості, використовували розрахункове математичне моделювання. Критерієм якості обирали максимальне сумарне значення БАР, а саме, вітамінів і мінералів.

Для кожної пари інгредієнтів (А : В – яблучного чи фруктово-ягідного пюре) вміст БАР для модельного відсоткового співвідношення розраховували з кроком 5 %. Проведені розрахунки дозволили правильно оцінити характер зміни результатів за послідовної зміни відсоткового співвідношення інгредієнтів і зробити вибір кращого зразка за вмістом БАР. Сформовано показники, які дозволили оцінити склад БАР та їх баланс у модельному зразку.

Так, наприклад, для купажної пари пюре «яблучно-журавлинове» (табл. 2) сформовано вектор складових нового продукту (для варіанта $m = 2$: А – 30 %, В – 40 %).

Таблиця 2 – Моделювання складу купажних пар

Назва компоненти	Кількість основних компонентів у купажній парі									
	70	0	30	35	40	45	50	55	60	65
Яблуко (А), %	70	0	30	35	40	45	50	55	60	65
Фруктово-ягідна сировина (В), %	0	70	40	35	30	25	20	15	10	5

Математичне моделювання дозволило визначити купажі з плодово-ягідної сировини з максимальним вмістом нутрієнтного складу (табл. 2). Оскільки математичні параметри не враховують технологічні показники, то визначали фізико-хімічні показники купажних пар (табл. 3).

Отже, ОВП купажів пюре мав інтервал коливань від 222–409 мВ (табл. 3). Купажні пари отримали показники: яблуко-журавлина (45/25, 5 рН), ОВП – 222 мВ (6 Eh); яблуко-банан (50/20, 7,2 рН), ОВП – 222 мВ (0 Eh); яблуко-гарбуз (40/30, 6,5 рН), ОВП – 270 мВ (0 Eh). Показник активності води у всіх зразках входить до групи продуктів з високою вологістю ($a_w = 1,0...0,9$).

Таблиця 3 – Основні фізико-хімічних показники купажів

Найменування купажів пюре	Назва показників					
	рН	сухі речовини, %	ОВП, мВ	активність води, од	ентальпія, Дж/г	вологівміст, %
Яблучно-бананове	7,2	13,0	222	0,977	62,9	615
Яблучно-гарбузова	6,5	14,0	270	0,976	63,3	615
Яблучно-журавлинове	5,0	13,5	222	0,977	63,2	640
Яблучне пюре	4,1	10,5	409	0,976	63,3	900

Вміст сухих речовин у купажних пар становить 10,5–14,0 %.

Отже, досліджувані купажні пари пюре, залежно від антиокиснювальної активності, можна віднести до групи з серед-

ньою активністю – яблуко-банан, яблуко-гарбуз, яблуко-журавлина, а з високою активністю – яблуко.

Висновки. Таким чином, досліджені фізико-хімічні показники обраної плодової та ягідної пюре підтвердили можливість їх використання у купажах. За допомогою математичного моделювання розраховано їх оптимальне співвідношення за вмістом БАР: для купажної пари «яблуко – банан, – 50/20, «яблуко – журавлина» – 45/25 і «яблуко – гарбуз» 40/30. Значення окисновідновного потенціалу створених купажних пар показали зниження показника до 222–270 мВ порівняно з контролем (яблучне – 409,2 мВ), що має позитивний ефект.

Подальші дослідження є перспективними в плані розширення асортименту десертів з включення в їх технологію біологічно-цінної рослинної сировини з поліпшеними споживчими властивостями.

Список використаних джерел

1. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий: для предприятий общественного питания / авт.-сост. : А. И. Здобнов, В. А. Цыганенко. – Киев : Арий, 2011. 680 с.
2. Інноваційні технології харчової продукції функціонального призначення : монографія : у 2 ч. / за ред. О. І. Черевко, М. І. Пересічного; 4-ге вид., перероб. та допов. – Х.: ХДУХТ, 2017. – 962 с.
3. Сало І. А. Розвиток українського ринку плодів і ягід в умовах глобалізації. Садівництво / Сало І. А., Попова О. П. // Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – 2019. – Вип. 74. – С. 160–170.
4. Ентеральна нутрітивна підтримка населення в умовах надзвичайних ситуацій : монографія. / Притульская Н. В., Гуліч М. П., Мотузка Ю. М. та ін. – Київ : Нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 280 с.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

УДК 378.1

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПОКОЛІННЯ УЧНІВ І СТУДЕНТІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

***В. Г. Балковий**, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***Н. В. Кононец**, д. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена особливостям сучасного покоління учнів і студентів; впливу цифрових технологій на їх розвиток. Для того, щоб ефективно навчати молодь, потрібно розуміти їх мотиваційні чинники, способи мислення, особливості сприйняття навчального матеріалу в умовах постійного використання ними цифрових технологій і цифрових пристроїв. У статті подано короткі характеристики поколінь відповідно до теорії поколінь Н. Хоуа і У. Штрауса. Охарактеризовано особливості поколінь Y і Z, представниками яких є сучасні студенти та учні відповідно. Визначено, що навчання представників покоління Y істотно відрізняється від навчання студентів минулих років. У дослідженні охарактеризовано вплив цифрових технологій на розвиток сучасної молоді, а саме визначено, яким чином діти залучені до використання цифрових технологій; як робота в онлайн середовищі та комунікація за допомогою цифрових пристроїв впливає на розвиток сучасного покоління; як це відрізняється від традиційних способів сприйняття даних та ін.

Ключові слова: цифрові технології; покоління Y; покоління Z; «кліпове» мислення; медіаграмотність

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of the modern generation of pupils and students; the impact of digital technologies on their development. In order to effectively teach young people, it is necessary to understand their motivational factors, ways of thinking,

features of perception of educational material in the conditions of their constant use of digital technologies and digital devices. The article presents brief characteristics of generations according to the theory of generations of N. Howe and W. Strauss. The peculiarities of generations Y and Z, which are represented by modern students and pupils, respectively, are characterized. It is determined that the training of Generation Y representatives differs significantly from the training of students of previous years. The study describes the impact of digital technologies on the development of modern youth, namely, how children are involved in the use of digital technologies; how working in the online environment and communication using digital devices affects the development of the modern generation; how it differs from traditional ways of perceiving data, etc.

Keywords: digital technologies; generation Y; generation Z; «clip» thinking; media literacy.

Постановка проблеми дослідження та її актуальність.

Багато останніх досліджень вказують на те, що зміни, які відбуваються в процесі становлення цифрового суспільства, призводять до того, що традиційна система освіти недостатньо спроможна задовольнити потреби соціуму в підготовці сучасної молоді до життя в нових умовах. Сучасне покоління дітей народжується та зростає в умовах швидкого розвитку цифрових технологій, цифрової трансформації багатьох галузей суспільної діяльності тощо. Ці зміни молодь сприймає як повсякденні явища, це їх звичайний світ, в якому вони легко орієнтуються й приймають нові формати взаємодії природно.

Роль учителів та батьків як основних джерел нових знань вже суттєво змінилася для підростаючого покоління. Адже сучасний школяр може швидше, ніж іноді дорослі відшукати певні дані та їх використовувати. Для того, щоб ефективно навчати молодь, потрібно розуміти їх мотиваційні чинники, способи мислення, особливості сприйняття навчального матеріалу в умовах постійного використання ними цифрових пристроїв тощо.

Аналіз наукових досліджень. Дослідження, що стосуються пошуку ефективних способів навчання сучасного покоління студентів і учнів, на теперішній час інтенсивно проводяться як в

Україні, так і в багатьох країнах світу (Г. П. Бахтіна, А. Ф. Волков, Є. А. Зеленів, Є. Р. Ісаєва, Дж. Катс, О. Корнута, Л. А. Коростіль, Т. П. Лумпієва, Ю. М. Опанасенко, І. І. Подік, С. М. Попова, М. Пренскій, Т. Пригоровська, А. В. Сапа, Т. В. Семеновських, М. А. Умрик, Н. Хоув, У. Штраус та ін.). Зокрема, у дослідженнях [1–9] розглянуто риси сучасних школярів і студентів, способи ефективної педагогічної взаємодії з ними, психологічні особливості навчання студентів на основі використання технологій змішаного навчання та ін. В той же час це недостатньо уваги приділено аналізу впливу цифрових технологій на розвиток сучасної молоді, чому і присвячено дане дослідження.

Мета дослідження: розглянути особливості сучасного покоління учнів і студентів; проаналізувати особливості їх мислення; з'ясувати вплив цифрових технологій на розвиток дітей; визначити шляхи включення учнів і студентів у навчальний процес з урахуванням особливостей їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості нового покоління частково пояснюються *«теорією поколінь»*, створеною американськими вченими Нейлом Хоувом (Neil Howe) та Уільямом Штраусом (William Strauss) у 1991 році [5]. Теорія поколінь була спрямована на вивчення англо-американської історії. Але пізніше вона набула широкого поширення в багатьох країнах світу. Після США спочатку її перевірили в Південно-Африканській республіці, далі – в країнах «азіатських тигрів», а потім в країнах Західної та Східної Європи. Відповідно до даної теорії кожні 20–25 років народжується нове покоління людей, які мають риси характеру, звички й особливості, що виділяють їх на тлі всіх інших. Крім того, це люди, які виросли в один час, пережили схожий досвід, та, як правило, мають загальну систему цінностей. В цілому, теорія поколінь побудована на циклічності розвитку суспільства з урахуванням закономірного чергування етапів підйому й кризи.

Виокремлення покоління груп в даній концепції зумовлено не просто датою народження, а й набором схожих базових цінностей, сформованих під впливом певних соціальних, економіч-

них і політичних умов, в яких людина зростає приблизно до 12-ти років, тобто особливостей навколишнього суспільного середовища індивіда та норм сімейного виховання, характерних для відповідного періоду [9].

Головною ідеєю теорії поколінь є те, що ключовим елементом визначення тимчасових рамок будь-якого покоління є категорія цінностей, які загальні для різних країн (наприклад, такі ключові події в світі, як виникнення мережі Інтернет, поширення мобільного зв'язку тощо). Зміна поколінь також проходить практично в одному режимі в усьому світі. Відповідно до теорії поколінь розрізняють такі типи поколінь в XX ст. та XXI ст. [10]:

- ✓ Мовчазне покоління, інша назва: традиціоналісти (народжені в 1923–1943 роках);

- ✓ «Бєбі-бумєри», інші назви: післявоєнне покоління, покоління демографічного вибуху (народжені в 1944–1963 роках);

- ✓ Покоління X (народжені в 1964–1983 роках);

- ✓ Покоління Y, інші назви: мережеве покоління, покоління «міленіум», покоління соціальних мереж, нульові (народжені в 1984–2003 роках);

- ✓ Покоління Z, інші назви: цифрове покоління, покоління «Альфа», покоління «MeMeMe» («ЯЯЯ»), (народжені з 2004 року й донині).

Наведемо короткі характеристики цих поколінь для з'ясування того, наскільки суттєвою є відмінність у їх світосприйнятті та потребах [8].

Мовчазне покоління. Дане покоління народилося й було виховане в складний період індустріалізації, колективізації, жорсткого та репресивного правління Йосипа Сталіна, період Другої світової війни, післявоєнного голоду й розрухи. Всі ці події сформували людину нового типу, яка кардинально відрізняється від попередніх поколінь: терплячу, мовчазну та виконавчу. Представники цього покоління вкрай шанобливо ставляться до закону, посади й статусу людини. Голодне дитинство також наклало свій відбиток на світогляд представників даного покоління: для таких людей характерна запасливість та економність.

Покоління «бебі-бумери». Таку назву це покоління отримало через післявоєнний сплеск народжуваності. У його представників – високий рівень патріотизму. Це людиоптимісти, яким притаманний командний дух і колективізм. Для них важливо допомагати один одному, працювати разом і спільно. Вони вміють робити практично будь-яку ручну роботу, освічені й досвідчені в багатьох галузях. Багато з представників цього покоління активні, подорожують, освоюють гаджети. Представники цього покоління люблять спорт, намагаються зберігати своє здоров'я й активність якомога довше, відрізняються гарним здоров'ям та енергійністю.

Покоління Х. Як правило, люди з покоління Х відрізняються глобальною поінформованістю, технічної підкованістю, а також самостійністю. Представники цього покоління виховані батьками в епоху економічних та політичних змін. З дитинства вони привчені до самостійності через постійну зайнятість батьків. Тому в них сформувались такі якості, як відповідальність, сумлінність, готовність до змін, розрахунок на власні сили, врахування життєвого досвіду. Ці люди – потенційні підприємці, ефективні керівники, гарні експерти й наставники.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є поява нового покоління людей – так званих *«цифрових аборигенів»* (digital natives). Цей термін вперше використав американський дослідник Марк Пренскі у 2001 році. Так він став називати людей, які народились тоді, коли вже були створені цифрові технології. Для *«цифрових аборигенів»* все, що пов'язано з цифровими технологіями, є доступним, простим, зрозумілим, оскільки їх дорослішання відбувалося під впливом комп'ютерних ігор, мобільних телефонів та інших цифрових засобів. Їх взаємодія з іншими людьми засобами цифрових комунікацій навчила їх думати і опрацьовувати дані інакше, ніж це роблять їх попередники.

Покоління Y. На представників цього покоління основний вплив мали інтенсивний розвиток ІКТ та цифрових технологій, в результаті чого одними з основних їх властивостей є: гнучкість мислення, здатність до швидкого накопичення досвіду, сильна

залежність від цифрових технологій, високий рівень володіння сучасними засобами комунікацій, мобільність, дружність. Їх дитинство пройшло під батьківською опікою, але зовнішнє середовище навколо них змінювалася неймовірно швидко. Вони постійно прагнуть до нових знань, розвитку; розуміють, що час рухається швидко, тому не хочуть бути вузьким фахівцем, а розвиваються в різних сферах одночасно. До цього покоління належить більшість сучасних студентів. Багато дослідників відзначають, що навчання цих молодих людей істотно відрізняється від навчання студентів минулих років. Сучасні студенти мають ряд характеристик, які кардинально змінюють традиційний навчальний процес. Розуміючи ці особливості, педагог може спростити навчальний процес, змотивувати студентів, активізувати їх навчально-пізнавальну діяльність і, як результат, підвищити ефективність і результативність навчання [8].

Покоління Z. Це діти глобалізації та цифрового суспільства. На їх соціальний світогляд вплинули світова фінансово-економічна криза, розвиток мобільних технологій, технологій на основі Веб 2.0 та цифрових технологій в цілому. Це покоління відрізняється абсолютною відсутністю чітко визначеної життєвої позиції, що пов'язано з надмірною батьківською гіперопікою. Тому вони ще менш самостійні й більш орієнтовані на себе, ніж представники покоління Y. Насторожено ставляться до всього незнайомого, відчувають себе абсолютно вільно тільки в мережному середовищі, прекрасно орієнтуючись в штучно змодельованих ситуаціях й відчуваючи значні труднощі під час командної роботи. Люди цього покоління несамостійні, постійно потребують опіки й того, щоб їм хтось вказував на те, чим вони повинні займатися, проте, досить волелюбні, їх важко до чого-небудь змушувати, адже вони ніколи не будуть робити того, чого не хочуть [1; 2].

Більшість сучасних учнів належать до покоління Z. Наведемо ще деякі їх характеристики. Діти цього покоління товариські й активні, але надають перевагу комунікаціям, в основному, в мобільних додатках. Вони краще за своїх попередників сприймають різні відомості, швидко й охоче навчаються, особливо за

умови, якщо знання дозволяють їм отримати нові навички, але в той же час, не схильні до запам'ятовування, сподіваючись на використання технологій у будь-який час. Переважну більшість відомостей вони отримують з інтернет-ресурсів. За рахунок того, що вони не бачать сенсу навчання в школі (або в університеті), вони можуть не отримати базових знань й навичок.

Все, що вони дізнаються за допомогою засобів Інтернету, як правило, носить ситуативний характер. Незважаючи на це, представники покоління Z відрізняються креативністю та багатозадачністю; цінують речі, які можна відразу спробувати на практиці й значно гірше сприймають «чисту» теорію, відірвану від життя; не люблять монотонності, цінують різноманітність, здатні до швидкого переключення уваги, а тому готові до різнопланової роботи, але постановка завдань для них повинна бути чіткою та зрозумілою, оскільки безпосередньо від цього фактично залежить ефективність їх роботи. У силу особливостей мислення представники цього покоління краще опановують знання в ігровій формі, а правила, формули і т. д. їм простіше сприймати в формі інфографіки, яка їм зрозуміліша.

Діти покоління Z швидше навчаються, ефективніше використовують технології, швидше освоюють нові навички. У зв'язку з високим темпом розвитку технологій серед дослідників існує припущення, що це покоління буде ще розумнішим, зможе скоріше адаптуватися до нових умов й повністю позбутися расових, етнічних, гендерних та інших стереотипів у всіх сферах життя.

Одним із шляхів розуміння того, як цифрові технології впливають на розвиток дітей покоління Z, – це з'ясування того, яким чином діти залучені до використання цифрових технологій; як робота в онлайн середовищі та комунікація за допомогою комп'ютерних пристроїв впливає на них; як це відрізняється від традиційних способів сприйняття даних тощо.

Одним з негативних наслідків цього явища є складність в концентруванні учнів на одній дії, оскільки вони звикають до поверхової уваги на велику кількість предметів одночасно, але при цьому не можуть сфокусуватися на повідомленні, яке є найбільш значущим для виконання певного завдання. Таке явище називається «кліпове мислення» (clip thinking).

«Кліпове мислення» (від англ. clip – «вирізка (з газети), уривок (фільму)») означає сприйняття даних короткими яскравими уривками, без намагання встановити між ними логічні зв'язки (на зразок способу сприйняття даних в музичному відеоролику, в якому відеоряд – це слабко пов'язані між собою образи). За аналогічним принципом формується кліпове мислення та світогляд, коли людина сприймає світ не цілісно, а як послідовність майже не пов'язаних між собою частин, фактів, подій. Часто людина з кліповим мисленням не може, а, іноді, й не здатна аналізувати певну ситуацію, образ якої надовго не затримується в думках, оскільки він майже відразу зникає, а його місце займає новий. Основними ознаками кліпового мислення є: неспроможність довго концентруватися на певних конкретних повідомленнях.

Переваги кліпового мислення: таке мислення захищає мозок від інформаційного перевантаження (легко переключаючись між предметами уваги, люди уникають перевтоми). Кліпове мислення прискорює реакцію.

Недоліки кліпового мислення: поверхнєве мислення: невміння виокремлювати головне, аналізувати, бачити причинно-наслідкові зв'язки, дуже часто – відсутність власної точки зору (люди сприймають відомості короткими фрагментами). Зниження рівня успішності та рівня засвоєння знань.

Кліповий тип мислення передусім притаманний представникам покоління Y та Z, до яких належать сучасні студенти (молодь близько 20 років, яка починає виходити на ринок праці) та учні. Таким чином важливо змінювати підходи до навчання молодого покоління.

Новий погляд на навчання сучасних студентів та школярів запропонував Стів Уїллер, професор технологій навчання Інституту освіти Плімутського університету, член групи E-learning Network. Він запропонував так звану «*піраміду цифрового залучення*» (*pyramid of digital engagement*). Його схема ілюструє, що поведінка учнів при роботі в онлайн середовищах містить ті ж самі види діяльності, що й при традиційному навчанні (рис. 1).

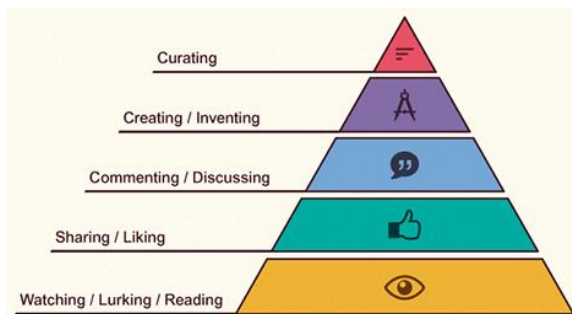

Рисунок 1 – Піраміда цифрового залучення

На піраміді показано, що діяльність в онлайн середовищах та комунікація засобами комп'ютерних мереж включає ті ж рівні, що й традиційна діяльність: від пасивної ролі, як, наприклад, спостереження, читання – до активного обговорення та створення власного контенту. Навчання дітей, як правило, починається з пасивної фази – того, що вони дивляться, слухають, а потім вони вже переходять до активних дій.

Створення власного медіаконтенту та навчання інших, на думку автора, створює потужну мотивацію до проведення подальших досліджень. Цікавою є думка С. Уїллера щодо заохочення вчителів використовувати соціальні медіа та мобільні технології в навчанні – оскільки це та галузь, на якій діти добре розуміються [3; 10]. Це може бути шляхом до активного залучення учнів до навчальної діяльності та глибшого вивчення предмета дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі даного дослідження показано вплив цифрових технологій на розвиток сучасного покоління учнів і студентів, важливість урахування особливостей їх розвитку для визначення шляхів ефективної педагогічної взаємодії з ними. Важливим питанням на сьогодні є визначення негативних наслідків впливу цифрових технологій на сучасну молодь. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є розвиток в учнів, вчителів, батьків медіаграмотності. Крім того, основою підготовки молодого покоління до життя в

цифровому суспільстві є розвиток національних програм із забезпечення інформаційної безпеки учнів, формування в них критичного мислення та медіаграмотності, їх захист від ризиків, що виникають при роботі в Інтернеті. Отже, проведене дослідження показує важливість зміни підходів до навчання молодого покоління. Подальші дослідження автора будуть спрямовані на відслідковування тенденцій розвитку сучасних освітніх технологій та їх використання для ефективного навчання сучасної молоді.

Список використаних джерел

1. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії [Електронний ресурс] / Коростіль Л. А. // Народна освіта. – 2018. – Вип. 1(34). – URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229. – Назва з екрана.
2. Солдатова Г. Покоління Z: психолог розповіла, як Інтернет змінив сучасних дітей [Електронний ресурс] / Солдатова Г. // Ukr.Media. 2016. – URL: <https://ukr.media/science/272956>. – Назва з екрана.
3. Мірошникова А. Як вчителям порозумітися з «цифровим» поколінням дітей [Електронний ресурс] / Мірошникова А. // Освіторія. – 2017. – URL: <https://osvitoria.media/opinions/yakvchytelyam>. – Назва з екрана.
4. Федорак С. Українська шкільна освіта vs учні покоління Z [Електронний ресурс] / Федорак С. // Studway. 2019. – URL: <https://studway.com.ua/ukrainska-shkilna-osvita>. – Назва з екрана.
5. Антошків М. С. Врахування психологічних особливостей студентів цифрового покоління шляхом організації змішаного навчання / Антошків М. С. // Фізико-математична освіта. – 2018. – Вип. 1 (15). – С. 128–131.
6. Зеленов Є. А. Цифрове покоління: ризики, переваги, засоби взаємодії / Зеленов Є. А. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2018. – 5 (86). – С. 46–57.
7. Howe N., Strauss W. Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company.
8. Дорош М. Діти і технології: «піраміда цифрової поведінки» [Електронний ресурс] / Дорош М. // Media Sapiens. 2015. – URL: <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/13763/2015-07-21-diti-i-tekhnologii-piramida-tsifrovoi-povedinki>. – Назва з екрана.

9. Wheeler S. Episode 3.1: A pyramid of digital engagement? [Online Course lecture]. Childhood in the digital age. The Open University. Retrieved from: <https://www.open.edu/openlearn/ocw/mod/oucontent/view.php?id=21151§ion=2>. – Назва з екрана.
10. Волошко В. Г. Сучасні виклики інформаційного суспільства в аспекті формування медіаграмотності майбутніх педагогів / Волошко В. Г. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 9 (53). – С. 3–12.

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Я. С. Богдан, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононец, *д. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми опрацьовано основні напрями досліджень науковців щодо підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи, серед яких: формування ключових професійних компетентностей; формування професійної інформаційної культури та культури фахового спілкування; використання інноваційних технологій.

Ключові слова: фахівці готельно-ресторанної справи, професійна підготовка, компетентності, вітчизняний досвід, заклади вищої.

Abstract. On the basis of the analysis of the scientific and pedagogical literature on the researched problem the basic directions of researches of scientists concerning preparation of the future experts of hotel and restaurant business, among which formation of key professional competences are developed; conceptual approaches and models of training; formation of professional information culture and culture of professional communication; use of innovative technologies; pedagogical conditions for the formation of readiness for professional activity in future specialists in the hotel and restaurant business.

Key words: specialists in hotel and restaurant business, professional training, competencies, domestic experience, higher education institutions.

Постановка проблеми. Нині розвиток сфери послуг, готельно-ресторанного бізнесу, зазнаючи глибоких змін у зв'язку з посиленням процесів глобалізації, інтелектуалізації праці, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в цьому бізнесі, об'єктивно вимагає й суттєвих змін у професійній підготовці фахівців готельно-ресторанного профілю, яку зараз неможливо уявити без висококваліфікованих, конкурентноспроможних працівників, здатних до ефективної професійної діяльності в сучасному суспільстві. Вочевидь, сучасні зовнішні та внутрішні економічні перетворення у згаданій сфері посилюють значення результативності діяльності закладів вищої освіти, які готують студентів за спеціальністю 241 Готельно-ресторанна справа, що дає підстави визначати пріоритетним показником професіоналізм фахівця готельно-ресторанної справи, віддзеркалений у його фахових компетентностях.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що питання професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи у своїх роботах висвітлюють такі вчені, як Ю. Безрученков, О. Василенко, Л. Буркова, А. Віндюк, О. Дишкантюк, Н. Кононець, А. Корніяка, С. Кравець, М. Малишева, В. Полуда, В. Тимкова, М. Ткаченко та інші науковці.

Формулювання мети. Метою статті є системне вивчення проблем професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в дослідженнях науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи формування ключових компетентностей майбутніх фахівців ресторанного сервісу у вищих професійних училищах, науковець С. Кравець серед актуальних і невідкладних проблем цього процесу називає якість освітньої підготовки, відсутність конструктивної взаємодії між підприємствами і закладами освіти; якість професійної діяльності фахівців, готовність і здатність до виконання виробничих функцій на робочому місці в умовах реаль-

ного виробництва; якість формування професійної компетентності, що виявляється в набутих результатах навчання після його завершення; здатність самостійно застосовувати набуті знання, вміння, навички, компетентності в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях [4].

Учені Н. Кононець та В. Полуда, досліджуючи проблему формування *професійної компетентності* майбутніх фахівців із готельного господарства у процесі фахової підготовки, визначають перелік знань, умінь, компетентностей, якими повинен володіти персонал: загальнонаукові знання в галузі гуманітарних і соціально-економічних наук для аналізу соціально значимих проблем і процесів, вміння застосовувати знання у різних видах фахової і суспільної діяльності; знання про суть і суспільну цінність професії та її основні проблеми, мету, завдання, виконання фахових функцій; вміння віднаходити нестандартні рішення типових і позаштатних виробничих ситуацій; етика ділового спілкування й правові норми для регулювання стосунків людини з людиною, соціумом, навколишнім середовищем, вміння застосовувати особливості нормативно-правового регулювання у процесі розв'язання фахових обов'язків; культура мислення, здатність письмово й усно висловлювати й оформлювати результати розумової діяльності, логічна форма аналізу процесів обраного виду фахової діяльності; цілісне уявлення про надання готельних послуг; здатність набувати додаткових знань і умінь, здійснювати професійну діяльність в іншомовному полікультурному середовищі; наявність загальнонаукових знань про здоровий спосіб життя, пов'язаний із життєдіяльністю людини в природних умовах, вміння й навички фізичного самовдосконалення й адаптації для забезпечення можливості долати чинники ризику й «виживання» серед несприятливих умов зовнішнього середовища; оволодіння методами організації аварійно-рятувальних робіт у надзвичайних ситуаціях; навички науково-дослідної організації діяльності, підбору, зберігання, обробки й аналізу інформації з використанням комп'ютерних технологій; комунікативні вміння, організаційно-управлінські знання й уміння, здібності пошуку та прийняття фахових рішень [3; 6].

Формуванню *професійної культури* майбутніх фахівців сфери ресторанного господарства присвячене наукове дослідження Ю. Безрученкова. Вчений зазначає, що професійна культура залежить від виду та специфіки діяльності закладу ресторанного господарства, змісту діяльності управлінського складу підприємств ресторанної індустрії, фахово значущих якостей фахівців сфери ресторанного господарства, виявлення їхньої професійної культури, вимог сучасного ринку праці тощо [1].

Надзвичайно важливим у процесі підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи, на думку В. Тимкової, є *формування культури професійного спілкування*, яка є складником загальної культури та тісно пов'язується з розвитком мовної особистості. Акцентуючи увагу на значущості пам'яті, уваги, уяви, дослідниця вважає за необхідне враховувати індивідуальні психологічні особливості особистості здобувача освіти [7].

Не менш важливим, як стверджує науковець М. Ткаченко, є *формування підприємницької компетентності* майбутніх фахівців ресторанного господарства, реалізація підприємницького потенціалу здобувачів освіти, пов'язаного з ефективним використанням в економічному механізмі самостійної господарської ініціативи людини, визнанням підприємництва значущою рушійною силою виробничої економічної динаміки, конкурентоздатності й соціального поступу. Формування такої компетентності викликане потребами вітчизняної економіки в підприємцях, здатних якнайкраще інтегрувати фахову та підприємницьку діяльність у сфері обслуговування, вирішувати питання працевлаштування згідно з ефективною організацією роботи малого і середнього бізнесу, враховуючи новітні тенденції становлення ресторанного господарства та традиційні й інноваційні підходи до здійснення фахової підготовки [8].

Актуалізується і *науково-дослідна діяльність* у процесі підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. І. Носова, О. Машкова, Л. Хаєт вважають, що її особливістю є міждисциплінарний характер, коли для проектування необхідно залучити дані маркетингу, менеджменту, соціології, психології, культурології, системних методів [5].

На важливості впровадження *інноваційних ресторанних технологій* майбутніх фахівців ресторанної справи у закладах вищої освіти акцентував увагу О. Василенко, на думку якого розробка та застосування сучасних методів і форм управління інноваційною діяльністю, створення умов для її активізації і підвищення ефективності є завданням сучасного етапу розвитку економіки України для подолання кризи. Дослідник стверджує, що інноваційне управління закладами ресторанного господарства можливе за умови забезпечення ефективної, злагодженої і безперервної взаємодії усіх його структурних підрозділів з урахуванням виявленого і прогнозованого споживчого попиту на ресторанні послуги, аналізу й оцінки ресурсів і можливостей інноваційного розвитку [2].

Висновки. Отже, у статті проаналізовано науково-педагогічну літературу з теми дослідження; визначено основні напрями досліджень науковців щодо підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи, серед яких формування ключових професійних компетентностей; формування професійної інформаційної культури та культури фахового спілкування; використання інноваційних технологій у процесі підготовки фахівців.

Аналіз вітчизняної практики підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанного господарства з урахуванням вимог сьогодні, запитів замовників освітніх послуг (стейкхолдерів, здобувачів освіти, громадськості) залишається питанням, яке потребує модернізації та практичного втілення у діяльності закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Безрученков Ю. В. Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного господарства у вищому навчальному закладі : автореф. дис. к. пед. н. / Безрученков Ю. В. – Луганськ, 2014. – 20 с.
2. Василенко О. В. Методика навчання інноваційним ресторанним технологіям майбутніх фахівців ресторанної справи у вищих навчальних закладах : дис. к. пед. н. / Василенко О. В. – Київ, 2016. – 242 с.

3. Кононець Н. В. Система ресурсно-орієнтованого навчання у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи / Кононець Н. В. // Сучасний рух науки : тези доп. VIII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (3–4 жовтня 2019 р.). Дніпро, 2019. – Т. 2. – С. 198–202.
4. Кравець С. Г. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців ресторанного сервісу у вищих професійних училищах : дис. к. пед. н. / Кравець С. Г. – Київ, 2014. – 230 с.
5. Носова І. О. Концептуальні підходи до підготовки фахівців готельно-ресторанної справи [Електронний ресурс] / Носова І. О., Машкова О. В., Хаєт Л. Г. – URL: <http://scaspee.com/allmaterials/1>. – Назва з екрана.
6. Полуда В. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із готельного господарства у процесі фахової підготовки : дис. к. пед. н. / Полуда В. В. – Київ, 2010. – 364 с.
7. Тимкова В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи / Тимкова В. А. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – 2017. – Вип. XIV. – С. 28–34.
8. Ткаченко М. В. Формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців ресторанного господарства у професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. к. пед. н. / Ткаченко М. В. – Київ, 2018. – 20 с.

УДК 340:378.001.895

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

С. П. Бондар, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. ф. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Статтю присвячено проблемі інноваційного підходу в навчальному процесі в сучасному суспільстві. Висвітлено головні та найважливіші умови подальшого розвитку інновацій у навчальному процесі.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, дистанційна освіта, дистанційне навчання.

Abstract. The article is devoted to the problem of innovative approach in the educational process in modern society. The main and most important conditions for further development of innovations in the educational process are highlighted.

Key words: personality-oriented learning, distance education, distance learning.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток науково-технічного прогресу, суспільних відносин та інформаційних технологій за останні півсторіччя ознаменувався тим, що інформація перетворилася в найвпливовіший чинник економічного зростання та політичної незалежності держави, підвищення рівня її інформаційної безпеки. Усе це, безперечно, вимагає перегляду традиційних підходів щодо створення, систематизації, передавання й використання інформаційних ресурсів, особливо в галузі освіти й науки.

Аналіз основних джерел і публікацій. Проблемами використання нових інформаційних технологій цікавилася вчена І. В. Жилінкова [1]. Дослідник Ю. М. Бисаг аналізував проблему ролі і місця дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу [2]. Вчений Р. О. Стефанчук вивчав проблему дистанційної освіти в Україні, її переваги та недоліки [3].

Формулювання мети. Метою статті є аналіз проблем інноваційного підходу в навчальному процесі в сучасному суспільстві, а також з'ясування основних понять стосовно особистісно-орієнтованого та дистанційного навчання, висвітлити головні та найважливіші умови подальшого розвитку інновацій у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нове інформаційне середовище стало підґрунтям розвитку сучасної дистанційної освіти. Хоча певні елементи дистанційної освіти використовувались і раніше в інших формах навчання (в першу чергу заочного), у повному смислі дистанційна освіта є дітищем нашого часу. Вона можлива лише з використанням найновітніших інтерактивних технологій (комп'ютерних освітніх систем у зви-

чайному та мультимедійному варіантах, електронних бібліотек і баз даних із віддаленим доступом, комп'ютерних мереж, супутникових телевізійних антен тощо) [1].

Зауважимо, що слід диференціювати поняття «дистанційна освіта» і «дистанційне навчання». Очевидно, що дистанційна освіта – це нова форма організації навчання, яка займає проміжне становище між стаціонарною і заочною формами, а дистанційне навчання – це новий метод дидактики.

На думку багатьох учених, дистанційна освіта – це організований за певними темами, дисциплінами навчальний процес, який передбачає активний обмін інформацією між учнями і викладачами, а також між самими учнями і який максимально використовує сучасні засоби нових інформаційних технологій [2].

Дистанційна освіта – це багатоаспектне явище. Тому в режимі дистанційної освіти слухачі можуть отримати підготовку в будь-яких сферах наукових знань. Не є винятком і юридична освіта. У дистанційному режимі може бути надано вищу юридичну освіту, здійснено перепідготовку юридичних кадрів та підвищення кваліфікації юристів.

Гнучкість дистанційної освіти як методу навчання багато в чому зумовлена тим, що слухач може обирати найбільш зручний для нього режим навчання (закінчити навчання не за один, а за два роки; інтенсивно навчатися в один період і знизити активність в іншій). Загальний же строк навчання, необхідний для повного засвоєння курсу, що пропонується, залежить від обсягу та характеру навчального курсу. Щодо строків навчання діапазон послуг у режимі дистанційної юридичної освіти може бути досить широким – від 2–3 місяців до 5–6 років. Так, для одержання кваліфікації (ступеня) «бакалавр», «юрист-спеціаліст» або «магістр» необхідна досить тривала підготовка слухача, а курс підвищення кваліфікації, насамперед нотаріусів потребує значно меншого часу. Якщо строк навчання юристів (передусім студентів юридичних вузів) досить великий (3–5 років), то він має поділятися на окремі навчальні модулі (курси, блоки) навчальної програми.

Такі базові навчальні курси мають бути поділені на декілька навчальних модулів або блоків навчального матеріалу. Кожен із цих модулів повинен містити як навчальну, так і контролюючу знання студентів частину. Кожен навчальний модуль може включати не тільки інформацію, яка є традиційною для підручника, але й пошукові бази даних за темою, які б містили нормативні акти, постанови судових органів, судову практику, наукові розробки, присвячені цій темі (статті, книги, автореферати дисертацій тощо). Крім того, модуль може мати вихід до Інтернету і давати змогу студентові самостійно знаходити необхідну інформацію про ті чи інші цивільно-правові інститути в інших країнах. Важливою є також частина модулю, що передбачає можливості перевірки їх практичних навичок і знань (практичні завдання, тести, контрольні запитання тощо).

У процесі навчання важливу роль відіграють нові засоби подання інформації. Крім мультимедійності (застосування анімації, тримірного зображення тощо), навчальний модуль може мати і звукове оформлення.

Використання всіх можливостей новітніх комп'ютерних технологій дасть змогу активізувати всі канали сприйняття студентами інформації, зробити процес навчання у ЗВО цікавим та плідним [1].

До позитивних аспектів юридичної дистанційної освіти, на нашу думку, потрібно віднести такі можливості, як: здобуття освіти особами, які за тих чи інших обставин не в змозі отримати її іншим способом; – здобуття освіти без відриву від виробництва, місця проживання, а також здобуття одночасно декількох освіт у різних навчальних закладах; здобуття освіти в зручний для студента час, у зручному місці та зручному темпі навчання; формування з набору незалежних навчальних курсів (модулів) оптимального індивідуального або групового плану навчання; одночасне спілкування студентів із викладачами та між собою незалежно від місця їх перебування та часу входження в інформаційну та телекомунікаційну мережу; зменшення витрат на проведення навчання (немає витрат на оренду приміщень, на дорогу до місця навчання як у викладачів, так і

студентів тощо); навчання великої кількості людей водночас; підвищення якості освіти за рахунок використання сучасних засобів, великих електронних бібліотек тощо; створення єдиного освітнього простору; використання найсучасніших досягнень інформаційних та телекомунікаційних технологій в освітньому процесі тощо.

У свою чергу негативними аспектами юридичної дистанційної освіти ми вважаємо: фактичну відсутність вітчизняних розробок кваліфікованих засобів навчально-методичного забезпечення (електронних підручників та книг, тестів та віртуальних тренажерів тощо) зі спеціальності «правознавство»; низький рівень комп'ютеризації навчальних закладів; відсутність досконалої нормативної бази існування і розвитку дистанційної освіти та державно визнаних концептуальних розробок, що нівелює її загальнодержавне значення і зводить його до корпоративних інтересів окремих груп осіб, які інколи можуть бути і не зовсім компетентними в цій галузі, та ін. [3].

Висновки. Університету необхідно і надалі продовжувати роботу над створенням навчальних електронно-інформаційних комплексів та електронної бібліотеки раритетних видань, реалізувати заходи щодо широкого доступу комп'ютерного комплексу ЗВО до інформаційно-аналітичних систем правової інформації як в Україні, так і за кордоном, адже тільки завдяки цьому можна буде досягти поставленої мети – забезпечити підготовку високоякісних фахівців у галузі права, яких так потребує сучасна правова європейська держава.

Список використаних джерел

1. Жилінкова І. В. Використання нових інформаційних технологій в юридичній освіті / І. В. Жилінкова / Проблеми вищої юридичної освіти : тези доп. та наук. повідом. наук.-метод. конф. (м. Харків, 18–19 грудн 2001 р.) / за ред. В. В. Комарова. – Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 85–86.
2. Бисага Ю. М. Роль і місце дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу / Ю. М. Бисага, О. Пічкара // Проблеми вищої юридичної освіти : тези доп. та наук. повідом. наук.-метод. конф. (м. Харків, 18–19 грудня 2001 р.) / за

ред. В. В. Комарова. – Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 83–85.

3. Стефанчук Р. О. Юридична дистанційна освіта в Україні: поняття, сучасний стан і перспективи розвитку, переваги та недоліки / Р. О. Стефанчук // Проблеми вищої юридичної освіти : тези доп. та наук. повідом. наук.-метод. конф. (м. Харків, 18–19 грудня 2001 р.) / за ред. В. В. Комарова. – Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 81–82.

УДК 378

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В. С. Бондаренко, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. С. Тодорова, *к. психолог. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми процесу соціалізації студентів при застосуванні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, досліджено форму та наслідки включення студентів у віртуальне освітнє середовище. Проаналізовано основні можливості мережевих сервісів для адаптації та соціалізації студентів заочно-дистанційного навчання.

Ключові слова: сучасні інформаційні технології, соціалізація студентів, дистанційне навчання, адаптація, віртуальне освітнє середовище.

Abstract. The article considers the current problems of the process of socialization of students using the latest information and communication technologies, explores the form and consequences of the inclusion of students in the virtual educational environment. The main possibilities of network services for adaptation and socialization of distance learning students are analyzed.

Key words: modern information technologies, socialization of students, distance learning, adaptation, virtual educational environment.

Постановка проблеми Педагогічні реалії сучасної вищої школи характеризуються цілим рядом параметрів, не властивих

ій кілька десятиліть тому. В якості повноцінної складової цієї реальності оформлюється її віртуальна складова, яка потребує пильної уваги викладачів. Важливим для керування адаптаційними процесами є звернення до загальної характеристики потенціалу освітнього оточення особистості. Значущими стають питання забезпечення ефективності функціонування педагогічного процесу в нових умовах розвитку особистості з урахуванням тенденцій і варіацій впровадження інноваційних перетворень. Тому, готовність студентів та педагогів до повноцінного використання мережових технологій вимагають особливої уваги та розуміння їхньої специфіки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних джерел показав, що до проблеми соціального становлення людини зверталися провідні вчені різних напрямів: Е. Воронцова, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Ч. Кулі, Дж. Мід, Р. Парк, Т. Парсонс, Г. Тард. Особливості адаптації студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи досліджують А. Мацикін, Г. Овчаренко, С. Сечка, О. Язловецька. Значення позанавчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах висвітлено в працях С. Савченко, Л. Шеїна та ін. Проблемі дослідження процесу соціалізації та адаптації в умовах активного розвитку інформаційних технологій та соціальних віртуальних мереж є відносно новою та мало досліджуваною, тому **метою** нашої статті є аналіз основних особливостей процесу соціалізації студентської молоді в умовах віртуального освітнього середовища при запровадженні дистанційних форм навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сполучення технологій віртуальної реальності з всесвітньою комп'ютерної мережею Інтернет дає нове освітнє середовище, в якому студент може: вчитися і творити одночасно; спілкуватися дистанційно з викладачами і студентами в кіберпросторі так же, як би це відбувалося в реальній обстановці; отримувати доступ до необмеженої кількості інформаційних ресурсів, з яких він може вибрати необхідні для навчання; знаходити будь-який інформаційний ресурс практично миттєво, за допомогою гіпертексту і великої кількості пошукових систем.

Під віртуальним освітнім середовищем розуміють інформаційний зміст і комунікативні можливості локальних, корпоративних і глобальних комп'ютерних мереж, що формуються і використовуються для освітніх цілей всіма учасниками освітнього процесу.

Віртуальна освітнє середовище створено і розвивається для ефективної комунікації всіх учасників освітнього процесу. Відсутність у фахівця компетенцій у володінні відповідними технологіями апріорі обмежує його професійні можливості, залишаючи на «узбіччі» прогресивних тенденцій в галузі освіти. Освітнє середовище має задовольняти не лише пізнавальні потреби особистості, а її потребу в успішній соціальній адаптації в процесі професійного становлення.

У якості складових моделі потрібних компетенцій студента, що навчається у віртуальному освітньому середовищі, виступають такі групи навичок і умінь самостійної роботи: навички і вміння планування самоосвіти, орієнтування в науковій та навчальній інформації, бібліографічної роботі раціонального і правильного слухання і записи лекцій, роботи з книгою, користування ресурсами Інтернету. Розглянемо змістовні параметри взаємодії сучасного студента з віртуальним навчальним середовищем, які могли б служити своєрідними «маркерами занурення» суб'єкта в віртуальний освітній простір.

Унікальні можливості мережі дозволяють зробити акцент на самостійній роботі студента в рамках спеціально організованих видах діяльності. За допомогою інтернет-технологій можна організувати самостійну роботу студентів і розвинути у них навички самостійної діяльності. Це сприятиме більш якісному засвоєнню теоретичного матеріалу, застосування його на практиці і, в кінцевому підсумку, призведе до підвищення якості вищої освіти.

Дотримання цілей навчання при використанні інтернет-ресурсів сприяє розвитку особистісних якостей, таких як: впевненість у собі, здатність працювати в колективі, підвищується потяг до досягнення успіху, а також до високої самооцінки. Позитивні відгуки викладачів і студентів про зроблену роботу

дозволяють студенту самоутвердитися. У процесі такої роботи студенти встановлюють більш глибокі та тісні контакти з оточуючими їх людьми, що сприяє їхньої самоактуалізації.

Студенти володіють величезними можливостями для корекції, обробки та подання навчального матеріалу. Особливо слід відзначити можливості дистанційного навчання. Воно відрізняється від традиційного навчання тем, що створює нове освітнє інформаційне середовище, в яке занурюється студент.

Автономність особистості в освіті – це соціально-психологічна якість, яка дозволяє людині діяти незалежно від внутрішніх і зовнішніх настанов, а також виявляти здатність до самостійності та саморозуміння. Дистанційна форма навчання забезпечує формування автономності студентів, так як її розвиток тісно пов'язаний з необхідністю прояву пізнавальної активності, здатності до саморозвитку, ініціативності, відповідальності, свободи вибору, мотивації до оволодіння новими знаннями і способами діяльності [1].

Інтернет-соціалізація являє собою безмежні можливості для загального навчання студентів, завдяки соціальним мережам. Молодь є найбільш активною аудиторією користувачів соціальних мереж, які дуже люблять віртуальне спілкування в реальному часі. Студентів у віртуальній спільноті приваблює швидкість, зручність, відсутність просторових обмежень, можливість пошуку нових друзів, анонімність [1]. Спілкуючись віртуально, людина може розкритися саме настільки, наскільки бажає. Також у мережевому суспільстві можна вибрати такий образ, який слугуватиме студентові орієнтиром для саморозвитку та саморозуміння, так як у процесі освоєння нової ролі, студенти будуть порівнювати «Я-реальне» і «Я-віртуальне».

Міжособистісне спілкування студентів спрямоване на взаємодію з іншим. Воно виступає як засіб, що забезпечує можливість передачі інформації, здатність розкривати особистість, утримувати емоційну рівновагу, освоювати соціальні ролі, формувати ідентичність, створювати сприятливі психологічні умови для взаємодії і самовираження [2]. Таким чином, ресурси Інтернет мають велике значення у створенні соціальних відносин,

надаючи потенційну можливість зв'язку з будь-якими підключеними до мережі користувачами. Успіх у налагодженні контактів із незнайомими людьми або підпорядкування вже наявних контактів підносить самооцінку та сприяє соціальній адаптації студентів.

Спілкування в мережі створює можливість розширення свого соціального кола, знакомства з людьми з різних соціальних груп. У віртуальному соціумі збільшується кількість соціальних контактів студентів, а комунікативні можливості людини розширюються. В реальності коло можливих знакомств досить обмежено через брак часу, географічні кордони, різний соціальний статус, спосіб життя тощо. Завдяки інтернет-соціалізації відбувається розширення кола загального спілкування, однак нерідко глибина взаємовідносин втрачається, тому студенти інтернет-користувачі починають більше цінувати людей, що знаходяться поруч. Це можна розглядати як слідство формування нових цінностей. Інтернет-взаємодія може сприяти розвитку толерантності та гнучкості за рахунок контактів із незнайомими людьми. Також, завдяки інваріантності контактів і думок, може відбуватися формування таких рис, як безоцінність по відношенню до себе або інших, гнучкість поглядів і уявлень. Перевірка отриманої інформації та її системний аналіз в розширеному колі спілкування, допомагає сформувати більш адекватне уявлення щодо реальності та критичне мислення. Віртуальна взаємодія з людьми, які мають відмінні погляди вимагає від користувача (студента) постійного пошуку нових форм спілкування, самопрезентації, розширення власного світогляду.

Висновки. Віртуальні канали соціалізації особистості студентів останнім часом набули особливої актуальності. Кіберпростір виступає альтернативною реальністю, в якій можна абстрагуватися від проблем навколишнього світу, намагатися виправити будь-яку помилку впродовж неодноразових спроб, експериментувати, самостійно приймати рішення тощо. Новизна і великі можливості мережі Інтернет залучають сучасних студентів, тим самим, здійснюють значний внесок у їхню соціалізацію.

Якщо віртуальне освітнє середовище закладу освіти мобільне, насичене, має високий ступінь комунікації, побудоване на розумінні вікових та індивідуальних особливостей студентів, то воно має суттєві важелі впливу на становлення соціальних стандартів, ролей і приналежності до певних референтних груп, стабілізації соціально-групових відносин, що позитивно відіб'ється на процесах адаптації та соціалізації студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Алисов Е. А. Виртуальная образовательная среда в педагогической реальности современной высшей школы. Личностное и профессиональное развитие будущего специалиста / отв. ред. Л. Н. Макарова, И. А. Шаршов. – Тамбов, 2010. – С. 315–318.
2. Интернет-общение студентов как социальный феномен [Электронный ресурс]. – URL: <http://virtualexs.ru/cgi-bin/exsurveys/research.cgi?mode=/query&ac=1077&r1=q10&query=opinion>. – Назва з екрана.
3. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія / Москаленко В. В. – Київ : Фенікс, 2013. – 540 с.
4. Шулигіна Р. Особливості професійної соціалізації студентської молоді в освітньому просторі ВНЗ / Шулигіна Р. – URL: www.ird.npu.edu.ua/files/shulygina.pdf/ – Назва з екрана.

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

М. М. Бузила, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні наук освіти програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. філос. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджується проблема формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищих шкіл. Розглядається проблема розвитку педагогічних цінностей у майбутніх викладачів вищих шкіл.

Ключові слова: формування педагогічної свідомості, майбутні викладачі, вища школа, педагогічні цінності.

Abstract. The article investigates the problem of formation of pedagogical consciousness in future teachers of higher schools. The problem of development of pedagogical values at future teachers of higher schools is considered.

Key words: formation of pedagogical consciousness, future teachers, higher school, pedagogical values.

Постановка проблеми. В наш час стрімких, демократичних перетворень, головним у формуванні сучасного життя є конкурентоздатність, інформованість та компетентність. Суттєві зміни в системі вищої школи, які полягають в оновленні сучасного змісту навчання та виховання майбутніх викладачів вищої школи, в удосконаленні існуючих підходів, організації педагогічної практики майбутніх викладачів дало б змогу підготувати висококваліфіковану компетентну особистість з високим рівнем педагогічної свідомості, здатної самостійно та творчо вирішувати сучасні педагогічні задачі.

Аналіз основних джерел і публікацій. Формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл полягає у тому, щоб надати допомогу останнім в життєвому самовизначенні, самостійності, розвивати в них творчий потенціал, прищеплювати духовні та моральні цінності людства.

Проблеми педагогічної свідомості сучасних викладачів та її зміни у зв'язку з проблемою удосконалення педагогічної підготовки майбутніх викладачів досліджували: О. Абдуліна, В. Адольф, В. Журавльов, І. Огородніков, В. Сластьонін та інші. Процес формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл привертав увагу таких дослідників, як: В. Бабаскін, Г. Баубекова, Т. Боровкіна, А. Бусигіна, А. Деркач, В. Ісаєв, О. Корінькова, Н. Костіна, М. Ситникова, О. Цокур, З. Єсарева. Шляхи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів розглядали: Г. Акопов, Д. Ронзін, О. Тихомирова.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясувати, які чинники мають найбільший вплив на формування, становлення та розвиток у майбутніх викладачів педагогічної свідомості, які види педагогічної діяльності можна вважати головними на різних ета-

пах навчання у вищій школі, що призводять до формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сформованість високого рівня педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл може бути забезпечена, на наш погляд, цілою низкою відповідних чинників та умов, завдяки яким буде активно розвиватися особистість майбутнього викладача вищої школи. Серед багатьох чинників, які впливають на формування, становлення та розвиток педагогічної свідомості можна виділити основні: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх чинників, які впливають на розвиток.

Проблеми підготовки сучасного вчителя, педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл та їх поведінку, у першу чергу, потрібно віднести соціокультурне середовище до якого належать педагогічний та студентський колективи вищої школи, суспільство, родина, батьки, педагогічна діяльність та ін.

До внутрішніх чинників, впливаючих на формування, становлення та розвиток педагогічної свідомості викладачів вищої школи належать інтелектуальний, духовно-моральний, культурний розвиток особистості викладача, його мотивація; особистісні якості викладача (спрямування, відношення, інтелект, добропорядність, оптимізм, менталітет, інтуїція, самосвідомість і толерантність).

Мотивація набуває особливого значення при педагогічній організації діяльності майбутніх викладачів вищих шкіл. Викладач вищої школи повинен побудувати такі умови, в яких майбутні викладачі (студенти) самі прагнуть до діяльності, від якої залежить їх подальший розвиток. Треба зазначити, що діяльність, як правило, визначається не одним, а сукупністю мотивів, які відображають рівень розвитку особистості. У процесі розвитку особистості виникають і нові мотиви, а мотивація конкретної діяльності стає все складнішою.

Майбутні викладачі вищих шкіл, як інтелектуальні особистості, здатні адекватно аналізувати свої дії та вчинки, заздалегідь прогнозувати їх та свою поведінку у різноманітних ситуаціях. Їм притаманні такі інтелектуальні якості як: інтуїція,

гнучкість розуму, ерудованість, широкий кругозір, допитливість, розсудливість та ін.

Мотивація до навчання і, особливо, до засвоєних знань та навиків залежить від багатьох факторів: індивідуальних особливостей майбутнього викладача, характеру оточуючого середовища (як студентського так і викладацького колективів), рівня розвитку та ін. Створення будь-якої мотивації є надзвичайно складним процесом. На наш погляд, одним із постійних та сильнотіючих мотивів педагогічної діяльності викладача є інтерес. Зацікавленість – реальна причина для дії.

Студенти, які мають стійку мотивацію до навчальної діяльності, розкривають в ній нові грані, які можуть задовольнити їх потреби. Важливо реконструювати педагогічну свідомість майбутніх викладачів, побудувати умови для формування у них особливого ставлення до професії педагога та до студента, як найважливішої цінності.

При вступі до вищої школи студенти, як правило, покладаються частіше на свій буденний педагогічний досвід і вважають, що всі проблеми, які існують в освіті можна вирішити завдяки здоровому глузду та придбаному буденному досвіду. Звичайно, вони не беруть до уваги науково-педагогічні знання. Однак, як стверджує С. Дніпров, створювати нову педагогічну діяльність можливо тільки за допомогою наукової педагогічної свідомості [1].

Проаналізувавши велику кількість психолого-педагогічної літератури з дослідженої нами теми, ми можемо зробити висновок, що придбаний буденний досвід не можна змінити навіть під час професійно-педагогічної підготовки у вищій школі. Як зазначає Д. Ронзін, буденні знання відрізняються сталістю та існують незалежно від їх наукових пояснень [2]. В результаті чого, у педагогічній свідомості майбутніх викладачів можуть бути присутні одночасно як буденні, так і наукові поняття, а через те, молоді викладачі у своїй педагогічній діяльності дуже часто допускають особисті помилки, що призводить до труднощів у педагогічній роботі. У зв'язку з цим, однією з важливих першочергових умов формування педагогічної свідомості у

майбутніх викладачів, ми вважаємо за необхідне включити особистий досвід студентів до структури освітньої ситуації, цілком змінити буденні уявлення про педагогічну діяльність, навчально-виховний процес, збагатити науковими знаннями, спираючись на головні положення вітчизняних науковців.

Аналізуючи умови формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл, ми переконалися, що завдяки рефлексії відбувається засвоєння студентами педагогічних цінностей та спостерігається формування педагогічної свідомості.

Ми вважаємо, що формуванню та розширенню педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл будуть сприяти: організація рефлексивної комунікації, співвідношення своєї позиції з позицією іншого, змістовне відбиття індивідуального досвіду майбутніх викладачів по відношенню до їх педагогічної діяльності.

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо стверджувати, що рефлексивні комунікації є найважливішими психологічними умовами формування педагогічних цінностей та ціннісних відносин майбутніх викладачів у цілому. З власного практичного досвіду ми завжди були переконані, що особливе значення в існуванні та розвитку педагогічних цінностей належить, як правило, розвитку того середовища, до якого входив майбутній викладач.

Висновки. Педагогічні цінності та особистісні ціннісні відносини мають формуватися тільки на основі загально-колективних цінностей, у середовищі, де відбувається професійне становлення майбутніх викладачів. Становлення майбутніх викладачів, як професіоналів-фахівців, може здійснюватися тільки у відповідному професійно-педагогічному середовищі, до якого входять студенти та викладачі. Навчально-педагогічне середовище і є тим місцем, де відбувається формування педагогічних цінностей та педагогічних відносин майбутніх викладачів. Це середовище має постійно розвиватися, а майбутні викладачі – самовизначатися, засвоювати норми педагогічної діяльності, самовдосконалюватися.

Формування, становлення та розвиток педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл, на наше глибоке переконання, теж можна досягти завдяки об'єднанню зусиль сім'ї, вищої школи, засобами масової інформації та ін. Але, з власного досвіду, ми можемо стверджувати, що істотну і особливу роль у формуванні педагогічної свідомості майбутніх викладачів відіграють, все ж таки, педагоги вищих шкіл. Саме вони, розвиваючи духовну культуру майбутніх викладачів, прищеплюють їм такі високі якості як: людяність, гідність, совість, патріотизм, творчість та відповідальність, допомагають розвитку демократичного процесу державотворення сучасної України.

Список використаних джерел

1. Днепров С. А. Педагогическое сознание: теории и технологии формирования у будущих учителей : монография / Днепров С. А. – Екатеринбург : Ур. ОРАН, 1998. – 297 с.
2. Ронзин Д. В. Профессиональное сознание учителя как научно-практическая проблема / Ронзин Д. В. // Психологический журнал. – 1991. – Т. 12. № 5. – С. 65–72.

УДК 378.126

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

К. А. Бутенко, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті аналізується сутність полікультурної освіти, питання якої актуалізувалися культурною глобалізацією та освітньою інтеграцією/інтернаціоналізацією.

Ключові слова: полікультурна освіта, культурна глобалізація, освітня інтеграція.

Abstract. The article analyzes the essence of multicultural education, the issues of which have been actualized by cultural globalization and educational integration/internationalization.

Key words: multicultural education, cultural globalization, educational integration.

Постановка проблеми. Світ сьогодні розвивається в умовах посилення міграційних та інтеграційних процесів між різними країнами. Складність визначених процесів та їхній вплив на усталений розвиток світових спільнот поставили світове співтовариство перед викликом у глобальному та локальному сенсах. Визначені процеси створюють полікультурне середовище, в якому співіснують носії різних культурних традицій.

Вітчизняні науковці, суспільні та громадські діячі одностайно підкреслюють, що в Україні питання національної політики в умовах світової глобалізації, освітньої інтернаціоналізації та активізації міграційних процесів стоять надзвичайно гостро, що дає підстави представляти полікультурну освіту як «державну політику та педагогічну стратегію». Окреслена стратегія активізує наукові пошуки у визначеному напрямі, що підтверджується значним посиленням уваги вітчизняних та зарубіжних науковців до питань полікультурної освіти, її ідейного насичення та готовності сучасної людини до життя у культурному різноманітті.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що теоретичні підвалини у висвітленні проблеми полікультурності в освіті закладені у працях зарубіжних вчених Дж. Бенкс, Л. Девидман, Дж. Огбу, Е. Хірш та ін., з поміж іншого, розглядають проблему як освітню стратегію та/чи університетський навчальний курс, що відкривають широкі можливості для міжкультурної комунікації, взаємодії та кооперації.

Проблема полікультурної освіти у теоретичному та практичному ракурсах розглянуто у науковому доробку вітчизняних вчених: Р. Агадулін, В. Болгаріна, Л. Голік, Л. Гончаренко, Ю. Запорожцева, Д. Попова, О. Троїцька, О. Цокур тощо. Прикладні аспекти полікультурності в освіті, як от формування полікультурної компетентності у студентів та учнів, вчителів та викладачів різних закладів освіти, фахівців різної кваліфікації, конкретизовані в працях Л. Волик, Н. Ткачова, А. Чирва, А. Щербакова. У своїх дослідженнях науковці визначають методичний інструментарій щодо полікультурної освіти та з'ясовують педагогічні умови формування полікультурної компетентності всіх учасників освітнього процесу.

Формулювання мети. Метою статті є визначення міжнаціональної толерантності як філософського і психолого-педагогічного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання культурної взаємодії в умовах культурної відмінності спонукає сучасних учених (філософів та політологів, істориків та культурологів, психологів та педагогів) до вивчення феномена полікультурності та встановлення різних моделей «ефективної взаємодії культур у багатоетнічній спільноті» [5, с. 146] на державному рівні.

Сучасний вибір – це глобальне суспільство, де обирається не та чи інша цивілізаційна парадигма, а режим співіснування з іншими. Інша альтернатива – замкненість на власних цивілізаційних засадах, що має перспективою нескінченний конфлікт «усіх з усіма» [1]. Цей компромісний шлях і полягає у прийнятті концепції полікультурності, яка визнає існування національних (традиційних) відмінностей, але відмовляється від визнання пріоритетності їх у будь-якому співвіднесенні.

Можемо з упевненістю стверджувати злободенність ідеї полікультурності у вітчизняній науці, що пояснюється певною схожістю соціокультурного розвитку сучасної України із європейськими тенденціями. О. Гуренко вказує, що «історично Україна є багатонаціональною, багатоконфесійною, багатомовною, а відтак багатокультурною державою. Співіснування людей у такому суспільстві має як свої переваги (міжкультурний обмін), так і труднощі (конфлікти на міжетнічному ґрунті соціальна маргінальність, гендерна нерівність) [3, с. 48].

Для України сьогодні проблема полікультурності актуалізована з двох позицій: з огляду на світовий контекст глобалізації та вітчизняний аспект зовнішньої агресії із залученням етнічного компонента. Культурна глобалізація та освітня інтеграція/інтернаціоналізація, які посилюють процеси зовнішньої та внутрішньої міграції, актуалізували питання полікультурності. За слушним зауваженням О. Дубасенюк, «реалізація сучасних освітніх цілей об'єктивно вимагає певного зближення національних систем освіти та вироблення її загальних принципів, що

неможливо зробити без урахування їхнього полікультурного освітнього досвіду» [4, с. 92].

Сучасні вчені (В. Асаєва [1], Н. Ткачова, А. Щербакова та ін.) наголошують на складності оцінки впливу процесу глобалізації на людство. Зокрема, В. Асаєва констатує, що глобалізація, з одного боку, «об'єднує народи, руйнуючи історичні бар'єри між ними, сприяє науково-технічному прогресу, а з іншого – несе загрозу стирання етнічної і культурної своєрідності, уніфікації життя відповідно до інших стандартів» [1].

Отже, глобалізаційні процеси проявляють дві протилежні тенденції: етнічна уніфікація та етнічний ренесанс [5, с. 147]. Щодо першого, це загроза втрати культурних етносів, втрати самобутності та неповторності надбань попередніх поколінь, нівелювання особливого на користь універсального загального. Щодо другого, це загроза толерантному існуванню суспільства, оскільки може супроводжуватися «проявами етноцентризму та ксенофобії, структурної дискримінації за етнічними ознаками, міжетнічний напрузі та відкритим конфліктам» [5, с. 146].

Відповідно, питання полікультурності розглядаються вченими на суспільному та особистісному рівнях. За таких умов актуалізується питання формування «полікультурної особистості», її якостей та здібностей, що стають запорукою вдалої адаптації людини до стрімко змінюваних соціально-політичних умов із різноманітністю національностей та етнічних груп.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сьогодні не лише саме визначення поняття полікультурності, його сенсів на тлі сучасних світових процесів активізує увагу науковців. Вони все більше зосереджуються на встановленні ефективних засобів формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Глобалізаційні процеси спонукають до змін освітні системи різних країн. Серед них розгортання процесу інтернаціоналізації освіти, що визначається як багатогранне поняття, основною характерною рисою якого є «спрямованість на інтеграцію міжнародної складової в національні наукові дослідження, громадську діяльність, освітні послуги вищої школи, а з іншого – це спрямованість на експорт освітніх послуг та досягнень національної

науки» [4, с. 93]. Сьогодні освітня інтеграція як зорієнтованість освітньої політики України на побудову вітчизняної системи освіти за міжнародними стандартами, включає і принцип полікультурності освіти, який входить до кола базових принципів європейської освіти, оскільки зорієнтований на визнання своєрідності та неповторності всіх культур світу, визнання необхідності їхньої різноманітності, вільного співіснування та рівної значимості для людства, його сталого розвитку.

Для розуміння суті процесів, що відбуваються, важливо розрізнити поняття «полікультуралізм», «мультикультуралізм», «інтеркультуралізм», «транскulturалізм», «крос-культурність», які позначають різні аспекти співіснування різних культурних традицій.

«Головна ідея принципу полікультуралізму полягає у визнанні важливості відмінностей (соціальних, політичних, релігійних, мовних, фізичних, гендерних, вікових, професійних) між членами етнічно гомогенної групи» [6, с. 18]. Тому справедливим вважаємо узагальнення І. Білецької про те, що полікультурну освіту можна тлумачити як філософську концепцію та освітній процес: «Як філософська концепція, вона сягає своїм корінням у принципи демократії, соціальної справедливості, рівності й утвердження людської різноманітності. Як процес, полікультурна освіта виступає своєрідною речовиною, яка постійно видозмінюється для задоволення потреб та вимог мінливого суспільства» [2, с. 44].

Сутність полікультурної освіти І. Білецька та І. Бахов визначають як «процес цілеспрямованого й планомірного формування й розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує її почуття, формує особливе ставлення до навколишнього світу і людей у ньому та супроводжується сприйманням й осмисленням життєво важливих парадигм буття, перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній моральноетичний світ» [2, с. 45].

Висновок. Актуалізація проблеми полікультурності в освітньому вимірі викликана низкою світових тенденцій, серед яких,

культурна глобалізація та освітня інтеграція. Їхній перебіг та результати досліджень сучасних учених демонструють наявність різних концептуальних підходів щодо національних моделей полікультурного суспільства. Різноманіття визначень може бути пояснено багатоаспектністю концептуальних підходів щодо сутності полікультурності.

Список використаних джерел

1. Асаєва В. В. Філософія сучасної полікультурної, мультилінгвальної освіти [Електронний ресурс] / Асаєва В. В. – URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text11612.html>. – Назва з екрана.
2. Білецька І. О. Полікультурні тенденції сучасної вітчизняної іншомовної освіти / Білецька І. О. // Педагогічний альманах. – 2014. – Вип. 21. – С. 43–50.
3. Гуренко О. І. Концепція полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів / Гуренко О. І. // Вісник Черкаського університету. (Серія «Педагогічні науки»). – 2016. – № 5. – С. 48–55.
4. Дубасенюк О. А. Проблема полікультурної підготовки студентів у зарубіжній педагогічній науці і практиці / Дубасенюк О. А., Якса О. А. // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Польсько-український, україно-польський щорічник. – 2010. – Вип. Х.11. – С. 91–98.
5. Радіонова І. О. Мультикультуралізм на межі століть: практики та стратегії / Радіонова І. О. // Сучасне суспільство. – 2014. – Вип. 1. – С. 143–152.
6. Рижиков В. С. Теоретичні основи полікультурності освіти та її практичне значення в практиці полікультурної професійної підготовки сучасного фахівця / Рижиков В. С. // Молодь і ринок. – 2017. – № 8 (151). – С. 17–24.

УДК 378

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. П. Варі, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. С. Тодорова, *к. психолог. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті проведено огляд сучасних інноваційних інформаційних технологій, досліджуються організаційно-педа-

гогічні умови підготовки педагогічних кадрів до застосування їх в навчально-виховній роботі. Проаналізовано основні можливостей онлайн сервісів та програмних продуктів, для побудови освітнього процесу.

Ключові слова: сучасні інноваційні технології, навчальна діяльність, інформаційна готовність педагога, педагогічні умови, дистанційне навчання, віртуальний клас.

Abstract. The article reviews modern innovative information technologies, examines the organizational and pedagogical conditions for training teachers to use them in educational work. The main possibilities of online services and software products for creating the educational process are analyzed.

Key words: modern innovative technologies, educational activity, information readiness of the teacher, pedagogical conditions, distance learning, virtual class.

Постановка проблеми. Інноваційні технології дуже швидко увійшли в усі галузі нашого життя. В зв'язку з цим виникає нагальна потреба використання комп'ютерної техніки під час навчання. Адже щоденно змінюється все навколо: екологічна ситуація в світі, законодавство, природа, погода та потреби пізнання. Тому викладачеві потрібно постійно вдосконалювати свої знання та уміння користуватися новими технічними пристроями та сучасними програмами для навчання.

Час не стоїть на місці тому та інформація, що подана пару років тому стає не актуальною. Вивчення окремих дисциплін чи окремих тем з використанням інноваційних технологій, комп'ютерної техніки та найсвіжішої інформації, взятої з мережі Інтернет, – один із способів оптимізації та урізноманітнення навчального процесу [1].

Тому професійна підготовка викладачів, їхня інформаційна культура та готовність до використання даних технологій вимагають особливої уваги та виступають гарантією впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери діяльності суспільства [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою готовності педагогів до організації навчання за допомогою інфор-

маційних технологій та інноваційного підходу висвітлено в працях Р. Гуревича, М. Кадемія, Л. Шевченко [4]. Можливості використання сервісу GOOGLE CLASSROOM для управління освітніми процесами дослідили В. Гриценко В., І. Юстик та інші [3]. Аналіз досліджень, який здійснювався науковцями в галузі підвищення ефективності навчального процесу свідчить, що ця проблема завжди буде актуальною та постійно буде вдосконалюватися в зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій [4].

Якщо звернути увагу на сучасну ситуацію у системі освіти під час пандемії, то викладачу як ніколи потрібно професійно уміти володіти різними інформаційними технологіями. Запроваджене вимушено дистанційне навчання призвело до необхідності у великих корективах у системі освіти. І педагогам прийшлося опановувати різні інтернет-сервіси та програми, щоб дати хороші та результати під час навчання. Саме тому **метою** нашої статті є аналіз основних можливостей онлайн сервісів та програмних продуктів, які доречно використовувати під час освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найпоширені сервіси, придатні для дистанційного навчання це – Google Classroom, Moodle, ClassTime, Google Meet, Zoom, Skype та багато інших. Якщо зануритися в мережу Internet, то можливо знайти велику кількість різних програмних продуктів, які можливо використовувати під час освітнього процесу. Розглянемо які навички та знання необхідні для того, щоб повноцінно використовувати два із найбільш простих сервісів, що допомагають викладачам проводити віртуальну перевірку знань та аналіз досягнень учнів – це Google Classroom та Zoom.

Саме щоб полегшити швидкість виконання навчальних завдань та їх перевірки заслуговує уваги сервіс, котрий нещодавно представила компанія Google, розроблений на базі Google Apps – система управління навчанням Google Classroom [3]. По суті це безкоштовна інтерактивна платформа, що об'єднує корисні сервіси Google, організовані спеціально для навчання. Вона надає змогу командам некомерційних проєктів ділитися досвідом,

підвищувати власну кваліфікацію, спілкуватися з колегами, учнями та студентами у «віртуальних кімнатах». Google Classroom доступний для всіх власників особистого облікового запису Google. На ній викладач або вчитель може організувати роботу з кількома курсами, розподілити завдання, у тому числі індивідуальні. Також платформа дає змогу перевіряти завдання й оцінювати їх.

Отже, на даній платформі можливо :

- створити свій клас або курс;
- організувати запис учнів та студентів на курс;
- ділитися необхідним навчальним матеріалом;
- запропонувати завдання довільного формату (презентації, тести, індивідуальні, відео);
- оцінювати завдання і стежити за їхнім результатом;
- організувати спілкування.
- додавати до курсу не тільки студентів та учнів, але і викладачів.

Знайти Google Classroom досить просто, для цього необхідно відкрити браузер Google Chrome і далі переглянути додатки Google. Потім відкрити нову сторінку в браузері та натиснути на іконку додатків Google у верхньому правому куті, поряд із зображенням облікового запису. Після відкриття можна почати створювати власний курс, або ж переглянути перелік курсів, до яких отримано доступ раніше. Обов'язково вказавши його назву, розділ, тему та аудиторію. Кожен курс автоматично отримує код, за яким користувачі згодом зможуть знайти свою «віртуальну аудиторію». Доступ відкритий також у мобільному додатку Google Клас для Android та iOS.

Загальний вигляд дуже зручний для користування як викладачу так і студентам та учням. Створивши курс, на головному екрані: у горизонтальному меню три вкладки: «Стрічка», в якій за аналогією, наприклад, з Facebook, видно всі оновлення; «Завдання» з усіма матеріалами і «Користувачі», де розміщена інформація про однокласників і викладачів. Також тут публікуються питання і теми для обговорення, доступ до неї налаштовується вручну. Наприклад, можна обрати окремих користувачів і відключити функцію коментування.

Власники особистих облікових записів Google можуть створити до 30 таких «класів» на день, приєднатися максимум до 100 курсів (30 на день) і відкрити доступ максимум 200 учасникам (включно з викладачами та учнями). Оскільки це сервіс Google, то платформа інтегрована з Google Документами, Google Диском і поштою Gmail, що дає змогу розмішувати відео, тексти та картинки та доступний весь арсенал інтерактивних методів навчання.

Назву, опис, розділ, аудиторію і тему курсу можна в будь-який час змінити. Усі матеріали автоматично додаються в папки на Google Диску. Простота у використанні, безкоштовність та високий рівень доступності Google Classroom дає можливість викладачам організовувати ІКТ-підтримку звичайних форм навчання, а також для перевернутого і дистанційного. Але найбільшими привілеями цього сервісу є те, що він підходить для людей з повним і частковим порушенням зору – для них передбачення програми читання з екрану. Наприклад, для Android – TalkBack. Google особливо уважно ставиться до безпеки інформаційного простору, тому в «Класі» немає реклами, а всі розміщені матеріали не можуть бути використані у комерційних цілях. Використання Classroom сприяє підвищенню мотивації до навчання, дозволяє економити час підготовки до навчання; наочність та інтерактивність інформації при подібній організації сприяє кращому засвоєнню інформації.

Також заслуговує уваги педагогів зручний та простий у використанні сервіс онлайн зустрічей та конференцій Zoom <https://zoom.us/>. Щоб завантажити і встановити додаток Zoom, необхідно перейти на сторінку завантаження програми zoom.us/download і натиснути кнопку «Завантажити» в розділі «Клієнт Zoom для конференцій». Програма автоматично завантажиться. Коли відбулося завантаження, необхідно зареєструватися, ввести свою електронну пошту, на яку прийде лист з підтвердженням реєстрації. Потім в відкритому сайті потрібно буде вказати своє ім'я, прізвище і придумати пароль. Після цієї процедури потрібно авторизуватися в Zoom, використовуючи свій email та пароль.

Після цього викладач отримує лінк, який може розіслати своїм учням та студентам, щоб вони приєдналися до віртуальної зустрічі в призначений час. Вся процедура створення або підключення конференції в Zoom відбувається за лічені хвилини і тому є надзвичайно зручною для користування. До того ж, сервіс надає можливість спробувати тестовий варіант, щоб відчувати, як усе працює. Безкоштовна версія Zoom дає змогу проводити 40-хвилинну онлайн-конференцію з необмеженою кількістю учасників.

Одразу під відео з'являється панель з інструментами, які вам краще протестувати до уроку. Наприклад, сервіс запропонує перевірити ваш мікрофон та динаміки на комп'ютері. Zoom дозволяє записувати будь-які вебконференції в вигляді відео, щоб потім було зручно їх переглядати. Запис проводиться або на локальне сховище, або в хмарне. Локальне означає, що ви зберігатимете відеофайл на своєму комп'ютері. В хмарі зберігання надійніше, оскільки зберігається на віддалені сервери Zoom, але така послуга платна. Одним з переваг хмарних рішень є те, що існує можливість переглянути записане відео в веббраузері з будь-якої точки світу.

Перш ніж почати запис, перейдіть в налаштування Zoom, а потім виберіть функцію «Запис». Тут ви можете налаштувати місце зберігання відеороликів, додати тимчасові мітки або оптимізувати відео для перегляду в інших відеоредакторах. Запис проводиться у вікні онлайн-трансляції за допомогою кнопки «Запис». Зупинка запису буде проведена після закінчення конференції або після натискання кнопки «Стоп» поблизу верхнього краю вікна [4].

Для зручності конференцій Zoom дозволяє проводити анотації – запуск віртуальної дошки або на екрані робочого столу комп'ютера, де можна малювати різноманітні фігури для підкреслення контексту бесіди, що може бути дуже корисно при обговоренні візуальних матеріалів під час дистанційного навчання. Щоб використовувати коментарі, виберіть «Демонстрацію екрану» в нижній частині вікна, виберіть спосіб: дошку повідомлень або демонстрацію екрану – в останньому випадку потрібно натиснути кнопку «Коментарі», яка з'явиться вгорі.

Також є можливість використовувати коментарі, виберіть «Демонстрацію екрану» в нижній частині вікна, виберіть спосіб: дошку повідомлень або демонстрацію екрану – в останньому випадку потрібно натиснути кнопку «Коментарі», яка з'явиться вгорі. Потім з'явиться панель інструментів з усіма параметрами анотування, включаючи текст, малювання, стрілки, фігури та інше. Доповідач може використовувати кнопку «Зберегти» на панелі інструментів, щоб зробити повне зображення з анотаціями у вигляді скріншоту. Ви також можете повністю відключити анотації учасників.

Великою перевагою є те, що якщо часто проводитиметься онлайн-зустріч в платформі Zoom, то не потрібно кожного разу створювати нову конференцію з новим URL або ID. Сервіс дозволяє створювати повторювані збори з одними і тими ж налаштуваннями – досить буде вказати час наступної зустрічі і користувачі можуть підключатися за колишніми даними авторизації. Лише необхідно зайти в налаштування свого профілю Zoom, там вибрати пункт «Конференції» і натиснути кнопку «Запланувати конференцію». Потім обов'язково поставити галочку напроти пункту «Періодична конференція».

Дуже зручно також, що в даному сервісі є така функція як «Зворотній зв'язок». Тому після проведення онлайн-конференції є можливість збирати необхідну інформацію від учасників, щоб вони оцінили презентацію або відеоурок [3]. При активації цієї функції відображатиметься опитування думок користувачів наприкінці кожної конференції. Якщо учасники дають несхвальну відповідь, вони можуть надати додаткові відомості про те, що пішло не так. Включається ця опція в налаштуваннях профілю, потім потрібно доскролити вниз до пунктів «Зворотній зв'язок з Zoom» і «Відображати опитування зворотного зв'язку наприкінці конференції» – активуйте обидва перемикачі.

Серед недоліків даного сервісу можна відзначити такий, що програма недостатньо захищена від дій хакерів та безпосередніх учасників конференцій. Перші можуть як втрутитися в хід вашої розмови (такий вид атаки вже отримав назву Zoom-bombing), так і викласти її відеозапис в загальний доступ [3]. Другі – мо-

жуть зберегти на свої комп'ютери записи конференцій, не питаючи дозволу інших учасників, та розповсюдити їх. Але в цілому сервіс якісний і якщо вміти ним досконало користуватися, то він буде чудовим помічником під час дистанційного або іншого виду навчання.

Висновки. Проаналізувавши два види сервісів, що допомагають створювати навчальний процес і при цьому досягати хороших результатів, можна зробити висновки, що сучасному педагогу вкрай необхідно поглиблювати інформаційну грамотність для того, щоб повноцінно та користуватися сучасними інноваційними методами і досконало використовувати інформаційні технології у своїй праці.

Отже, інноваційні технології позитивно впливають на процес навчання і виховання насамперед тому, що змінюють схему передачі знань і методи навчання [5]. Водночас впровадження таких технологій у систему освіти в умовах становлення інформаційного суспільства ґрунтується на застосуванні комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних і апаратних засобів, систем обробки інформації тощо.

Список використаних джерел

1. Certified Administrator [Електронний ресурс] / Google Apps. Certification. 2015. – URL: <http://certification.googleapps.com/admin>. – Назва з екрана.
2. Google Клас. Справка-Клас [Електронний ресурс]. 2015. – URL: https://support.google.com/edu/classroom/answer/6020279?hl=ru&ref_topic=6020277. – Назва з екрана.
3. Гриценко В., Використання сервісу GOOGLE CLASSROOM для управління освітніми процесами [Електронний ресурс] / Гриценко В. 2015. – URL : <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2015-10-06-06-17-54/sektsiia4/3930-vkorystannya-servisu-google-classroom-dlya-upravlinnya-osvitnimyprotsesamy>. – Назва з екрана.
4. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навч. посіб. / Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
5. Використання програми «Zoom» для проведення онлайн занять та конференцій [Електронний ресурс]. – URL: <http://dspu.edu.ua/news/vkorystannya-programy-zoom-dlya-provedennya-onlajn-zanyat-ta-konferencij/> – Назва з екрана.

КОНСТРУКТИВНІ ФУНКЦІЇ КОНФЛІКТУ

А. А. Веремійчик, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядається конфлікт як властивість людських взаємостосунків, суперечності їх поглядів, інтересів, тощо. Аналізуються конструктивні функції конфлікту на загальному та особистісному рівнях.

Ключові слова: соціальний конфлікт, конфліктологічна компетентність, конструктивна/деструктивна функція конфлікту.

Abstract. The article considers the conflict as a property of human relationships, the contradiction of their views, interests, and so on. The constructive functions of the conflict at the general and personal levels are analyzed.

Key words: social conflict, conflict competence, constructive / destructive function of conflict.

Постановка проблеми. Переорієнтація освітнього процесу, зміна стратегій навчання вимагають від педагога оволодіння відповідними компетентностями, серед яких сьогодні виділяють конфліктологічну компетентність. Вміння поводити себе в конфліктних ситуаціях, обирати оптимальну поведінку в них, нейтралізувати наслідки конфліктів – усе це й багато з того, що вивчає конфліктологія, потрібно кожній людині, ким би вона не була і чим би вона не займалася. Це актуальним стає і для педагогів, оскільки в педагогічній взаємодії виникають різні ситуації, які часто вимагають нестандартних і складних рішень. На сучасному етапі реформування системи освіти її основою стає «суб'єкт-суб'єктна» парадигма педагогічної взаємодії, формується особистісно-орієнтована (людиноцентрична) педагогіка.

Серед принципів змін у системі освіти в Україні відзначаємо: притаманна їй традиційно лінійна монологічність змінюється на діалогічність, полілогічність. Це передбачає зіткнення різних поглядів, різних позицій, різних переконань, різних світоглядів, а тому створення безконфліктного освітнього середовища стає актуальним завданням педагогічної діяльності.

Тому дослідження її суті, природи конфлікту, його соціальної ролі та змісту конфліктологічної компетентності в системі «викладач – студент» є актуальними питання безпосередньої педагогічної практики.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що питання формування конфліктологічної компетентності носить міждисциплінарний характер і є предметом аналізу фахівців різних галузей. Зокрема, соціологія конфліктів розглядається у роботах А. Здравомислова, А. Дмитрієва, Л. Козера, М. Руткевича. Психології конфліктів присвячені праці Є. Богданова, Н. Грішина, В. Зазикіна, Г. Ложкіна, Л. Петровської, Б. Хасан та ін.

Науковцями здійснено низку дослідних розвідок у напрямі формування конфліктологічної компетентності фахівців різних спеціальностей: педагогів (Г. Бережна, Т. Дзюба, А. Левкович, М. Леонов, Є. Сгоннікова, Л. Ярослав); соціальних педагогів (І. Козич та ін.); економістів (О. Бондарєва, Е. Скибицький), управлінців (В. Черевко) та інших.

Сутність поняття «конфліктологічна компетентність» та її місце у системі інших компетентностей А. Анцупов, Є. Богданов, В. Зазикін, А. Шипілов та ін. розглядають її як складову соціально-психологічної компетентності, І. Козич, Л. Котлова, Н. Мухіна та ін. розуміють її як окремий вид професійної компетентності.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз конструктивної функції конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. При різноманітті підходів до визначення природи і суті конфлікту, можна виділити деякі загальні висновки, які розкривають дані питання. Перш за все, конфлікт – це явище соціальне, породжене самою природою суспільного життя. Він виражає ті або інші сторони соціального буття, місце і роль людини в ньому. Тому конфлікт повинен сприйматися суспільним явищем, властивістю соціальних систем, способом взаємодії людей і процесом, що виникає у всіх сферах суспільного життя і в різних формах міжособистісної взаємодії.

Також важливо акцентувати увагу, що конфлікт – це прояв об'єктивних або суб'єктивних суперечностей, що виражається в протистоянні сторін. Конфлікт і суперечність не тотожні. Суперечності, протилежності, відмінності – це необхідні, але недостатні умови конфлікту. Протилежності і суперечності перетворюються на конфлікт тоді, коли починають взаємодіяти сили, що є їх носіями.

Крім того, конфлікт – це усвідомлене явище, обдумана дія. Тому конфлікт – властивість людських взаємостосунків, усвідомлення на рівні окремої людини, соціальної групи або більш широкої спільноти суперечності процесів взаємодії і відносин, відмінностей і несумісності інтересів, цінностей, цілей, тобто це осмислене протистояння. Конфлікт завжди протікає у формі протистояння, зіткнення, протистояння осіб або суспільних груп. Можна сказати, що конфлікт є зовні вираженою формою людської поведінки, дій на вербальному і невербальному рівні.

Ще один важливий момент, конфлікт є прогнозованим явищем, тому піддається попередженню і регулюванню. Тому важливо вчасно розпізнати істинні причини конфлікту, змінити ситуацію, добитися позитивного результату, мінімізувати негативні наслідки [1, с. 87].

В уяві багатьох людей конфлікти асоціюються із суто негативними явищами: війнами, революціями, міжусобицями, сварками. Саме тому, конфлікт, як правило, вважають явищем небажаним і шкідливим. Насправді ж це не завжди відповідає дійсності. Наслідки конфліктів можуть бути як негативними, так і позитивними. Першим, хто вказав і ретельно дослідив позитивний характер конфлікту, був німецький соціолог Г. Зиммель. На його думку, конфліктні процеси – риса соціальних систем, вони не обов'язково й не завжди сприяють їх руйнації. Більше того, він наголошував на тому, що конфлікт – це один із головних процесів, що забезпечує збереження соціального цілого або його окремих складових. Отже, роль, яку виконує конфлікт стосовно суспільства і його різних структурних утворень: соціальних груп, організацій та окремих індивідів, може бути конструктивною і деструктивною [2].

Варто підкреслити, що оцінка функцій конфлікту в якості позитивної чи негативної завжди носить конкретний характер. Тобто, існує суб'єктна відносність в оцінці характеру функцій конфлікту. Крім того, той самий конфлікт у різних відносинах і в різний час може оцінюватися з різних або навіть протилежних позицій (наприклад, оцінка конфлікту викладач – студент буде різною у кожного з учасників) [5, с. 29].

Всі конструктивні й деструктивні функції конфлікту, з певним ступенем умовності можна розділити на дві групи: загальні функції – функції, що мають місце на різних рівнях соціальної системи; функції особистісного рівня – функції, що стосуються впливу конфлікту безпосереднього на особистість. Зупинимось на аналізі конструктивних функцій.

Серед загальних конструктивних функцій конфлікту виділимо наступні моменти. Конфлікт є способом виявлення й фіксації суперечностей, а також проблем у суспільстві, організації чи групі, щодо яких необхідно вжити заходів щодо їх усунення. Конфлікт виконує інтегративну роль, оскільки зусилля для вирішення наявних проблем об'єднує людей, виробляються взаєморозуміння й почуття причетності до розв'язання загального завдання. При цьому конфлікт стимулює і мобілізує пошуки нових підходів та ідей, вироблення нових форм співпраці і комунікації.

Серед конструктивних функцій конфлікту на особистісному рівні виділимо такі. Конфлікт може виконувати пізнавальну функцію стосовно людей, що приймають у ньому участь, оскільки в критичних (екзистенціальних) ситуаціях і проявляється справжній характер, цінності й мотиви поведінки людей. З іншого боку, конфлікт може сприяти самопізнанню й адекватній самооцінці особистості.

Також конфлікт виступає чинником підвищення рівня соціалізації людини, розвитку її як особистості, що сприяє її адаптації до групи, спільноти. Отже, конфлікт є основою не лише соціальних, але й персональних змін. Ці зміни стосуються й внутрішнього стану людей – учасників конфлікту, і середовища, у якому цей конфлікт розвивається.

В процесі набуття досвіду конструктивної взаємодії в конфліктах, формується і розвивається конфліктологічна компетентність, як зазначає А. Гірник [3]. Тому не слід уникати вирішення конфліктних ситуацій, але важливо вміти виокремлювати предмет конфлікту й не давати емоціям узяти верх над здоровим глуздом. Саме тому і важливе формування конфліктологічної компетентності у майбутніх фахівців.

Аналіз зарубіжного досвіду засвідчив кілька підходів науковців до тлумачення конфліктологічної компетентності: компетентність, яка пов'язана зі здатністю взаємодіяти з оточуючим середовищем; з групами людей (компетентність у вибудові гарних взаємин з іншими учасниками групи, компетентність у співпраці, компетентність в управлінні конфліктами); пов'язані із здатністю діяти автономно (Л. Котлова) [4].

А. Анцупов та А. Шипилов включають до складу конфліктологічної компетентності такі складові, як: розуміння природи суперечностей і конфліктів між людьми; конструктивне відношення до конфліктів у організації; навички неконфліктного спілкування у складних ситуаціях; уміння пояснювати проблемні ситуації, що виникають; навички управління конфліктними явищами; уміння розвивати конструктивні початки конфліктів, які виникають; уміння конструктивно регулювати суперечності і конфлікти; уміння передбачати можливі наслідки конфліктів та навички усунення негативних наслідків конфліктів [1].

Формування конфліктологічної компетентності передбачає не лише засвоєння комплексу відповідних знань, умінь, навичок, але й побудову особистості з активною позицією у конфлікті, яка не буде пасивно чекати появи, розвитку та перебігу конфлікту, а буде намагатися його попереджати, ефективно вирішувати з метою мінімізації негативних наслідків для себе та оточуючих. Крім того, оскільки професійна діяльність передбачає міжособистісні комунікації як одного, так і різних рівнів ієрархії, їх конфліктологічна компетентність також має забезпечувати реалізацію функцій управління конфліктами на всіх цих рівнях.

Висновок. Аналіз умов, що лежать в основі конфлікту та визначають його динаміку, встановлення параметрів конфлікт-

ної поведінки та комунікативної взаємодії, вміння розрізняти конструктивні/деструктивні функції конфлікту є умовами формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців.

Володіння такими знаннями формує вміння вносити позитивні корективи у міжособистісні відносини, бажання набувати досвіду раціонального стилю поведінки як життєвої перспективи, прагнення опановувати нові знання у цьому напрямку з метою створення безконфліктного середовища і взаємин.

Список використаних джерел

1. Анцупов А. Я. Словарь конфликтолога / Анцупов А. Я., Шипилов А. И. – Санкт-Петербург : Питер, 2006.
2. Волков Е. Н. Необходимость конфликта или Конфликт-Проблема-Человек [Електронний ресурс] / Волков Е. Н. 2015. – URL: <http://evolkov.net/conflict/Volkov.E/Volkov.E.Confl>. – Назва з екрана.
3. Гірник А. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності сучасного фахівця [Електронний ресурс] / Гірник А. // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої освіти : III Міжнар. наукова конф., Харків, 13–14 травня. – Харків : ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2011. – С. 19–22.
4. Котлова Л. О. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх практичних психологів / Котлова Л. О. // Практична психологія освіти XXI ст.: проблеми та перспективи : Всеукраїнська наук.-практ. конф., Умань, 20–21 травня. – Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2014. – С. 180–184.
5. Миронова О. М. Конфліктологія : навч. посіб. / О. М. Миронова, О. В. Мазоренко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 168 с.

УДК 378.1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ В КОЛЕКТИВІ В МЕЖАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. В. Воскобойник, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононец, *д. пед. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. У статті схарактеризовано організаційно-методичні умови управління діловими комунікаціями в колективі у ме-

жах інноваційної діяльності ЗВО: розроблення алгоритму безперервного впровадження інноваційних змін в управління діловими комунікаціями в колективі ЗВО; проведення для колективу науково-педагогічних працівників тренінгу «Ефективні ділові комунікації в ЗВО»; забезпечення й координація індивідуальної траєкторії професійного зростання науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: організаційно-методичні умови, ділові комунікації, вища школа, заклад вищої освіти, інноваційна діяльність, колектив, науково-педагогічні працівники, управлінська компетентність.

Abstract. The article characterizes the organizational and methodological conditions of business communications management in the team within the innovative activities of higher education institutions: development of an algorithm for continuous implementation of innovative changes in the management of business communications in the team of higher education; conducting training for the team of research and teaching staff “Effective business communications in higher education”; providing and coordinating the individual trajectory of professional growth of scientific and pedagogical workers.

Key words: organizational and methodological conditions, business communications, higher school, institution of higher education, innovation, staff, research and teaching staff, management competence.

Постановка проблеми. Управлінська компетентність як складник професіоналізму як викладача сучасної вищої школи, так і освітнього менеджера передбачає здатність критично мислити, приймати рішення; вміння адаптуватися до динамічних умов професійної діяльності, оптимізувати ресурси для реалізації особистісних якостей в умовах інноваційної діяльності та створення сприятливої атмосфери у колективі закладу вищої освіти (ЗВО). Це актуалізує проблему пошуків умов управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематику формування управлінської компетентності педагога, зокрема,

викладача вищої школи, освітнього менеджера, різноаспектно досліджували Є. Белова, Л. Боханова, Л. Грицяк, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, В. Крижко, С. Колодезнікова, О. Мармаза, Є. Павлютенков, М. Поташник, Н. Савіна, Н. Сас, А. Черниш та інші науковці, які зазначають, що ефективне управління діловими комунікаціями в колективі залежить від високого рівня управлінської компетентності освітнього менеджера. Відтак, це актуалізує пошуки методик підготовки майбутніх освітніх менеджерів до ефективної управлінської діяльності. Проте зазначимо, що проблема визначення організаційно-методичних умов управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО не стала предметом спеціальних досліджень.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика організаційно-методичних умов управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під організаційно-методичними умовами управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО розуміємо сукупність специфічних взаємопов'язаних факторів (мети, змісту, форм та методів діяльності, ділової комунікації у колективі тощо), необхідних для здійснення системного впливу на особистість працівників з метою розвитку в процесі професійно-педагогічної діяльності їх професійної компетентності, а також створення сприятливої атмосфери у колективі загалом.

У процесі виявлення та обґрунтування організаційно-методичних умов управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО ми враховуємо: загальні підходи до організації та здійснення управління освітнім процесом, упровадження інновацій у ЗВО, а також до процесу управління діловими комунікаціями в колективі; специфіку організації освітнього процесу та його диференціацію на різні види діяльності; зміст і структуру професійної компетентності викладачів ЗВО.

Аналітичне осмислення наукового доробку вчених (Г. Архангельський (2011), Л. Білий (2006), М. Гриньова (2021), Н. Ко-

нонец (2012, 2020, 2021), О. Мармаза (2017), Н. Сас (2015) та ін.) дає нам можливість визначити низку організаційно-методичних умов, упровадження яких сприятиме підвищенню якості управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО та формуванню у майбутніх освітніх менеджерів готовності до ефективної управлінської діяльності.

До таких умов, на нашу думку, належать:

1) розроблення алгоритму безперервного впровадження інноваційних змін в управління діловими комунікаціями в колективі ЗВО;

2) проведення для колективу науково-педагогічних працівників тренінгу «Ефективні ділові комунікації в ЗВО»;

3) забезпечення й координація індивідуальної траєкторії професійного зростання науково-педагогічних працівників.

Імплементация алгоритму безперервного впровадження інноваційних змін в управління діловими комунікаціями в колективі ЗВО відбувається в такій послідовності: 1) початок алгоритму – уніфікація процесу модернізації та введення нових практик в управління діловими комунікаціями в колективі; 2) моніторинг зовнішніх і внутрішніх рухів управління діловими комунікаціями в колективі; 3) вибір політики впровадження змін у процес управління діловими комунікаціями в колективі; 4) визначення генератора майбутніх ідей; 5) формування менеджерської команди; 6) формулювання проєктної ідеї розвитку ділової комунікації; 7) створення команди конкретного проєкту з упровадження нових управлінських прийомів, технологій покращення ділових комунікацій, атмосфери у колективі, наділеної необхідними повноваженнями; 8) визначення конкретних управлінських дій; 9) мотивація членів науково-педагогічного колективу; 10) виконання проєкту; 11) оцінювання проєкту; 12) фіксація параметрів впливу; 13) завершення проєкту, аналіз його ефективності та результативності; 14) визначення іншого об'єкта інноваційного управління діловими комунікаціями в колективі (Кононець, 2012, Мармаза, 2017, Сас, 2015).

Зміст тренінгу «Ефективні ділові комунікації в ЗВО», метою якого є набуття системи знань з ефективного управління діло-

вими комунікаціями в колективі в умовах інноваційної діяльності, базується на особливостях професійної етики педагога та освітнього менеджера (рис. 1).

Рисунок 1 – Зміст тренінгу
«Ефективні ділові комунікації в ЗВО»

Управління діловими комунікаціями в колективі в умовах інноваційної діяльності ЗВО шляхом координації процесу розвитку професійної компетентності науково-педагогічних працівників (розкриття, розвиток, реалізація їх потенціалу й заохочення до інновацій) буде успішним, якщо освітніми менеджерами (топ-менеджментом ЗВО) будуть братися до уваги такі фактори:

- знання – знання рівня освіченості, загальної культури та професійної підготовки кожного викладача, його здібностей, коло інтересів;
- атмосфера поваги й успіху – створення в колективі атмосфери поваги і довіри до науково-педагогічних працівників,
- створення в колективі ситуації успіху (цілеспрямованого, спеціально організованого комплексу умов, що дозволяє кожному науково-педагогічному працівникові розкритися, досягти значних результатів у професійно-педагогічній діяльності, котрі супроводжуються позитивними емоційними, психологічними переживаннями, вияв уваги до його потреб, мотивів і запитів);

- взаємозв’язок – здійснення постійного взаємозв’язку топ-менеджменту ЗВО й науково-педагогічних працівників;
- сприяння – всебічне сприяння розвитку професійної компетентності науково-педагогічних працівників шляхом залучення до різноманітних заходів, які дадуть їм можливість проявити себе;
- допомога – допомога кожному з науково-педагогічних працівників в узагальненні й дисемінації науково-педагогічного досвіду на основі синтезу теорії і практики (Архангельський, 2005, Білий, 2006, Kononets, Ilchenko, Mokliak, 2020).

Висновки. Таким чином, до організаційно-методичних умов управління діловими комунікаціями в колективі у межах інноваційної діяльності ЗВО відносимо: розроблення алгоритму безперервного впровадження інноваційних змін в управління діловими комунікаціями в колективі ЗВО; проведення для колективу науково-педагогічних працівників тренінгу «Ефективні ділові комунікації в ЗВО»; забезпечення й координація індивідуальної траєкторії професійного зростання науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Архангельський Г. А. Тайм-драйв: як встигати жити і працювати / Архангельський Г. А. – Москва : Манн, Іванов і Фербер, 2005. – 240 с.
2. Білий Л. Г. Методика перевірки ефективності управління вищим навчальним закладом (на прикладі Хмельницького інституту МАУП) / Білий Л. Г. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка. – 2006. – № 6. – С. 172–179.
3. Кононец Н. В. Вебтехнології при ресурсно-орієнтованому навчанні дисципліни «Управління навчально-виховним процесом» / Кононец Н. В. // Вища школа: науково-практичне видання. – 2020. – № 2 (187). – С. 15–26.
4. Кононец Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Кононец Н. В. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.

5. Кононец Н. В. Компетентнісний підхід у професійній діяльності: електронний посібник для самостійної роботи та дистанційного навчання студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 Управління та адміністрування спеціальності 073 Менеджмент освітньої програми Менеджмент (Управління навчальним закладом) / Кононец Н. В., Гриньова М. В. – Полтава, 2021. – 26 с.
6. Мармаза О. І. Менеджмент освітньої організації / Мармаза О. І. – Харків : ТОВ «Щедра садиба», 2017. – 126 с.
7. Сас Н. М. Тенденції професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління (теоретико-методологічний аспект): дис. ... д-ра пед. н.: спеціальність 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти» / Сас Н. М. – Черкаси, 2015. – 558 с.
8. Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. July 2020. ISSN 1302-6488. – Vol. 21, № 3, Article 14. – P. 199–220.

УДК 378

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

В. С. Гриценко, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник

Вищий навчальний заклад Укоопспілки Полтавський університет економіки і торгівлі

Анотація. Статтю присвячено питанням формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців сфери готельного бізнесу. Акцент зроблено на підборі ефективних педагогічних інструментів, зокрема проєктних методів навчання.

Ключові слова: комунікативна компетентність, педагогічні засоби, педагогічні методи, готельний бізнес.

Abstract. The article is devoted to the formation of communicative competence in future professionals in the field of tourism.

Emphasis is placed on the selection of effective pedagogical tools such as project methods, training cards, professional tasks, videos, etc.

Key words: communicative competence, pedagogical means, pedagogical methods, sphere of tourism.

Постановка проблеми. Головною вимогою до фахівців сфери готельного бізнесу висунуто володіння основами професійної етики, правилами міжнародних етичних норм. Однак оволодіння лише соціальними нормами не свідчить про високу культуру обслуговування. Уміння самостійно виробляти правила спілкування з клієнтами, розуміти себе та інших – ось у чому суть культури людських відносин і вищий тип моральної регуляції поведінки. Тому постає проблема формування системи підготовки майбутніх фахівців сфери готельного бізнесу, зокрема їх комунікативної компетентності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх фахівців сфери готельного бізнесу є однією з найбільш актуальних серед досліджень науковців, що прослідковується в роботах таких вчених як М. П. Кузнецов, М. А. Андрєєва, К. П. Іваніціна, А. С. Даленковскій, Е. П. Морозова, А. А. Вишневська, М. Wasilewska, R. Jawerska, D. Dombrowka і ін.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз досвіду формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців сфери готельного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідну роль у професійній діяльності фахівця сфери готельного бізнесу відіграє рівень сформованості комунікативної компетентності, адже володіння професійними знаннями й уміннями, а також високий рівень загальної та комунікативної культури є запорукою успіху спеціаліста будь-якої сфери.

Тому важливим аспектом в навчальному процесі закладу вищої освіти є формування комунікативної компетентності як невід'ємної складової комунікативної культури і, відповідно, професійної характеристики особистості.

Поняття «компетентність» тісно переплітається із поняттям «компетенція». Проте необхідно їх чітко розмежовувати. Так,

термін «компетентність» уживається на позначення інтелектуально й особистісно обумовленої спроможності людини до практичної діяльності. У свою чергу, «компетенція» є складовою цієї спроможності і являє собою сукупність знань, умінь і навичок. Компетентність – це актуальний прояв компетенції [2].

Отже, компетентність кожної людини виражається у володінні нею відповідною компетенцією. Комунікативна компетенція забезпечує успішність комунікативної діяльності завдяки засобам мови, яка вивчається, відповідно до мети й ситуації спілкування в межах будь-якої сфери діяльності. Поняття комунікативної компетенції є поєднанням усіх компонентів, які створюють ситуації спілкування. Це необхідні для студентів, майбутніх фахівців сфери готельного бізнесу, власні програми мовленнєвої поведінки.

На заняттях з мови у студентів формуються різні види компетенцій, на яких базується й комунікативна компетенція. Серед них виділяють:

а) лінгвістичну (мовну) компетенцію – сукупність знань про мовну систему, про правила функціонування мовленнєвих одиниць у мовленні та вміння користуватися цією системою з метою вираження власних міркувань в усній та писемній формі, а також розуміння чужих думок;

б) мовленнєву компетенцію – володіння способами формування й формулювання думок за допомогою мови, які допомагають розуміти думки інших людей та висловлювати власні судження в різноманітних комунікативних ситуаціях;

в) соціокультурну компетенцію – знання студентами національнокультурних особливостей соціальної та мовленнєвої поведінки носіїв мови, їх звичаїв, традицій, етикету, історії, культури країни тощо;

г) соціальну компетенцію – уміння орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях, уміння спілкуватися із людьми та правильно будувати своє висловлювання відповідно до мети спілкування й комунікативних намірів мовця;

д) дискурсивну компетенцію – здатність студента використовувати комунікативні стратегії для побудови й інтерпретації тексту;

е) предметну компетенцію – здатність орієнтуватися у спілкуванні відповідно до сфери людської діяльності;

ж) професійна компетенція – забезпечує здатність до успішної професійної діяльності [1].

Комунікативна компетентність студентів являє собою сукупність різних компетенцій (лінгвістичної, фонетичної, морфологічної, синтаксичної і лексикологічної), які визначають правила вербальної та невербальної взаємодії та соціолінгвістичної спрямованості.

Основними складовими комунікативної компетентності фахівця сфери готельного бізнесу є:

- володіння мовними якостями та особливостями мовленнєвої поведінки;
- ефективне використання жанрового розмаїття професійного мовлення;
- володіння логічними й мовними засобами аргументації;
- знання законів спілкування в різноманітних ділових та професійних ситуаціях;
- уміння вести телефонні розмови, ділові бесіди, ділове листування тощо [1].

Висновки. Отже, формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців є важливим завданням освітнього процесу. Рівень сформованості комунікативної компетентності залежить від мети оволодіння мовою, інтересів і мотивації студентів, видів комунікативної діяльності, обраних ролей тощо. Комунікативна компетентність поєднує різні види компетенцій, опанування яких є необхідним для забезпечення ефективного процесу професійної комунікації.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. В. Комунікативна компетентність психолога: методологічні засади дослідження / Андрієвська В. В. // Особистість у сучасному світі: III Всеукраїнський конгрес з міжнародною участю. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014.
2. Антоненко І. Важливість компетентнісного підходу в вищій освіті [Електронний ресурс] / Антоненко І. URL: <http://www.stationline>.

org.ua/pedagog/106/19402-vazhlivist-kompetentnssnogo-pidxodu-v-vishnij-osviti/html. – Назва з екрана.

3. Носова І. О. Тренінгові методи у розвитку професійних компетенцій фахівців готельноресторанної справи / Носова І. О., Хаєт Л. Г. // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 1 (2).

УДК 378.091.313:005.336.2

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

В. А. Гроза, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. філос. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто проблему формування практико орієнтованих професійних компетентностей майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, зокрема проєктної компетентності як окремого складника їх професійної компетентності.

Ключові слова: проєктна діяльність; професійна компетентність; проєктна компетентність; педагогічні умови; майбутні фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Abstract. The article considers the problem of formation of practice-oriented professional competencies of future specialists in information, library and archival affairs, in particular project competence as a separate component of their professional competence.

Key words: project activity; professional competence; project competence; pedagogical conditions; future specialists in information, library and archival affairs.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена особливостями сучасного соціально-економічного розвитку країни, що підвищує вимоги до фахівців бібліотечно-інформаційної та архівної галузі та передбачає необхідність оновлення змісту їхньої професійної підготовки згідно зі світовими стандартами.

Сьогодні, в умовах, коли джерелом суспільного прогресу є не сама інформація по собі, а її ефективне використання, – закономірною є заміна поняття на визначення етапу суспільного розвитку з терміну «інформаційне суспільство» на «суспільство знання». Зазначені тенденції вимагають відповідних змін у підготовці спеціалістів, які можуть ефективно працювати не лише в ситуації багатовимірного інформаційного простору, а й здатних до створення умов, які сприяють засвоєнню інформації, перетворенню її на знання, що може мати практичне застосування.

Аналіз основних джерел і публікацій. Загальні питання щодо сутності професійної компетентності відображено у працях Н. Бібік, О. Дубасенюк, І. Зимньої, В. Кременя, А. Маркової, Н. Ничкало, О. Пометун, А. Хуторського та ін. Проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців розкриваються в працях Л. Виготського, В. Долл, М. Елькіна, С. Ізбаш, С. Прийми. Зміст поняття «педагогічні умови» розкрито в працях Ю. Бабанського, А. Вербицького, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Пехоти та ін.

Формулювання мети. Полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні проектної діяльності як однієї з пріоритетних педагогічних умов формування проектної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проектна діяльність бібліотек охоплює широке коло проблем, а фахівці з інформаційної, бібліотечної та архівної справи завдяки реалізації проектів перетворюють різноманітну інформацію шляхом її апробації на знання, застосування якого на практиці покращує якість життя користувачів бібліотек.

Проектна діяльність передбачає інтеграцію та безпосереднє застосування знань та вмінь, спрямованих на набуття особистісного досвіду, створює умови для самореалізації та сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати [1].

Проектна діяльність спрямована на розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, узагальнювати та інтегрувати знання, що отримані з різних джерел у процесі теоретичного і практичного навчання. Участь у проектній діяльності надає можливість здобувачу освіти самовдосконалюватися, а також відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників проекту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право вибору на індивідуальну роботу, і в цьому випадку виконавець проекту поєднує усі ролі в одній особі [2].

Проектна компетентність розглядається як одна зі складових професійної компетентності [3] і знаходиться у нерозривній єдності з проектною діяльністю та процесом проектування. Вона безпосередньо виявляється у внутрішньому усвідомленні особистістю фахівця сенсу і значимості проектної діяльності, володінні фаховими знаннями, уміннями і навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проектних рішень у разі їх багатоваріантності, наявності здатності застосовувати ці знання й уміння в практиці конкретних професійних завдань [4].

Для досягнення в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця з інформаційної, бібліотечної та архівної справи готовності до здійснення ним проектної діяльності в практиці професійної роботи нами визначені пріоритетні педагогічні умови. В своїй єдності вони становлять єдину систему, що характеризується наявністю компонентів для формування творчого стилю мислення, практичного оволодіння способами і засобами проектної діяльності; готовності і здатності до застосування набутого професійного досвіду у здійсненні конкретних практичних завдань.

В результаті проведених досліджень найбільш ефективними при формуванні проектної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи виявилися такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією; проектування змісту дисциплін циклу фахової підготовки (збагачення форм, методів, прийомів

навчання, адекватних визначеному змісту підготовки); використання інформаційно-комунікаційних технологій; оволодіння практичним досвідом здійснення проєктної діяльності для виконання відповідних обов'язків в майбутній професійній сфері; стимулювання рефлексивної позиції майбутніх фахівців на всіх етапах розвитку проєктної компетентності; формування особистісних та професійних якостей особистості майбутнього фахівця.

Процес підготовки до самостійного здійснення майбутніми фахівцями всіх стадій проєктної діяльності (від постановки мети і практичного виконання проєктних операцій до здійснення моніторингу результативності виконання, самоконтролю та нарешті самооцінки) проходить кілька етапів: ознайомлення з новим видом діяльності; усвідомлення його змісту; початкове оволодіння ним; згодом – самостійна розробка власних проєктів. Таким чином формуються проєктні вміння (здатність виконувати проєктні дії), які можуть виявлятися на різних рівнях знання, у відповідності до ступеня володіння здобувачами освіти проєктною діяльністю.

Для застосування проєктної діяльності в якості педагогічної умови підвищення ефективності професійної підготовки компетентного фахівця необхідно обирати такі теми проєктів, що стосуються конкретного практичного питання і є актуальними для реальної професійної діяльності. Робота здобувачів освіти над їх реалізацією вимагатиме залучення знань з різних дисциплін, стимулюватиме творче мислення, застосування навичок дослідницької роботи, що згодом стане підґрунтям для природної інтеграції знань.

Висновки. Аналізуючи підходи різних учених та практиків до дослідження проблематики формування проєктної компетентності як одного з вагомих складників професійної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи і зважаючи на специфіку проєктної діяльності саме в бібліотечній сфері, ми дійшли висновку, що в системі необхідних педагогічних умов проєктна діяльність є однією з пріоритетних. Її ефективність підтверджується з огляду урахування технологічного компонента проєктної компетентності

майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, оскільки здобувачі освіти мають набути вмінь і навичок практично реалізовувати принципи, підходи, застосовувати способи та методи реалізації проєктів у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Уйсімбаєва М. «Проектна діяльність: теоретичні аспекти» / Уйсімбаєва М. // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 13. – С. 258–262.
2. Лук'янова Л. «Технологія організації проєктної діяльності» / Лук'янова Л. // Імідж сучасного педагога. – 2009. – № 10. – С. 16–21.
3. Педорич А. А. «Проектна технологія навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання» [Електронний ресурс] / Педорич А. А. // Зб. наук. пр. Херсонського держ. ун-ту. Педагогічні науки. – 2019. – Вип. LXXXVI. – С. 140–145. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-86-25>. – Назва з екрана.
4. Зимівець Н. В. Формування проєктної компетентності особистості в освітньому середовищі шляхом реалізації соціальних ініціатив [Електронний ресурс] / Зимівець Н. В. // Всеукр. наук.-практ. конф. Провідна роль освітнього досвіду в становленні особистості (5–25 квіт. 2015 р.) ; Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – С. 1–2. – Режим доступу: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf. – Назва з екрана.
5. Іванова Н. А. Педагогічні умови формування проєктної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи / Іванова Н. А. // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. – 2019. – Вип. 2 (16).

УДК 378:004

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК ФАКТОР ЗМІН УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

В. В. Денисенко, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, к. філософ. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті розглянуто етапи становлення інформаційного суспільства та фактори, що впливають на університет у

цифровому суспільстві. Вказані імовірні загрози для університетської освіти в поширенні інтерактивного навчального процесу. Зроблено висновок щодо підвищення ролі ІТ-сфери у зв'язку з пандемією, що дає регіональному університету додаткові можливості для розвитку.

Ключові слова: інформаційне суспільство, дистанційна освіта, можливості та загрози.

Abstract. The article considers the stages of formation of the information society and the factors influencing the university in the digital society. The probable threats to the university community in the dissemination of the interactive educational process are indicated. It is concluded that the role of the IT sphere in connection with the pandemic is increasing, which gives the regional university additional opportunities for development.

Key words: information society, distance education, opportunities and threats.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження визначається необхідністю осмислити характерні особливості інформаційного суспільства, що впливають на розвиток університетської освіти. Важливо взяти до уваги прискорення темпів впровадження інноваційних процесів у зв'язку з пандемією, що принесла обмеження і активувала засоби подолання соціальної скутості.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Етапи розвитку інформаційного суспільства, та його впливи на університетську освіту досліджували: В. Гриценко, Б. Малиновський, М. Жалдак, Ю. Рамський та ін., дистанційне навчання розглядають І. Блощинський, В. Бут, В. Кухаренко, О. Майборода та ін.

А особливості інноваційних процесів відображено у працях О. Адаменко, В. Бикова, М. Жалдака, Т. Коваль, О. Меньяйленка.

Формулювання мети. Стаття має на меті проаналізувати етапи розвитку інформаційного суспільства, а також нові можливості та загрози впровадженню інноваційних практик в університетській освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поточний рівень розвитку суспільства дозволяє говорити про те, що його

основою є інформація, яка присутня і задає правила функціонування у всіх сферах життєдіяльності. При цьому обсяги інформації, що виробляються, збільшуються настільки швидко, що виникають проблеми з її зберіганням, а окремі професіонали виявляються нездатними освоїти навіть ту частину інформаційних ресурсів, яка відноситься до вузькоспеціалізованих областей знань.

У розвитку людства виділяють кілька основних етапів, названих інформаційними революціями, які внесли зміни у його розвиток.

Перший етап пов'язаний з винаходом писемності, що зумовила гігантський якісний та кількісний стрибок у розвитку суспільства. Знання стало можливо накопичувати і передавати у стійкому вигляді наступним поколінням, тобто з'явилися засоби та методи накопичення інформації.

Другий етап заснований на винаході друкарства. Це дало людству спосіб збільшувати масштаб зберігання інформації, а також зробило більш доступними культурні цінності.

Третій етап є наслідком винаходу електрики. З'явилися телеграф, телефон та радіо, що дозволяють швидко передавати та накопичувати інформацію у будь-якому обсязі.

Четвертий етап базується на винаході та розповсюдженні мікропроцесорної технології та персональних комп'ютерів. Основою цієї революції послужило створення в середині 40-х років минулого століття ЕОМ. Ця революція дала поштовх людській цивілізації для переходу до нового інформаційного суспільства, в якому більшість людей, що працюють, пов'язані з виробництвом, зберіганням, переробкою та обміном інформацією. Так виникає і сам термін «інформаційне суспільство». Це поняття пов'язане з іменами таких американських учених, як К. Шеннон, Н. Вінер, Д. фон Нейман, англійського логіка та криптографа А. Тюрінга.

П'ята інформаційна революція пов'язується з винаходом комп'ютерних мереж та Інтернету, а також підвищенням швидкості розповсюдження інформації. Безумовно, ця революція є не останньою, проте складно припустити, з чим буде пов'язана нас-

тупна: зі штучним інтелектом та розвитком нейронних мереж, із роботизацією повсякденного життя або появою нових способів передачі інформації. У всякому разі усі зміни в інформаційному суспільстві позначаються на діяльності навчальних закладів, оскільки саме вони дозволяють людині накопичити необхідний рівень знань для використання всіх можливостей суспільства.

Експерти Світового економічного форуму вважають, що в сучасних умовах поєднуються можливості інформаційних технологій, промислового виробництва, Інтернету речей та Інтернету послуг, а конкурентоспроможність економіки держав суттєво корелює з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [1]. За оцінками Бостонської консалтингової групи (The Boston Consulting Group), вплив Інтернету на ефективність діяльності фірм зараз вищий, ніж будь-яка інша технологія з часів попередньої промислової революції [там само]. Вплив ІКТ-простору веде до проривних, цілком матеріальних результатів. Ймовірно, тому сьогодні в інформаційному просторі триває жорстка боротьба за роль цієї революції.

Перш ніж говорити про погрози та можливості нового інформаційного суспільства для університету, визначимося з термінологією. Під інформаційним суспільством ми розумітимемо суспільство, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою та реалізацією інформації, особливо вищої її форми – знань.

Основні риси інформаційного суспільства та їх роль у функціонуванні ВНЗ

№ з/п	Характеристика інформаційного суспільства	Характер змін у середовищі ВНЗ
1	Збільшення ролі інформації, знань та інформаційних технологій у житті суспільства	Зростання вимог до педагогів у обробці та доступній передачі інформації
2	Зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями та виробництвом інформаційних продуктів та послуг	Поява нових напрямів підготовки та професій на вимогу інформаційного суспільства

Продовж.

№ з/п	Характеристика інформаційного суспільства	Характер змін у середовищі ВНЗ
3	Зростання інформатизації суспільства з використанням телефонії, радіо, телебачення, мережі Інтернет, а також традиційних та електронних ЗМІ	Впровадження нових технологій у навчання, у тому числі дистанційне навчання
4	Створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію та доступ до світових інформаційних ресурсів	Можливість навчатися у провідних освітніх центрах незалежно від місця проживання викладача та студента
5	Задоволення споживчих потреб людей в інформаційних продуктах та послугах	Створення короткострокових курсів підвищення кваліфікації для освоєння окремих галузей знань
6	Розвиток електронної демократії, інформаційної економіки, електронної держави, електронного уряду, цифрових ринків, електронних, соціальних та господарюючих мереж	Переведення частини курсів у дистанційний формат, педагогічна робототехніка, ігрове навчання

В умовах пандемії та обмежень на пересування громадян багато сфер суспільної діяльності потребують підвищення рівня інформатизації. Вочевидь, після пандемії світ уже не залишиться таким, а тим більше освіта, бо вона вже стає іншою і не факт, що кращою, просто іншою. [2] Як приклад порожні коридори нашого університети умовно пусті – вони заповнені віртуальною присутністю і освітніми технологіями навчання в різних сферах. А галузі знань і освітні програми міняються як і сфери господарських відносин.

До таких сфер, що перетерпіли метаморфози можуть відноситись:

1. Сфера зайнятості. Ті види робіт, які могли бути переведені на віддалений режим, в екстреному порядку були переведені. Сюди наліжить і та частина офісних працівників, яка не займалася роботою безпосередньо з клієнтами, до того ж значна кіль-

кість клієнтських сервісів була переведена в онлайн-режим. Також зараз говорять про розосередження роботи з великих мегаполісів у невеликі міста – це один із наслідків пандемії, що дозволяє говорити про зниження витрат для організацій.

2. Сфера дозвілля. Більшість великих закладів культури підготували віртуальні відвідування виставок, концертів тощо. Багато музичних гуртів та виконавців проводять безкоштовні концерти в Мережі на різних платформах. Більше дозвілля громадяни стали проводити в інтернет-просторі, отримуючи нові знання за допомогою майстер-класів, онлайн-тренінгів. Навіть спортивні тренування були переведені у віддалений режим, що, власне, потребує високої самоорганізації користувачів.

3. Сфера освіти. Навчання школярів та студентів було переведено на дистанційний та онлайн-формат. Процес переходу викликав значні труднощі у зв'язку з недосконалістю навчальних платформ та відсутністю єдиного порталу та уніфікованих вимог до дистанційного навчання. Чудовим виключенням в даній ситуації був ПУЕТ, що мав достатній досвід роботи із віддаленими освітніми площадками. Але загалом, проблеми викликали багато складнощів у вчителів та учнів, що засвідчує потребу розробки єдиної стратегії розвитку дистанційного навчання на всіх рівнях освіти [3].

Приклад ПУЕТ говорить, що для багатьох регіональних ВНЗ, зміни несуть можливості розширити їхню діяльність, так і загрози, що несуть негативні зміни. Розглянемо деякі чинники нового інформаційного суспільства, які потребують зміни роботи освітніх закладів.

1. Розширення територіальних кордонів. Нове інформаційне суспільство характеризується повсюдним поширенням телекомунікаційних мереж, як локальних, і глобальних. Для регіональних освітніх установ дана обставина є безумовним шансом залучити на навчання тих, хто раніше через територіальну віддаленість не міг це зробити. Однак такі можливості отримує не один ВНЗ, а всі освітні організації, які володіють технічними можливостями для дистанційного навчання. І це одна з основних загроз – втрата абітурієнтів під час програшу як цінової, так і маркетингової конкуренції іншим освітнім організаціям.

2. Розвиток та поширення додаткових освітніх сервісів та ресурсів. Екстрене переведення освітніх закладів на дистанційне навчання стало потужним поштовхом для розвитку навчальних онлайн ресурсів. Вони існували і раніше, але повсюдне поширення стало можливим, коли навчання масово перейшло в онлайн. З одного боку, педагоги отримали можливість використати дидактичні матеріали, нові технології в освітньому процесі, які допомогли підвищити якість навчання. З іншого боку, допоміжні освітні ресурси можуть успішно конкурувати з іншими ВНЗ в окремих галузях знань за рахунок швидшого реагування на запити учнівської молоді про варіативність компетенцій.

3. Зростання вимог до працівників щодо володіння ІТ-компетенціями. Для регіональних вишів цей фактор дає можливість відкривати нові напрями підготовки, а також короткострокові курси підвищення кваліфікації та перепідготовки для громадян будь-якого віку, що сприятиме розвитку ВНЗ та підвищенню його фінансових можливостей. Однак ці вимоги поширюються також і на самих викладачів, котрі мають підтримувати необхідний рівень знань та займатися постійною самоосвітою.

Використовуючи ці чинники як можливості, регіональний ВНЗ зможе зміцнити своє становище на освітньому ринку.

4. Зростання загроз інформаційної безпеки. На початковому етапі введення дистанційних технологій у сферу освіти питання безпеки були також не допрацьовані, як і сама дистанційна освіта. Однак питання інформаційної безпеки неминуче виходять на перший план, оскільки розвиток цієї сторони інформатизації є ключовим чинником існування дистанційної освіти. Питання безпеки виявляються у необхідності збереження конфіденційності даних користувачів, захисту конференцій, що проводяться на базі сервісів відеозв'язку від спаму та несанкціонованих підключень. Одна з загроз криється у програмному забезпеченні, яке з метою економії може писатися неперевіреними особами та організаціями [4]. Надалі проблеми з кодом можуть призвести до злому програмного забезпечення, або навмисного порушення роботи програм. Усі ці, та багато інших побіжних причин несуть у собі ризик порушення роботи освітнього закладу загалом.

Висновок. У підсумку зазначимо, що майбутні зміни в інформаційному суспільстві, спричинені пандемією, будуть пов'язані з підвищенням ролі ІТ-сфери в усіх сферах життєдіяльності. Інформатизація в нашому житті, з одного боку, розширює особисті та суспільні можливості, полегшуючи та прискорюючи доступ до різних освітніх продуктів і послуг, з іншого боку, висуває все більш високі вимоги до користувача як у плані оволодіння сучасними технологіями, так і у зростаючому обсязі інформації, яка обробляється. За цих умов регіональний ВНЗ може отримати додаткові можливості розвитку, використовуючи нові цифрові технології, або вибути із конкурентної боротьби.

Список використаних джерел

1. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>. – Назва з екрана.
2. Почепцов Г. Коронавирус. Как меняется наше сознание и будущее / Почепцов Г. Фолио 2020. – С. 256.
3. Усанов І. В. Система і мережа: зміна технологій управління [Електронний ресурс] / Усанов І. В. // Філософські обрії. Полтава. – 2017. – № 38. – С. 61–70. – URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/8977>. – Назва з екрана.
4. Кононенко Г. Проблеми інформаційної безпеки вищої освіти в умовах глобалізації 2018 [Електронний ресурс] / Кононенко Г. – URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14498/1/PIONBUG_20191004_P125-126.pdf. – Назва з екрана.

УДК 378.015.31:111.852]:37.013:069.12

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. Г. Деркач, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освіти програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. ф. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Розглядаються потенційні можливості музейної педагогіки щодо розвитку особистісно-професійних якостей майбутнього фахівця гуманітарної сфери. Порівнюється сучас-

ний стан використання освітньо-виховного ресурсу музеїв в Україні та за кордоном, обґрунтовується необхідність його подальших досліджень у контексті вирішення особистісно-розвивальних завдань вищої школи.

Ключові слова: майбутній фахівець гуманітарної сфери, студент, особистісний розвиток, професійне самовиховання, музей, музейна педагогіка, освітньо-виховний потенціал музею.

Abstract. Potential opportunities of museum pedagogy for the development of personal and professional qualities of the future specialist in the humanities are considered. The current state of use of educational resources of museums in Ukraine and abroad is compared, the necessity of its further researches in the context of the decision of personal and developmental tasks of higher school is substantiated.

Key words: future specialist in the humanities, student, personal development, professional self-education, museum, museum pedagogy, educational potential of the museum.

Постановка проблеми. Професії гуманітарної сфери в будь-якому суспільстві є затребуваними як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин. Побудовані на засадах міжособистісної взаємодії, вони є дуже різноманітними за змістом, і водночас спорідненими, оскільки мають своєю загальною метою впорядкування тих чи інших сфер людського життя, надання йому нової якості – зазвичай, більш високої, ніж досі. Удосконалення реалій гуманітарної сфери повинне бути обов'язковим супутником науково-технічного прогресу, становити з ним єдине ціле, а певною мірою – і надавати йому єдино логічного сенсу: служіння людині і людству.

Водночас, гуманітарна сфера ставить перед фахівцем досить високі вимоги, пов'язані з його особистісними якостями. Впливаючи на життєорганізацію інших людей, спонукаючи їх до прийняття тих чи інших важливих рішень, зміни чи коригування поглядів, принципів, формуючи аксіологічну складову суспільного буття, необхідно мати не лише відповідні здібності, а й бути досконалою особистістю, розвиненою в інтелектуальному та емоційному відношенні. І цю специфіку так чи інакше

повинні враховувати заклади вищої освіти, здійснюючи підготовку бакалаврів та магістрів медичних, педагогічних, юридичних, філологічних та інших професій гуманітарної сфери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Традиції вітчизняної вищої освіти багато в чому суголосні сказаному. Насамперед слід відзначити досвід педагогічних ЗВО, де особистісно-розвивальний складник був і залишається вагомим у загальній системі професійної підготовки. Слід віддати належне, зокрема, ідеям І. А. Зязюна щодо впливу на особистість майбутнього вчителя засобами мистецтва, залучення до творчої діяльності, естетизації освітнього середовища. Виховні аспекти підготовки фахівців гуманітарної сфери досліджували також І. Бех, Г. Васянович, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, О. Кочерга, Л. Москальова, В. Радул, Ю. Шалівська, О. Шостак та ін. (педагогічна освіта), М. Асламова, Л. Примачок, Р. Слухенська, Т. Шутько та ін. (медична освіта), Т. Артерчук, С. Гусарєв, О. Денищик, О. Макєва, С. Сливка, О. Сокаль, О. Тихомиров та ін. (юридична освіта), С. Барилко, Н. Білоус, Н. Левицька та ін. (філологічна освіта) тощо. При цьому практично завжди автори, враховуючи напруження попередніх поколінь, торкалися ретроспективи проблеми в її теоретичному представленні, розглядали застосування науково-дослідницького, методичного спадку, і значно рідше зверталися до виховного потенціалу краєзнавчих, мистецьких та локально-галузевих скарбниць – музеїв і похідної від них музейної педагогіки.

З прагненням розширити коло застосування музейних ресурсів у практиці підготовки фахівців гуманітарної сфери пов'язана **мета** цієї статті – здійснити теоретичний аналіз можливостей музейної педагогіки щодо розвитку особистісних якостей зазначеного контингенту студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність музейної педагогіки в її цільовому і функціональному призначенні дослідники (О. Валенкевич, Н. Кардаш, Р. Силко, І. Червінська та ін.) визначають з деякими відмінностями, акцентуючи насамперед аспекти, що безпосередньо стосуються предмета їхнього вивчення. Так, досить об'єктивно характеризує її Р. Силко, пози-

ціонуючи термін «музейна педагогіка» як «поняття, що відображає новий етап у реалізації освітньо-виховного потенціалу музею та розглядається вітчизняними вченими як нова галузь педагогічної науки, що має міждисциплінарний характер, перебуваючи на «перехресті» музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля» і зазначаючи, що вона «побудована на основі науково-практичної діяльності й орієнтована на передачу культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища» [3]. Проте, на нашу думку, варто було б наголосити: музейна педагогіка унікальна також тим, що має в своєму розпорядженні потужні ресурси впливу на емоційну сферу особистості і сприяє формуванню досвіду естетичного сприйняття дійсності в її безпосередньому та опосередкованому представленні, який є одним з інструментів гуманістично спрямованого самовиховання.

Розглядаючи професійне самовиховання як цілеспрямоване, свідоме перетворення власної особистості і спираючись на численні судження дослідників, Ю. Шалівська бачить у ньому «соціально обумовлений процес, що є результатом і умовою професійного виховання, особливою стороною виховного процесу; специфічною діяльністю, що передбачає формування у людини потреби свідомого професійного саморозвитку»; «свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку» [5, с. 282–283]. Разом із тим, слід урахувати, що прагнення до змін, потреба в саморозвитку виникає у людини лише тоді, коли вона усвідомлює розбіжність між власним рівнем розвитку і рівнем більш високим, але потенційно досяжним за умови докладання певних зусиль.

Вочевидь, слушним є припущення, що у більшості вчорашніх школярів досвід сприйняття професійної реальності та дотичних до неї явищ дійсності є недостатнім для того, щоб спричинити особистісний саморух до зразка, який, ймовірно, через брак цього самого досвіду ще й не усвідомлюється, не ідентифікується саме як особистісний і професійний зразок. Багатолітні викладацькі спостереження автора свідчать, що навіть той, хто

близько знайомий з обраною професією (колишній учень, пацієнт тощо) далеко не завжди усвідомлює логіку дій майстра своєї справи в певних обставинах, завважає у них закономірність, систему, здатен простежити розвиток задуму в часі тощо. Тож можемо стверджувати, що лише факти деякої обізнаності з професійною сферою та вибору відповідної професії ще не роблять молоду людину активним суб'єктом самовиховання, творцем досконалого варіанту власної особистості. Студент повинен мати змогу постійно нарощувати чутливість до обставин свого буття, його значущих рис, поступово формуючи здатність відкривати властиві йому причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати і проектувати професійну дійсність, усвідомлюючи себе суб'єктом перетворення цієї дійсності і водночас перетворення власної особистості задля успішного втілення осмисленого і обґрунтованого наміру.

Не вдаючись до більш розлогого опису притаманних музейному закладу психолого-педагогічних чинників описаного процесу, зазначимо все ж, що середовище музею, його «обличчя» саме по собі є інструментом впливу на особистість, носієм певного психологічного імпульсу. Не можна не погодитися з Р. Силко, що музейний експонат, який «володіє інформаційними, експресивними функціями, в умовах музейного середовища має унікальні можливості впливати на інтелектуальні та емоційні процеси особистості відвідувача одночасно, а кожна експозиція є своєрідною програмою передавання через експонати знань, навичок, суджень, оцінок та почуттів» [3].

Цікаву особливість музею підкреслює Н. Кардаш, стверджуючи, що, поруч з іншим, він «може служити місцем зустрічі та діалогу різних поколінь, де чітко проілюстровано підходи до проблем, пов'язаних з вибором добра або зла, мудрості або безумства, істини чи брехні, дії або неробства» [2, с. 49]. Історії, пов'язані з окремими експонатами та відповідними їм персоналіями, сприяють формуванню ставлень до тих чи інших людських якостей, диференціації прекрасного і потворного, істинного і хибного, спонукають до філософських роздумів, необхідних для вироблення навичок із гуманістичних позицій оцінювати явища дійсності і адекватно реагувати на них.

Практика застосування музейної педагогіки на різних рівнях освіти зустрічається сьогодні майже повсюдно. Зокрема, О. Валенкевич повідомляє, що «у багатьох європейських країнах розроблено комплексні програми діяльності музею і школи та інших освітніх закладів. Так, статистика свідчить, що в музеях Голандії, Данії, Англії, Німеччини, Польщі найбільш потенційні групи відвідувачів – це учнівська молодь і студенти (понад 70 %), які приходять до музею разом зі своїми педагогами. У музеях не лише презентуються виставки, тут проходять уроки історії, образотворчого мистецтва, малювання, пластики тощо» [1].

На жаль, в Україні багаті можливості музейної педагогіки сьогодні реалізуються недостатньо. Аналізуючи стан використання музейних ресурсів з педагогічною метою школами рідного їй Прикарпаття, вчений-педагог і краєзнавець І. Червінська з сумом говорить, що «освітньо-виховний потенціал музеїв залишається сьогодні ще недостатньо затребуваним... Можна констатувати наявність низки суперечностей між накопиченим у педагогіці великим досвідом освоєння культурно-освітнього простору музею щодо виховання учнів і відсутністю відповідних інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують їх продуктивне застосування; необхідністю художньо-естетичного виховання учнів у процесі взаємодії школи та художнього музею і недостатньою розробкою змісту та способів його реалізації» [4, с. 17]. З великою мірою вірогідності можемо припустити, що недооцінка музею як багатогранного культурно-освітнього і виховного простору притаманна сьогодні і вищій школі, що змушує замислитися над необхідністю усунути цю прогалину.

Висновки. Можливості музейної педагогіки як засобу розвитку особистості майбутнього фахівця гуманітарної сфери на сьогодні вже не викликають сумнівів. Тому перспективи подальших досліджень бачимо у більш повному обґрунтуванні і систематизації виховних і дидактичних чинників, притаманних музейним закладам, і виявленні закономірностей їхнього впливу на гуманізацію орієнтирів особистісного становлення дітей та молоді.

Список використаних джерел

1. Валенкевич О. В. Становлення та розвиток музейної педагогіки. Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – Вип. 85. – С. 48–52.
2. Кардаш Н. В. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз / Кардаш Н. В. // Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 46–58.
3. Силко Р. М. Особливості естетичного виховання студентів засобами музейної педагогіки [Електронний ресурс] / Силко Р. М. – URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=956 (дата звернення: 26.09.2020).
4. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі / Червінська І. // Освітні обрії. – 2019. – № 2(49). – С. 16–21.
5. Шалівська Ю. В. Професійне самовиховання майбутнього вчителя: теоретичні аспекти проблеми / Шалівська Ю. В. // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. – 2019. – № 10. – С. 281–288.

УДК 378

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НАПРЯМКУ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»)

В. Т. Ємець, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. О. Шара, *к. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти застосування інтерактивних технологій навчання під час викладання дисциплін професійної підготовки для студентів напрямку «Професійна освіта» за спеціальністю «Харчові технології».

Ключові слова: інтерактивне навчання, професійна освіта, харчові технології, ігрові технології навчання.

Abstract. The article considers some aspects of the use of interactive learning technologies in the teaching of vocational training disciplines for students in the field of «Professional Education» in the specialty «Food Technology».

Key words: interactive learning, professional education, food technologies, game learning technologies.

Постановка проблеми. Сучасна освіта ставить перед собою багато завдань, головним із яких є підготувати кваліфікованих фахівців, професіоналів, мотивованих, цілеспрямованих і здатних швидко адаптуватися до запитів ринку, постійно зростаючих вимог споживачів, які реалізують себе у професійній сфері. Важливою складовою підготовки фахівців у галузі харчових технологій є формування практичних навичок для виконання виробничих функцій. Для забезпечення умов підготовки фахівця у реальному середовищі майбутньої професійної діяльності передбачена практика (культурологічна, педагогічна, технологічна). Також на заняттях із дисциплін професійної підготовки можна відпрацьовувати професійні навички в умовах, наближених до реальних. Для цього доцільним буде застосування активних та інтерактивних методів навчання (дискусій, дидактичних ігор, моделювання виробничих ситуацій тощо), які будуть відображати суть майбутньої професії, формувати професійні якості фахівців.

Аналіз останніх публікацій показує, що Деякі аспекти застосування інноваційних педагогічних технологій, зокрема, інтерактивних технологій у професійній освіті (харчових технологіях) зустрічаються у дослідженнях українських педагогів Н. Елек, Н. Зубар [1], Ф. Левченко тощо.

Метою статті є аналіз деяких аспектів застосування інтерактивних технологій навчання під час викладання дисциплін професійної підготовки для студентів напрямку «Професійна освіта» за спеціальністю «Харчові технології».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для успішного навчання у сучасному вищому навчальному закладі студенту потрібно бути активним і готовим до напруженої розумової діяльності. Для отримання стійких і усвідомлених знань самих пояснень і демонстрацій буде замало. Пошук умов, які б активізували пізнавальну діяльність на рівні інновацій, що стосуються організації, форм і методів навчання, можна сказати, закономірно призводить до впровадження у навчально-виховний

процес інтерактивних методів навчання. У процесі пошуку визначення, яке б відображало новий зміст навчальних взаємодій, з'явився термін «інтерактивне навчання». Інтерактив – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, одним із завдань якої є створення комфортних умов навчання, за яких кожен учасник процесу відчуває свою інтелектуальну спроможність. «Інтерактивний» означає здатність взаємодіяти у процесі бесіди, діалогу з чимось (комп'ютером) або кимось (людиною) [1].

Отже, інтерактивне навчання – це насамперед діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія педагога та студента. Потрібно надавати перевагу тим методам, що передбачають залучення студентів до активного здобування знань. Дослід чи проблемне навчання не можна протиставляти інформаційним методам або репродуктивному засвоєнню знань. Тільки вміле їх поєднання дає можливість підвищити ефективність навчання.

Актуальним сьогодні є впровадження у навчальний процес таких засобів активізації, як системи пізнавальних і творчих завдань, застосування різних прийомів співробітництва і навчального діалогу, групової та індивідуальної роботи, що сприяє зміцненню інтересів студентів. З метою відпрацювання професійних навичок майбутніх фахівців крім практичних, лабораторних занять та практик необхідним є створення умов, наближених до реальних виробничих. Цього можна досягти застосовуючи у навчальному процесі ігрові форми навчання, методи ситуативного моделювання тощо. Організація інтерактивного навчання передбачає, що студент і викладач будуть рівноправними суб'єктами навчання. При такому навчанні моделюються життєві ситуації, застосовуються рольові ігри, загальне розв'язання вирішення проблем на підставі аналізу обставин і ситуації. Зрозуміло, що структура інтерактивного заняття буде відрізнятися від структури звичайної лекції, семінару чи практичного заняття, що також вимагає професіоналізму і досвіду викладача. В структуру такого заняття можна включати різноманітні елементи інтерактивної моделі навчання – інтерактивні

технології, тобто, такі конкретні прийоми й методи, які дозволяють зробити заняття незвичним, насиченішим і цікавішим.

Можна проводити і повністю інтерактивні заняття. Дослідник Е. Голант (1960-ті роки) залежно від участі слухачів у навчальній діяльності поділив типи та методи навчання на активні і пасивні. Він розглядав «пасивність», як ознаку низького рівня активності тих, хто навчається, використання переважно репродуктивної діяльності за майже цілковитої відсутності самостійності й творчості. При пасивному навчанні в ролі «об'єкта» виступає студент, він має засвоїти і відтворити переданий викладачем матеріал. До таких методів навчання відносяться: лекціомонолог, читання, пояснення, демонстрація і відтворювальне опитування студентів. При активному навчанні передбачається застосовувати методи, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів. «Суб'єктом» навчання виступає студент, який виконує творчі завдання, вступає у діалог з викладачем. Основними методами цього навчання є: самостійна робота, проблемні і творчі завдання, /обмін питаннями між студентами та викладачами, які розвивають творче мислення.

Інтерактивні методи навчання можна класифікувати за декількома ознаками. Наприклад, в основу класифікації дослідника М. Кларина був покладений принцип активності. Так, прикладами фізичної активності є зміна робочого місця, запис, малювання тощо. Учасники включені в соціальну активність тоді, коли ставлять питання, відповідають тощо. Прикладами пізнавальної активності можуть бути: доповнення учасниками викладеного матеріалу; виступ як джерело власного досвіду; самостійний пошук розв'язання проблеми. Усі три види активності взаємозалежні. О. Пометун та І. Пироженко розподіляють інтерактивні технології навчання на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності тих, хто навчається [2, с. 27]: інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, «Два-чотири – всі разом» або «Сніжний ком», робота в малих групах тощо); інтерактивні технології колективно-групового навчання («Моз-

ковий штурм», «Навчаючи-учусь», «Ажурна пилка»); технології ситуативного моделювання (рольова гра, інсценізація); технології опрацювання дискусійних питань («Метод пресс», «Займи позицію», дискусія, дебати).

В залежності від залучення студентів, усі інтерактивні технології навчання можна згрупувати таким чином: індивідуальна (навчальна робота проводиться з кожним окремим студентом або організовується самостійна робота студента); фронтальна (викладач навчає одночасно малу групу студентів або увесь колектив, одночасне виконання всіма студентами одного й того самого завдання під керівництвом викладача); групова: кооперативна, диференційовано-групова; парна (усі студенти, працюючи парами, активно навчають один одного). Поряд із цим у методичній літературі можна зустріти й класифікації інтерактивних методів навчання за іншими критеріями. Наприклад, виділяють групи інтерактивних методів для проведення занять: методи висловлення думок та вибору позицій («Мозковий штурм», «Займи позицію», «Мікрофон», «Шкала думок», «Метод ПРЕС» тощо); організації обговорень та дискусій («Акваріум», «Інтерактивна дискусія», «Чотири кути»); роботи з текстами («Ажурна пилка», «Снігова куля»); проведення досліджень та реалізації проектів («Міні-дослідження», «Проект»); проведення аналізу та рефлексії («Сінквейн» (Сенкан)); методи аналізу, систематизації й планування («SWOT-аналіз», «Діамант 9», «Діаграма Венна», «Метаплан», «Письмова дискусія» тощо).

Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення у теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різноманітних предметів. Дослідження, що провели американські вчені у 1980-х рр. показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість того, хто навчається, а й на їх почуття, волю (дії, практику).

Результати цих досліджень були відображені у схемі, що отримала назву «Піраміда навчання». Під час проведення лекцій засвоюється 5 % навчального матеріалу, читання – 10 %, роботи із відео/аудіо матеріалами – 20 %, демонстрації – 30 %, роботи у

дискусійних групах – 50 %, практики через дію – 75 %, навчання інших, застосування отриманих знань одразу ж – 90 % засвоєння навчального матеріалу [3, с. 8–9]. Для ефективного застосування інтерактивних технологій педагог повинен старанно спланувати свою роботу, щоб: дати завдання студентам для попередньої підготовки; прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання; відібрати для заняття такі інтерактивні вправи, які б дали студентам «ключ» до опанування теми; під час інтерактивних вправ дати час подумати над завданням, щоб студенти сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його; на одному занятті можна використовувати одну (максимум – дві) інтерактивні вправи, а не їх калейдоскоп. Рефлексія заняття – педагогові необхідно заздалегідь підібрати питання, які б допомогли студентам висловити своє ставлення до обговорюваної проблеми. Ефективність цього етапу залежить від готовності студентів до самоаналізу.

Висновки. Деякі з інтерактивних технологій легко адаптуються при викладанні дисциплін професійної підготовки студентам спеціальності «Харчові технології», інші – мало прийнятні, але всі вони мають свої переваги й недоліки відносно традиційних форм організації навчання. Їхнє місце на аудиторних заняттях та у самостійній роботі студентів – це проблема, над якою мають ще попрацювати викладачі й методисти. Але щоб зробити наступні кроки в розвитку нашої освіти, потрібно знати світові надбання й проблеми з цього питання. Отже, вищі навчальні заклади повинні створювати умови для якісної підготовки фахівців, запроваджувати нові педагогічні методи, технології, інтерактивні методи навчання, спрямовані на розвиток практичних навичок, творчих сил, здібностей та нахилів особистості.

Список використаних джерел

1. Зубар Н. М. Застосування інтерактивних методів при вивченні дисципліни «Основи фізіології харчування» / Зубар Н. М. // Методичний збірник КУТЕП. – 2010. – Вип. 2. – С. 56–61.

2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : [метод. посіб.] / [авт. укл.: О. Пометун, Л. Пироженко]. – Київ : АПН, 2002. 136 с.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун]. – Київ : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

УДК 378

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

***М. В. Журавель**, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи*

***І. С. Тодорова**, к. психол. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядається проектна діяльність як чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Ключові слова: майбутній фахівець, проектна діяльність, формування, професійна компетентність, професійна підготовка.

Abstract. The article considers the project activity as a factor in the formation of the professional competence of the future specialist.

Key words: future specialist, project activity, formation, professional competence, professional training.

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні стосується насамперед створення нових освітніх стандартів, оновлення й перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, орієнтація на розвиток компетентності, на розробку й реалізацію ефективних механізмів її формування є важливою складовою освітньої політики держави.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання низки протиріч, головними серед яких слід вважати суперечність між потребою впровадження навчальних курсів у цілісну практикоорієнтовану систему навчання і традиційною орієн-

тацією більшості навчальних дисциплін на абстрактно-знаннєве функціональне навчання студентів основним поняттям і операціям, які відривані від цілісної соціокультурної ситуації.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблемі професійної компетентності присвячено чимало робіт у галузі психології та педагогіки (Д. Алферова, Л. Лебедик [1–4], А. Маркова, В. Мижериков, Н. Разіна, М. Рижаків, В. Семиченко, В. Стрельников [5–7], Є. Шишов та ін.). За останні десятиліття з'явилися численні публікації, присвячені аналізу проектного методу, у його основі лежать ідеї Дж. Дьюї. Слід відзначити, що проектна діяльність як засіб формування професійної компетентності суб'єктів педагогічного процесу ще не була предметом самостійного дослідження.

Формулювання мети. Мета статті полягає у з'ясуванні можливостей проектної діяльності у формуванні професійної компетентності студентів та виявленні її впливу на професійний розвиток майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальну базу дослідження становив Державний навчальний заклад «Гадяцьке вище професійне аграрне училище», де доведено, що, виконуючи проект, суб'єкт навчання розвиває операції мислення, навички пошуку інформації, аналізу, експериментування, прийняття рішення, самостійної роботи й роботи в групах. У них розвиваються навички виготовлення виробів, поглиблюються знання та розуміння матеріалів, виробничих процесів та професій. Вони здатні застосувати та поглиблювати знання, отримані в галузі інших природничих наук, мистецтві, математиці та гуманітарних науках. Вони розвиваються як творчі, активні особистості, здатні вчитись самостійно.

Ми ґрунтувалися на позиції В. Стрельникова, що «класичне проектування в технічних науках традиційно розуміється як підготовчий етап виробничої діяльності. Воно призначене для вирішення актуальної технічної проблеми, основою його є винахід; зміст проекту визначається ціннісними орієнтаціями; у процесі проектування моделюється певний об'єкт; у підсумку проект придатний для масового тиражування» [6, с. 348].

Автор справедливо застерігає, що, хоча ці характеристики мали б бути збережені в педагогіці, часто вони ігноруються, що веде до хаосу в термінології, унеможливує розуміння наукових результатів. Знайдено такі варіанти визначень: 1) «вищого» новітніх форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нових змісту і технологій освіти, засобів і технологій педагогічної діяльності і мислення; 2) діяльність, спрямована на розробку і реалізацію освітніх проектів, під якими розуміються оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, у соціально-педагогічному русі, в освітніх системах і інститутах, у педагогічних технологіях; 3) попередня розробка основних деталей діяльності учнів і педагогів тощо [6, с. 349].

Та все ж, виходячи з класичних уявлень про сутність проектування, зберігаючи його ключові особливості, проектуванням у діяльності педагога є цілеспрямована діяльність щодо створення проекту, орієнтованого на масове використання [6, с. 349].

В. Стрельниковим встановлено, що діяльність викладача передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. З одного боку, високий професіоналізм проєктантів означає бездоганне знання апробованих методів і засобів своєї роботи, їх оптимальне використання, з іншого боку, має носити творчий характер, передбачаючи прагнення розвивати й удосконалювати як свій власний досвід у цій галузі, так і інтегрований досвід співтовариства педагогів, методистів і викладачів [6, с. 350].

Автор вважає, що у професійній діяльності викладача проектування відіграє винятково важливу роль, адже воно обґрунтовує і водночас реалізує процеси впровадження теоретичних розробок. Проектування потребує синтезу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, історичних, екологічних, медичних, правових, технічних, інформаційних тощо. Це викликане колосальною відповідальністю не лише за технологічну сторону дидактичного процесу, а й за життя і психічний стан людей, що беруть участь у реалізації даного проекту. Якщо для технічного проекту можна перерахувати й описати всі елементи, конструктивні вузли й умови, що забезпечують його впровадження, то для інтерактивної техно-

логії навчання проробити таку роботу буває у край важко через багатофакторність педагогічного явища і індивідуальні особливості суб'єктів його реалізації. Проекти інтерактивних технологій навчання мають бути більш гнучкими порівняно з технічними і мати певний резерв для корекції окремих вузлів [6, с. 350].

Нашим дослідженням доведено, що творча проектна діяльність: формує навички самостійної орієнтації у навчальній, науково-методичній та довідковій літературі, вчить добувати необхідну інформацію самостійно; активно розвиває у майбутнього фахівця основні види мислення; сприяє їх психічному розвитку; зберігає та підсилює «самість» майбутнього фахівця, намагання створювати, творити тощо; робота з «непіддатливим матеріалом» зміцнює емоційно-вольову сферу майбутнього фахівця; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, вчить мислити від абстрактного до конкретного; залучає майбутніх фахівців до реальної самоосвіти; сприяє інтеріоризації, тобто переходу від зовнішніх дій до внутрішнього плану та екстеріоризації, тобто переходу внутрішніх дій до зовнішніх, тобто трансформацію їх; допомагає майбутньому фахівцеві усвідомлювати себе творцем своєї діяльності; посилює позитивну мотивацію учіння, бо проект вибирається та реалізується на основі власних інтересів, потреб та можливостей; формує творче системне мислення; привчає майбутніх фахівців до цілеполюгаючої діяльності, яка є головним компонентом перетворення інформації, енергії, самого себе; сприяє формуванню культури ділового спілкування, умінню аргументовано захищати свої позиції; посилює уяву, яка є значним стимулом для народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу та синтезу, як основи інноваційного мислення; формує внутрішній план дій та реалізує його на практиці.

Проектне навчання стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання, тому що воно: особистісно-орієнтоване; активізує безліч дидактичних підходів – навчання у процесі діяльності, незалежні заняття, сумісне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне та проблемне навчання, дискусія, командне навчання; самомотивуюче, що означає зростання інтересу та включення в роботу в міру її виконання; підтримує педа-

гогічні цілі в когнітивній, афектній та психомоторній галузях на всіх рівнях – знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез; дозволяє вчитись на власному досвіді та досвіді інших безпосередньо в конкретній справі; приносить задоволення майбутнім фахівцям, які бачать продукт своєї власної праці. Воно створює умови для їхньої творчої самореалізації, підвищує мотивацію до учіння, сприяє розвитку їх інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати. Майбутні фахівці набувають досвіду вирішення реальних проблем у майбутньому житті.

Основними принципами проектного навчання є добровільність вибору виду діяльності кожним учнем; врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи; посиленість роботи, доведення її до логічного кінця; формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів; корисна значимість виконаних проєктів; дотримання правил безпеки праці.

Надзвичайне захоплення методом проєктів на шкоду систематичному навчанню призвело до «розчарування» педагогів в цьому методі. Однак за останній час у зв'язку зі становленням парадигми особистісно-орієнтованої освіти метод проєктів переживає друге своє народження як ефективне доповнення до інших технологій, що сприяють становленню особистості майбутніх фахівців як суб'єктів діяльності та соціальних відносин.

Висновки. Для включення кожного майбутнього фахівця в активний пізнавальний процес, який застосовується на практиці отриманих знань повинно бути створено адекватне навчально-предметне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з колегами, працювати разом під час вирішення різних проблем. Найбільш перспективним у цьому відношенні є метод проєктів.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Зб. наук. пр. ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Вип. 66–67. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – С. 53–58.

2. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем / Л. В. Лебедик // Зб. наук. пр. ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Вип. 69. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – С. 69–73.
3. Лебедик Л. В. Модульний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Педагогічні науки». – м. Старобільськ. – № 6 (303) жовтень 2016. – Ч. II. – С. 52–60.
4. Лебедик Л. В. Підготовка викладача вищої школи до проектування дидактичних систем на основі культурологічного підходу / Л. В. Лебедик // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 10. – С. 14–18.
5. Стрельников В. Ю. Ергономічний підхід до проектування педагогічних процесів у вищій школі / В. Ю. Стрельников // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конфер. / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : О. Зень, 2016. – С. 154–158.
6. Стрельников В. Ю. Проектування вчителем інтерактивних технологій навчання на основі електронних освітніх ресурсів / В. Ю. Стрельников // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2017. – Вип. 4(14). – С. 348–351.
7. Стрельников В. Ю. Проектування змісту навчання з метою його інтенсифікації / В. Ю. Стрельников // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Педагогічні науки». – м. Старобільськ. – № 6 (303) жовтень 2016. – Ч. I. – С. 50–57.

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ В МАГІСТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А. С. Заліський, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. М. Петренко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності, виявлено динаміку його функціонування і розвитку.

Ключові слова: управлінська діяльність, магістри, професія, освіта, наука, заклади вищої освіти.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the formation of masters' professional interest in management, reveals the dynamics of its functioning and development.

Key words: managerial activity, masters, profession, education, science, institutions of higher education.

Постановка проблеми. Вища школа покликана не стільки розвивати знання студентів, скільки сприяти підвищенню мотивації кожного студента, розвитку професійних намірів, пізнавальних та професійних інтересів, навичок самооцінки, прагнення до постійного саморозвитку. Вирішення цих завдань вимагає створення сприятливих умов викладання навчальних дисциплін у ВНЗ. Вивчення предметів усіх циклів повинно забезпечувати не тільки засвоєння певного теоретичного матеріалу, а й послідовно розвивати їх пізнавальний інтерес до управлінської діяльності.

Аналіз основних джерел і публікацій. Проблема формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності активно досліджувалася вітчизняними науковцями, зокрема, Н. Курмишевою. Дослідниця проаналізувала дискусію і диспут як засоби формування професійних умінь, довела взаємозв'язок педагогічної, навчальної, професійної підготовки у підвищенні ефективності формування управлінських інтересів [2–4]. Дослідниця Л. Артемова на прикладі образного кольорового моделювання показала пізнавальний зміст як метод активізації учіння студентів [1].

Формулювання мети. Метою статті є теоретично обґрунтувати систему роботи щодо формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності. Шляхи підвищення інтересу до управлінської діяльності ми вбачаємо у підвищенні рівня мотиваційного компоненту щодо отримання студентами професійної освіти та підвищення коефіцієнту їх задоволеності особою спеціальністю. Цій меті служить застосування різних методів і прийомів роботи із майбутніми фахівцями у процесі викладання психолого-педагогічних, фахових дисциплін, а також

таких, які формують мотивацію професійної спрямованості особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою функцією навчальних дисциплін ЗВО є забезпечення інтеграції знань в єдину картину світу через міжпредметні зв'язки, тому в системі управлінських знань чільне місце повинні займати міжпредметні знання, що залучаються для формування інтересу студентів до управлінської діяльності. З метою формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності нами було розроблено систему роботи, яка включала: розробку інтелектуальної вікторини «Я – менеджер», циклу ділових ігор: «Дії команди спрямовані на вирішення професійних проблем», «Вимоги до керівника»; аналіз педагогічних задач і вирішення управлінських ситуацій у процесі вивчення навчальних дисциплін; написання міні-твору на тему «Яким я бачу сучасного керівника»; розробку методичних рекомендацій для викладачів ВНЗ щодо формування професійного інтересу до управлінської діяльності у майбутніх керівників навчальних закладів.

Розглянемо детальніше складові системи роботи. Інтелектуальна вікторина «Я – менеджер». Мета гри: розвивати творче мислення студентів, активізувати ініціативу, спонукати до самоосвіти і самовдосконалення, сприяти підвищенню компетентності студентів, розвитку їх професіоналізму, ерудиції, пізнавального інтересу до управлінської діяльності. Гра складається із трьох раундів, кожен із яких містить ряд запитань. І раунд «Бліц турнір» носить характер «розминки» і жеребкування одночасно. Студенти повинні швидко і точно відповідати на питання, приносячи своїй команді жетони.

За результатами І раунду визначається черговість команд-учасниць на наступні раунди. У II «Народна мудрість про освіту» та III «Психолого-педагогічні аспекти менеджменту» раундах, якщо команда не може дати відповідь на поставлене питання, право відповідати переходить до наступної команди. Виграє та команда, яка отримала більше червоних і жовтих жетонів.

Ефективним методом розвитку у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності є метод ділових ігор. Студенти, які систематично беруть активну участь у ділових іграх, виявляють бажання застосувати під час практики управлінські рішення, знайдені в процесі гри. З метою системного формування у майбутніх керівників навчальних закладів професійного інтересу до управлінської діяльності, на нашу думку, доцільно використовувати метод аналізу конкретних управлінських ситуацій. Для формування аналітичних умінь студентам був наданий алгоритм вирішення управлінської ситуації. Засвоєння алгоритму важливе з огляду на створення умов ефективного педагогічного спілкування та попередження зниження інтересу студентів до вирішення педагогічних ситуацій. Майбутні керівники мають засвоїти, що педагогічна ситуація є одиницею управлінської діяльності і що в практичній роботі керівника вони постають багато разів і, як правило, одночасно.

Це вимагає від керівника багатопланових умінь аналізувати їх і вирішувати. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку вміння аргументувати і відстоювати свою точку зору, сприймати позицію опонента, що сприяє критичному осмисленню проблем, що обговорюються, розвитку соціальних цінностей. Розв'язання управлінських ситуацій дозволяє активізувати пізнавальну активність студентів, поглибити їх власні теоретичні знання та практичні уміння, оскільки у резерві даного методу – можливість поставити майбутніх керівників у позицію менеджера, створити обстановку, наближену до реальної управлінської практики. З метою ініціювання усвідомлення студентами власного професійного ідеалу ми запропонували їм написати міні-твір на тему «Яким я бачу сучасного керівника».

У результаті ми виокремили три вихідні положення, за якими студенти проектували свій майбутній образ керівника: 1) наслідування улюбленого керівника; 2) прагнення бути схожим на директора школи, в якій вчився; 3) небажання повторювати помилки своїх керівників (директора школи, його заступників, куратора групи, завідувача кафедри). Методичні рекомендації для викладачів ЗВО щодо формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності.

1. Доцільно використовуйте інноваційні технології навчання.

2. Оптимально поєднуйте фронтальну, групову та індивідуальну роботи на заняттях, що сприяє підвищенню мотивації до навчання.

3. Створюйте сприятливе освітньо-мотиваційне середовище.

4. Враховуйте, що безпосередній розвиток професійного інтересу має здійснюватись через використання педагогічно значущого матеріалу та залучення студентів до квазіпрофесійної педагогічної діяльності з метою розвитку професійної компетенції.

5. Підвищуйте ефективність роботи та рівень розвитку управлінських умінь та навичок до моменту початку проходження науково-управлінської практики за допомогою нестандартних завдань із більшим акцентом на можливостях практичного використання набутих знань.

6. Розвивайте мотиваційну сферу студента через діалектичний зв'язок її компонентів і у переростання в майбутньому професійного інтересу в професійну спрямованість.

7. Формуйте емпатію як передумову потреби в роботі з підлеглими, розвивайте навички професійної комунікації та професійно значущих рис як основи для задоволення цих потреб.

8. Організуйте навчально-виховну роботу інтегровано, щоб кожен її компонент взаємодоповнював один одного, гармонійно поєднувались форми та методи навчальної діяльності.

Висновки. Запропонована система роботи дозволить активізувати пізнавальну діяльність студентів в контексті майбутньої професії, стимулювати як інтерес до предмету, що вивчається, так і професійно-пізнавальний інтерес до управлінської діяльності. Проведення таких форм роботи зі студентами сприяє вирішенню ряду важливих професійних завдань: стимулює ініціативу та продуктивний обмін ідеями, сприяє розвитку управлінського мислення та рефлексії. Участь у таких формах спонукає до пошуку ефективної аргументації і різних способів вираження думки, сприяє толерантному ставленню до різних точок зору, вчить поглиблено працювати над змістом проблеми.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Образне кольорове моделювання пізнавального змісту як метод активізації учіння студентів / Артемова Л. В. // Вісник. Зб. наук. ст. Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск к. – Київ : Киму, 2004. – С. 19–32.
2. Курмишева Н. Дискусія і диспут як засоби формування професійних умінь / Н. Курмишева // Вища школа. Науково-практичне видання. – 2007. – № 1. – С. 26–32.
3. Курмишева Н. І. Взаємозв'язок педагогічної, навчальної та професійної підготовки у підвищенні ефективності формування управлінських інтересів / Н. І. Курмишева // Вісник. Зб. наук. ст. Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 7. – КиМУ, 2005 – С. 116–127.
4. Курмишева Н. І. Взаємозв'язок інтересу студентів до навчання з інтересом до управлінської діяльності / Н. І. Курмишева // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : Зб. наук. пр. Вип. V. – Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2008. – С. 235–239.

УДК 378.1

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ЯК ЗАСОБУ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

П. В. Коваль, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. С. Тодорова, к. психол. н., доцент – науковий керівник.

Анотація. У статті схарактеризовано етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики: організаційно-підготовчий, діагностико-проектувальний, змістово-діяльнісний та рефлексивно-творчий.

Ключові слова: педагогічні умови, вища школа, майбутній фахівець, економічна кібернетика, ресурсно-орієнтоване навчання, професійна компетентність, цифрові технології, ресурсно-орієнтований підхід.

Abstract. The article characterizes the stages of implementation of the resource-oriented approach as a means of optimizing the process of formation of professional competence of future specialists in economic cybernetics: organizational-preparatory, diagnostic-design, content-activity and reflexive-creative.

Key words: pedagogical conditions, higher school, future specialist, economic cybernetics, resource-based learning, professional competence, digital technologies, resource-oriented approach.

Постановка проблеми. Нині відповідно до чинного законодавства України (Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014 р.), Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (2018 р.) та ін.) головна увага вищої економічної освіти має бути зосереджена на формуванні в майбутніх фахівців-економістів життєво важливих компетентностей, які дають можливість оперативно реагувати на зміни у професійному середовищі та суспільстві, а також самостійно удосконалювати професійну компетентність упродовж життя. Вочевидь, це актуалізує проблему пошуків нових підходів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематику підготовки майбутніх фахівців з економічної кібернетики у закладах вищої освіти (ЗВО) досліджують В. Балюк, І. Горчакова, Н. Кононец, Л. Половенко, Л. Радзіховська, С. Рамазанов, М. Рогоза та ін. За останні роки у вітчизняній педагогічній науці з'явилися праці, у яких учені (В. Балюк, М. Гриньова, В. Жамардій, О. Ільченко, Н. Кононец, В. Мокляк, С. Нестуля, В. Сідоров та інші), шукаючи шляхи підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх фахівців у вищій школі, зосереджують свою увагу на застосуванні в освітньому процесі вищої школи ресурсно-орієнтованого підходу, який розкриває можливості максимальної реалізації як внутрішнього потенціалу кожної особистості, так і зовнішніх ресурсів ЗВО, які можуть

використовуватися для удосконалення цього процесу у відповідності з вимогами часу.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика етапів реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтовний аналіз наукових праць учених (В. Балюк, І. Горчакова, Н. Кононец та ін.) дає підстави вважати, що *професійна компетентність майбутнього фахівця з економічної кібернетики* – це інтеграційне особистісно-діяльнісне новоутворення, що є збалансованим поєднанням знань, умінь і навичок, досвіду, що дає можливість самостійно і якісно виконувати завдання професійної діяльності, і знаходиться у діалектичній залежності з професійною спрямованістю особистості й мотивацією, завдяки якій студент обрав фах економічного кібернетика.

На підставі аналізу наукової літератури (В. Балюк, М. Гриньова, М. Дяченко-Богун, Н. Кононец, М. Лещенко, В. Сідоров та ін.) виокремимо характерні риси ресурсно-орієнтованого підходу у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики, які відрізняють його від традиційного навчання та дають змогу розглядати як педагогічну інновацію:

– *гнучкість* – можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії для кожного студента освітньої програми «Економічна кібернетика» (навчання в зручний для студента час, у зручному місці й темпі; використання доступних і зручних пристроїв та інформаційних ресурсів; самостійне формування плану навчання на базі незалежних освітніх ресурсів тощо);

– *комплексність*: 1) розширені можливості комплексного використання вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду у царині педагогічних інновацій під час реалізації освітньої програми «Економічна кібернетика»: розвивального, диференційованого, діалогічного, креативного, проєктного, корпоративного, алгоритмічного навчання; навчання у співробітництві,

інтерактивних методів; змішаного навчання тощо; 2) з одного боку, навчання однієї дисципліни здійснюється паралельно з іншою, що посилює принцип міжпредметної інтеграції у навчальному процесі, наприклад, вивчення економіки чи менеджменту з інформатикою, бізнес-економіки з веб-програмуванням тощо, з іншого – можливість навчання майбутніх фахівців з економічної кібернетики паралельно з реальною професійною діяльністю (поєднання навчання та роботи, адже таких студентів в ПУЕТ досить значна кількість); 3) комплексне застосування усіх можливих організаційних форм навчання (лекції, практикуми, семінарські, тренінги, вебінари тощо); денної, заочної та дистанційної форм навчання, які практикують сучасні університети в Україні та світі, особливо, успішна практика ПУЕТ;

- *динамічність* – одночасне використання великої кількості джерел інформації (друкованих підручників, наукової літератури, періодики, електронних бібліотек, банків даних, баз знань, ЗМІ тощо) у поєднанні з можливостями інтерактивного спілкування з викладачами та іншими студентами засобами Інтернету;

- *відкритість* – завдяки використанню цифрових технологій з'являються широкі ІТ-можливості для експорту та імпорту навчальних ресурсів для всіх бажаючих навчатися в онлайн-форматі, можливості входження кожного ЗВО до світової освітньої спільноти;

- *фундаментальність* – консолідація ресурсів ЗВО для забезпечення фундаментальної підготовки студентів в умовах будь-якої форми навчання (стаціонар, дистанційне навчання, змішане навчання);

- *оновленість ролей* – нові ролі для студента, науково-педагогічних кадрів, бібліотекарів в освітньому процесі.

У ході наукового пошуку визначено й схарактеризовано етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики (рис. 1):

Рисунок 1 – Етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу

1) *організаційно-підготовчий етап* (створення сприятливого освітнього середовища на основі консолідації зовнішніх ресурсів ЗВО; підготовка викладачів освітньої програми «Економічна кібернетика» до застосування ресурсно-орієнтованого підходу до професійної підготовки студентів, розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення та дидактичного інструментарію – форми, методи, засоби, принципи навчання);

2) *діагностико-проектувальний етап* (діагностика і самодіагностика рівня сформованості професійної компетентності студентів-майбутніх фахівців з економічної кібернетики, їхніх внутрішніх ресурсів та розробка на цій основі загальної стратегії забезпечення сформованості в студентів професійної компетентності та визначення індивідуальних траєкторій навчання, професійного становлення й розвитку студентів);

3) *змістово-діяльнісний етап*, який включає такі підетапи: спонукально-мотиваційний (розвиток професійної мотивації студентів-майбутніх фахівців з економічної кібернетики, вироблення в них прагнення до професійного саморозвитку на основі реалізації внутрішніх ресурсів та повноцінного використання усіх зовнішніх ресурсів ЗВО для навчання та формування професійної компетентності); інформаційно-когнітивний (набуття студентами професійних знань, а також уявлень і знань про

власні ресурсні можливості та способи їх застосування в різних видах професійної підготовки під час реалізації освітньої програми «Економічна кібернетика», використання широкого спектру інформаційно-освітніх ресурсів ЗВО (платформа дистанційного навчання, електронна бібліотека, репозитарій, сайти ЗВО, кафедр, викладачів) та відкритих ресурсів у мережі Інтернет); операційно-процесуальний (оволодіння студентами професійними вміннями і навичками під час практико-орієнтованих завдань та виробничих практик, а також уміннями раціональної організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, що лежить уже у площині тайм-менеджменту);

4) *рефлексивно-творчий* етап (спонукання до професійної рефлексії, саморегуляції навчальної діяльності, стимулювання студентів до акумуляції власних ресурсів із метою професійного самовдосконалення і творчої самореалізації під час опанування змістом освітньої програми «Економічна кібернетика», виконання індивідуальних проєктів та під час практик у фірмах стейкхолдерів).

Висновки. Таким чином, нами виокремлено й схарактеризовано етапи реалізації ресурсно-орієнтованого підходу як засобу оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з економічної кібернетики: організаційно-підготовчий, діагностико-проєктувальний, змістово-діяльнісний та рефлексивно-творчий.

Список використаних джерел

1. Балюк В. О. Дидактичні принципи формування цифрової компетентності майбутніх фахівців-економістів / Балюк В. О. // Science Review: Open Access Peer-reviewed Journal. RS Global Sp. z O.O., Scientific Educational Center Warsaw, Poland. – 2020. – 2(29). – С. 20–24.
2. Балюк В. О. Сучасні підходи до розроблення електронних освітніх ресурсів для формування цифрової компетентності майбутніх економістів / Балюк В. О., Кононець Н. В. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2019. – № 4(156). – С. 15–21.
3. Горчакова І. А. Удосконалення підготовки майбутніх фахівців з економічної кібернетики до моделювання складних систем / Горчакова І. А. // Економічна кібернетика: інноваційний підхід в

управлінні : зб. наук. пр. за матеріалами міжвузівської конференції, 1 березня 2013 р. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – С. 205–208.

4. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язберігаючого освітнього середовища / Гриньова М. В., Кононець Н. В., Дяченко-Богун М. М., Рибалко Л. М. // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – Том 72, № 4. – С. 182–193.
5. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Кононець Н. В. – Полтава, 2012. Вип. 54. – С. 76–80.
6. Кононець Н. В. Методи проектування імітаційних моделей у процесі професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики / Кононець Н. В., Балюк В. О. // Сучасний рух науки : тези доп. IX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (2–3 грудня 2019 р.). Т2. – Дніпро, 2019. – С. 87–91.
7. Kononets N. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine / Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. July 2020. ISSN 1302-6488 Vol. 21, № 3, Article 14. P. 199–220.
8. Leshchenko M. Framework for Assessment the Quality of Digital Learning Resources for Personalized Learning Intensification / Leshchenko M., Lavrysh Yu., Kononets N. The New Educational Review. Vol. 64, № 2. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2021. – P. 148–160.

УДК 378.1

МОДЕЛЬ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДИСЦИПЛІН КОМП'ЮТЕРНОГО ЦИКЛУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ПРОГРАМУВАННЯ

К. О. Куроп'ятник, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононець, *д. пед. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. У статті схарактеризовано розроблену модель методичної системи формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування, яка містить цільовий, змістовий, організаційний, функціональний та результативний блоки.

Ключові слова: формування, цифрова компетентність, майбутній викладач, вища школа, дисципліни комп'ютерного циклу, магістерська підготовка, програмування, методична система, модель.

Abstract. The article characterizes the developed model of the methodical system of formation of digital competence of future teachers of computer cycle disciplines in the process of studying the basics of programming, which contains target, content, organizational, functional and effective blocks.

Key words: formation, digital competence, future teacher, higher school, computer cycle disciplines, master's degree, programming, methodical system, model.

Постановка проблеми. Сучасній школі, як вищій так і фаховій передвищій, і професійно-технічній, потрібні педагоги, які оперативно реагують на зміни соціального середовища, ефективно застосовують у навчанні досягнення науково-технічного прогресу, компетентно спрямовують особистісний розвиток учнів або студентів, творчо працюють над удосконаленням навчального процесу, застосовують та демонструють використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) при викладанні дисциплін, зокрема, програмування. Вочевидь, це актуалізує проблему формування цифрової компетентності (ЦК) майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз основних аспектів цифровізації освітнього процесу, котрий ґрунтується на роботах В. Балюк, В. Бикова, Л. Білоусової, Л. Гризун, Н. Кононец, Ю. Лавриш, М. Лапчика, М. Лещенко, М. Лебедевої, Ю. Машбиця, Н. Морзе, Ю. Рамського, С. Семерікова, О. Спіріна, С. Тришиної, О. Шиловой, А. Хуторського та інших науковців, дав можливість визначити стратегію формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування, згідно з якою навчально-пізнавальна діяльність студентів могла б забезпечувати продуктивний розвиток кожного студента.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика моделі методичної системи формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукового доробку вчених (В. Балюк, Н. Кононець, Ю. Лавриш, М. Лещенко, Р. Вуорікарі, С. Каратеро-Гомес та ін.) дав можливість трактувати ЦК майбутнього викладача дисциплін комп'ютерного циклу як систему знань, умінь, його особистісних якостей, формування та розвиток яких дасть змогу розв'язувати типові професійні задачі, вирішувати проблеми, котрі виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням усього різноманіття комп'ютерних засобів та ІКТ, а також передбачає здатність до професійного зростання в галузі ІКТ та до виконання ролі провідного фахівця з ІКТ у педагогічному колективі.

Пошуки шляхів вирішення проблеми розробки моделі методичної системи формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування лежать у площині системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та ресурсно-орієнтованого підходів до цього процесу як сукупності закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, котрі утворюють певну цілісну систему. Ці компоненти забезпечують самодостатність та працездатність системи; поетапний розвиток системи; динамічність та прогностичність.

Виокремлення компонентів у моделі методичної системи формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування дало змогу розбити її на блоки (*цільовий, змістовий, організаційний, функціональний та результативний*), які дають можливість уявити цілеспрямований процес формування відповідної компетентності (рис. 1).

Цільовий блок. Метою навчального процесу в цій моделі є реалізація та виконання таких завдань: розвиток логічного й абстрактного мислення студентів, стимулювання студентів до

фахового вдосконалення, формування фахової спрямованості особистості.

Змістовий блок. У відповідності з визначеною метою процес формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування розглядався як специфічний вид навчальної діяльності, спрямований на самого студента для розвитку та формування його як фахівця. Цей вид діяльності забезпечує формування кожного компонента ЦК (мотиваційно-ціннісний, організаційно-змістовий, когнітивно-операційний та особистісно-рефлексивний компоненти).

Організаційний блок. Формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування відбувалося під впливом всіх компонентів навчального процесу як єдиного цілого. Формами реалізації запропонованої моделі є мультимедійна лекція, лабораторне заняття, самостійна робота та індивідуальні завдання. Для реалізації форм організації навчання використовувались методи, спрямовані на розвиток особистості майбутнього фахівця та на здобуття знань, умінь і навичок. Серед таких методів виділимо задачний підхід, метод парного програмування, метод заборони та метод проєктів. Як засоби навчання в моделі формування ЦК викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування пропонуємо використовувати спеціалізоване програмне забезпечення та ресурси мережі Інтернет, дидактичною метою яких є надання навчальному процесу цілісності.

Функціональний блок. Запропонована модель дає змогу виокремити такі функції процесу формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування: навчальну – сприяє формуванню в студентів системи знань, умінь, навичок та фундаментальних наукових принципів; виховну – сприяє формуванню в майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу життєвих установок та принципів, соціальних норм, цінностей, стандартів професійної поведінки; розвиваючу – сприяє становленню студента як особистості й готує його до самостійної фахової діяльності,

самореалізації; інноваційну – сприяє формуванню у свідомості студента здатності до вирішення фахових задач та сприяє розвитку таких властивостей, як фахова мобільність та можливість адаптації до нових умов діяльності.

Результативний блок. Результатом реалізації моделі є формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування, котра полягає в набутті знань, умінь, навичок та особистісних якостей, розвиток яких дає змогу розв'язувати типові професійні задачі, а також проблеми, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності з використанням інформаційних технологій, та передбачає здатність до фахового зростання в галузі ІКТ.

Таким чином, пропонується формувати ЦК у майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування під час навчання в магістратурі на базі структурно-функціональної моделі, яка складається з взаємопов'язаних структурних блоків та надає можливість забезпечення чіткішого представлення процесу розвитку фахових якостей студента.

Основу моделі складає методична система формування ЦК майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування. Вона ґрунтується, насамперед, на теоретико-практичних засадах курсу «Основи програмування» (лекційний курс, лабораторні роботи, методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт у різних системах програмування) та виокремлених методах навчання студентів основ програмування.

Висновки. Таким чином, нами розроблено модель методичної системи формування цифрової компетентності майбутніх викладачів дисциплін комп'ютерного циклу в процесі вивчення основ програмування, яка містить цільовий, змістовий, організаційний, функціональний та результативний блоки.

Список використаних джерел

1. Балюк В. О. Дидактичні принципи формування цифрової компетентності майбутніх фахівців-економістів. Science Review: Open

Access Peer-reviewed Journal. RS Global Sp. z O.O., Scientific Educational Center Warsaw, Poland, 2020. – 2(29). – С. 20–24.

2. Балюк В. О., Сучасні підходи до розроблення електронних освітніх ресурсів для формування цифрової компетентності майбутніх економістів / Балюк В. О., Кононець Н. В. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2019. – № 4(156). – С. 15–21.
3. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / Кононець Н. В. // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.
4. Leshchenko M. Framework for Assessment the Quality of Digital Learning Resources for Personalized Learning Intensification / Leshchenko M., Lavrysh Yu., Kononets N. // The New Educational Review. Vol. 64, № 2. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2021. – P. 148–160.
5. Vuorikari R., Punie Y., Carretero Gomez S., Van den Brande G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517/ – 44 p.

УДК 371

МІЖНАЦІОНАЛЬНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКЕ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПОНЯТТЯ

***І. В. Лещенко**, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***І. В. Усанов**, к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті аналізується міжнаціональна толерантність як поняття і риса світогляду людини в полікультурному світі. Розглядаються різні підходи до визначення його суті та співвідношення з близькими за змістом поняттями.

Ключові слова: толерантність/інтолерантність, міжнаціональна толерантність, полікультурний світ.

Abstract. The article analyzes interethnic tolerance as a concept and feature of the human worldview in a multicultural world. Different approaches to defining its essence and relationship with similar concepts are considered.

Key words: tolerance/intolerance, interethnic tolerance, multicultural world.

Постановка проблеми. У полікультурному суспільстві зростає потреба у діалогові культур, через який можна пізнати сутність інших людей, самих себе через порівняння та взаємодію з іншими, набуті навиків емпатії, практичної співпраці між представниками різних етносів. Відповідно зростає значимість толерантності, яка є визначальною та необхідною умовою діалогу. Дефініція поняття толерантність, зокрема міжнаціональна толерантність, та шляхи її формування є однією з актуальних проблем сьогодення, а її розв'язанням займаються науковці, практики різних соціальних інститутів.

У зв'язку із розширенням та поглибленням людських комунікацій зростає потреба у формуванні особистості, яка здатна будувати ці взаємини на принципах толерантності – поваги, прийняття й розуміння різноманітності культур нашого світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності, гармонії в різноманітності

Тому аналіз змісту поняття «толерантність», «міжнаціональна толерантність», ролі толерантності як особистісної характеристики у формуванні комфортного освітнього середовища та конструктивних взаємин «педагог – студент» є актуальними питання безпосередньої педагогічної практики.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що питання формування міжнаціональної толерантності носить міждисциплінарний характер і є предметом аналізу фахівців різних галузей. У педагогічній науці толерантність досліджують крізь призму полікультурної освіти (І. Бех, О. Грива, О. Сухомлинська); культури міжнаціонального спілкування (Т. Атрощенко, О. Губенко, І. Палько); педагогіки миру (О. Безкоровайна, М. Кабатченко, О. Копіца).

Проблематику підготовки майбутнього викладача до виховання толерантності студентів вивчають Г. Волик, В. Кузьменко, О. Орловська. Формування толерантності у сфері відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу – Я. Довгополова, О. Столяренко та ін.

Соціологію міжнаціональної толерантності досліджують К. Грабчак, Л. Дробіжева, І. Кириченко, Л. Орбан-Лембрик, В. Піскун, зокрема вивчають толерантність як складову українського національного характеру; особливості національної толерантності в Україні, соціальні аспекти толерантності в сучасному українському соціумі.

Формулювання мети. Метою статті є визначення міжнаціональної толерантності як філософського і психолого-педагогічного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішній полікультурний світ є надзвичайно складним і суперечливим. В ньому поряд із такими процесами, як соціальна ідентифікація, культурна інтеграція, адаптація виникають і негативні прояви – ксенофобія, соціальна виключність, національні та релігійні протистояння, тощо.

Український науковець Л. Орбан-Лембрик, посиляючись на дослідження Г. Андрєєвої, виокремлює показники, які найгостріше характеризують суперечливість історичного процесу на етапі радикальних перетворень: соціальна ідентичність (криза ідентичності окреслюється як особлива ситуація свідомості, коли більшість соціальних категорій, за допомогою яких людина визначає себе і своє місце в суспільстві, здається такими, що втратили свої межі і цінність); побудова образу іншої людини (в епоху нестабільності відбуваються значні модифікації в цій побудові: відносна легкість у приписуванні іншій людині образу ворога, пошук індивідуального і групового ворога, зростання індивідуальної і групової напруги, агресивності, перенесення відповідальності за неуспіх з ворога «зовнішнього» на ворога «внутрішнього» тощо); побудова образу соціальних інститутів, форм соціального контролю, суспільства в цілому, образу соціального світу (в період соціальної нестабільності важко визначити, який тип суспільства «хороший», а який «поганий»; втрачаються соціальні ідеали, тобто частина людей взагалі не знає, до чого здійснюється перехід, і це сприймається болісно) [3, с. 75–76].

Теоретичний аналіз поняття толерантність дає можливість трактувати його як соціально значущу цінність. Її основними ознаками є наступні положення: толерантність виникає в суспільній свідомості, формується як суспільний ідеал, передбачає безумовне прийняття суспільством різноманітності світу; толерантність виступає запорукою миру і злагоди серед громадян; толерантність виступає регулятором відносин полікультурного світу [5, с. 103].

У культурі міжнаціонального спілкування (Т. Атрощенко, О. Губенко, О. Гуренко І. Палько,) толерантність трактують як універсальний загальнолюдський принцип, на якому будується налагодження стосунків між представниками різних національностей, здійснюється обмін інформацією, розуміння, сприйняття один одного та їхній взаємовплив. Їхні дослідження спрямовані на визначення, обґрунтування й експериментальну перевірку педагогічних умов, що ефективно впливають на формування рис толерантної особистості, на характеристику міжособистісних толерантних стосунків, поведінкову реакцію, систему толерантних ставлень, і є вагомим внеском у розвиток вітчизняної науки.

Ідеї толерантності, сформульовані американським науковцем Г. Олпортом, який включав сюди співпрацю, дух партнерства, готовність приймати чужу думку, повагу до людської гідності, прийняття іншого таким яким він є, здатність поставити себе на місце іншого, визнання різноманітності, рівності інших, терпимість до чужих думок, відмова від домінування, заподіяння шкоди і насильства [2, с. 15].

У галузі педагогіки одним із шляхів розв'язання проблеми відмінностей досліджують толерантне освітнє середовища (О. Волошина, А. Погодіна, Н. Щербакова), ознаками якого є: атмосфера ненасилля і безпечної взаємодії, демократичний стиль педагогічного керівництва, спілкування на основі співробітництва і діалогу, психологічна підтримка й опора на позитивний досвід толерантної взаємодії – визнання один одного незалежно від особливостей мислення, культурного досвіду, поведінки, національності.

Сучасні науковці, зокрема І. Жданова, С. Щеколдіна виділяють різні типи толерантності: політичну, етнічну, міжнаціональну, расову, релігійну, освітню, фізіологічну, гендерну, фізіологічну тощо. На даному етапі розвитку нашої держави формування міжнаціональної толерантності є особливо актуальним, оскільки Україна як поліетнічна держава, включає різні за походженням національні меншини зі своєю етнічною, культурною та мовноюсамобутністю. У контексті аналізу перспектив розвитку суспільства українські вчені І. Кириченко, Н. Паніна трактують расову, етнічну й національну толерантність не лише як потенціал підтримки миру та спокою в країні, а й як показник ступеня готовності масової свідомості населення до відкритості та співробітництва зі світовим співтовариством на основі загально визнаних демократичних принципів [4].

Поряд з ознаками толерантності вчені вивчають характеристики інтолерантності. А. Асмолов, Г. Солдатова, Л. Шайгерова дають визначення етноцентризму, націоналізму, етнічного насилля й етнофобії; А. Волков, Дж. Левин, Дж. Макдевит – ксенофобії, А. Садохін і Т. Грушевицька – дискримінації і геноциду.

Міжнаціональна толерантність – основоположна якість людини, яка забезпечує ефективність стосунків, розуміння, поваги до іншої нації, етносу, культури, конфесії. У Декларації принципів толерантності зазначається, що міжнаціональна толерантність – це «прийняття і правильне розуміння великого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності, коли кожен має право дотримуватися своїх переконань і признає таке ж право за іншими».

Українська дослідниця міжнаціональної толерантності у політичному процесі України І. Кушніренко розрізняє «толерантність» і «міжнаціональну толерантність», де толерантність об'єктивно необхідна як обов'язковий регулятивний засіб, як багатопланова «організаційна сила» у розвитку суспільства та соціальної свідомості, що дає змогу розглядати її як структуроутворювальний компонент в організації суспільства і досяг-

ненні політичного прогресу. Тоді як міжнаціональна толерантність – специфічна риса національного характеру, яка проявляється в терпимості та оцінці національного «вони», рівнозначному «ми». За своєю суттю міжнаціональна толерантність є світоглядною основою етнічного розмаїття та одночасно політичною компромісу, згоди та єдності. Тому міжнаціональна толерантність стала одним із принципів державної національної політики, для якого характерна співпраця різних національностей [1, с. 87].

У світовій науці вчені досліджують таке явище, як мультикультуралізм, яке має чималий вплив на формування толерантної особистості відносно представників різних національностей та етнічних груп. Ідеї мультикультуралізму відстоюють сучасні політичні філософи, найвизначнішими серед яких є Чарлз Тейлор і Віл Кимлічка. Мультикультуралізм як соціальне явище повинен виступити у ролі чинника соціалізації у процесі формування толерантності. Використання етнокультурного досвіду та діалогу різних культур сприяє формуванню толерантності як особистості, так і суспільства в цілому.

Висновок. Полікультурне середовище, в якому ми живемо, орієнтує майбутнього фахівця на знання про розмаїття культур; оволодіння методами впливу в ситуації культурної взаємодії; наявність «власної міжнаціональної ідентичності», толерантне ставлення до культурного, етнічного розмаїття, що реалізується в майбутній професійній діяльності, тощо.

Міжнаціональна толерантність – цінність і соціальна норма громадянського суспільства, що забезпечує право всіх громадян, незалежно від їх національної приналежності, бути різними, повагу до культурної різноманітності, збереження та розвиток розуміння, співробітництва, власної самобутності та самобутності інших у взаєминах.

Список використаних джерел

1. Кихтюк О. В. Концептуальна модель етнічної толерантності особистості / О. В. Кихтюк // Психологічні перспективи. – Луцьк, 2010. – Вип. 15. – С. 82–92.

2. Олпорт Г. У. Природа предубеждения / Г. У. Олпорт // Век толерантності. – 2003. – № 6. – С. 11–25.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі / Л. Е. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – С. 75–76.
4. Паніна Н. Щодо застосування шкали соціальної дистанції у дослідженнях національної толерантності в Україні / Н. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 4. – С. 21–43.
5. Шаюк О. Науково-психологічне осмислення толерантності як загально-людської проблеми / Ольга Шаюк // Психологія і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 100–109.

УДК 378.1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

В. Ю. Лисяк, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті розглядаються методологічні аспекти дослідження проблем управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Ключові слова: методологія, педагогічне дослідження, управління, навчально-творча діяльність студентів.

Abstract. The methodological aspects of research of problems of management of educational and creative activity of students are considered in the article.

Key words: methodology, pedagogical research, management, educational and creative activity of students.

Постановка проблеми. Для будь-якого педагогічного дослідження важливими є його методологічні основи, під якими слід розуміти основне вихідне положення, на якому базується наукове вчення. Застосування багатьох методологічних засад у сучасних педагогічних дослідженнях стало досить популярним. На нашу думку, проблема полягає у пошуку найбільш ефективних методологічних основ для проведення педагогічних досліджень,

у тому числі й управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Аналіз останніх публікацій показує, що у вітчизняній науковій традиції дослідники розглядають методологію як вчення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Так, В. М. Шейко і Н. М. Кушнарєнко визначають методологію як концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [15, с. 56–57]. Методологію дослідження проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів вітчизняні дослідники розглядають як сукупність підходів до аналізу досліджуваного об'єкта, факторів взаємозалежності між розвитком творчої особистості і систематичною активністю, її навчально-творчою діяльністю, концептуальними положеннями історико-гносеологічного, системного, управлінського (кібернетичного), діяльнісного, гуманістичного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, компетентісного та інших підходів. Однак, для вирішення проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів доцільно визначити, які з них є найбільш ефективними.

Звідси – **метою статті** є виявлення найбільш ефективних методологічних підходів до проведення педагогічного дослідження з управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, методологія вирішення проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів має базуватися на застосуванні системного підходу до аналізу явищ і процесів, які є наслідком управління навчально-творчою діяльністю студентів. Системний підхід орієнтує на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язку та зведення їх в єдину теоретичну систему. Даний підхід допомагає визначити компоненти системи управління навчально-творчою діяльністю студентів, дослідити умови, що забезпечують ефективність цього процесу, виявити цілі, завдання, зміст підготовки фахівців [3–4].

Системний підхід до аналізу навчально-творчої діяльності студентів передбачає комплексне вивчення явищ і процесів, які протікають у педагогічній системі творчого рівня освіти як єдиного цілого, що включає аналіз принципів будови і функціонування педагогічної системи у цілому, розгляд особливостей усіх її компонентів, їх взаємозалежностей і зв'язків з підсистемами навчально-творчої діяльності студентів різних ієрархічних рівнів. Це дає змогу, з одного боку, оцінити місце і роль компонентів такої діяльності студентів у її розвитку, вивчити інтегративні зв'язки між ними. З іншого боку – на основі поєднання в єдине ціле факторів і умов формування навчально-творчої діяльності студентів побудувати адекватну модель даної системи. Отже, системний підхід охоплює весь зміст управлінської діяльності.

Управлінський (кібернетичний) підхід дозволяє розробити модель процесу управління навчально-творчою діяльністю студентів, який проходить декілька етапів і складається як мінімум із трьох підсистем: вхід (ресурсний потенціал), процесор (переробка), вихід (результат). Управлінський підхід також знайшов свій розвиток у теорії поетапного формування розумових дій П. Я. Гальперіна.

Розвиток управлінських концепцій знайшов своє відображення у функціональному підході управління навчально-творчою діяльністю студентів, яке маємо розглядати як цілеспрямований процес функціонального впливу суб'єкта на об'єкт управління шляхом послідовної реалізації функцій (мотивації, планування, організації, контролю, регулювання та ін.). Обґрунтування функціонального складника залежить від складності об'єкта управління.

Діяльнісний підхід (А. М. Алексюк, Г. О. Атанов, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Ю. І. Машбиць, С. Л. Рубінштейн та ін.) в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів може бути використаний для формування творчого професійного досвіду майбутніх фахівців. Він передбачає послідовне включення студентів у різновиди навчально-творчої, практичної та професійної діяльності.

Однією з умов реалізації діяльнісного підходу в управлінні навчально-творчою діяльністю студентів є застосування проблемного навчання. Воно спрямоване на формування структури навчально-творчої діяльності студентів, що включає: мету; мотивацію; концептуальну модель діяльності; гіпотезу-прогнозування; програму дій; виконавську частину і рефлексивний процес, побудований відповідно до програми діяльності, адекватної цілям і отриманим результатам.

Застосування діяльнісного підходу щодо управління навчально-творчою діяльністю студентів також визначається системою продуктивного навчання, відмінними рисами якого є: тісний змістовний зв'язок колективної навчально-творчої діяльності студентів із самостійним і індивідуальним навчанням; орієнтація навчально-творчої діяльності на цілісний, соціально значимий, творчий продукт. За технологією продуктивного навчання в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів педагог і студент стають продуктивними партнерами. Показниками продуктивності у діяльності педагога стають: здібності до практичного консультування і підтримки студента в його навчально-творчій діяльності, до взаємодії з ним; створення творчого освітнього середовища; забезпечення умов для продуктивної навчально-творчої діяльності індивіда і групи.

Продовженням цього методологічного напрямку є адаптивна система навчання. Відповідно до управління навчально-творчою діяльністю студентів концепція адаптивного навчання визначає модель організації навчального процесу, за якої структура навчального заняття дає можливість збільшити обсяг самостійної роботи студентів, що у свою чергу потребує переходу до самоуправління навчально-творчою діяльністю, яке забезпечує надійну реалізацію на практиці основних положень теорії діяльності.

Оскільки результатом навчально-творчої діяльності студентів в умовах педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів є відповідний рівень сформованості творчого професійного досвіду фахівця, в системі методологічних основ дослідження важливе місце займає компетентісний підхід.

Аналіз складників компетентісного підходу довів, що в умовах підготовки фахівців особливого значення набуває їх творча спрямованість, управлінські навички, організаторські та лідерські якості, мистецтво управління.

Вирішення проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів неможливе без застосування гуманістичного підходу, який також став методологічним підґрунтям дослідження. Гуманістична парадигма передбачає становлення і вдосконалення цілісної особистості, яка здатна до максимальної самореалізації своїх можливостей, постійно відкрита для сприйняття творчого досвіду та оновлення знань; створення необхідних умов для вираження її творчої сутності, власної життєвої позиції («Я – концепції»). Вирішуючи проблему управління (самоуправління) навчально-творчою діяльністю студентів, необхідно звернути увагу на погляди засновника гуманістичної теорії особистості А. Маслоу щодо ієрархії потреб, самоактуалізації особистості, яку він визначає, як: «...повне використання талантів, здібностей, можливостей» [2, с. 8]. На його думку, основним покликанням педагога є допомога іншій людині у розвитку її особистості на основі створення умов для самовдосконалення і самореалізації.

Завданням гуманістичного підходу в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів є створення умов для творчої самореалізації та самовдосконалення особистості; підтримки її унікального розвитку через надання максимальної свободи вибору способів діяльності; забезпечення можливостей для експериментування, розвитку особистісного потенціалу тощо. Тому звертаємо увагу на педагогічний процес, заснований на суб'єкт-суб'єктних відносинах, які визнають керівну функцію педагога і функцію самоуправління студента. Даний підхід активізує і стимулює студентів до творчої роботи, надає процесу засвоєння знань цілеспрямованості і сприяє більш ефективній навчально-творчій діяльності. Дійсно, процес навчання функціонує найбільш ефективно, коли є оптимальне співвідношення між управлінням і самоуправлінням. Так, занадто жорстке управління навчально-творчою діяльністю студентів позбавляє сту-

дентів ініціативи і творчості, а надмірне зменшення керівної ролі педагога призводить до погіршення результативності навчання.

Гуманістичний підхід стосовно умов реалізації управління навчально-творчою діяльністю студентів полягає у забезпеченні високого рівня децентралізації педагогічного впливу, гнучкості та адаптованості педагогічної системи у мінливому освітньому середовищі, створенні такої структури дидактичного процесу, за якої студенти виконують функції самоуправління навчально-творчою діяльністю, мають можливість глибоко її індивідуалізувати за темпом засвоєння навчального матеріалу, дидактичними методами та формами, а також змістом навчання відповідно до змісту освіти, її мети і особливостей психологічної структури особистості. Для цього потрібно створити таку структуру дидактичного процесу, за якої студенти матимуть можливість самі надавати ідеї щодо удосконалення змісту навчання, за власною ініціативою, самостійно або разом з викладачем творчо виконувати завдання фахової підготовки.

Важливим методологічним аспектом управління навчально-творчою діяльністю студентів є оцінно-ситуаційний підхід, запропонований М. О. Бесєдіним [1]. Цільова основа оцінно-ситуаційного підходу направлена на активне залучення студентів до навчально-дослідної роботи, у процесі якої формуються навички творчої професійної діяльності.

Висновок. У результаті проведеного дослідження визначено, що основою реалізації управління навчально-творчою діяльністю студентів має стати системний підхід, гуманістична, діяльнісна спрямованість, індивідуалізація навчально-творчої діяльності студентів, механізм суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і студента у навчально-виховному процесі. Подальша оптимізація процесу підготовки майбутніх фахівців вимагає оптимального поєднання різних концептуальних підходів до вирішення проблеми і серед них управлінського, який відкриває можливості для створення відповідної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів й накопичення творчого професійного досвіду завдяки самореалізації у різноманітних видах вироб-

ничої діяльності. Основні ідеї та гіпотези наведених методологічних підходів і положень покладено в основу розробки педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів в умовах підготовки фахівців у вищих навчальних закладах Укоопспілки.

Список використаних джерел

1. Бесєдін М. О. Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант) : підручник / Бесєдін М. О., Нагаєв В. М. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 496 с.
2. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу. – Санкт-Петербург : Евразия, 1999. – 478 с.
3. Стрельников В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія / Стрельников В. Ю. – Полтава : ПУСКУ, 2006. – 335 с.
4. Стрельников В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / Стрельников В. Ю. – Полтава : ПУСКУ, 2002. – Кн. 1. – 295 с.

УДК 378.147

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИСОКОЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ

Р. В. Макаревич, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. М. Петренко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються теоретичні засади побудови концепції проектування системи інтенсивного навчання, що забезпечує безпеку людини. Визначається зміст основних понять цієї концепції.

Ключові слова: безпека людини, концепція, проектування, система, дидактична система, інтенсивне навчання, технологія навчання.

Abstract. The article considers the theoretical foundations of the concept of designing an intensive training system that ensures human

safety. The content of the basic concepts of this concept is determined.

Key words: human safety, concept, design, system, didactic system, intensive training, training technology.

Постановка проблеми. Із входженням України в глобальний економічний, інформаційний, культурно-освітній простір перед системою вищої освіти постає завдання підготовки студентів до конкурентоспроможного і безпечного професійного життя в ньому, з'являється замовлення на високоефективні технології навчання, запровадження методів інтенсивного навчання.

Інтенсифікація має відображати основні аспекти дидактичної системи: проектування, організацію навчальної діяльності, мотивацію і стимулювання навчальної діяльності, контроль. Комплексний підхід, який узагальнює досвід психології, педагогіки, фізіології вищої нервової діяльності, має вирішити проблему інтенсифікації на системній основі.

Компоненти дидактичної системи є основою для побудови системи інтенсивного навчання. Під інтенсивним навчанням розуміємо таке навчання, коли застосовуються не використувані у звичайному навчанні психологічні резерви особистості і діяльності студентів. Звідси, в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання має забезпечуватися безпека людини.

Аналіз основних джерел і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідження конкретних аспектів проектування змісту навчання з метою його інтенсифікації, досліджувалися широким колом авторів, зокрема в руслі проектного підходу. Ідеї проектного підходу виникли ще на початку ХХ ст. і були пов'язані з радикальними підходами до зміни освітньої парадигми. Фактично Д. Дьюї та його послідовники (В. Кілпатрік, Е. Паркхерст, С. Шацький) запропонували альтернативу класно-урочній системі (у шкільній освіті) і дисциплінарно-предметній системі (у вищій професійній освіті). Разом із тим, аналіз вітчизняних наукових праць показує, що вони здебільшого стосуються інтенсивного, а не прискореного навчання, а також вивчення переважно іноземної мови. Є також

дослідження, які аналізують практичне застосування сугестопедії Г. Лозанова (С. Пальчевський, П. А. Юцявичене, С. С. Вітвіцької, О. Г. Кучерявого) [1; 3–4; 7; 8]. Однак, поза увагою дослідників залишилися питання проектування змісту системи інтенсивного навчання з урахуванням сучасних реалій інформаційного суспільства і можливостей інформаційних технологій

Формулювання мети. Зважаючи на це, метою даної статті став пошук теоретичних засад побудови концепції проектування системи інтенсивного навчання з урахуванням безпеки людини в умовах її запровадження, можливостей інформаційного суспільства та теоретичних надбань у педагогіці, зроблених на основі системного підходу.

Завданнями дослідження стало з'ясування основних понять концепції проектування системи інтенсивного навчання: «концепція», «проектування», «система», «дидактична система», «інтенсивне навчання», «технологія навчання» та її види, «складові системи інтенсивного навчання» (мета, зміст, форми, засоби, методи, матеріальна база навчання), адже будь-яке проектування розпочинається з чіткого визначення того, що проектувати, як проектувати, яка мета проектування тощо.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи виклад суті й результатів нашого теоретичного дослідження, зазначимо, що термін «концепція» є системою поглядів на процеси і явища в освіті, як провідний замисел, який визначає стратегію дій під час здійснення реформ, програм, проектів, планів; «концепція інтенсивного навчання» — система поглядів на навчання, яка враховує логіку побудови наукового знання і дає змогу вчити швидко, якісно, радісно, з найменшими затратами ресурсів (сил, часу, коштів тощо).

Сутність проектування системи інтенсивного навчання полягає у визначенні (аналізі) вихідних умов, факторів і характеристик навчального процесу і побудові його прогнозованої моделі. На наш погляд, застосування поняття «проектування» в педагогіці сприятиме перегляду уявлень про деякі традиційні категорії, вирішенню ряду методологічних проблем, оскільки розширить термінологічний простір науки.

Аналізуючи поняття проектування, ми дійшли висновку, що в діяльності викладача воно є процесом створення проекту, що відображає вирішення тієї чи іншої проблеми. Проект здійснюється в умовах навчального процесу і спрямований на забезпечення його ефективного функціонування і розвитку. Він обумовлений потребою вирішення актуальної проблеми, має творчий характер і спирається на ціннісні орієнтації.

Результатом проектування є модель об'єкта педагогічної дійсності, що має системні властивості, ґрунтується на дидактичному винаході, оскільки в її основі – новий спосіб вирішення проблеми, що передбачає можливе використання. Ґрунтуючись на теоретичних надбаннях дидактики вищої школи, зроблених на основі системного підходу, поняття «система» визначаємо як сукупність елементів, взаємозалежних між собою так, що виникає певна цілісність, єдність. Система повинна мати такі ознаки: а) зв'язки елементів; б) властивості (призначення, функції), відмінні від властивостей окремих елементів; а також такі особливості: цілісність, структурність, взаємозв'язок системи й середовища, ієрархічність, множинністю опису.

Оскільки дидактика є наукою про навчання, а термін «педагогіка» позначає сукупність наук, вважаємо за доцільне надавати перевагу не поняттю «педагогічна система» (як це поширено у педагогічних дослідженнях), а «дидактична система». «Дидактична система» – спеціально створена цілісна єдність педагогів, студентів, засобів, технологій та умов навчання, яка дозволяє побудувати управління пізнавальною діяльністю студентів з метою досягнення певного рівня їх професійної підготовки.

Практика показала, що ефективність технологій інтенсивного навчання полягає ще і в тому, що учасники процесу плекають у собі: доброзичливість, відсутність агресії; вільний прояв почуттів, який значно підвищує здатність до творчості; емпатію – вміння відчувати психологічний стан іншої людини, співчуття; способи ненасильницького спілкування – повагу до свободи вибору, зняття чи обмеження заборон, акцент на позитивному, заохочення співрозмовника, терпимість до помилок опонента під час вивчення нового матеріалу, довіру, авансування похвали;

вміння розуміти, приймати і визнавати думку інших, установку децентрації – здатність стати на позицію іншого, навіть не погоджуючись з ним посуті проблеми; вміння сприймати ситуації (відповіді, пропозиції) не як гарні чи погані, а як такі, що вимагають роздумів, тобто сприймати їх як проблемні ситуації.

Висновки. Висновком з даного дослідження може бути припущення про можливість співіснування різних концепцій (теоретичних побудов), але в результат і самоорганізації «виживе» лише та, яка відповідає реальній дійсності, і поступово «відіме» та, яка їй не відповідає. Концепція проектування системи інтенсивного навчання, запропонована нами, є життєво необхідною, використовується у навчальному процесі і буде доповнюватися і збагачуватися новими ідеями.

З'ясування основних понять концепції проектування системи інтенсивного навчання: «концепція», «проектування», «інтенсивне навчання», «технологія навчання» та її види, «складові системи інтенсивного навчання» (мета, зміст, форми, засоби, методи, матеріальна база навчання) дасть можливість проектанту чітко визначити, що він буде проектувати, які ресурси для цього необхідні і яких результатів він може досягти.

Перевагами концепції проектування системи інтенсивного навчання є використання різних методологічних засад, які можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень, забезпечивши безпеку людини в умовах запровадження високо-ефективних технологій інтенсивного навчання.

Список використаних джерел

1. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка : новітні освітні технології : навч. посіб. / Пальчевський С. С. – Київ : Кондор, 2005. – 351 с.
2. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – Київ, 2006. – 311 с.
3. Юцявичене П. А. Принципы модульного обучения / Юцявичене П. А. // Советская педагогика. – 1990. – № 1. – С. 55–60.
4. Юцявичене П. А. Создание модульных программ / Юцявичене П. А. // Советская педагогика. – 1990. – № 2. – С. 54–61.

5. Барно Т. Особливості впровадження модульно-рейтингової системи у вищій школі / Барно Т. // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 9–10. – С. 61–64.
6. Маркелова Т. В. Использование инновационных технологий в модульно-рейтинговой системе / Маркелова Т. В. // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 7. – С. 18–21.
7. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. пос. за модульно-рейтинговою системою навчання [для студ. магістратури] / Вітвицька С. С. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 396 с.
8. Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі: аспекти проектування : монографія / Кучерявий О. Г. – Київ : Слово, 2012. – 280 с.

УДК 378.1

ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ В ОСВІТНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Д. А. Маньковська, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононец, *д. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті представлено протиставлення західної та вітчизняної традиції в тлумаченні почуттів та емоцій. А також особливості антропологічних структур, що породжують дані переживання.

Ключові слова: емоції, почуття, інтелектуальне, інтелігентне, масове суспільство, виховання.

Abstract. The article presents the opposition of Western and national traditions in the interpretation of feelings and emotions. As well as the features of anthropological structures that generate these experiences.

Key words: emotions, feelings, intellectual, intelligent, mass society, education.

Постановка проблеми. У вітчизняний науковий обіг увійшла калька західного концепту «емоційний інтелект», який потребує свого уточнення. Перші труднощі виникають із розрізнення емоцій та почуттів, а також через відсутність усталених критеріїв застосування такого поширеного понятійного інстру-

ментарію. У пострадянський простір дана термінологія приходить із англomовного середовища, де «emotions» – нерозрізнено позначає і емоції і почуття, що у нашому мовному контексті може вводить в оману щодо природи позначених процесів і вжитку термінів, які їх виражають. Також потрібно для повноти розуміння концепту «емоційний інтелект» вказати на застосування поняття «інтелекту», яке має свою історію. Іще від античних філософів існує розрізнення інтелектуального та інтелігбельного, як знання і розуміння. Знання вони завжди *про* щось, вони опредметнюють живу сутність – це по-перше, а по-друге – вони відсторонюють суб'єкта споглядання у особливу виключну позицію, де пізнає навіть не він сам, а його розум озброєний методом добуває об'єктивні свідчення. А розуміння стосується завжди когось, або для когось – це комунікативний акт невідстороненої співучасті. У постіндустріальних суспільствах – поняття «інтелектуал» (від лат. *intellegere; intellectio; intellectivus; intellectus* – відчувати, пізнавати; розуміння, витлумачення змісту; умоглядний, теоретичний; відчуття, сприйняття; має радше культурологічне ніж соціологічне значення). При перекладі західне інтелект ближче до нашого інтелігенція. Слово «інтелігенція» в перекладі з латинської (*intelligentia*) означає «умогляд», «сила розуміння», «здатність до узагальнення і систематизації понять». На емпатичний характер, тож і душевний характер інтелігенції вказує М. Епштейн: «Інтелігентність як *intelligentia* – це схильність розуму самостійно розглядати і поєднувати найрізноманітніші ідеї, виходячи за межі будь-якого усталеного способу мислення. Інтелігентність – це неупередженість, повна відкритість мислення, свого роду *універсальна симпатія і емпатія в розумовій сфері*, яка дозволяє зближуватися з людьми самих різних ментальностей і об'єднувати їх спільним пошуком істини [1].

Також, М. Епштейн вважає, що поняття інтелігентності стає потрібним світу, бо це хвора совість безсовісного світу, розум божевільної держави, світло неосвіченого суспільства... А іще одна важлива місія інтелігентності полягає в тому, що «нові диспропорції у розвитку людського розуму можуть призвести до

відродження поняття інтелігенції в ще одному сенсі – для позначення природного розуму на його розбіжних шляхах з більш могутнім, але безтілесним, а тому і «безсердечним» штучним розумом» (там само).

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях емоційного інтелекту відомі доробки таких дослідників, як Дж. Бауера, Т. Сисоеваа, структуру інтелекту розглянуто у Л. Засєкіна, А. Кепалайте, Ю. Черножук, ефективність інтелектуальної та пізнавальної діяльності вивчали О. Божок, С. Колот, О. Тихомиров, О. Чебикін, а також важливий внесок зробили В. Бодров, В. Бойко, Г. Нікіфоров, О. Саннікова.

У психологічний обіг поняття було введено П. Анохіним, «інтелектуальні емоції» І. Васильєв, В. Метьюс, «емоційну пам'ять» О. Громова, Ю. Ханін, «емоційне мислення» Г. Орме. Найбільш повне узагальнення проведене у Дж. Майєра, П. Саловей, Г. Гарднера.

Формулювання мети. Показати особливості вітчизняного осмислення емоційного інтелекту і варіанти тлумачення для освітньої практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо особливості вжитку понять почуття і емоції. Відчуття, емоції та почуття – мають ієрархію у своїй складності, але разом з тим вони сполучають два полюси людського існування: тілесний факт та ідеальний внутрішній образ. Якщо почуття – це те як відкривається і розгортається особистість і стосуються вони ідеального образу особистості, то емоційність, розгортає переживання пов'язані із тілесним існуванням, забезпечує природні потреби життя. Особистість поєднує індивідуальність одиничного факту та загальність ідеального смислу людини у вільному розумному житті.

Важливою відмінністю почуттів та емоцій є суспільний характер переживання. Емоційні стани характерні для інстинктивних переживань і ситуативних реакцій в контексті родового існування. Згідно Пола Екмана це – радість, здивування, сум, злість, відрaza, презирство, страх. А взагалі «На сьогодні ще не існує такої класифікації базових або первинних емоцій, яка б

була прийнятою всіма їх дослідниками» [2]. Навіть цей перелік вже вказує на взаємну проєкцію почуттів та емоцій і на це варто звернути увагу. Страх нереалізованості – почуття, а страх темряви – емоція, тут одне і те переживання страху стосується двох природних начал людини. Одне відноситься до суто людського існування, а друге властиве й тваринному. Почуття супроводжують народження і розвиток образу існування людини, проекту самої людяності, а емоції є реактивним відгуком на поточні події та обставини життя, а емоції у свою чергу супроводжують почуття.

Почуття і емоції характеризують дві природи людського існування, одна супроводжує особистісний образ людини, а друга індивідуальний, тобто природний. Емоція – це те що притаманно для фізичної істоти, а почуття – почуті, або відчуті із середини, тобто у відношенні до образу людського існування, мають інше ніж емоції походження і іншу динаміку існування. Корінь почуттів у смисловій глибині, належить сутнісній сфері людини і самі вони є не що інше, як становлення цього смислу і його реалізація в мінливих обставинах. В свою чергу ця сутність людського існування не є передзаданою, не дана, як вихідна умова існування, як загальний родовий образ, що властиво саме для тварин, а є завданням персональним, яке іще потрібно вирішити. Тварина від народження має свою сутність і реалізує її у своїй організації та своїх поведках. Людина скоріше живе парадоксально, піди туди, не знаю куди і знайди те, не знаю що, бо вона крім родової умови існування має іще здійснити й персональну реалізацію і саме на це, і для цього існують її почуття.

Людина поєднує у собі природні (тваринні) і неприродні (антропологічні) риси, до одних ми відносимо емоції, а інших – почуття. Важко стверджувати, що розвиток, тобто здійснення одних може випадково формувати інші, ніби нижчі обумовлюють вищі, а більш просте може творити незрівнянно більш складне і досконале. Але навіть якщо це і так, то тоді має існувати той закон, за яким раптом починають виникати не потрібні для відтворення і підтримки життя почуття, такі як любов, довіра, поблажливість і т. п. Цей закон говорить про те,

що в світ, ніби сходами, входить щось більш піднесене, котре осмислює і розрізняє в світлі краси і справедливості все суще. У світ входить саме людський образ, поступово приймаючи все природне. Людина сприймає світ у проекті образу свого існування – це і являє сферу її почуттів, співвідносить можливості власної реалізації, їх труднощі та звершення. Почуття і є потягом становлення людської сутності у власній стратегії здійснення, у виборі життєвого шляху.

Емоції – це ті переживання, які ніби йдуть назустріч почуттєвого переживання і забезпечують більш глибоке проникнення у світ несвідомих процесів і життєвих подій. Можна звичайно сказати, що почуття виникають з емоцій, але тільки в тому сенсі, що самі почуття знаходять в них опору для вступу в світ. А в історії вбачати не стільки саморозвиток і сходження фізичного факту до більш піднесеного існування, але поступове входження у світ мети його існування – людини, який тільки тим і людина, що народжує небувале.

Почуття виникають у відношенні до персональної ідеї існування і це рівень інтелігентності, який являє самоусвідомлення у самовідношенні. Цей внутрішній світ людини відкривається на певному етапі дорослості, тож він визначає зрілість особистості, яка прийшла до себе природними засобами, тобто емоціями організованими у відповідності до вищої ідеї. Важливо відмітити, що відкриває себе, свою сутність, а не створює. Відбувається свідоме народження у якому власне ідеальне призначення і тілесне існування узгоджуються позицією Я, особистим образом існування. Я – завжди залишається між смыслом і фактом єднаючи їх у почуттях та емоціях. Я – це місце імені, де співвіднесення себе з іншим в собі (почуття) співпадає з співвіднесенням себе із іншим в іншому (емоції).

Тваринна афектація перетворюється на емоції, тобто фізіологічне на психічне не через діяльність і поведінку, як нині тлумачиться у психології, а через їх сприйняття, розрізнення та впізнавання в світлі власного образу існування. Тобто емоції розрізняються через почуття. Тварина лише переживає афектацію, але нічого не знає, і не розрізняє ніяку радість, здивування,

сум, злість, відраза, презирство, страх, не вона їх має, вона до них стає причетна в житті родової душі.

Зневажаючи на ці положення, людина робить перенос себе на тваринний світ. Афекти тваринного світу людина символізує і тим олюднює тваринний світ. Цей перехід між почуттями та емоціями визначає горизонти і наповнює варіативними можливостями обидва типи переживань. Методологічно це схоже на винахід температури. У природі ніякої температури не існує, а є відчуття холоду і тепла, а от людина вже прив'язує це у своїх тлумаченнях до агрегатних станів води, накладає градацію за зручною для вираження цифровою шкалою. Так з'являються закони природи, яких у самій природі немає, але є умови для їх відкриття людиною. Підкреслимо, відкриття, а не створення, бо відкриваємо те, що ніби то вже якимось існує. Тобто природне відкривається у світлі людських інтерпретацій. Подібно і почуття не творять емоції, а відкривають їх у горизонті особистості, надаючи символічний вияв, іменують.

Якщо у тварин емоції забезпечують реалізацію єдиної родової ідеї існування, видового життя, забезпечують характер колективного організму і включені в єдиний обіг душевного устрою популяції, то інакше у людини. Емоції приводять до розкриття власного образу існування, який викликаний до життя родом, але ним не обумовлений. Особистість не походить з родових відносин, а входить, вводиться в рід і приносить свободу волі, розуміючий розум і чутливі почуття. Почуття саме й живуть тим, що чують емоційний стан індивідуального існування і не просто чують, а найголовніше – розкривають цільову причину, за виразом Аристотеля. Емоції не просто спрямовані на збереження і продовження життя, але роблять це певним, особистісним образом існування в контексті почуттів, у яких розкривається ідеальне призначення. Наприклад мама може проявити емоцію гніву на свою дитину, а не лишатися байдужою, саме через те, що вона має почуття любові.

Власний образ існування відкриває надприродну ресурсну базу особистості, тобто смислове наповнення, сутнісну потужність і вольові можливості. Людські можливості обмежені не

тілесними даними, а даними тілу смисловими горизонтами. Протягом життя відбувається вихід, виховання, виведення із схову культурними засобами власного образу і на цьому шляху людина відкриває і вивільняє почуття. Подобається/неподобається виникає саме у відношенні до власного образу, який розкривається через відношення подібності.

Емоції працюють безвідмовно через свою укоріненість у інстинктах і вони типові, як для людей так і для тварин. Сюди розум взагалі не зазирає, він усе виявляє потім, коли уже все фактично відбулося. Він не може додати, або відкоригувати щось у емоційному переживанні, він знаходить його просто як факт, який є об'єктивно. Страх – те, що заставляє кам'яніти, гнів застеляє очі, екстаз приводить у несамовитість і шаленство, провина призводить до ніяковіння, тобто розгубленої позиції і врешті сум, призводить до апатії байдужості та безучастності. Тут бере своє максимально деперсоніфікована колективна індивідуальність характерна для стадних поведінкових форм. Особливо емоційна домінанта проявляються у масовому суспільстві. Даний феномен досліджений у Г. Лебона і Г. Тарда коротко можна інтерпретувати так: у соціальних спільнотах, пов'язаних з «безпосередньою» взаємодією людей, поведінка останніх визначається не стільки тією чи іншою формою свідомості, скільки емоційно-психічними, несвідомими співпереживаннями, тобто спільними для всіх, однотипними психічними переживаннями [3].

Натовп є однорідне людське тіло, в яке зливаються його індивіди, втрачаючи при цьому власне «Я» з усіма його атрибутами. Таким чином, людина в натовпі вже не є тією особистістю, якою вона була до того, як увійшла до цієї спільності, але відбувається це через ті механізми, які закладені в її психіці. Ось що пише про це Лебон: «Свідома особистість зникає, причому почуття та ідеї всіх окремих одиниць, що утворюють ціле, іменоване натовпом, приймають один і той же напрям. Утворюється колективна душа, що має, звичайно, часом характер, але така, що представляє дуже певні риси» [4].

Сутність людини маси можна бачити насамперед у «сні розуму», коли на передній план виходять і керівними стають сліпучі емоційні стани, які інколи доходять до крайнощів. Сучасна освіта балансує на межі масовості та персоніфікації, тож куди буде зроблений остаточний поворот, час покаже. Є сподівання, що це буде вибір на користь почуття інтелігенції.

Висновок. Становлення ідеї людини у інобутті породжує почуття, а тілесне здійснення цієї ідеї – емоції, котрі в свою чергу, почуттями розпізнаються і керуються у відповідності до власної ідеї існування, свого образу особистості. Для сучасної освіти постає задача не переносити лінійно надбання західного дискурсу, а критично сприймати і осмислювати у контексті практик, тим самим збагачуючи і доповнюючи їх власним досвідом.

Список використаних джерел

1. Эпштейн М. Интеллигенция, интеллектуалы и социальные функции интеллекта [Електронний ресурс] / Эпштейн М. – URL: http://cdclv.unlv.edu/archives/articles/epstein_intelligentsia_rus.pdf. – Назва з екрана.
2. Основи загальної психології: навч. посіб.: у 2 т. / укл.: Полозенко О. В., Омельченко Л. М., Яшник С. В. та ін. – Київ: НУБіП, 2009. – Т. II. – 257 с.
3. Тард Г. Мнение и толпа / Тард Г. // Психология толп. – Москва, 1998.
4. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – Минск: Харвест, Москва: АСТ, 2000. – 320 с.

УДК 378.1

ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В. С. Мельник, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник.

Анотація. У статті представлено дидактичну модель реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій

школі, що ураховує особистісний та зовнішньо-управлінський аспект, котрі віддзеркалюються при організації проектної діяльності здобувачів вищої освіти у таких етапах: підготовчий, організаційно-ресурсний, пошуковий, оцінювальний, презентаційний.

Ключові слова: дидактична модель, проектний підхід, вища школа, заклад вищої освіти, науково-дослідницька діяльність, науково-дослідницька компетентність.

Abstract. The article presents a didactic model of project approach to the organization of research activities of students in higher education, which takes into account the personal and external management aspects, which are reflected in the organization of project activities of higher education in the following stages: preparatory, organizational-resource, search, evaluation, presentation.

Key words: didactic model, project approach, higher school, institution of higher education, research activity, research competence.

Постановка проблеми. Нині в сучасному суспільстві зростає потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців у різних галузях знань, які володіють дослідницькими вміннями і навичками, здатних до науково-дослідницької діяльності (НДД), професійного саморозвитку, вміють орієнтуватися в інформаційних потоках та сприяють упровадженню у виробництво сучасних технологій. Перед вищою освітою постає завдання, яке полягає у необхідності формування у здобувачів вищої освіти науково-дослідницької компетентності як їх готовності та здатності успішно виконувати НДД у межах обраної професії. У зв'язку з цим актуальності набирає проблема пошуку методів організації НДД студентів у вищій школі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Пошуки шляхів проектування науково-дослідницької діяльності (НДД) студентів у вищій школі віддзеркалюються у науково-педагогічних дослідженнях (О. Бульвінська, М. Гриньова, Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Линьова, Ю. Скиба, І. Солошич, Г. Чорнойван, О. Ярошенко та ін.) як система поглядів на актуальність вирішення проблеми підвищення ефективності процесу форму-

вання науково-дослідницької компетентності студентів, провідна ідея удосконалення НДД студентів різних спеціальностей під час усього періоду навчання у ЗВО. Серед методів організації НДД студентів науковці особливо виокремлюють проєктний метод як систему способів, прийомів і засобів організації та здійснення самостійної НДД студентів у процесі вирішення навчальної професійно-дослідницької проблеми для отримання заздалегідь означеного результату. Разом із тим, бракує досліджень, присвячених проєктному підходу до організації НДД студентів у вищій школі.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика дидактичної моделі реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукових праць вітчизняних учених (Н. Кононець, О. Нестуля, С. Нестуля, І. Солошич та ін.) слугує підставою до висновку, що реалізація проєктного підходу можлива за умови побудови дидактичної моделі. Продовжуючи позицію науковців, зазначимо, що на методологічному підґрунті проєктного підходу, що близький за своєю суттю ідеї зробити процес організації НДД студентів у вищій школі ефективнішим (за рахунок розробки сучасного дидактичного забезпечення, а також чіткості, продуманості дій, їхнього всебічного співвіднесення з поставленими цілями та передбачуваними результатами тощо), сам цей процес розглядаємо як дидактичний проєкт, що базуються на науково обґрунтованій, методично забезпеченій, соціально і особистісно вмотивованій організації НДД кожного студента, спрямованій на освоєння цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і педагогічного впливу на їх особистість та професійне становлення (Нестуля, Нестуля, Кононець, 2020).

Етапами створення дидактичної моделі реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій школі є педагогічне проєктування, планування НДД, розробка моделі та оцінка її якості. Методологія проєктування, як зазначають дослідники, останнім часом стрімко розвивається, складаючись із сукупності етапів визначення завдання, дослідження, вибору варіантів та

прийняття рішення. Науковцями визнано, що будь-яка дослідницька діяльність особистості спирається на методологію проектування або окремі її процедури (Гриньова, Солошич, 2020). На підставі вище сказаного можна стверджувати, що у нашому дослідженні під педагогічним проектуванням будемо розуміти попередню розробку деталей дидактичної моделі реалізації проектного підходу до організації НДД студентів у вищій школі, створення випереджаючого проєкту, який потім буде реалізований на практиці. Водночас, варто зазначити, що при розробці моделі варто спиратися й на інші методологічні підходи (діяльнісний, ресурсно-орієнтований, практико-орієнтований, компетентнісний та ін.), які у тісному взаємозв'язку з проектним дадуть необхідний результат – організувати НДД студентів під час навчання у ЗВО.

Загалом, проектування НДД студентів у суб'єктивному контексті трактується як самостійна діяльність (реалізація діяльнісного підходу) суб'єктів навчання, яка містить певний інваріант послідовних розумових операцій: 1) позиційне самовизначення – аналіз ситуації, визначення наукової мети дослідження; 2) програмування – визначення основних напрямів і принципів координації досліджень (ресурсно-орієнтований підхід); 3) практична реалізація – мотивація, організація НДД, моніторинг, контроль, корекція і оцінка результатів (практико-орієнтований підхід).

Вектори реалізації дидактичної моделі мають забезпечити введення студента під час навчання у ЗВО в активну НДД, в ситуацію необхідності підпорядкування своєї поведінки та навчальної діяльності, насамперед, самостійної, безперервного наукового пошуку, формуванню й подальшому постійному розвитку умінь проектувати власну НДД в обраній галузі знань, що в умовах посиленої ринкової конкуренції набуває значення елемента інстинкту професійного саморозвитку й самоствердження як затребуваного конкурентноспроможного фахівця у майбутньому. Цим окреслюється *особистісний аспект* вибудовуваної моделі.

Разом із тим з іншого боку, проектування НДД студентів під час навчання у ЗВО варто розглядати і як процес, керований науково-педагогічними працівниками, який потребує спеціально розробленої системи заходів щодо організації НДД та підбору ресурсів, які б у кінцевому результаті сприяли формуванню науково-дослідницької компетентності студентів (компетентнісний підхід) (Кононець, Гриньова, 2021). У цьому полягає *зовнішньо-управлінський аспект* дидактичної моделі (Кононець, 2012).

Ураховуючи обидва аспекти (особистісний та зовнішньо-управлінський), пропонуємо дидактичну модель реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій школі (рис. 1).

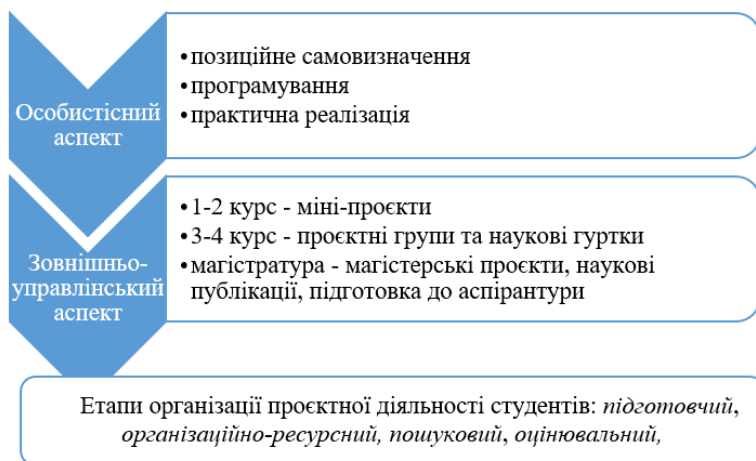

Рисунок 1 – Дидактична модель реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій школі

Зазначимо, що ключова ідея розроблення моделі полягає у необхідності залучення студентів до НДД уже з першого курсу. Ми переконані, що коли з перших днів знаходження у ЗВО студенти будуть брати активну участь в різних формах наукової роботи (реферати, міні-проєкти, пошукова робота, участь у наукових гуртках, написання тез доповідей на конференції, участь у наукових конкурсах тощо), це сприятиме успішній реалізації

мети вибудовуваної моделі в особистісному та зовнішньо-управлінському аспектах.

На підставі аналізу праць науковців виокремлено етапи організації проєктної діяльності студентів:

- *підготовчий* (підготовка студентів до наукового дослідження – вибір теми, уточнення мети, визначення проєктної групи);

- *організаційно-ресурсний* (планування дій студентів щодо вирішення проблеми – аналіз проблеми, обговорення можливих методів дослідження, джерел інформації, ресурсів, які можна використати під час роботи над проєктом);

- *пошуковий* (самостійна діяльність студентів з пошуку та переробки інформації);

- *оцінювальний* (оцінка студентами й аналіз досягнутих результатів);

- *презентаційний* (презентація проєкту, рефлексія отриманих результатів та окреслення подальших перспективних векторів для дослідження) (Кононець, 2012, Kononets, Ilchenko, Mokliak, 2020).

Успішність і результат НДД студентів, насамперед, детермінується організацією органів управління студентського та науково-педагогічного активів, які покликані визначити мету, тематику, основні напрями НДД, форми й засоби реалізації різних дослідницьких проєктів, над якими можуть працювати студенти під час опанування освітніми компонентами обраної освітньої програми.

Висновки. Таким чином, дидактична модель реалізації проєктного підходу до організації НДД студентів у вищій школі урахує особистісний та зовнішньо-управлінський аспект, котрі віддзеркалюються при організації проєктної діяльності студентів у таких етапах: підготовчий, організаційно-ресурсний, пошуковий, оцінювальний, презентаційний.

Список використаних джерел

1. Гриньова М. В. Саморегуляція як основа науково-дослідницької діяльності студентів екологічних спеціальностей / Гриньова М. В., Солошич І. О. *Labyrinths of Reality: Collection of scientific works*. Montreal : CPM «ASF», 2020. – Issue 3 (8). – С. 62–63.

2. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : монографія / авт. : О. І. Бульвінська, Н. О. Дівінська, Н. О. Дяченко та ін. – Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. 178 с.
3. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / Кононець Н. В. // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.
4. Кононець Н. В. Компетентнісний підхід у професійній діяльності: електронний посібник для самостійної роботи та дистанційного навчання студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 Управління та адміністрування спеціальності 073 Менеджмент освітньої програми Менеджмент (Управління навчальним закладом) / Кононець Н. В., Гриньова М. В. – Полтава, 2021. – 26 с.
5. Нестуля О. О. Проєктний підхід (project-based learning) до викладання дисципліни «Основи лідерства» для магістрантів спеціальності 011 освітні, педагогічні науки в умовах дистанційного навчання / Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононець Н. В. // Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (18–19 вересня 2020 р., м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. – С. 60–63.
6. Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. July 2020. ISSN 1302-6488. – Vol. 21 Number: 3 Article 14. P. 199–220.

УДК 378

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. І. Миколаєнко, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. І. Нестуля, *д. пед. н., професор – науковий керівник.*

Анотація. У статті визначено структуру готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності. Обґрунтовано визначення взаємопов'язаних компонентів формування такої

готовності (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, конструктивний, особистісний).

Ключові слова: структура, компоненти, готовність, підготовка, майбутні фахівці з туризму.

Abstract. The article defines the structure of readiness of future tourism specialists for professional activity. The definition of interconnected components of formation of such readiness (value-motivational, cognitive, constructive, personal) is substantiated.

Key words: structure, components, readiness, training, future tourism professionals.

Постановка проблеми. Зростання потреб споживачів сфери туризму формують запит на висококваліфікованого фахівця досліджуваної галузі, тому доцільним вважаємо, на основі проведених наукових пошуків з питань формування готовності майбутніх фахівців сфери туризму до професійної діяльності, дослідити особливості підготовки фахівців доної сфери та визначено низку її важливих характеристик, зокрема структурні компоненти досліджуваного феномену.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні науковці мають різні погляди на виділення складових компонентів структури готовності майбутніх фахівців сфери туризму. Пріоритетними для нашого дослідження стали погляди таких вчених як: С. Гаркуша, М. Дьяченко та Л. Кандилович, Н. Іпполітов, Л. Кондрашова, Н. Павлишина, Є. Приступа, В. Сластьонін, Л. Служинська, І. Ярошук та інші.

Формулювання мети. Метою статті є визначення структурних компонентів готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новітні тенденції розвитку туризму заохочують ринок праці до збільшення кількості кваліфікованих фахівців з туризму. Однією з головних умов ефективності їх праці є готовність до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг.

У загальному формування готовності особистості до діяльності розглядаємо як цілеспрямований, спеціально організований процес оволодіння суб'єктом діяльності її складовими

компонентами. Науковцями визначаються різні сукупності компонентів готовності, які залежать від досліджуваного напрямку професійної діяльності.

Визначаючи структуру готовності майбутніх фахівців сфери туризму до професійної діяльності як складне динамічне утворення, можна виокремити найбільш суттєві складові. До них можуть належати *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, конструктивний та особистісний* компоненти.

Зміст *ціннісно-мотиваційного компоненту* передбачає наявність у майбутніх фахівців з туризму позитивної мотивації щодо діяльності у професійній сфері, прийняття принципів та завдань своєї діяльності, а також мотивації до професійного саморозвитку.

Поєднання в особистості різних мотивів створює внутрішню детермінацію професійної поведінки. Досліджуючи сформованість ціннісно-мотиваційного компоненту, виокремлено такі групи мотивів (рис. 1):

Рисунок 1 – Групи мотивів за ціннісно-мотиваційним компонентом

Когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності забезпечує цілісність уявлень про діяльність у досліджуваній сфері, активізує пізнавальну роботу майбутніх фахівців, сприяє збагаченню когнітивного

досвіду для вирішення тих чи інших теоретичних і практичних завдань, забезпечує інформаційну основу їх майбутньої професійної діяльності.

Когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності має такі складові: знання основ організації та управління діяльністю у сфері туризму; знання міжособистісних і міжгрупових відносин, які можуть впливати на професійну діяльність; способи комунікації різних категорій населення; знання соціокультурних факторів та їх вплив на індивіда; знання професійних вимог до фахівців з туризму.

Конструктивний компонент готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності ґрунтується на комплексі професійних умінь та навичок, які передбачають усвідомлене оволодіння та здійснення діяльності.

Він містить в собі здатність виконувати конкретні професійні завдання, вирішувати професійні ситуації, що виникають, впроваджувати прийоми самостійного і мобільного розв'язання професійних завдань, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність, формувати ключові професійні навички.

Особистісний компонент готовності майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності визначає сукупність їх професійних та особистісних якостей як стійких особливостей людини, рис характеру, що зумовлюють ефективність діяльності. Вони, у тому числі, включають здатність майбутніх фахівців до самоорганізації та усвідомлення основ своєї професійної діяльності у сфері туризму.

Зазначимо, що виокремлені компоненти підготовки майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, конструктивний та особистісний) взаємопов'язані та взаємодоповнюючі, формують особистість професіонала для подальшої адаптації та реалізованості на підприємствах сфери обслуговування, вибудовування власної кар'єри та формування стратегії життєвого успіху.

Висновки. У результаті проведення дослідження здійснено теоретико-методологічний аналіз та визначено компоненти підготовки майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо в аналізі принципів і функцій професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна Л. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра. пед. наук / Безкоровайна Л. В. Запоріжжя, 2018. – 698 с.
2. Віндюк А. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності / Віндюк А. // Молодь і ринок. – 2011. – № 5 (76). – С. 76–81.
3. Земліна Ю. В. Структура та компоненти професійної готовності фахівців з туризму // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : Педагогіка і психологія. – 2013. – № 40. – С. 207–211.
4. Люта Д. Структура, критерії та рівні готовності майбутніх фахівців із туризмознавства до професійної діяльності у сфері соціального туризму / Люта Д. // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. № 31. – Т. 3. – С. 310–315.

УДК 378

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

О. А. Митрофанов, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. С. Тодорова, *к. психол. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті обґрунтовано необхідність формування пізнавальної діяльності студентів економічних університетів. З'ясовано, що організація навчального процесу у відповідності до принципів науковості, систематичності, розвитку і саморозвитку, оптимальності, управління та самоуправління, індивідуальності, необхідності та достатності наукової інформації, забезпечує сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу, формування мотивів і мотивації навчання.

Ключові слова: принципи, пізнавальна діяльність, економічні університети.

Abstract. The article substantiates the need for the formation of cognitive activity of students of economic universities. It was found that the organization of the educational process in accordance with the principles of scientific, systematic, development and self-development, optimality, management and self-management, individuality, necessity and sufficiency of scientific information, provides favorable conditions for cognitive interest, motivation and motivation.

Key words: principles, cognitive activity, economic universities.

Постановка проблеми. Питання формування пізнавальної діяльності студентів належать до найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні має велике значення, оскільки навчання і розвиток носять діяльний характер, і від якості навчання залежить результат навчання, розвиток і виховання студентів економічних університетів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема формування пізнавальної діяльності відображена в роботах Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, Д. Локка, Ж-Ж. Руссо, в дослідженнях З. А. Абасова, К. А. Абульханової-Славської, М. Н. Скаткіна, Р. С. Черкасова, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної та ін. Вони розглядали сутність пізнавальної активності, її структуру, шляхи і методи її організації.

Формулювання мети. Мета статті полягає у визначенні принципів формування пізнавальної діяльності студентів у процесі професійної підготовки в економічних університетах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активізація пізнавальної діяльності в процесі науково-дослідної роботи характеризувалася цілеспрямованою діяльністю викладача та студента. Вона спрямовувалась на удосконалення змісту, засобів, методів та способів навчання, підвищення активності, творчості, самостійності студентів та засвоєння знань, умінь та навичок дисциплін циклу професійної і практичної підготовки. Особлива значущість полягала в тому, щоб учіння полягало не тільки у сприйнятті навчального матеріалу, але й у формуванні

відносин студента до самої пізнавальної діяльності. Знання, які студенти отримували, викликали деякі труднощі в їх застосуванні, поясненні та вирішенні конкретних завдань.

Пізнавальна активність виступає як якість особистості майбутнього фахівця і є важливою умовою його самореалізації. Сьогодні пізнавально діяльність студента наповнюється новим змістом і стає різновидом його соціальної самореалізації, яка є критеріальною характеристикою соціальної зрілості. При розумінні феномену самореалізації людини, в основі якого лежать потреби зростання, розвитку і самовдосконалення, термін «самореалізація» часто є синонімом термінів «реалізація своїх можливостей» і «самоактуалізація» [3].

Цілісність самореалізації особистості майбутнього фахівця дає змогу розмежувати поняття самовиховання і самовдосконалення. Тут самовиховання студентів охоплює саморозвиток особистості до моменту утворення її цілісності, тобто відображає діяльність «нецілісної» особистості спрямовану на зміну самої себе. Кінцева мета самовиховання майбутнього професіонала – досягнення цілісності. Після цього настає вища форма самозміни – самовдосконалення особистості. Тобто, цілісність виступає критерієм самореалізації особистості майбутнього економіста. Самопізнання має суттєве значення, коли спрямовується організаційно, а студент самостійно виконує необхідні завдання, розширюючи й поглиблюючи одержані в процесі навчання знання [2].

У зв'язку з цим виникає необхідність у створенні такого освітньо університету, яке дозволить студенту оволодіти навичками самостійної активної пізнавальної діяльності. Причому характер навчання має забезпечувати творчий розвиток особистості, а методи навчання сприяти реалізації на практиці активної позиції студента.

Основною характерною ознакою пізнавальної діяльності є рівень знань, умінь та навичок студентів як в практичній, так і в теоретичній діяльності. З метою організації науково-дослідної роботи по активізації пізнавальної діяльності студентів ми виділили наступні принципи:

1. *Принцип науковості.* В організації науково-дослідної роботи ми враховували об'єктивні закони функціонування та розвитку економіки як системи суспільства. Використання принципу науковості потребує постійного здійснення експериментальної роботи на основі вибору засобів, які відповідають сучасним потребам галузі.

2. *Принцип систематичності.* Даний принцип потребує логічної побудови як змісту, так і процесу навчання та вимагає дотримання певних правил: спочатку планується хід експериментальної роботи, поділяється на етапи, встановлюється методика роботи. Надалі на кожному етапі виділяється мета, ідея, задачі та методи роботи. На завершальному етапі аналізується результати та висновки дослідження.

3. *Принцип розвитку і саморозвитку.* Даний принцип буде більш ефективний, якщо він буде спрямований на розвиток особистості студента. Принцип поєднує ряд часткових принципів, серед яких найбільш необхідними ми вважаємо:

- перехід виховання та навчання в самовиховання та самонавчання;
- перехід педагогічного управління в самоуправління особистості;
- принцип проблемності;
- принцип перспективності;
- принцип новизни і достатньої різноманітної діяльності студентів.

Принцип розвитку тісно пов'язаний з принципом саморозвитку. Це означає, що розвиток творчої активності можливий лише при активній роботі над собою та самостійній участі студентів в процесі здобуття знань.

4. *Принцип оптимальності.* Принцип характеризується діалектичною єдністю і оптимальним поєднанням мети, задач, форм, прийомів та методів активізації пізнавальної діяльності студентів. Реалізується через діалектичну єдність та оптимальне поєднання репродукції та творчості, діяльності та особистісних підходів в процесі навчання.

5. *Принцип управління та самоуправління.* Передбачає, що процес активізації пізнавальної діяльності студентів потребує педагогічного управління на всіх його етапах та забезпечення високого рівня професіоналізму самого викладача. Ефективність процесу активізації залежить від багатьох факторів зокрема:

- 1) педагогічний процес повинен бути доступний студентам;
- 2) надання проблемно-пошукових матеріалів, які полегшують засвоєння навчального матеріалу;

- 3) використання різних прийомів та шляхів засвоєння змісту вивченого матеріалу.

6. *Принцип індивідуальності.* Даний принцип враховує наступні загально дидактичні положення: рівень працездатності та надання всебічної індивідуальної допомоги, відповідність рівня складності навчального матеріалу згідно психофізіологічних особливостей студентів, організація консультацій для поглибленої роботи складних питань.

7. *Принцип необхідності та достатності наукової інформації.* Процес навчання не може бути організований без інформаційної бази. Недостатнє пояснення викладачами методики, технології виконання завдань несе «інтелектуальний бар'єр», який позначається на пізнавальній діяльності. Для забезпечення якості пізнавальної діяльності студентам необхідно надати необхідну кількість інформації. З іншого боку, достатність інформації виступає як засіб складності інформації та залежить від вміння перетворити її в інтересах студентів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що успіх у формуванні пізнавальної діяльності визначається ставленням студентів до навчання, їх прагненням до пізнання, усвідомленням і самостійним оволодінням знаннями, вміннями та навичками, їх пізнавальною активністю. Визначені принципи, на наше переконання, за умов їх творчого застосування перетворюють навчальний процес у творчо-пошукову діяльність, яка позитивно впливає на його ефективність, спонукає до пошуку різноманітних прийомів засвоєння знань.

Список використаних джерел

1. Вергасов В. Д. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / В. Д. Вергасов. – Київ : Вицашкола, 1985. – 175 с.
2. Галета Я. В. Пізнавальна самостійність студентів економічного коледжу : [монографія] / Ярослав Володимирович Галета. – Кіровоград : ТОВ «КОД», 2008. – 228 с.
3. Каменева Г. А. Педагогические условия активизации учебно-познавательной деятельности студентов физико-математического факультета : дис. ... к-та пед. н. : 13.00.08 / Каменева Галина Анатольевна. – Челябинск, 1999. – 181 с.

УДК 316.48:378.113

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Я. В. Миць, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті розглядається проблема попередження та вирішення конфліктів у діяльності керівників навчальних закладів. На основі аналізу наукових джерел розкривається поняття «конфлікт». Проаналізовані причини їх виникнення та запропоновані рекомендації щодо подолання та профілактики конфліктів у трудовому колективі.

Ключові слова: конфлікт, керівник, заклад вищої освіти, профілактика конфліктів, трудовий колектив.

Abstract. The article considers the problem of conflict prevention and resolution in the activities of heads of educational institutions. Based on the analysis of scientific sources, the concept of “conflict” is revealed. The reasons for their occurrence are analyzed and recommendations for overcoming and preventing conflicts in the workforce are offered.

Key words: conflict, manager, institution of higher education, conflict prevention, labor collective.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що ефективність діяльності загальноосвітнього

навчального закладу залежить від багатьох умов. Однією з таких умов є психологічна підготовка керівників навчальних закладів щодо подолання та попередження конфліктів у ввірених ним трудових колективах. На сьогодні теоретики управління визнають, що повна відсутність конфлікту всередині організації – умова не тільки неможлива, але і не бажана.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблему конфлікту досліджують українські психологи, вчені. Чимало уваги вивченню конфліктних ситуацій та їх подоланню приділяють Н. Грішина, О. Донченко, В. Воронкова, А. Ішмуратов, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелева. Зокрема, практичне дослідження сутності та природи внутрішньоособистісних конфліктів зроблено в роботах Л. Бурлачука, Н. Максимової, Л. Орбан-Лембрик. Зв'язок внутрішньоособистісних конфліктів з проблемами професіоналізації особистості викладено в дослідженнях І. Ващенко, Л. Карамушки, Н. Коломінського, Г. Ложкіна, Н. Повякель. Також, значний внесок у розробку проблеми внесли В. Василюк, О. Калмикова, В. Зігерт, Л. Ланге, О. Леонтьев, О. Лурія, Е. Мелібруд, В. Мясіщев, Л. Петровська, А. Петровський, І. Пономарьов [1–9].

Формулювання мети. Метою статті є вивчення особливостей управління конфліктами в організації, а також визначення ролі керівника в запобіганні виникнення конфліктних ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність прискореного соціально-економічного розвитку суспільства вимагає від системи вищої освіти підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних самостійно і творчо працювати і вирішувати непрості завдання його перетворення. У цьому контексті важливу роль відіграє проблема попередження та конструктивного вирішення конфліктів у середовищі ЗВО, оскільки саме вони визначають динаміку розвитку, запровадження інноваційних технологій, реорганізаційні зміни тощо [2].

Основним джерелом конфліктних стосунків, що виникають у колективі, є невідповідність переконань і поведінки індивіда моральним принципам та очікуванням інших його членів. Вчинки

людини, що суперечать переконанням, цінностям, нормам, правилам поведінки та традиціям колективу часто призводять до конфліктів, що носять деструктивний характер. Чим більш згуртований колектив, тим гостріше й інтенсивніше розвивається протистояння при таких конфліктах.

Деструктивний конфлікт, особливостями якого є тенденція до розширення, загострення, зростання емоційної напруги, неприязні й агресії відносно іншої сторони конфлікту, погіршення комунікації, використання неприпустимих дій, що суперечать моральним нормам та правилам поведінки, застосування психологічного або фізичного насилля, є дуже небезпечним явищем через свої негативні наслідки. А. Анцупов і А. Шипілов визначають наступні наслідки деструктивних конфліктів: негативний вплив на психіку їх учасників; посилення деструкції в міжособистісних стосунках, що породжує почуття ненависті та ворожості; формування негативного образу опонента; можливе переростання існуючого конфлікту в більш деструктивні; обмеження або припинення комунікації [3, с. 81].

Слід зазначити, що термін «конфлікт» походить від латинського слова «conflictus», що у точному перекладі означає «зіткнення», а в довільному – «протидія», «протиборство» [4, с. 81].

Розглянемо значення терміна «конфлікт». Конфлікт – це стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок) [5].

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною, тенденцій у свідомості окремого індивіда, у міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей, яке (зіткнення) супроводжується негативними емоційними переживаннями [6].

Щоб визначити суть конфлікту, важливо виділити його основні ознаки, сформулювати умови його виникнення. Конфлікт завжди виникає на основі протилежно спрямованих мотивів і суджень, поглядів, які можна вважати необхідною умовою виникнення конфлікту. Для конфлікту завжди характерно проти-

стояння суб'єктів соціальної взаємодії, що виявляється через нанесення взаємного збитку (морального, матеріального, фізичного, психологічного тощо). Необхідними й достатніми умовами виникнення конфлікту є наявність у суб'єктів соціальної взаємодії протилежно спрямованих мотивів і суджень, а також стан протиборства між ними [5].

Слід пам'ятати, що конфліктна ситуація не обов'язково переростає в конфлікт, а тому важливо проаналізувати її таким чином, щоб опоненти змогли задовольнити свої потреби мирно, з урахуванням реальних можливостей [7].

Виходячи з цього пропонується чимало практичних рекомендацій і щодо попередження конфлікту, і стосовно його профілактики чи послаблення. При цьому вибір способів і методів подолання конфліктів залежить як від об'єктивної ситуації, психічного стану опонентів, так і від спрямованості конфлікту, тобто чи сприятиме він глибшому розумінню проблеми, а отже й розвитку елементів кооперативної взаємодії всередині конфлікту, чи, навпаки, призведе до розхитування й неузгодженості взаємодії [8, с. 112].

Керівник це особа в силу свого службового становища зацікавлена в підтримці конфліктів функціонально-позитивної спрямованості, і в попередженні та найшвидшому подоланні деструктивних конфліктів, що наносять своїми негативними наслідками збиток спільній роботі. Керівник в умовах конфлікту може виявитися в двох положеннях: суб'єкта (прямий учасник конфлікту); посередник – арбітр (примиритель конфліктуючих сторін). Як суб'єкт конфлікту керівник виявляється в ролі одного з опонентів, який відстоює свою точку зору, певні інтереси і займає позицію у відносинах з підлеглими йому людьми чи партнерами по ділових зв'язках з іншими підрозділів (організації). Діяльність керівника як посередника включає аналіз ситуації та врегулювання конфлікту. Аналіз конфліктної ситуації полягає в одержанні інформації про конфлікт, збиранні даних про нього; аналізі отриманої інформації, перевірці її вірогідності, оцінюванні конфліктної ситуації [9, с. 92]. Процес урегулювання включає вибір способу врегулювання конфлікту та ти-

пу медіаторства, реалізацію обраного способу, уточнення інформації та прийнятих рішень, зняття після конфліктної напруги у стосунках опонентів, аналіз досвіду врегулювання конфлікту. Керівник одержує інформацію про конфлікт із різних каналів. Якщо отримана інформація вказує на небезпечний розвиток конфлікту, то керівник припиняє протистояння опонентів [9, с. 92].

Висновки. Для успішного співробітництва необхідне формування довіри між керівником і підлеглими. Формування перспективних ліній розвитку співробітництва дозволяє бачити їх більш високий рівень. Тоді не тільки знімаються психологічні бар'єри майбутнього розвитку колективу, але і з'являється позитивний вплив на ситуацію сьогодення.

Там, де керівник враховує індивідуальні особливості виконавців, їхні здатності, схильності, спрямованість особистості, справедливий і рівномірний розподіл завдання, вміння грамотно контролювати їхнє виконання, при оцінці виконаної роботи віддають перевагу заохоченню, критику застосовують тільки у випадку явної необхідності (приховуємо, критика не повинна мати характер неповаги до особистості працівника, набирати образливої форми), практично відсутні конфлікти.

Відзначимо, що в кожному колективі дуже важливо прагнути до швидкого і повного вирішення конфліктів, інакше вони можуть стати перманентними (постійними). Важливе значення при цьому має створення сприятливої атмосфери співпраці, доброзичливих міжособистісних відносин членів колективу в процесі трудової діяльності, вміння відрізняти причини від приводів, обирати найбільш результативні способи вирішення конфліктів. Це одне з найперших завдань керівника організації. Адже ефективно управляти – це вміння створювати таку атмосферу, в якій з мінімальними втратами реалізовувалися б поставлені перед організацією завдання.

Свою статтю хочеться закінчити словами відомого німецького філософа Еммануїла Канта, який зазначав, що людству найважче далися два винаходи: мистецтва управляти і виховувати, але саме на них тримається суспільство.

Список використаних джерел

1. Шикун А. Ф. Организационная психология / Шикун А. Ф. – Москва : Бератор, 2004. – 129 с.
2. Конфлікти в педагогічних системах : зб. доп. наук.-практ. конф., 20–21 трав. 1997 р. – Вінниця : ВОГУ, 1997. – 350 с.
3. Анцупов А. Я. Конфликтология : учебник для вузов / Анцупов А. Я., Шипилов А. И. – 3-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 496 с.
4. Конфликтология : хрестоматия / сост. Н. И. Леонов. – 2-е изд., стер. – Москва : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2003. – 304 с.
1. Голобородько Г. П. Формування навичок діяльності з попередження та вирішення конфліктів у процесі професійної освіти майбутніх менеджерів [Електронний ресурс] / Голобородько Г. П., Щербак О. Г. – URL: http://www.confcontact.com/Okt/32_Golob.htm. – Назва з екрана.
5. Управление конфликтами, изменениями и стрессами / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури // Основы менеджмента : пер. с англ. Москва : Дело, 1992. – С. 516–562.
6. Дурманенко Є. А. Конфлікти в педагогічному процесі : монографія / Дурманенко Є. А. – Луцьк : РВВ Вежа Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 287 с.
7. Аклаев А. Р. Этнополитическая конфликтология: анализ и менеджмент / Аклаев А. Р. – Москва : Дело, 2005. – 472 с.
8. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навч. посіб. / Скібіцька Л. І., Скібіцький О. М. – Київ : Центр учбової л-ри, 2007. – 416 с.

УДК 378.1

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО САМООЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

С. Є. Могила, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. С. Тодорова, *к. психолог. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті схарактеризовано методику реалізації педагогічних умов формування здатності до самооцінювання

навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки: створення гуманного, професійного освітнього середовища, що забезпечує самореалізацію і рефлексію усіх суб'єктів навчальної діяльності; педагогічне стимулювання магістрантів до самооцінювання навчальної діяльності; використання у навчальному процесі магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: педагогічне стимулювання, майбутній викладач, вища школа, навчальна діяльність, магістерська підготовка, самооцінювання, методика, цифрові технології.

Abstract. The article proposes a method of implementing pedagogical conditions for the formation of the ability to self-assess the educational activities of future teachers in the process of master's training: creating a humane, professional educational environment that provides self-realization and reflection of all subjects; pedagogical stimulation of undergraduates to self-assessment of educational activity; use of modern digital technologies in the educational process of master's training of future teachers of higher education.

Key words: pedagogical stimulation, future teacher, higher school, educational activity, master's preparation, self-assessment, technique, digital technologies.

Постановка проблеми. Модернізація системи вищої освіти сприяла оновленню навчального процесу: на зміну традиційному, інформаційно-пояснювальному способу навчання, що визначався як базовий, прийшов діяльнісно-практичний, під-ґрунтям якого є самонавчання студентів. Це, у свою чергу, передбачає вдосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи – магістерської підготовки в закладі вищої освіти (ЗВО), у межах якої здійснюється опанування не лише сукупністю фахових компетентностей згідно освітньої програми спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, але й системою методів оцінювання власної навчальної діяльності. Переосмислення цінностей вищої освіти зумовлює необхідність навчання студентів самоорганізації власної діяльності, що, у свою чергу, вимагає змістової самооцінки,

яка виступає мотиваційно-стимулюючим механізмом саморегуляції навчальної діяльності та основою її успішності.

Вочевидь, це актуалізує проблему пошуків педагогічних умов формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням педагогічного стимулювання присвячено науковий доробок педагогів і психологів Ю. Бабанського, Ю. Демченко, А. Зосімовського, Л. Божович, О. Леонтьєва, В. Мерліна, Е. Голанта, Л. Занкова, Н. Менчинської та ін. Методи й особливості процесу педагогічного стимулювання були досліджені Є. Бондаревською, В. Ковальчуком, О. Мамоном, В. Сластьоніним, В. Тарасюк, Л. Ткачук, М. Ткачук, М. Яновською, О. Яцієм та іншими вченими. Проте зазначимо, що проблема розроблення методик педагогічного стимулювання майбутнього викладача вищої школи до самооцінювання навчальної діяльності у процесі магістерської підготовки не стала предметом спеціальних досліджень.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика педагогічних умов формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальним для ЗВО є завдання не лише сформувати у майбутнього фахівця певну сукупність знань, умінь, навичок, але й навчити студента осмислювати результати власних дій, специфіку діяльності, особистісні якості та виробляти на цьому підґрунті професійно-особистісну спрямованість. Засновані на рефлексії, самоаналіз і самооцінка навчальної та професійно-педагогічної діяльності забезпечують її контроль, корекцію, спонукають суб'єкта до саморозвитку й самовдосконаленню (Меднікова, 2002).

Відтак, формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності потребує створення відповідних педагогічних умов, запровадження спеціальних заходів, зорієнтованих на сприяння усьому комплексу рефлексивно-проектувальних умінь майбутнього викладача вищої школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури (В. Балюк, М. Гриньова, Н. Кононец, О. Мамон, Г. Остапенко та ін.) свідчить, що формуванню умінь самооцінки навчальної діяльності у майбутніх викладачів ЗВО сприятиме реалізація таких педагогічних умов:

1) створення гуманного, професійного освітнього середовища, що забезпечує самореалізацію і рефлексію усіх суб'єктів навчальної діяльності;

2) педагогічне стимулювання магістрантів до самооцінювання навчальної діяльності;

3) використання у навчальному процесі магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи сучасних цифрових технологій.

З метою реалізації педагогічних умов формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки запропоновано методику педагогічного стимулювання магістрантів до самооцінювання навчальної діяльності з використанням цифрових технологій під час вивчення дисципліни «Цифровізація освітнього процесу»:

1. Активізація викладачів на усвідомлення магістрантами сутності навчальної діяльності. Увага дозволяє магістрантові зосередитися, усвідомити особистісний сенс наступної навчальної діяльності, що знаходить відбиття у готовності діяти. Отже, викладачі на початку роботи розкривають магістрантам сутність навчально-пізнавальної діяльності, повідомляють, які знання необхідно засвоїти, які способи опанувати навчальну інформацію, як необхідно побудувати самостійну навчальну діяльність.

2. Активізація викладачів на усвідомлення магістрантами мотивації навчальної діяльності. Зовнішні мотиви актуалізують необхідну потребу, яка стимулює особистість на здійснення певних дій. Проте для ефективної навчальної діяльності необхідно, щоб магістрант усвідомив необхідність опанування новими знаннями, вміннями, навичками, прагнув здолати пізнавальні утруднення, виробити в собі необхідні здібності та професійні якості. З цією метою викладачі використовують метод ситуа-

ційних завдань – навчальні ситуації для вибору і усвідомлення мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентами, а саме: ситуація вибору при визначених варіантах відповідей (закритий вибір), ситуація вільного (відкритого) вибору без відповідей, ситуація вибору з кількох односпрямованих спонукань (супідрядність мотивів з конфліктом), ситуація вибору з обмеженнями (дефіцит часу, змагальна ситуація та ін.).

3. Зосередження уваги на навчальній ситуації. Для включення у діяльність, для виконання певного завдання магістрантові необхідно зосередити свою увагу на навчальній ситуації, переорієнтувати на неї свої інтереси, цілі, мотиви, загальмувати негативні спонукання. Для реалізації зазначеного елементу в практиці підготовки майбутніх викладачів вищої школи використовувалися цікаві приклади, парадоксальні факти, незвична форма подання навчального матеріалу, дидактичні ігри, дискусії, аналіз педагогічних ситуацій, роз'яснення значущості та використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності, емоційне забарвлення навчальної роботи.

4. Самостійне визначення магістрантами цілей навчальної діяльності. Якщо мотив спонукає діяльність, то мета визначає спрямованість активності студента, характер його початкових дій. Відтак, оцінивши навчальну ситуацію, сконцентрувавши на ній свою увагу, магістрант визначає мету і прагне досягти її. Отже, викладачі прагнуть до того, щоб магістрант чітко, усвідомлено уявляв, які знання йому необхідно засвоїти, які уміння виробити, що для цього необхідно зробити, а саме: навчитися вирішувати певний тип задач, вирішити їх певну кількість, виконати самостійне завдання і т. ін. Відтак, постановка магістрантом мети, яка представлена у вигляді форми, образу, усвідомленого, передбачуваного результату діяльності, актуалізує готовність до її досягнення і тим самим визначає подальшу спрямованість дій магістранта. Запропоновано до упровадження метод студентського портфоліо.

5. Організація самостійної роботи магістрантів. Проте цей елемент зумовлює наявність протиріччя: між тенденцією до самостійної навчально-пізнавальною діяльністю та можливістю її

реалізувати. Для вирішення цього протиріччя викладач використовує прийоми чергування різних видів діяльності (репродуктивних, конструктивних, творчих, усних, письмових, складних, легких, індивідуальних, групових, фронтальних), оцінювання навчальної діяльності здійснюється таким чином, щоб чергувати у магістрантів мотиви та емоції з позитивною та негативною модальністю, залучати магістрантів до активного пошуку, самоконтролю і самооцінювання.

6. Організація у навчальній діяльності оперативного зворотного зв'язку. Здійснення навчальної діяльності обов'язково супроводжується наданням магістрантам інформації, що стимулює їх, яку отримують шляхом контролю, самоконтролю, оцінювання і самооцінювання її перебігу та результатів. Зацікавленість, прагнення до навчальної діяльності виникають і закріплюються, якщо те, що заплановано досягнуто, є результати та задоволення від роботи. Отже, магістрантам пропонуються конкретні завдання, виконання яких супроводжується наданням інформації щодо успішності їх виконання (комп'ютерне тестування).

7. Самооцінювання процесу і результату навчально-пізнавальної діяльності – емоційне відношення до неї. Обов'язковою умовою ефективної навчальної діяльності є створення мотивації завершення – магістрант має оцінити, які визначені цілі досягнуті, які – ні, визначити причини цього, сформулювати для себе висновки, завдання на подальшу роботу. Усвідомлюючи сутність і значення навчальної діяльності, магістрант співставляє її якість з нормативами, стандартами, прагненнями і виявляє готовність відповідати за власні дії. Відтак, самооцінка, рефлексія навчальної діяльності магістранта визначає її соціальність. Педагогічна значущість самооцінювання полягає в тому, що в ній проявляється не предметна, а суспільне стимулювання діяльності, що відкриває особистості можливості для її удосконалення.

Висновки. Таким чином, формуванню здатності до самооцінювання навчальної діяльності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки буде сприяти реалі-

зація таких педагогічних умов: створення гуманного, професійного освітнього середовища, що забезпечує самореалізацію і рефлексію усіх суб'єктів навчальної діяльності; педагогічне стимулювання магістрантів до самооцінювання навчальної діяльності; використання у навчальному процесі магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи сучасних цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Балюк В. О. Сучасні підходи до розроблення електронних освітніх ресурсів для формування цифрової компетентності майбутніх економістів / Балюк В. О., Кононець Н. В. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2019. – № 4(156). – С. 15–21.
2. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбе-режувального освітнього середовища // Гриньова М. В., Коно-нець Н. В., Дяченко-Богун М. М., Рибалко Л. М. // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – Том 72, № 4. – С. 182–193.
3. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / Кононець Н. В. // Педагогічні науки : зб. наук. пр. Полтава. – 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.
4. Мамон О. В. Педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підго-товки : автореф. дис. ... канд. пед. н. : 13.00.09 / Мамон О. В. – Тернопіль, 2016. – 20 с.
5. Меднікова Г. І. Самооцінка та рівень домагань особистості як динамічна система : дис. ... канд. психол. н.: 19.00.01 / Медні-кова Г. І. – Харків, 2002. – 194 с.
6. Kononets N. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine / Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. // Turkish Online Journal of Distance Educa-tion-TOJDE. July 2020. ISSN 1302-6488. – Vol. 21. – № 3. – Article 14. – P. 199–220.
7. Leshchenko M. Framework for Assessment the Quality of Digital Learning Resources for Personalized Learning Intensification / Leshchenko M., Lavrysh Yu., Kononets N. // The New Educational Review. – Vol. 64, № 2. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2021. – P. 148–160.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ХІМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

К. В. Молодецький, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Стаття присвячена з'ясуванню тематичного спрямування наукової літератури з формування професійної компетентності майбутніх інженерів хімічного профілю у закладах вищої освіти як вітчизняних дослідників, так і дослідників інших країн.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні інженери хімічного профілю, монографії, дисертаційні дослідження, вітчизняний та зарубіжний досвід.

Abstract. The article is devoted to the analysis of the thematic direction of the scientific literature on the formation of professional competence of future chemical engineers in higher education institutions of both domestic researchers and researchers from other countries.

Key words: professional competence; future chemical engineers, monographs; dissertation research; domestic and foreign experience.

Постановка проблеми. Одним із найбільш вагомих показників ефективності держави є якісні зміни в освітній політиці відповідно до реальних потреб ринку праці та вимог до професійної компетентності випускників закладів вищої освіти. Виокремленні фактори впливають на всі компоненти професійної підготовки майбутніх інженерів закладів вищої освіти та інженерів хімічного профілю зокрема. Випускник закладу вищої освіти, інженер хімічного профілю – це фахівець, професійна компетентність якого має інтегративний характер.

Аналіз останніх джерел і публікацій. У педагогічній науці склалися визначені передумови для розробки теоретичних та практичних аспектів вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх інженерів закладів вищої освіти.

ти. Питання підготовки майбутніх спеціалістів висвітлено у наукових роботах І. Бардус [1], Н. Волкової [2], Л. Грень [3], С. Домбровської [4], О. Ігнатюк [5], Г. Кашканової [6], С. Клепко [7], Мітрясової [8], О. Овчарук [9], О. Пометун [10] та інших дослідників.

Формулювання мети. Мета статті – з'ясувати змістовну спрямованість наукових досліджень, тематика яких пов'язана з формуванням професійної компетентності майбутніх інженерів у закладах вищої освіти, й майбутніх інженерів хімічного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія і практика управління соціальними системами компетентнісної професійної освіти в контексті євроінтеграції (подано різнопланові дослідження щодо моделювання компетентнісної професійної освіти, спрямованої на становлення особистості європейського суспільства. Дослідження охоплює огляд теоретико-методологічних засад професійної освіти, вітчизняного й зарубіжного досвіду професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах глобалізації та інформатизації знань) [2].

Монографію І. Бардус «Система професійно орієнтованого навчання фізики студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю» присвячено теоретичному обґрунтуванню та розробці системи професійно орієнтованого навчання фізики майбутніх інженерів-педагогів зазначеного профілю [1].

На увагу заслуговує монографія Г. Кашканової «Ігрові форми навчання загально технічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів» [6].

Дослідження С. Клепко «Філософія освіти в європейському контексті» розкриває основні поняття та конструктивні ідеї сучасної філософії освіти, подає досвід осмислення і вирішення головних її проблем й освітньої політики в демократичному суспільстві, визначає оптимальний шлях розвитку системи освіти України в європейському контексті; компетентнісно орієнтований підхід у науковій роботі визначено ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти [7].

Методологічні, теоретичні, методичні та науково-практичні засади розвитку хімічної освіти студентів вищих аграрних закладів освіти на підставі інтегрованого підходу розглянуто у дослідженні О. Мітрясової «Інтегрований підхід до навчання хімії студентів аграрного університету».

Монографія висвітлює традиції, тенденції та стратегію розвитку змісту сучасної хімічної освіти; вперше в українській педагогічній науці в ній запропоновано концепцію інтегрованого підходу до вивчення хімічних дисциплін студентами-аграріями, проаналізовано зарубіжний досвід інтеграції змісту природничих дисциплін. Увагу приділено сутності і завданням процесів інтеграції у навчанні хімії [8].

Колективна монографія на чолі з О. Овчарук «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» присвячена новим напрямам розвитку змісту освіти в Україні та розвинених країн світу [9].

У монографії В. Петрук «Теоретикометодичні засади формування професійної компетентності фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін» професійну спрямованість виведено поза межі навчання та схарактеризовано через «відповідність провідного мотиву професії реальному змісту професії» [10, с. 37]; домінантним показником професійної спрямованості визначено зміст та глибину професійного інтересу з урахуванням його положення в системі мотивів, що утворюють професійну спрямованість студента [10].

Наступним напрямом аналізу до визначеного нами кола питань є дисертаційне дослідження О. Ігнатюк «Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету», 2010 (розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено теоретикометодичну концепцію та систему підготовки студентів до професійного самовдосконалення [5]).

У дисертаційному дослідженні Л. Грень «Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність», визначено вплив теоретично обґрунтованих й експериментально переві-

рених педагогічних умов формування у студентів вищих технічних закладів освіти спрямованості на успішну професійну діяльність, на якість їхньої професійної підготовки [3].

Формуванню комунікативної компетентності майбутніх інженерів присвячено дослідження Т. Бутенко «Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психологопедагогічних дисциплін», де розглянуто сутність комунікативної компетентності як сукупності знань, умінь і навичок, що містять: функції спілкування й особливості комунікативного процесу [2].

Висновки. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів у закладах вищої освіти постійно перебувають у межах кола наукової уваги дослідників. Проте, поза увагою науковців залишилось питання формування професійної компетентності майбутніх інженерів хімічного профілю у закладах вищої освіти, що дає нам підстави для його ретельного вивчення та висвітлення у подальших наших публікаціях.

Проаналізовані наукові дослідження вітчизняного й зарубіжного досвіду професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах глобалізації та інформатизації знань свідчать про не обхідність подальшого удосконалення методики формування професійної компетентності майбутніх інженерів у закладах вищої освіти, зокрема і майбутніх інженерів хімічного профілю.

Список використаних джерел

1. Бардус І. О. Система професійно орієнтованого навчання фізики студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю: монографія / Бардус І. О. – Бердянськ: ФО-П Ткачук О. В., 2014. – С. 224–226.
2. Волкова Н. П. Моделирование компетентностной професийной освіти в контексте евроинтеграции: монография / кол. авт; за заг. ред. проф. Н. П. Волковой. – Дніпро: Університет ім. А. Нобеля, 2021. – С. 356–578.
3. Дистанційна форма здобуття вищої освіти: аналіз думки студентів щодо якості, переваг та недоліків [Електронний ресурс] / С. А. Мороз, О. Г. Романовський та ін. // Інформаційні технології

та засоби навчання. – 2020. – № 79 (5). – С. 276–295. – URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v79i5.3340>. – Назва з екрана.

4. Бутенко Т. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психологопедагогічних дисциплін / Бутенко Т. О. // Організаційно-педагогічні умови формування професійної майстерності майбутніх фахівців. Теорія і практика управління соціальними системами 3 '2021 : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. – Вінниця, 2011. – С. 22–24.
5. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика : монографія / Ігнатюк О. А. – Харків : НТУ «ХПІ», 2009. – С. 432–435.
6. Кашканова Г. Г. Ігрові форми навчання загально технічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів : монографія / Кашканова Г. Г. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – С. 124–123.
7. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / Клепко С. Ф. – Полтава : ПОППО, 2006. – С. 328.
8. Мітрасова О. П. Інтегрований підхід до навчання хімії студентів аграрного університету : монографія / Мітрасова О. П. – Миколаїв : МДАУ, 2006. – С. 295–300.
9. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. // Бібліотека з освітньої політики ; за ред. О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 112–123.
10. Петрук В. А. Теоретикометодичні засади формування професійної компетентності фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія / Петрук В. А. – Вінниця : УніверсумВінниця, 2006. – С. 292–297.
11. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / Пометун О. І. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 15–25.
12. Мартиненко С. А. Формування фахової компетентності майбутніх техніків у процесі вивчення дисциплін фізико-математичного циклу в авіаційному коледжі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Мартиненко С. А. – Слов'янськ, 2014. – С. 20–22.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

В. В. Палаженко, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглядається актуальна проблема управління науково-дослідною роботою студентів вищих навчальних закладів. Розкрито види і форми організації науково-дослідної діяльності студентів.

Ключові слова: науково-дослідна робота, критерії оцінювання, організаційно-педагогічні умови, форми організації науково-дослідної роботи, управління.

Abstract. The topical problem of management of research work of students of higher educational institutions is considered. Openly sees and forms the organization of research activities of students.

Key words: research work, evaluation criteria, organizational and pedagogical conditions, formation of the organization of research work, management.

Постановка проблеми. Становлення України як самостійної держави, її національне відродження та перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль спеціалістів з вищою освітою. Особливе місце посідають майбутні педагоги як високо компетентні і всебічно освічені фахівці, рівень яких повинен забезпечити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті».

Основним критерієм роботи навчального закладу є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання їх теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що означає потребу вести пошук ефективних форм і методів навчання, докорінного оновлення професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Перехід педагогічної школи до ступеневої системи освіти передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти спеціалістів усіх кваліфікаційних

рівнів, тому актуальною в нових умовах функціонування вищої школи стала проблема управління науково-дослідною діяльністю студентів.

Аналіз останніх публікацій. До проблем організації науково-дослідної роботи у закладах вищої освіти звертались А. Алексюк, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, Г. Кловак, О. Мартиненко, В. Майборода, О. Микитюк та інші науковці. Проблеми теоретичних основ управління у закладах освіти присвятили свої праці Г. Єльникова, В. Маслов, В. Пікельна та інші. Дослідження Н. Пузирьової присвячене теорії і практиці організації науково-дослідної роботи студентів (на матеріалах університетів України XIX ст.) [3], з'явилося монографічне дослідження О. Микитюк, присвячене розвитку і становлення наукової роботи у вищих педагогічних закладах України [2].

Метою статті є дослідження особливостей організації науково-дослідної роботи студентів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим чинником на шляху до вдосконалення змісту і форм підготовки фахівців вищих навчальних закладів є науково-дослідна робота і до її виконання ставляться такі вимоги: максимальна наближеність до навчального процесу; конкретність тематики, сучасний науковий рівень її виконання в практичній діяльності; поступове ускладнення дослідних завдань та тематики від курсу до курсу (враховуючи диференційований підхід за рівнем підготовки студентів); професійно-творчий характер науково-дослідної роботи тощо.

Науково-дослідна діяльність, що пронизує систему підготовки майбутніх педагогів упродовж усього періоду навчання у вищому педагогічному закладі, характеризується тісним системним між предметним взаємозв'язком, передбачає озброєння студентів методологією дослідницької роботи, сприяє не лише поглибленню і розширенню знань, а й збагачує світогляд студентської молоді, стимулює розвиток самостійності, творчого потенціалу, інтелектуальних здібностей кожної особистості.

Навчально-дослідна робота студентів є обов'язковою і визначається навчальними планами спеціальності. Головним зав-

данням студентів у науково-дослідній діяльності є: оволодіння методами, методиками самостійного розв'язання педагогічних завдань, методологією пізнання; формування дослідницьких умінь і навичок глибокого аналізу ситуації, синтезу, узагальнення, інтерпретації отриманих результатів, абстрактного мислення, планувати і прогнозувати результати своєї діяльності, ефективної організації праці; поглиблене вивчення навчального матеріалу.

Проте важливо, щоб студент усвідомив об'єктивну потребу займатися специфічним видом діяльності, а науковий керівник урахував індивідуальні психологічні особливості характеру, темпераменту особистості студента, визначивши попередньо ступінь готовності студентів до виконання завдань творчого характеру через види діяльності, де максимально можуть розкритися здібності особистості.

Крім того, студенти з допомогою викладачів повинні набути умінь користуватись науковою, довідковою, методичною літературою, що видана рідною та іноземними мовами; володіти методикою перекладу і реферування тексту, володіти навичками комп'ютерної обробки даних; володіти методами інформаційного пошуку.

Таким чином система професійної підготовки повинна бути спрямована на підготовку педагога-дослідника нового типу мислення, якому притаманний високий динамізм, для якого головним є культ пошуку пізнання, а не лише знань. Разом з тим у студентів необхідно розвивати високу вимогливість до себе, толерантне ставлення до протилежної думки, погляду, позиції.

Зміст готовності до виконання науково-дослідної роботи мають складати такі елементи, як знання, уміння, творчість, бажання [4].

У практиці вищих навчальних закладів широко використовуються завдання студентам для самостійної роботи, що передбачає складання: кросвордів з теми; переліку визначень ключових понять курсу з посиланням на джерела; анотування статей (декілька з однієї теми), книги або розділу, що тісно пов'язані з темою; написання рефератів і доповідей за визна-

ченими викладачем темами; групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

Найпростіша форма – реферат – це доповідь на певну тему, що включає огляд наукових та інших джерел з обраної теми або виклад змісту наукової роботи. Важливо зазначити, що у рефераті необхідно не лише висвітлити відповідну наукову інформацію, а й показати своє ставлення до неї. Основні вимоги до реферату: повнота відображення змісту статті чи кількох праць за темою; відповідність основних тез і положень, виділених реферуємим, змістові статті; визначення методики, яку автор обраної для реферування статті використовує, щоб розв'язати проблему; відповідність висновків автора поставленим завданням [1].

Тези – це стислі, лаконічно сформульовані основні положення доповіді, повідомлення тощо. Вони включають виклад основних думок праці від початку до кінця, а не лише її дослідницької частини. У тезах однією-двома фразами обґрунтовують тему, викладають історію питання, методику дослідження та його результати. Окремі положення в тезах мають бути пов'язані між собою логічно. Залежно від того, наскільки поширено подано тези, їх поділяють на: основні (головні положення, що узагальнюють зміст); прості (головні думки в змістовій частині тексту); складні (запис, що включає в себе як основні, так і прості тези).

Тези можуть бути цитатними, вільними, комбінованими. У професійній підготовці майбутнього педагога важливу роль відіграють такі форми науково-дослідної роботи, як курсова, дипломна, магістерська роботи.

Орієнтовна тематика курсових, дипломних, магістерських робіт розробляється викладачами відповідної кафедри. Ознайомившись з тематикою наукових робіт, студент має можливість самостійно обрати тему дослідження, а також запропонувати власну тему з обґрунтуванням її актуальності. Серед вимог до змісту наукової роботи слід відзначити наступні: актуальність теми, відповідність сучасному стану проблеми та перспективам їх розвитку, практичним завданням; опрацювання і критичний

аналіз видань (монографічних, довідкових, періодичних, методичних) з даної проблеми; характеристика історії досліджуваної проблеми; чітка характеристика предмета, мети, методів дослідження, опис та аналіз педагогічних фактів, узагальнення результатів, їх обґрунтування, висновки, практичні рекомендації.

У науковій літературі підкреслюється, що правильно поставлена проблема є передумовою успіху її вивчення. Щоб перейти від практичного завдання до наукової проблеми, необхідно виконати два процеси: а) визначити, які наукові знання потрібні, аби вирішити практичне завдання; б) встановити, чи є для цього необхідні наукові знання.

Науково-педагогічне дослідження повинно включати якісний аналіз явищ, що вивчається, а й кількісний вимір отриманих експериментальних результатів, який підвищує ступінь вірогідності та об'єктивності їх оцінки. Для практичного здійснення розрахунків необхідно: чітко визначити складові педагогічного процесу, які можуть бути зафіксовані у певних одиницях вимірювання (балах, кількості відповідей, виконаних завдань, витраченого часу, подій, що відбулися тощо); розробити експериментальну методику, яка стимулює відповідні дії досліджуваних (тести, опитувальні листки); отримати результати експерименту і надати їм зручного для обчислення вигляду (таблиці, графіки); обрати доцільний для певного педагогічного явища спосіб розрахунків (відсотки, середнє значення характеристик, межі відхилень від середніх значень); подати кількісні результати у формі, що забезпечує можливість єдності якісної та кількісної оцінок.

Список літератури у науковій роботі свідчить про рівень вивчення стану досліджуваної проблеми і навичок роботи з науковою літературою.

У бібліографії кожен опис має свій порядковий номер і починається з нового рядка. Список використаної літератури краще розмішувати в порядку згадування наукових джерел у тексті за їх наскрізною нумерацією або в алфавітному порядку за прізвищами автора, першого з авторів, а також за заголовками

Висновки. Наукова робота студентів стає невід’ємною складовою частиною учасників навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти України. Її результати сприяють вдосконаленню навчального процесу, створюють сприятливі умови для ефективної підготовки конкурентноспроможних, висококваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / Вітвицька С. С. – Київ : Центр навч. л-ри, 2003. – 234 с.
2. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України в XIX ст. : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Микитюк О. М. // Інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2004. – 42 с.
3. Пузирьова Н. В. Теорія і практика науково-дослідної роботи студентів (на матеріалі університетів України XIX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. н. : / Пузирьова Н. В. // Харк. Нац.ун-т ім. В. Каразіна. – Харків, 2002. – 19 с.
4. Семенов О. М. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів / Семенов О. М. – К. Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. – 96 с.

УДК 378.325.561.005

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Р. В. Панько**, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи*

***І. М. Петренко**, д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовано систему виховної роботи у закладах вищої освіти методологічні аспекти дослідження проблем управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Ключові слова: виховання, виховна робота, система виховної роботи, куратор академічної групи, вищий навчальний заклад.

Abstract. The article analyzes the system of educational work in higher education institutions, methodological aspects of researching

the problems of management of educational and creative activities of students.

Key words: education, educational work, system of educational work, curator of an academic group, higher educational institution.

Постановка проблеми. Проблема виховання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості» [3, с. 75].

Аналіз останніх публікацій показує, що проблеми виховної діяльності немалою мірою досліджені в сучасній педагогіці та психології: загальні питання теорії і практики виховної роботи (А. Макаренко [5], В. Сухомлинський [7] та ін.); проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів (С. Вітвицька [2], С. Карпенчук [4] та ін.); педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти (О. Винославська [1] та ін.); технології навчання і виховання у вищій школі В. Стрельников [6] та ін.).

Водночас, відсутність довершених універсальних теорій, які можна було б покласти в основу організації виховної роботи у ВНЗ, робить конче актуальним і необхідним проведення подальших досліджень з метою підвищення ефективності здійснення виховного процесу в умовах вищого навчального закладу.

Метою статті є визначення основних напрямів, засобів і форм у системі виховної роботи куратора академічної групи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні напрями виховання реалізуються у вищих навчальних закладах у процесі навчання та позааудиторної діяльності студента. Позааудиторна виховна робота у вищому навчальному закладі проводиться на основі студентського самоврядування, активності і самостійності студентів за умови керівної ролі студентського

активу і педагогічної допомоги викладачів. Основними напрямками виховної роботи у вищому навчальному закладі є: формування наукового світогляду; громадянське та патріотичне виховання; правове виховання; моральне виховання; художньо-естетичне, трудове, фізичне виховання; екологічне виховання; професійне виховання.

Основними засобами і формами реалізації цих напрямів роботи у вищих навчальних закладах є: диспути, вечори, читацькі конференції, бесіди, свята, лекції, зустрічі та інше.

Наприклад, серед основних заходів громадянського та патріотичного виховання можна назвати: бесіди та лекції з патріотичної тематики про історію, культуру, літературу і мистецтво різних народів і країн, про їх культурні взаємозв'язки; екскурсії історичними та літературно-мистецькими місцями України; диспути про культуру міжетнічних відносин; вечори і зустрічі поколінь; відзначення ювілею просвітників, письменників, діячів літератури, науки, культури, мистецтва; відзначення українських народних свят, обрядів; ознайомлення з традиціями і побутом народів України; роз'яснення основних засад Конституції України; лекції та бесіди з питань правового виховання; зустрічі з працівниками правоохоронних органів; дискусії на тему «Молодь і закон» тощо.

Реалізація виховної роботи у студентських групах здійснюється через інститут кураторів. Це управлінська ланка, яка взаємодіє з іншими у системі позааудиторної виховної роботи і забезпечує її організацію на рівні студентської академічної групи. Результатом діяльності куратора є набуття молодою людиною соціального досвіду поведінки, формування національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій і розвиток індивідуальних якостей особистості.

Діяльність куратора академічної групи здійснюється на підставі Статуту університету, Концепції виховної роботи з урахуванням особливостей і традицій університету. Зміст його діяльності визначається такими основними документами: Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя»; «Концепцією виховання

дітей та молоді у національній системі освіти», «Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті», відповідними інструктивно-методичними документами Міністерства освіти і науки України, а також положеннями, розробленими структурними ланками університету.

Згідно зі своїм соціальним статусом та функціональними обов'язками куратор академічної групи у своїй діяльності реалізує конкретні виховні функції. На кураторів академічних груп розповсюджується система матеріального заохочення, прийнята в університеті та за поданням даного факультету чи проректора. Результати діяльності куратора обговорюються систематично на засіданні кафедр, радах факультетів, ректоратів та вченій раді згідно з планом роботи університету.

Функції куратора академічної групи: аналітична, організаторська, комунікативна та соціальна. Аналітична функція передбачає планування та організацію виховної роботи студентською групою на підставі урахування куратором: міжособистісних стосунків у колективі мотивів навчальної та пізнавальної діяльності студентів, рівня їх інтелектуального розвитку, індивідуальних особливостей, соціально-побутових умов життя (останнє досліджується куратором спільно з проформом групи), стану здоров'я, результатів навчання тощо. Організаторська функція забезпечує надання необхідної допомоги студентському самоврядуванню, творчим групам, радам тощо. Функція соціалізації реалізується у взаємодії «педагог-студент». Куратор академічної групи допомагає вихованцю в особистісному розвитку, засвоєнні та прийнятті суспільних норм, цінностей, дотриманні засад духовно повноцінного буття.

Керівник академічної групи: спільно з активом групи складає проект плану виховної роботи на навчальний рік, який затверджується на зборах академгрупи; стежить за виконанням плану, в процесі якого аналізує ефективність виховної роботи, розвиток творчої ініціативи студентів самоврядування; веде індивідуальну роботу зі студентами; виявляє нахили і здібності студентів і сприяє їх участі в роботі наукових гуртків, творчих студій, культурних товариств, клубів за інтересами, спортивних секцій,

в художній самодіяльності; тримає в полі зору успішність студентів, встановлює контакти з відповідними кафедрами з метою створення належних умов для навчання, надання їм необхідної допомоги, здійснення заходів для роботи з обдарованими студентами; висловлює свої рекомендації академічній групі щодо проведення виховних годин, присутній на них, сприяє залученню студентів до факультетських та загально-університетських заходів; піклується про житлово-побутові умови студентів, про їх культурний відпочинок, бере участь у розподілі місць у гуртожитку, періодично відвідує його; вносить пропозиції щодо відзначення і заохочення кращих студентів, бере участь у складанні характеристик студентів академічної групи; несе відповідальність за свою роботу перед деканатом і кафедрою.

Планування значною мірою визначає результати та перспективність системи виховної роботи. Цілеспрямоване і чітке планування допомагає кураторам уникнути багатьох помилок та негативних явищ у студентській групі. Обґрунтований план дозволяє намітити загальні перспективи та конкретні шляхи розв'язання поставлених виховних завдань.

Основні вимоги до плану: цілеспрямованість плану, тобто зміст та форми виховної роботи, що плануються, передбачають реалізацію конкретних цілей та задач. Кожна справа має сприяти розв'язанню поставлених завдань. Залежно від мети кожна форма роботи має свою специфіку у її використанні; врахування потреб та інтересів, індивідуальних особливостей кожного студента; співтворчість педагогів та студентів в організації виховної роботи; зв'язок з життям суспільства, майбутньою професійною діяльністю студентів; комплексний характер планів; цілісний підхід до процесу планування; наступність змісту та форм виховної роботи; конкретність, доцільність плану, обґрунтованість виховної роботи, врахування особливостей студентського колективу, рівня його розвитку, традицій, що склалися; розумна насиченість плану.

Серед основних засобів виховної роботи кураторів є: щотижневі виховні години, які включаються до розкладу академічних

занять, а викладачеві до індивідуального плану роботи; бесіди «За круглим столом», дискусійні клуби, інші заходи виховного впливу в студентських аудиторіях і гуртожитках (із залученням фахівців різного профілю); культпоходи історичними місцями рідного краю, до музеїв, картинних галерей, на виставки, до театрів; колективний перегляд кінофільмів та вистав з їх наступним обговоренням; індивідуальна виховна робота зі студентами з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Кураторам академічних та керівникам творчих груп належить ініціатива у виборі форм, методів, прийомів, засобів та напрямів виховної роботи; їх роботу на факультетах координують деканати, а кафедри забезпечують проведення конкретних заходів виховного впливу.

Критеріями ефективності управління системою виховної роботи на рівні куратора академічної групи є: рівень вихованості майбутніх педагогів; активність, згуртованість групи, суспільно-корисний характер діяльності групи; стабільний режим роботи академічної групи, відсутність серйозних випадків порушень трудової та навчальної дисципліни студентами; позитивна мотивація навчально-виховної діяльності студентів, що виявляється у навчально-пізнавальній, науково-дослідній, інших видах діяльності; мікроклімат у групі, що сприяє самореалізації особистості кожного студента; різноманітність форм виховної позааудиторної роботи, що сприяє самореалізації особистості кожного студента; діяльність студентського самоврядування у групі; участь групи у загально університетських заходах; сприятливі умови проходження адаптаційного періоду студентами 1-го курсу; оволодіння студентами досвідом соціальної поведінки.

Висновки. Результатом виховної діяльності куратора має бути достатній рівень вихованості студентів. Під вихованістю в педагогічному розумінні мають на увазі комплексну властивість особистості, яка характеризується наявністю і рівнем сформованості в неї суспільне значущих якостей, що відображають мету виховання. Ефективність виховання – це відношення досягнутих результатів до передбаченої мети (цілей) у процесі -

формування духовного обличчя, суспільне значущих якостей особистості.

Список використаних джерел

1. Винославська О. В. Психологія : навч. посіб. для студ. вузів / ред. О. В. Винославська. – Київ : ІНКОС, 2005. – 352 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / Вітвицька С. С. – Київ : Центр навч. л-ри, 2003. – 316 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база. – Київ : КНТ, 2006. – С. 40–93.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / Карпенчук С. Г. – Київ : Вища школа, 1997. – 304 с.
5. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / редкол.: М. И. Кондаков (гл. ред.) и др. – Москва : Педагогика, 1983. – Т. 3. – 511 с.
6. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
7. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 5 т. / Сухомлинский В. А. – Київ, 1980. – Т. 4. – 597 с.

УДК 378.1

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

І. Д. Почтар, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. І. Нестуля, д. пед. н., професор – науковий керівник

Анотація. У даній статті було розглянуто основні поняття «медіакультури» у процесі магістерської підготовки викладачів вищої школи. Автор дійшов висновку, що майбутні вчителі повинні використовувати різноманітну медіапродукцію у своїй професійній діяльності для розвитку медіа компетентностей своїх учнів. Щоб досягти цього, вчитель повинен оволодіти різними технологіями медіаосвіти, а потім успішно використовувати їх для підвищення свого власного професійного рівня.

Ключові слова: медіакультура, професійна медіакультура, майбутні майстри освіти.

Abstract. This article discusses the basic concepts of “media culture” in the process of master’s training of high school teachers. The author came to the conclusion that future teachers should use a variety of media products in their professional activities to develop the media competencies of their students. To achieve this, the teacher must master various technologies of media education, and then successfully use them to improve their own professional level.

Key words: media culture, professional media culture, future masters of education.

Постановка проблеми. Основним у професійній підготовці вчителя є не самі медіаосвітні технології (далі по тексті – МОТ), а здатність до їх використання, вміння критично їх сприймати, аналізувати, знати особливості застосування в навчально-виховному процесі педагогічних вузів. Це має спонукати до глибинного вивчення та ефективного застосування в майбутньої професійно-педагогічної діяльності системи МОТ.

Сучасні медіа технології вимагають високого рівня абстрактного мислення, швидкості реакції, готовності до постійного підвищення рівня освіти. Зазначене вимагає загального вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів.

Майбутній учитель повинен володіти комплексом медіа знань, умінь і навичок, мати сформовані медіа цінності з метою формування медіакультури школярів в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства.

З метою виявлення сучасного стану підготовки майбутніх учителів до застосування інформаційних, комп’ютерних та медіа-освітніх технологій ми проаналізували навчальні плани і програми педагогічних вузів України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показує наявність напрацювань, які акцентують увагу на проблемі. Вчені досліджують моделі і методи медіа-освіти (В. Іванов, Л. Мастерман), В. Різун, Ю. Усов, А. Шаріков, Е. Харт, Р. Хоббс і ін.), психолого-педагогічні та дидактичні дослідження медіа (Л. Баженова, І. Беднарек, Р. Гуревич, Т. Ле-

вовіцкій, Н. Ничкало, А. Онкович, А. Спічкін, А. Федоров, А. Шаріков і ін.), педагогічні умови формування медіакомпетентності і медіакультури майбутніх журналістів (Д. Онкович, І. Чемерис), вчителів (Т. Захарчук, Ю. Казаков, О. Піскун). З огляду на зазначені дослідження, а також монографічні та журнальні публікації, зробимо спробу в рамках даного дослідження дати огляд тенденцій медіаосвіти майбутніх учителів у вищих навчальних закладах України.

Формування мети. Метою є теоретичне дослідження медіакультури майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування особливостей розвитку медіакультури майбутніх магістрів освіти потребує з'ясування сутності основних понять у контексті наукових досліджень. На нашу думку, аналіз основних психолого – педагогічних визначень дослідження є досить складним через те, що основні категорії належать до методологічного апарату кількох наукових напрямків філософії, медіазнавства, психології, педагогіки, тому аналіз кожної Категорія включає її виклад у філософській, загальнонауковій науці.

Відповідно до логіки нашого дослідження, основними термінами є «розвиток», «медіакультура», «професійна медіакультура», «майбутні майстри освіти» та «розвиток професійної медіакультури майбутніх майстрів освіти». Вибрані терміни подано у послідовності, що дозволяє показати їх субординацію та взаємозв'язки та наблизитися до визначення стратегії дослідження для розвитку професійної медіакультури майбутніх майстрів освіти. Давайте детально проаналізуємо провідні концепції дослідження.

Формуючи зміст терміну «розвиток професійної медіакультури», враховуйте термін «медіакультура», який поєднує два компоненти – медіа та культуру, кожен зі своїм значенням.

Л. Найдьонова бачить медіакультуру як інноваційно-абсорбційний процес перетворення знань на всіх рівнях – від окремої особистості до суспільства в цілому, який включає як складові виклик, актуалізацію, генерацію, експлуатацію. За визначенням

Г. Онкович, медіакультура – це здатність соціуму ефективно використовувати медіа-ресурси і застосовувати передові інформаційні технології [1, с. 1].

Н. Череповська поняття «медіакультура» визначає у двох аспектах: соціокультурному та психологічному. Насамперед медіакультура – це суспільний феномен виробництва та споживання медіа-продукції, який передбачає взаємодію, комунікацію між цими двома умовними соціальними групами. Комунікація між виробником та споживачем, будучи опосередкованою технічними засобами, становить масову медіа-комунікацію [2].

В Україні розроблено і прийнято нову редакцію «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», що була погоджена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 21 квітня 2016 року. Головна ідея концепції полягає у «підготовці дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формуванні у громадян медіа інформаційної грамотності і медіакультури відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей» [3]. Проблемам медіаосвіти, медіаграмотності та медіакомпетентності у сучасній педагогічній науці присвячено праці провідних українських вчених О. Волошенюк, В. Іванова, Н. Найдьонової та інших.

У зарубіжних країнах існує стала практика та накопичено багатий досвід медіаосвіти. Так, британський дослідник медіаосвіти Лен Мастерман (LenMasterman) виділив чотири найважливіші сфери медіаосвіти: авторство, способи досягти ефекту впливу медіа тексту, репрезентація навколишнього середовища через медіа, медійна аудиторія. Британські науковці К. Безелгет (CaryBazalgette) та Е. Харт (AndrewHart) вважають, що медіаосвіта має ґрунтуватися на вивченні шести ключових понять: медійних агенцій, медійних категорій, медійних технологій, медійних мов, медіааудиторій, медійного подання [5, с. 14–15].

У Концепції впровадження медіа-освіти в Україні зазначено, що «медіакультура – це сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікацій, пошуку, збору, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання

соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі» [4].

Медіакультура, особливо медіа, залучає людей до участі у суспільному житті, сприяє самоствердженню, розвитку різних соціальних ролей тощо. Він регулює прагнення і дії людини, пропонує можливості оцінити вчинки інших людей, суспільне життя. Нові інформаційні та комунікаційні технології, включаючи супутникове та цифрове телебачення, відео, комп'ютерний та мобільний зв'язок, Інтернет та інші, перетворюють медіасередовище, істотно впливаючи на масову свідомість, традиційні культури, функціонування бібліотек та кінотеатрів, музеїв.

Майбутні вчителі повинні використовувати різноманітну медіапродукцію у своїй професійній діяльності для розвитку медіакомпетентностей своїх учнів. Щоб досягти цього, вчитель повинен оволодіти різними технологіями медіаосвіти, а потім успішно використовувати їх для підвищення свого власного професійного рівня. Сучасні медіатехнології забезпечують легке отримання різної інформації. Враховуючи значний потенціал медіаосвіти у навчальному процесі, важливо розвивати медіаграмотність майбутніх учителів. Ефективний процес навчання буде ефективним лише за умови розвитку особистості учня та вміння користуватися інструментами. Тому роль вчителя полягає у спрямуванні зусиль учнів на самостійне освоєння нових знань, які є результатом пізнавального процесу, який набув учень.

У цьому плані надзвичайно важливі також особисті якості сучасних майбутніх учителів:

- гнучко адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій;
- самостійно здобувати необхідні знання, вміти застосовувати їх на практиці при вирішенні різних проблем, а також самостійно працювати над розвитком власної моралі, інтелекту, культурного рівня;
- критично мислити, вміти бачити труднощі, що виникають у реальному світі, і знаходити шляхи їх раціонального подолання;

– грамотно працювати з інформацією (вміти відбирати необхідні факти для виконання поставленого завдання, аналізувати їх, створювати гіпотези для вирішення задач, загальні узагальнення, порівнювати з подібними чи альтернативними варіантами, робити обґрунтовані висновки).

У процесі навчання майбутні вчителі знайомляться з історією та етапами розвитку медіаосвіти, вивчають основні технології медіаосвіти, а також аналізують та створюють медіатексти різних типів та жанрів. Тому що в майбутньому вчителі розроблятимуть навчально-методичні рекомендації для своїх учнів з основ медіаграмотності; відбирати та оформляти матеріали для уроків: ілюстрації, телевізійні програми, фотографії, таблиці, презентації; підготувати ігрові завдання для медіаосвіти школярів тощо.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що медіа та інформаційна грамотність включає роботу всіх видів джерел інформації: усну, письмову та мультимедійну. Сприяння медіа та інформаційній грамотності є відповіддю на один із викликів глобального інформаційного суспільства. Специфічні прийоми та форми роботи з ресурсами масової комунікації дають змогу досягти навчальних, методичних та пізнавальних результатів.

Перед освітою стоїть завдання виховання професійного вчителя з високим рівнем медіакомпетентності та медіаграмотності, здатного адекватно відображати дійсність, формувати та виражати власне ставлення до явищ дійсності, а також формувати у учнів відповідні якості. Реалізація цих завдань передбачає зміну пріоритетів у змісті професійної підготовки майбутніх учителів з проблемами, що стосуються медіаграмотності, світоглядних цінностей, фундаментальних суспільних потреб та інтересів.

Список використаних джерел

1. Онкович Г. В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа [Електронний ресурс] / Онкович Г. В. – URL: https://www.researchgate.net/publication/330366960_GVOnkovic_MEDIAOSVITA

_AK_INTELEKTUALNO-KOMUNIKATIVNA_MEREZA. – Назва з екрана.

2. Медіакультура та медіаосвіта учнів ЗОШ: візуальна медіакультура / Н. І. Череповська. – Київ : Шк.світ, 2012. – 128 с.
3. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150 [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ispp.org.ua>. – Назва з екрана.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2016, нова редакція) [Електронний ресурс]. – URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ – Назва з екрана.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник для студентів педагогічних коледжів / за наук. ред. В. В. Різуна. – Київ : Центр Вільної Преси, 2014. – 431 с.

УДК 316.77

СТАНОВЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В. М. Пух, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті аналізується зміст концепту ціннісної орієнтації та наукові уявлення про ціннісне самовизначення особистості як процес набуття смислів, цілей і ресурсів власного життя в просторі і часі освіти

Ключові слова: освітній процес, сенс життя, система цінностей, самовизначення, мета життя.

Abstract. The article analyzes the content of the concept of value orientation and scientific ideas about the value self-determination of the individual as a process of acquiring meanings, goals and resources of their own lives in the space and time of education

Keywords: educational process, meaning of life, value system, self-determination, purpose of life.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження визначається необхідністю вирішення проблеми ціннісного самовизначення особистості в освіті. Дана проблема є централь-

ним аспектом дослідження в рамках університетської освіти і тісно пов'язана з завданням побудови в Україні відкритого, демократичного, громадянського суспільства. Найважливішими смислотворчими характеристиками такого суспільства є визнання цінності людини, її ролі в розвитку суспільства, свободі вибору і відповідальності особистості за побудову свого життєвого шляху.

У зв'язку з цим справжня мета освіти полягає у формуванні особистості, здатної зайняти самостійну позицію по відношенню до зовнішніх умов. Властива людині відкритість, цілеспрямованість приводить її до пошуку сенсу свого існування, що дозволяє визначити освіту як творчість сенсу і розуміння, особливо це актуально в умовах переходу до інформаційного суспільства, коли інформації стає все більше, а сенсу все менше. У зв'язку з цим, завдання освіти полягає в створенні умов для прагнення людини до сенсу, його виявлення і розуміння. Реальним результатом освіти в цих умовах стає образ людини в просторі і часі власного життя, а рушійною силою процесу ціннісного самовизначення особистості в освіті може стати вирішення задач:

- розумінням ролі університетів як центру науки, освіти і культури та можливості реалізації цієї ідеї на регіональному рівні;
- усвідомлення необхідності орієнтувати студентів на загальнолюдські цінності і цінності освіти і розробка даного процесу в педагогічній науці;
- розумінням необхідності допомоги студенту в ціннісному самовизначенні і готовність викладачів виступити ініціаторами даного процесу.

Проблема дослідження полягає в необхідності знаходження і уточнення науково-обґрунтованих шляхів здійснення ціннісного самовизначення особистості в класичній університетській освіті в умовах розвитку інформаційного суспільства. Це буде сприяти системному розгляду феномена ціннісного самовизначення особистості на всіх етапах життєвого шляху людини, встановлення

фундаментальних зв'язків між процесом освіти і розвитком особистості в сучасних умовах.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Принципове значення для розробки теми дослідження мають фундаментальні праці з теорії філософії, релігієзнавства і теології А. Бергсона, М. Лоського, Е. Еріксона, С. Франка, М. Шелера, К. Юнга, К. Ясперса та ін., в яких визначаються концептуальні засади та методологічні стратегії дослідження аксіології християнства.

Теоретичною основою дослідження проблеми ціннісної свідомості, її пріоритетів, еволюції системи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості стали праці таких дослідників як Н. Богданової, І. Савицької, Л. Чекаля, А. Целякова. Важливе теоретичне значення мали праці В. Андрущенка, І. Бех, Л. Білоконя та ін., в яких визначено філософсько-освітню парадигму і духовні цінності формування свідомості сучасної молоді, в яких досліджено проблему людського світогляду як форми вираження сенсу життя.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування необхідності формування ціннісних орієнтирів університетської освіти та визначення їх основних критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі теоретичного аналізу філософських, наукових, психолого-педагогічних, соціологічних досліджень ми приходимо до висновку, що ціннісне самовизначення особистості є поняття педагогічної науки, затребуване теорією і практикою освіти в процесі осмислення проблем розвитку особистості в умовах мінливого світу і формування нових ціннісних систем.

Ціннісне самовизначення особистості може бути розглянуто як педагогічний феномен, що являє собою процес набуття особистістю сенсу, цілей і ресурсів власного життя в просторі і часі освіти.

З точки зору філософського осмислення університетської освіти, педагогічне дослідження неминуче сходиться до категорії сенсу і звертається до філософського аналізу проблеми свободи вибору. У сучасних умовах людина постійно постає перед необхідністю індивідуального вибору, а значить, самовизначення,

передбачає постійне звернення до сенсу. СENS – основоположна домінанта людського існування, яка в наш час набуває особливої гостроти. Його розгляд має відбуватися в тісному взаємозв'язку з поняттями «особистість», «життя», «цінність», «мета», «самовизначення».

В інтересах педагогічного дослідження цінність розглядається як особлива форма задоволення людських потреб та інтересів, що лежать в основі активності та спрямованості особистості. Тісний взаємозв'язок понять «цінність» і «сENS», дозволяють сформулювати важливе положення: сENS – це актуальна цінність, значимість предмета для суб'єкта, який знаходиться в процесі освіти. Сенси функціональні: предмет, вчинок, дія, висловлювання набувають сENSу тільки в рамках цілого (життєвої ситуації і, ширше, життєдіяльності людини), якщо це виявляється значущим для її самозбереження і розвитку.

Отже, в розумінні людиною самої себе сENS грає ключову роль. Визначення людиною самої себе відбувається в категоріях мети і сENSу, в смислово майбутньому. Так як сенси існують не «в голові» людини, а в культурі суспільства, вони виступають як цінності суспільного буття і суспільної свідомості та засвоюються в процесі освіти.

Виходячи із філософського розуміння «сENS життя» людини необхідно розглядати у взаємозв'язку з поняттями «мета життя», «цінність», «самовизначення», «освіта». Положення К. Ясперса про те, що сENS життя «визначається тим, як ми визначаємо своє місце в рамках цілого» дозволило зв'язати проблему сENSу життя людини з проблемою його самовизначення і звернутися до проблеми, ціннісного самовизначення особистості в просторі і часі людського життя в процесі освіти. СENS досягається завдяки інтеграції можливого і дійсного, очікуваного і реального, конкретизується в цілях життя, а в освіті – в цілях виховання і навчання [1].

В сучасному суспільстві людина постійно постає перед необхідністю вибору без покладання на традицію та самовизначення, як дотепно відмітив Фуко традиціоналістське суспільство нав'язувало особистості життя, а сучасне забезпечує свободу смерті.

Протистояти цьому можуть лише вічні смисли. Вони існують в культурі суспільства і тому вони виступають як цінності суспільного буття і суспільної свідомості, що дають людині позачасову опору в житті, а також відбувається смислове перетворення буття одночасно в двох пересічних напрямках: наділення сенсом навколишнього світу і пошуку власного сенсу. Також смисли фіксують досвід всього історичного минулого і невпинно реінтерпретуються в контексті проблем сьогодення, у їх контексті сенс життя – це ідея, яка містить в собі за мету життя людини, «привласнена» нею і стала для неї цінністю надзвичайно високого порядку за який людина несе відповідальність.

Для сучасної освіти важливе розуміння сенсу життя як ідеї, що містить в собі за мету життя людини, призначення, яке обов'язково треба здійснити, оскільки воно розгортає смислотворчий характер людської поведінки. Мета життя людини, як і мета його освіти, є «ідеальний образ бажаного майбутнього результату людської діяльності», інтегратор всіх часткових цілей, пов'язаних з окремими справами, тому реалізація кожної приватної мети – це часткова реалізація (і в той же час розвиток) загальною життєвою мети. Життєві цілі з'єднують, пов'язують усі сфери і рівні особистості, яка виступає суб'єктом власного життя, яка визначає стратегію, яка виробила свою позицію в просторі і часі освіти [2].

Освітня діяльність виступає як багатопланова, перетворююча діяльність, діяльність зі зміною себе, спрямована на присвоєння і обмін знаннями і цінностями сучасного світу, творення образів себе і світу. Саме в освіті «мета життя» особистості перетворюється в предмет її власного проектування. При цьому під проектуванням розуміється інтелектуальна діяльність, покликана досліджувати, передбачити, прогнозувати, оцінювати наслідки реалізації тих чи інших задумів. Це дозволяє розглядати людське життя як об'єкт проектування, а мету життя людини – як її предмет. Хоча тут завжди варто пам'ятати слова блаженного Августина – не торкайся себе, інакше побудуєш руїни.

Висуваючи цілі або привласнюючи їх в процесі освіти, особистість вибудовує проект власного життя. Виявляючи ресурси власного розвитку, необхідні для досягнення поставлених життєвих цілей, вона здатна кардинально змінювати хід свого життя в бажаному напрямку. Отже, оволодіння особистістю власною доцільністю, а також навичками проектування, в тому числі і цілей власного життя, можна розглядати як одну із цілей освіти.

Ключовим фактором, що впливає на життєву стратегію особистості і її життєві цілі, є система цінностей, тому поза ціннісного осмислення життя роздуми про мету життя, як і про цілі освіти, неможливі. Метою життя може стати саме роздуми про те, як прожити життя, які повинні бути принципи, цінності, орієнтуючись на які людина створює її проект. Якщо сенс життя людини полягає в набутті її життєвих цінностей, то мета життя полягає в набутті її потенційних смислів, що відбуваються в освіті [3].

Сенс самовизначення полягає в здатності людини будувати самого себе, свою індивідуальну історію, в русі постійно переосмислювати свою сутність. Найважливіший парадокс самовизначення полягає в тому, що вже знайдений сенс тут же знецінює життя, тому важливий саме процес пошуку сенсу. У ньому окремі здобуті смисли просто є проміжними етапами процесу, а сам процес стає головним сенсом і являє собою саме життя в її динаміці, а не як якесь досягнення. При творчому підході до свого життя сенс створюється людиною заново, і в цьому випадку він стає справжнім суб'єктом самовизначення, а не пасивним провідником «вищих» смислів. Ніякого готового сенсу життєдіяльності не існує.

Самовизначення варто розглянути у єдності ціннісно-смилового і просторово-часового оформлення життя людини, можна сказати у її хронотопі. Психологічним змістом даного акту є конструювання людиною свого життєвого простору, що включає в себе як сукупність індивідуальних життєвих смислів, так і простір реальних подій. Таким чином, у самовизначенні, люди-

на має шукати і усвідомлювати смисли свого сьогодення і свого майбутнього. Рівень розвитку особистісного самовизначення – це ступінь розбіжності між ціннісним насиченням сьогодення і ціннісним насиченням майбутнього [4].

Життя людини – це «історія актуалізації одних цінностей і повалення інших», тому самовизначення – це безкінечний, неперервний процес, який проходить з постійною переоцінкою цінностей протягом усього життя людини.

Ціннісне самовизначення особистості – генетично вихідне, визначає розвиток всіх інших видів самовизначення протягом усього життя людини в просторі й часі освіти. Воно пов'язане з цінностями, з потребою формування смислової системи особистості, в якій центральне місце займає проблема сенсу життя.

Висновок. Ціннісне самовизначення особистості є актуальною проблемою сучасної педагогічної науки. Інтегративний філософо-психологічний характер розуміння сутності сучасної освіти передбачає глибоке осмислення даного феномена. Найглибше і цілісно ціннісне самовизначення особистості може бути поясненим з позицій гуманістичних психолого-педагогічних концепцій, в основі яких лежить розуміння людини як суб'єкта власного життя і самовизначення, сенсу як основоположною домінантою людського існування.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. В. Ціннісний дискурс цивілізацій : монографія / Андрущенко Т. В. – Київ : Ун-т «Україна», 2011.
2. Горбатюк С. Є. Теорія цінностей як методологічна основа аксіології соціогуманітарної безпеки / Горбатюк С. Є. // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. – 2016. № 4. – С. 20–30.
3. Мицько В. М. Ціннісно-смислова сфера особистості студента: теоретичний аспект / Мицько В. М. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка. – 2014. – Вип. 27. – С. 84–87.
4. Усанов І. В. Ціннісні трансформації: сучасні проблеми та філософські пошуки: філософські обрії / Усанов І. В. – Київ ; Полтава. – 2008. – № 19. – С. 87–98.

ПОНЯТТЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАГІСТРАНТІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

А. В. Ропавка, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті простежено послідовність понять: «духовна» – «професійна» – «педагогічна культура». Уточнено поняття педагогічної культури магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» як органічного взаємозв'язку сукупності духовних, загальнокультурних та педагогічних цінностей, професійної компетентності, педагогічної майстерності, необхідних викладачеві для здійснення у майбутньому ефективного освітнього процесу у вищій школі.

Ключові слова: культура, педагогічна культура, вища школа, освітня програма, педагогіка вищої школи.

Abstract. The article traces the sequence of concepts: “spiritual” – “professional” – “pedagogical culture”. The concept of pedagogical culture of undergraduates of the educational program “Higher School Pedagogy” as an organic relationship of a set of spiritual, cultural and pedagogical values, professional competence, pedagogical skills necessary for a teacher to implement an effective educational process in higher education in the future.

Key words: culture, pedagogical culture, higher school, educational program, higher school pedagogy.

Постановка проблеми. В сучасному освітньому середовищі у формуванні особистості майбутнього педагога є два аспекти – професійний і культурний. Вважають, що заклад вищої освіти покликаний давати не тільки знання, а й формувати особистість, індивідуальність, виховувати такого педагога, який за словами відомого українського письменника Т. Шевченка «був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації, яка потребує культурного вчителя». Культурний педагог – це не взірець формальноетикетної шляхетності, а інтелігентна особистість, яка має духовну сутність із творчим і гуманним способом світо-

баченням і світосприйняттям. Адже, саме культура є підґрунтям формування особистості педагога.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематику формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи досліджено у наукового доробку В. Гриньової, М. Гриньової, Н. Кононец, Ю. Сорокопуд, С. Чорної та інших науковців, які тлумачать педагогічну культуру як взаємозв'язок загальнокультурних та педагогічних цінностей, професійних знань, умінь і навичок, педагогічної майстерності й такту, необхідних викладачеві для успішного здійснення освітньо-виховного процесу у закладі вищої освіти.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясування суті понять «духовна» – «професійна» – «педагогічна культура», уточнення поняття педагогічної культури магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи».

Виклад основного матеріалу дослідження. У культурному середовищі може формуватися особистість, яка здатна вільно і широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, які постійно потребує суспільство і школа зокрема. На основі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що феномен «культура» багатозначний, відрізняється складністю та варіативністю. Не зважаючи на велику кількість визначень поняття – культура, виділяють такі положення: сутність культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини; продукт і творець культури є особистість; головним джерелом культури є діяльність людини; культура включає в себе результати і способи діяльності майбутнього педагога; культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність особистості, яка є її ретранслятором і носієм; культура – специфічний спосіб буття, який визначає весь спектр духовної і практичної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою. Отже, людина культури – це гуманна особистість (Андреев, 2002).

Людина культури – це духовно багата особистість, яка володіє творчими здібностями, віддана своїй справі, захоплена нею;

це творча особистість, яка постійно розмірковує, мислить альтернативно, незадоволена одержаними здобутками, наділена розвинутим прагненням до творіння. Духовність і духовна культура є підґрунтям професійної культури майбутнього фахівця, яке знаходить своє відображення у професійній діяльності. Професійна культура розглядається як певний ступінь оволодіння професією, тобто способами і прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованості духовної культури особистості. Основні вимоги до педагогічних кадрів та рівня їх підготовки відображені в законах України «Про освіту», «Про професійну освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, цільовій комплексній програмі «Вчитель». Разом з потребою впровадження в життя цих ідеалів постає проблема підготовки нового гуманістично спрямованого покоління педагогічних працівників. Це активізує розробку наукової теорії формування особистості викладача, важливе місце у структурі якої посідає педагогічна культура (Гриньова, 2001).

Термін «культура» латинського походження і означає «обробка», «опрацювання» людиною чогось природного. Спочатку він використовувався у значенні «обробка землі», але й у давні часи він мав ще друге значення – культивування духу. Нині під впливом реальних потреб оновлення закладів вищої освіти спостерігається підвищена зацікавленість до дослідження педагогічної культури. У соціально-педагогічному аспекті педагогічна культура постає як явище соціальне, як характеристика особливостей педагогічної взаємодії поколінь, як засіб педагогізації навколишньої дійсності. Її творцями і носіями є педагоги, батьки, педагогічні товариства, громадські вихователі. В аспекті діяльності закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх викладачів для вищої школи, педагогічна культура досліджується як сутнісна характеристика середовища, способу життя, особливостей педагогічної системи, як процес руху цієї системи до нового якісного стану (Попков, Коржуев, 2005).

У культурно-історичному аспекті її розглядають як таку, що за змістом є світовим педагогічним досвідом, як зміну культурних епох і відповідних їм педагогічних цивілізацій, як історію педагогічної науки та освіти. В індивідуально-особистісному аспекті її розглядають як прояв сутнісних властивостей особистості, професійної діяльності та спілкування педагога з учнями. Думка вчених розгортається у площині філософського осмислення поняття педагогічної культури як частини загальної культури суспільства, в рамках якої педагогічну культуру розуміють:

- як передумову, мету, засіб, інструмент педагогічної діяльності, рівень самореалізації в ній, її результат і критерій оцінки (діяльнісний підхід);
- як систему цінностей-регуляторів педагогічної діяльності (аксіологічний підхід);
- як концентроване вираження особистості педагога (особистісний підхід) (Гриньова, 2001).

Сутність педагогічної культури полягає в особливо ціннісному ставленні до педагогічної діяльності. Гуманістична педагогічна культура – основоположна характеристика особистості, діяльності і культури спілкування педагога. Гуманістична педагогічна позиція викладача вищої школи оцінюється за такими показниками: любов до студентів, турбота про їхнє здоров'я та самопочуття, емпатичне ставлення до кожного, захист їхніх прав та інтересів, діалогічне спілкування, повага до батьків та сімейних традицій, підтримка кожної індивідуальності.

Реалізації майбутнього викладача як духовної, творчої і гуманної особистості, що вільно вибирає способи педагогічної діяльності, багато в чому сприяють заклади вищої освіти, їх інноваційні процеси та моральний клімат, які забезпечує і до яких заохочує керівництво навчального закладу власним прикладом. Встановлено, що педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та іншими, оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складником і водночас включає їх у себе (Кононець, Гриньова, 2021, Сорокопуд, 2011).

Професійна культура розглядається як певний ступінь оволодіння професією, тобто способами і прийомами вирішення професійних завдань на підставі сформованості духовної культури особистості. Розвиток професійної культури викладача пов'язаний з кількома факторами: 1) з постійною творчою працею. В. Сухомлинський зазначав, що якою б талановитою не була особистість, яку б базову підготовку вона не отримала, якщо не вчитиметься на досвіді (власному та інших педагогів), то ніколи не стане кваліфікованим викладачем-професіоналом; 2) високий рівень професійної культури формується у викладача протягом кількох років плідної праці над саморозвитком та самовдосконаленням, яка розпочалася у стінах закладу вищої освіти та повинна тривати все життя; 3) професія викладача поєднує дві спеціальності, адже він має бути не лише фахівцем зі свого предмета, а й вихователем, прищеплюючи здобувачам традиції, ідеали, цінності культури; 4) виховний вплив, який ефективний лише в умовах спрямованої діяльності всього педагогічного колективу закладу вищої освіти, громадськості, батьків, соціального середовища (Сорокопуд, 2011).

Таким чином, на підставі аналізу праць науковців доходимо висновку, що *педагогічну культуру магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи»* слід тлумачити як органічний взаємозв'язок сукупності духовних, загальнокультурних та педагогічних цінностей, професійної компетентності, педагогічної майстерності, необхідних викладачеві для здійснення у майбутньому ефективного освітнього процесу у вищій школі.

Висновки. Отже, простежено таку послідовність: «духовна» – «професійна» – «педагогічна культура». Виокремлення педагогічної культури, однієї з найважливіших складових суспільства, зумовлене специфікою педагогічної діяльності майбутнього фахівця, спрямованою на формування особистості, яка в майбутньому здатна збагачувати і відтворювати культуру суспільства. Важливе місце в культурологічній підготовці магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» має залучення до основних правил загальнолюдського та службового етикету і найважливіших моральних категорій, сучасної побутової культури, до сучасних правил поведінки тощо.

Список використаних джерел

1. Андреев А. А. Педагогика высшей школы. Новый курс / Андреев А. А. – Москва. 2002. – 264 с.
2. Гриньова В. П. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (Теоретичний і методичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра пед. н. / Гриньова В. П. – Київ. 2001. – 45 с.
3. Кононец Н. В. Компетентнісний підхід у професійній діяльності: електронний посібник для самостійної роботи та дистанційного навчання студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 Управління та адміністрування спеціальності 073 Менеджмент освітньої програми Менеджмент (Управління навчальним закладом) / Кононец Н. В., Гриньова М. В. – Полтава, 2021. – 26 с.
4. Попков В. А. Теория и практика высшего образования / Попков В. А., Коржув А. В. – Москва : МГУ. 2005. – 475 с.
5. Сорокопуд Ю. В. Педагогика высшей школы / Сорокопуд Ю. В. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2011. – 541 с.
6. Чорна С. С. Педагогічна культура викладача вищої школи. Дні науки : зб. тез доп. : в 4 т. / Чорна С. С. // Гуманітарний університет «ЗІДМУ», 5–6 жовтня 2006 / редкол. В. М. Огаренко та ін. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. – Т. 4. – С. 153–154.

УДК 316.48:378.113

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

С. С. Рудаков, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

Н. В. Кононец, *д. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті окреслено стан професійної підготовки фахівців готельно-ресторанного господарства. Обґрунтовано необхідність широкого залучення до співпраці соціальних партнерів, провайдерів формальної, неформальної та інформальної професійної освіти.

Ключові слова: готельно-ресторанне господарство, модернізація професійної підготовки, формальна, неформальна та інформальна професійна освіта.

Abstract. The article outlines the state of professional training of hotel and restaurant specialists. The necessity of wide involvement of social partners, providers of formal, non-formal and informal vocational education in cooperation is substantiated.

Key words: hotel and restaurant economy, modernization of professional training, formal, informal and informal professional education.

Постановка проблеми. Нині у професійній освіті, зокрема в галузі готельно-ресторанного господарства, нерідко спостерігаються розходження між застарілими тенденціями та сучасними вимогами до фахівців, здатних працювати в теперішніх швидкозмінюваних умовах, що, зрештою, призводить до необхідності організації та здійснення додаткового навчання випускників безпосередньо на робочому місці.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблему конфлікту досліджують українські психологи, вчені. Чимало уваги вивченню конфліктних ситуацій та їх подоланню приділяють Н. Грішина, О. Донченко, В. Воронкова, А. Ішмуратов, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелева. Зокрема, практичне дослідження сутності та природи внутрішньоособистісних конфліктів зроблено в роботах Л. Бурлачука, Н. Максимової, Л. Орбан-Лембрик. Зв'язок внутрішньоособистісних конфліктів з проблемами професіоналізації особистості викладено в дослідженнях І. Ващенко, Л. Карамушки, Н. Коломінського, Г. Ложкіна, Н. Повякель. Також, значний внесок у розробку проблеми внесли В. Василюк, О. Калмикова, В. Зігерт, Л. Ланге, О. Леонтьев, О. Лурія, Е. Мелібруд, В. Мясищев, Л. Петровська, А. Петровський, І. Пономарьов [1–9].

Формулювання мети. Метою статті є здійснити аналіз стану підготовки фахівців готельно-ресторанного господарства в закладах вищої освіти та ініціатив недержавних громадських організацій, професійних спілок, спільнот щодо удосконалення цього процесу в умовах глобалізаційних змін і реформування галузі освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняна законодавча база в галузі професійної освіти ґрунтується на Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, а також нормативних документах Міністерства освіти і науки України, як-от: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року та ін.

Зокрема, відповідно до Закону України «Про освіту» метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особистості, необхідних для фахової діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності й перспектив кар'єрного зростання впродовж життя [13].

Окрім нормативних документів, процес здійснення професійної освіти висвітлено також у численних публікаціях як вітчизняних вчених, так і зарубіжних учених. Тож актуалізуємо суть терміна «професійна підготовка майбутніх фахівців». У зв'язку з цим закордонні дослідники М. Спек і С. Найп професійну підготовку ототожнюють із цілеспрямованим процесом навчання наявних (працівників) і потенційних (здобувачів освіти) фахівців професійних знань, умінь для набуття навичок, необхідних для здійснення певних видів робіт.

Реалії сьогодення актуалізують оновлення змісту професійної освіти й підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанного господарства, організацію навчання відповідно до вимог сучасного швидкозмінюваного ринку праці, забезпечення якості професійної освіти шляхом формування в здобувачів освіти інтегральної, загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, її привабливості й конкурентоздатності серед інших сфер діяльності, забезпечення кваліфікованим викладацьким персоналом, використання інноваційних методів, технологій і засобів навчання.

Нині у сфері гостинності представлено широкий спектр недержавних громадських організацій, професійних спілок, спільнот, візія, місія, завдання і напрями яких хоча й різняться між собою, однак їхня діяльність сприяє популяризації та практичній підготовці фахівців готельно-ресторанного господарства. Аналіз інформації сайтів вищезначених професійних громадських інституцій уможливило розуміння їхнього впливу на підготовку фахівців сфери послуг, оскільки, окрім цікавого обговорення фахових тем, бачення проблем та досвіду вирішення, знайомства з кращим закордонним та вітчизняним досвідом, вони містять навчально-пізнавальні курси із можливістю отримати сертифікат від провайдера неформальної освіти, що може бути зарахований як частина (модуль) курсу певної дисципліни освітньо-професійної програми підготовки фахівців, розширення та конкретизацію майбутніх видів самої діяльності, ранню вузьку професіоналізацію та набуття первинного спеціального досвіду.

Особливо цінним вбачаємо проведення тренінгів для отримання знань, практичних навичок та досвіду безпосередньо від успішних підприємців України та світу, що, на нашу думку, сприятиме розвитку малого й середнього бізнесу у сфері послуг, нестандартному мисленню та майбутній креативній діяльності здобувачів освіти.

Висновки. Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанного господарства полягає в забезпеченні інтегрованого освітнього процесу, оновленні навчальних планів та освітньо-професійних програм, модифікації форм, методів, технологій і засобів, індивідуалізації та можливості варіативних систем освіти, підвищенні можливостей міжнародної мобільності як викладачів, так і безпосередньо здобувачів освіти. Вона здійсненна за наявності відповідної матеріально-технічної бази закладів освіти, підприємств-баз практик; відповідності запитам ринку праці; гнучкої структури ступеневої фахової освіти; інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти; створення загальноєвропейського освітнього простору із прозорими системами кваліфікацій і підтримкою міжна-

родної мобільності; підвищення можливостей мобільності здобувачів освіти та викладачів сфери професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Г. Концептуальні основи розвитку корпорацій у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі / Бойко М. Г., Охріменко А. Г., Расулова А. М. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 13, Ч. 2. – С. 35–39.
2. Брич В. Я. Основні фактори впливу на функціонування готельно-ресторанних комплексів та туризму в Україні / Брич В. Я., Охота В. І. // Економіка та держава. – 2018. – № 8. – С. 9–12.
3. Волковська Я. В. Економічна сутність підприємств готельно-ресторанного комплексу / Волковська Я. В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 14. Ч. 1. – С. 54–58.
4. Гакова М. В. Управління підприємствами готельно-ресторанного господарства: сутність та специфіка / Гакова М. В. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 13. Ч. 1. – С. 55–60.
5. Косарук О. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців інженерних спеціальностей на засадах інтеграції навчання з виробництвом : автореф. дис. ... канд. пед. н. / Косарук О. М. – Вінниця, 2019. – 20 с.
6. Кудла Н. Є. Ринкові вимоги до підготовки фахівців готельно-ресторанної сфери. Інновації, тренди та перспективи індустрії гостинності : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 12 грудня 2019 р.) / Кудла Н. Є., Мандро Х. М., Мошура Д. А. Львів : ЛТЕУ, 2019. – С. 135–138.
7. Концепція освіти дорослих в Україні / укл. Л. Б. Лук'янова. Ніжин : ПП М. М. Лисенко, 2011. – 24 с.
8. Манохіна І. В. Проблема професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери в науковій літературі / Манохіна І. В. // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. – 2015. – № 1 (9). – С. 128–134.
9. Міхеєнко О. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'я зміцнювальних технологій у контексті компетентнісного підходу / Міхеєнко О. І. // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – 2014. – Вип. 42. – С. 85–97.

10. Мукан Н. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади : автореф. дис. ... канд. пед. н. / Мукан Н. В. – Київ, 2006. – 21 с.
11. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія / Ничкало Н. Г. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 125 с.
12. Поночовна-Рисак Т. М. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи / Поночовна-Рисак Т. М. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2019. – № 62, Т. 1. – С. 66–69.
13. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 07.10.2020). – Назва з екрана.
14. Психолого-педагогический словарь / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2006. – 928 с.
15. Ткачук С. І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку професійної освіти в умовах ринку праці / Ткачук С. І. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 2 (88). – С. 266–270.

УДК 378

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УНІВЕРСИТЕТУ

В. С. Старолат, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. С. Тодорова, *к. психол. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті аналізується типологія ігрових форм. Головна увага приділяється комп'ютерній навчально-діловій грі. Відзначені її головні особливості: компетентність навчально-ігрового світу, візуалізація знань, діалог і інтерактивність.

Ключові слова: комп'ютерна навчально-ділова гра, компетентність, інтерактивність, візуалізація.

Abstract. The article analyzes the typology of game forms. The main focus is on computer training and business games. Its main features are noted: competence of the educational and game world, visualization of knowledge, dialogue and interactivity.

Keywords: computer training and business game, competence, interactivity, visualization.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження визначається необхідністю.

Одним з аспектів забезпечення електронного навчання є використання комп'ютерних навчально-ділових ігор, побудованих на принципах проблемності, перспективності професійного саморозвитку, комп'ютерної візуалізації абстракцій, інтерактивності навчального діалогу.

В даний час використання в навчанні традиційних комп'ютерних програм (текстових редакторів, презентацій, фліпчартів, табличних редакторів і т. д.), Спеціальних обчислювальних, графічних, тестових програм, електронних підручників не в повній мірі реалізує функції творчих можливостей електронного навчання. Комп'ютерні навчально ділові ігри повинні розглядатися як компонент електронних освітніх ресурсів, що посилює інтерактивність діалогу у навчальному середовищі, що поліпшує і розвиває самостійну пізнавальну активність учня. Виникає необхідність модернізації методів навчання в зв'язку з появою «нових учнів» – особливого феномена початку XXI століття [1]. «нові учні» – це активні користувачі цифрових технологій та Інтернету.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз публікацій, присвячених проблемам використання комп'ютерів в ігровому навчанні у дослідженнях Н. Д. Бондар, Н. В. Борисова, А. І. Жука, Н. В. Захарченко, М. Ю. Кадемії, Н. М. Кириленко, А. М. Князева, Н. П. Кошель, та ін., показав, що в більшості з них увага приділяється лише організації процесу навчально-пізнавальної діяльності навчаються в діалозі з комп'ютером. Іншими словами, більшість авторів: Круглікова, О. М. Парубка, В. А. Ткаченка, Л. В. Тополі, О. В. Торічного, В. В. Ягупова й ін. розглядають тільки процес навчання без навчання програмування, без розгляду проблем педагогічної модернізації та адаптації існуючих програмних засобів.

Проникнення інформаційних технологій в усі сфери діяльності людини вимагає формування елементарних навичок прог-

рамування у будь-якого випускника університету. Навчання програмуванню буде відбуватися найбільш продуктивно і ефективно, якщо в навчальному процесі сучасного вищого навчального закладу будуть використані комп'ютерні навчально-ділові ігри, створені за допомогою самих студентів. Вирішення цього завдання показує, наскільки взаємопов'язані якість навчання в університеті та інформаційно-комп'ютерна компетентність, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Формулювання мети. Стаття має на меті проаналізувати дидактичні умови використання комп'ютерних навчально-ділових ігор в процесі навчання бакалаврів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комп'ютерні навчально-ділові ігри, про які в подальшому піде мова, з'являються на стику навчальних, ділових і комп'ютерних ігор, пристосовуючи більше всього рольові, пригодницькі, стратегічні ігрові форми до певної предметної області, для розвитку конкретних компетенцій. Якщо для дитячої гри характерна відсутність примусу, керівництва з боку дорослих, то дидактичні ігри пропонуються і організовуються вчителем, то вже для створення комп'ютерних навчально-ділових ігор необхідна спільна робота вчителя-предметника з комп'ютерним програмістом, мережевим інженером, психологом з комп'ютерних ігор, комп'ютерним дизайнером. Колективна робота спрямована на створення цілісного навчального комп'ютерного середовища. І головна роль відводиться викладачеві – організатору цілісної педагогічної технології у грі.

Якщо мета дитячої гри – розважальна, то мета дидактичної гри – навчальна, навчально-професійна: ознайомлення з професійними ситуаціями, з основами професійної діяльності, з програмним забезпеченням певної спеціальності, виконанням професійних навчальних завдань. Навчально-професійна мета в розгорнутому вигляді представлена не лише певними завданнями, а й адаптацією до роботи з програмними продуктами, формуванням інформаційно-комп'ютерної компетентності за галузями знань.

Розважальні ігри не обмежуються часом, а от дидактичні ігри обмежуються заняттям. В цьому аспекті комп'ютерні навчально-ділові ігри не обмежуються аудиторними заняттями і прямим контактом віч-на-віч з учителем, її можна проводити онлайн, офлайн. Якщо в навчально-діловій грі можуть бути використані різні наочні посібники, то в комп'ютерній навчально діловій грі головна наочність – комп'ютерний супровід гри.

Комп'ютерні навчально-ділові ігри відрізняються від дидактичних ігор. Дидактичні ігри – це різновид ділової гри. Педагогічні ігри частіше використовуються в педагогічних навчальних закладах, моделюючи педагогічні ситуації, або вчителями на курсах підвищення кваліфікації при користуванні ними з педагогічними цілями спрямованими на виховання та дидактику [2].

Навчально-діловій грі притаманні загальні особливості гри в цілому, але при використанні її як технології навчання в ній виявляється і своя певна специфіка. На відміну від інших ігор, в тому числі й ігор навчального характеру, навчально-ділові ігри мають індивідуальні, властиві тільки їм риси, без наявності яких гра не може вважатися діловою.

Специфіку навчально-ділової гри визначають такі положення:

- опис об'єкта ігрового моделювання;
- відтворення структури і функціональних ланок професійної діяльності в ігровій моделі;
- системний зміст навчального матеріалу, представленого в імітаційній моделі професійної діяльності;
- спільна діяльність учасників гри, що виконують передбачені умовами гри ролі;
- саморозвиток ситуації в грі, в результаті якого виконання завдань попереднього етапу впливає на хід подальшого;
- стислий масштаб часу, що дозволяє за лічені години або навіть хвилини відтворити те, на що в реальних умовах можуть йти місяці або роки;
- наявність спеціально розробленої системи оцінки ходу і результатів гри;

– поєднання навчального і виховного ефекту за допомогою підпорядкування студентів нормам колективних дій.

Комп'ютерна навчально-ділова гра може реалізувати описані дії ділової гри, але, відрізняється ще тим, що для неї характерні: компетентність навчально-ігрового світу, візуалізація знань, діалог і інтерактивність, відкритість навчально-ігрових модулів комп'ютерної програми

В першу чергу, компетентність виражається тим, що предметна галузь моделюється більш реалістичною якщо скористатися програмними засобами спеціального призначення.

За своєю природою компетентнісний підхід в навчанні та освіті є цільовим. Навчається не просто фахівець широкого профілю, а людина, яка буде добре вміти виконувати абсолютно конкретне коло робіт.

Компетенції «закладаються» в освітній процес за допомогою: технологій навчання; змісту освіти; стилю життя освітньої установи; типу взаємодії між викладачами та студентами та між студентами.

Другою особливістю комп'ютерної навчально-ділової гри комп'ютерна візуалізація абстракцій. Під візуалізацією розуміється всякий спосіб забезпечення спостережливості уможливленої реальності, а під візуальною моделлю – будь-яка зорово сприйнята конструкція (внутрішня і зовнішня), що представляє, символізує сутність об'єкта пізнання.

Розвиток інформаційних технологій принципово розширив зони візуалізації як способу і методу винесення результатів мислення в зовнішній план діяльності і висунув серйозну гносеологічну проблему візуалізації знань.

Активні дослідження природи і функціонування візуального контенту продиктовані тим, що на наших очах відбувається швидкий перехід у житті громади (і, зокрема, в освітньому просторі) від домінування текстових виразів до візуальних зображень (терміни «pictorial turn» і «iconic turn» – «Іконічний поворот» фіксує перехід в засобах комунікації до візуалізації). Стрімко змінюється оточуюче людину середовище. Зміни призводять до появи цілих нових напрямків в гуманітарних і

технологічних областях людського знання (когнітивна графіка, Медіафілософія, віртуальна реальність, комп'ютерна графіка і т. ін.).

Комп'ютеризація безпосередньо впливає і модифікує розумову діяльність людини і в процесі освіти. Проблему впливу комп'ютера на розумову діяльність людини можна розглядати з урахуванням сформованих в психології трьох основних підходів [3]:

- теорія заміщення – ототожнює роботу комп'ютерної програми з процесом розумової діяльності людини,
- теорія доповнення – виникла на основі теорії мислення, згідно з якою комп'ютер значним чином збільшує можливості людини що до переробки і сприйняття інформації,
- теорія перетворення – комп'ютер перетворює розумову діяльність людини, сприяє появі нових форм опосередкування.

Інформаційні технології, по-перше, збільшують можливості людини і, по-друге, феномен екранної культури і широке поширення візуальних медіа свідчить про домінування і появу *нових механізмів мислення*. Специфіка інформаційних технологій через модифіковані способи взаємодії людини з навколишнім середовищем не може не впливати на характер протікання процесів відчуття, сприйняття, уявлення, і усвідомлення, розуміння, навчання. Візуалізація розглядається як перенесення в процесі пізнавальної діяльності з внутрішнього плану у зовнішній умоглядний образ, форма якого стихійно визначається механізмом асоціативної проекції.

Моделювання образного мислення при репрезентації дидактичних об'єктів в загальному випадку має розглядатися як конструювання діалогу в освітній ситуації взаємодії «Викладач – візуальний дидактичний об'єкт – студент» [4].

Будь-яка форма візуальної інформації несе в собі елементи проблемності, оскільки візуальний матеріал відображає «згорнуту в зображенні» думку, створює проблемну ситуацію, активізує пізнавальну діяльність. Таким чином, візуалізація є одним із способів реалізації принципу проблемності в комп'ютерному ігровому навчанні.

Третя сутнісна характеристика **комп'ютерної навчально-ділової гри** пов'язана з її діалогічністю і інтерактивністю. Термін «інтерактивний» (interactive) щодо комп'ютерних програм означає «діалогічний». Інтерактивність програми – це її здатність вести «діалог» з користувачем, тобто реагувати на що саме вводяться користувачем запити або команди. Особливістю людино-машинної взаємодії є приналежність її до особливого типу комунікації, так званої інтеракції.

Інтеракція передбачає не тільки обмін інформацією між учасниками комунікації, але також їх спільну діяльність. Негайна реакція системи на команди і запити користувача – так званий «зворотний зв'язок» (feedback) – дозволяє останньому визначати і при необхідності корегувати свої подальші дії. Сучасні персональні комп'ютери – це діалогові пристрої; таким чином, інтерактивність (робота в діалоговому режимі) є невід'ємною властивістю сучасних комп'ютерних програм [5].

Ступінь інтерактивності характеризує також комфортність використання тих чи інших служб (пошти, форуму і т. п.), в цьому випадку ступінь інтерактивності це аналог такого поняття як «зручність інтерфейсу». Елементи інтерактивності – це всі функції сайту, які забезпечують взаємодію конкретної людини з сайтом або іншими людьми, за допомогою цих модулів.

Висновок. Таким чином, розглянувши головні характеристики, ми визначаємо що комп'ютерна навчально-ділова гра – це адаптивна інтелектуальна система навчання, що відтворює структуру і функціональні ланки професійної діяльності в ігровій комп'ютерній моделі.

Список використаних джерел

1. Усанов І. В. Форми людяності мережевого суспільства [Електронний ресурс] / Усанов І. В. // Філософські обрії. – Київ : Полтава. № 42. – С. 126–129. – URL: <http://philosobr.pnpu.edu.ua/article/view/202377>. – Назва з екрана.
2. Yannakakis Georgios. AI in Computer Games: Generating Interesting Interactive Opponents by the use of Evolutionary Computation [Електронний ресурс]. – URL: <http://hdl.handle.net/1842/879>. – Назва з екрана.

3. Апинян Т. А. Игра в пространстве серьезного: игра, миф, ритуал, сон, искусство / Апинян Т. А. – Санкт-Петербург, 2003. – С. 103.
4. Інформаційно-комунікаційні технології у професійно-технічній освіті : [монографія] : у 2 ч. / за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Ч. 1. – 412 с.
5. Белкін І. В. Ділові ігри у підготовці майбутніх менеджерів маркетингових комунікацій : навч. посіб. / Белкін І. В. – Вінниця : ДонНУ, 2016. – 252 с.

УДК 378

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

А. В. Ступар, *магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. ф. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. У статті визначено критерії оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх юристів під час їхнього навчання у закладах фахової передвищої освіти у сучасних умовах. Здійснено огляд наукових публікацій за темою дослідження; на підставі проведеного огляду з'ясовано особливості застосування різних критеріїв до оцінки якості підготовки фахівців у сучасних умовах. Розроблено систему критеріїв оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх юристів у закладах фахової передвищої освіти.

Ключові слова: фахова передвища освіта, процес підготовки майбутніх юристів, професійна компетентність, критерії сформованості професійної компетентності.

Abstract. The article defines the criteria for assessing the formation of professional competence of future lawyers during their training in institutions of professional higher education in modern conditions. A review of scientific publications on the research topic; Based on the review, the peculiarities of the application of various criteria to assess the quality of training in modern conditions are clarified. A system of criteria for assessing the formation of pro-

professional competence of future lawyers in institutions of professional higher education has been developed.

Key words: professional higher education, the process of training future lawyers, professional competence, criteria for the formation of professional competence.

Постановка проблеми. Формування професійної компетентності майбутніх юристів є пріоритетним завданням закладів фахової передвищої освіти, адже професійна компетентність є найважливішою частиною професіоналізму, якого в останній час так не вистачає а провозастосовчій сфері. Для визначення рівня сформованості досліджуваної дефініції доцільно визначити критерії оцінювання, що й зумовлює актуальність вивчення даної проблеми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Зазначену проблему досліджували багато вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: М. Бершадський, Н. Бібік, С. Гончаренко, В. Карташев, О. Пометун, В. Савіщенко, А. Хуторський та інші.

Формулювання мети. Мета статті полягає в необхідності розробки системи критеріїв оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх юристів у системі фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогічних дослідженнях для кількісної оцінки формування якостей, умінь, навичок, компетентностей, підготовленості аргументується необхідність використання різних критеріїв.

Доцільність розробки науково обгрунтованих критеріїв і показників стану сформованості професійної компетентності майбутніх юристів полягає в тому, щоб, з одного боку, визначити її фактичний рівень, а з іншого, визначити чинники, шляхи та умови розвитку професійної компетентності в процесі навчання закладах фахової передвищої освіти.

Під критерієм професійної компетентності майбутніх юристів ми розуміємо ознаку, за допомогою якої оцінюється рівень професійної компетентності майбутнього фахівця в ділянці права. Кожний критерій сформованості професійної компетентності має систему показників, що відображають якісні та кількісні зміни суб'єктів навчального процесу.

Більш детально проаналізуємо критерії, які найчастіше застосовують дослідники, вивчаючи професійне становлення та професійну компетентність юристів: *когнітивний, мотиваційний, комунікативно-регулятивний, рефлексивний*.

Когнітивний критерій відображає засвоєння найважливіших фахових правових знань, їх глибину і включає такі показники, як знання теоретичних основ юридичної діяльності, роль і місце юриста в соціумі; розуміння необхідності професійно-орієнтованих знань, які базуються на творчому підході, для вирішення фахових завдань у процесі професійної юридичної діяльності; володіння правовою термінологією і понятійним апаратом тощо (Селевко, 1998).

Аналізуючи проєкт «Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії», можемо зробити висновок, що важливими показниками когнітивного критерію можна вважати розуміння майбутнім юристом фаху правника як професії спрямованої на захист прав і свобод людини; розуміння природи і функцій права, змісту основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин; знання і розуміння природи етичних стандартів, у тому числі етичних стандартів правничої професії та здатність діяти на їх основі (Проект КОНЦЕПЦІЇ)

Мотиваційний (мотиваційно-ціннісний, мотиваційно-аксіологічний) критерій розвитку професійної компетентності, що передбачає сформованість сукупності цілей і мотивів, адекватних меті та завданням професійної юридичної діяльності; потребу до постійного підвищення рівня професійної компетентності; позитивне ставлення до професії; наявність ціннісної мотивації до вивчення професійно орієнтованої складової навчального плану, мотивацію до досягнення успіху, переважання внутрішньої мотивації у виборі професії тощо (Каламаж, 2009).

Комунікативно-регулятивний (комунікативно-діяльнісний, комунікативно-інформаційний тощо) *критерій* дозволяє визна-

чити рівень сформованості комунікативної складової професійної компетентності майбутніх юристів.

Показниками цього критерію є комплекс таких комунікативних знань і вмінь:

- уміння ефективно спілкуватися в професійній юридичній сфері відповідно до норм юридичної етики;
- володіння методами подолання комунікативних бар'єрів у професійній діяльності юриста;
- організація ефективної діяльності в колективі та результативної взаємодії з колегами тощо.

Комунікативний критерій професійної компетентності юриста передбачає також певний рівень розвитку необхідних для професійної діяльності особистісних комунікативних та організаційних якостей, володіння здатністю до самопізнання, рефлексії, володіння мовно комунікативними засобами, засобами правомірного впливу на особистість тощо.

Рефлексивний критерій дозволяє перевірити здатність студентів адекватно оцінювати результати особистої навчально-професійної діяльності й корегувати на цій основі поведінку; виявити їх прагнення до самовдосконалення та саморозвитку професійно-правових знань, вмінь, навичок, досвіду. На нашу думку, з огляду на специфічні характеристики юридичної діяльності, підвищену небезпеку виникнення професійної деформації, рефлексивний критерій професійної компетентності майбутніх юристів інтегрує усі інші критерії в єдину систему, адже передбачає залучення таких важливих психологічних механізмів самосвідомості, як самоаналіз, самоконтроль, самовиховання, децентрація тощо.

Висновки. Отже, професійна компетентність майбутніх юристів є інтегративним особистісним утворенням теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей, досвіду, що забезпечує ефективне виконання завдань юридичної діяльності та є основним критерієм професійного розвитку особистості. Зазначимо, що для оцінювання загального рівня сформованості професійної компетентності майбутніх юристів визна-

чено систему критеріїв, розроблену у відповідності до компонентної структури досліджуваного показника.

Список використаних джерел

1. Каламаж Р. В. Психологія становлення професійної концепції майбутніх юристів : монографія / Каламаж Р. В., – Острого : Вид-во НаУОА, 2009.
2. Проект КОНЦЕПЦІЇ вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [Електронний ресурс] // Сайт МОН України. – URL: <https://mon.gov.ua/> – Назва з екрана.
3. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. для вузов и институтов повышения квалификации / Селевко Г. К. – Москва : Народное образование, 1998.

УДК 378.147

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

*Д. Г. Тоноян, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи*

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті визначені інформаційно-комунікаційні технології, які необхідно враховувати під час застосування дистанційного навчання.

Взаємодію в електронному середовищі розуміємо як спільну діяльність суб'єктів освітнього процесу, що передбачає взаємобмін професійною інформацією засобами комунікації.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання.

Abstract. The main point of the interaction are information communicative technologies which are necessary to take into account in the distance education are determined in the article. In the latest modern achievements in education are actively included in the process of introduction information in the system of distance education.

Key words: information-communicative technologies, distance education.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України, якому притаманні динамізм, ринкова культура, ризик, конкуренція, глобалізація, вимагає підготовки фахівців економічного профілю, здатних вирішувати не лише першочергові завдання щодо виходу з кризи українського народного господарства, а й зробити можливим прорив держави щоб зайняти гідне місце у світовому соціально-економічному просторі.

Аналіз основних джерел і публікацій. Особливості використання в процесі підготовки фахівців різного профілю інформаційно-комунікаційних технологій представлено в працях таких дослідників, як: Р. Гуревич, Є. Данильчук, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Положенцева, І. Роберт, О. Філатов, Г. Чусавитина та ін. Наразі особливо актуалізується необхідність удосконалення навчально-виховного процесу підготовки фахівців економічного профілю на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз теорії та практики професійної підготовки майбутніх економістів, зокрема, і в умовах дистанційного навчання та подолання низки суперечностей між: нагальною потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях економічного профілю та рівнем їхньої професійної підготовки; необхідністю формування готовності до навчання впродовж життя для підтримки конкурентоспроможності, навичок професійного спілкування, професійної мобільності майбутніх економістів та недостатнім використанням можливостей дистанційного навчання з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бурхливий розвиток комп'ютерної техніки, інформаційних та комунікаційних технологій в останні десятиліття ХХ ст. дав потужний поштовх щодо становлення та розвитку дистанційної освіти (дистанційного навчання) та відкрив шляхи для переведення навчального процесу на якісно новий рівень, оновлення методики опанування всезростаючого обсягу знань, підвищення самоосвітньої

активності людини, плідного взаємообміну інформацією в освітньому процесі як засобу координації навчальної діяльності, об'єднання фахівців, їх діалогу.

Проте і на початку XXI ст. у світовому науковому співтоваристві ще не склалося єдиного погляду на сутність, організацію дистанційного навчання, особливості взаємодії суб'єктів навчання. Зазначимо, що на розвиток сучасної вищої економічної освіти впливають ряд чинників, які можна класифікувати на глобальні (характерні і для всіх країн світу) та локальні (характерні для України).

До глобальних можна віднести: регулярне оновлення і доповнення «базової» вищої економічної освіти у зв'язку з динамікою розвитку суспільства, економіки, технологій; розширення потреб суспільства і, відповідно, вимог до систем вищої економічної освіти – змісту, обсягу, форм і методів отримання знань; упровадження інноваційних освітніх технологій; інтернаціоналізація ринку освітніх послуг. До локальних можна віднести: перехід України до ринкової економіки, демократизація адміністративного управління освітою з боку держави; дефіцит державних ресурсів для підтримки і розвитку системи вищої економічної освіти, низький рівень сформованості вмінь студентів щодо самостійного здобуття знань [5].

У сучасних соціально-економічних умовах ринкового господарювання в Україні панують жорсткість, динамізм, відповідальність, ризик, конкуренція, ускладнення відносин усередині організації та інформаційних систем, невинно оновлюються функції професійної діяльності економістів, для яких характерне виконання організаційно-управлінських, фінансово-господарських, інформаційно-дослідницьких та проектних, планово-економічних, фінансово-економічних, інноваційних, маркетингових, діагностичних, консультаційних [6, с. 76].

Йдеться про підготовку широко освічених, творчих та критично мислячих спеціалістів, здатних до різнобічного, цілісного бачення й аналізу складних проблем життя суспільства та природи, а значить, здатних до пошуку нових рішень нагальних проблем [4, с. 19].

А. Солов'єнко зазначає, що фахівець з економіки має адекватно оцінювати дійсність; визначати мету, досягнення якої здатне змінити дійсність на краще; виконувати завдання, вирішення яких допоможе досягнути мети; оцінювати успішність своєї роботи, щоб діяти ефективно на наступному етапі робіт. В. Орлов наполягає на вмінні працювати в режимі нестандартних, критичних ситуацій, на нормативно-правовій грамотності та дотриманні норм бізнесової етики. О. Бабаян виділяє професіоналізм, компетентність, потребу в знаннях, відповідальність та обачність [4].

Суспільству потрібні ініціативні спеціалісти, здатні постійно вдосконалювати свою особистість і діяльність: мати високий ступінь соціально-професійної мобільності й готовності швидко оновлювати знання, розширювати арсенал навичок і вмінь; опановувати нові сфери діяльності, взаємодіяти з іншими людьми.

Науковці також акцентують увагу на важливих професійних якостях економістів, серед яких провідну роль відіграють уміння працювати в колективі, будувати корпоративні правила поведінки в самій організації, розумно оцінювати людей та мотиви, що спонукають їх до дій, бути лідером, брати на себе відповідальність та приймати нестандартні рішення, будувати стосунки з різними людьми, досягати максимальної ефективності ділових контактів.

Зазначене дозволяє розглядати дистанційне навчання як конкурентну перевагу, один з елементів удосконалення фахової підготовки економістів в умовах конкуренції, а вивчення можливостей дистанційного навчання в організації ефективної взаємодії студентів та викладачів – одним із завдань нашого дослідження [2; 4; 5].

Інформаційно-комунікаційні технології у процесі підготовки фахівців економічного профілю мають виражену особистісно орієнтовану спрямованість і здатні забезпечити активізацію пізнавальної діяльності тих, хто навчається, зворотний зв'язок, кваліфіковану тьюторську допомогу, інтеграцію студента у спеціально створений освітній простір [6, с. 42].

Висновки. Маємо можливість моделювати позицію майбутнього економіста, яка б забезпечувала рівень його належної мотивації до здобуття професійної освіти за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій шляхом особистого включення до процесів пізнання й опанування професійної діяльності, завдяки його власній інтелектуальній, емоційно-вольовій, мовленнєвій активності, спрямованій на предмети та явища навколишнього світу й соціальної дійсності, шляхом створення ситуацій, коли досліджувана проблема стає власною проблемою студента (трансформація пізнавальної мотивації в професійну). На нашу думку, багато чого залежить від власних зусиль та активності студента, його зацікавленості самостійно нести відповідальність за свій особистісний та професійний розвиток.

Список використаних джерел

1. Арестова О. Н., Региональная специфика сообщества российских пользователей сети Интернет [Электронный ресурс] / Арестова О. Н., Бабанин Л. Н., Войсунский А. Е. – URL: <http://www.relarn.ru:8082/human/motivation.txt>. – Назва з екрана.
2. Астляйтнер Г. Дистанционное обучение посредством WWW: социальные и эмоциональные аспекты / Астляйтнер Г. // Гуманитарные исследования в Интернете / под ред. А. Е. Войсунского. – Москва : Можайск-Терра, 2000. – С. 333–366.
3. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.04. Луганськ, 2007. 245 с.
4. Мельничук О. Модель специалиста: (к вопросу о гуманизации образования) / Мельничук О. // Высшее образование в России. – 2000. – № 5. – С. 19–25.
5. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів : монографія / Поясок Т. Б. – Кременчук, 2009. – 348 с.
6. Распопова Т. В. Профессиональная направленность экономического обучения студентов вузов по дисциплинам общепрофессионального цикла : дисс. ... канд. пед. н. : 13.00.08 / Распопова Т. В. – Магнитогорск, 2002. – 198 с.

7. Розина И. Н. Постановка задачи: исследование синхронной компьютерно-опосредованной коммуникации в образовании / Розина И. Н. // IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies. Media and Culture of Learning, 2002. – С. 476–480.
8. Соколова И. И. Интернет-комунікації в курсі астрофізики педагогічного вузу / И. И. Соколова, Л. Д. Положенцева // ИКТ портал. Матеріали XIV Міжнародної конференції-виставки «Інформаційні технології в освіті» (ИТО-2004).
9. Фатурова В. М. Інтернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості : дис. ... канд. психол. н. : 19.00.07 / Фатурова В. М. – Київ, 2004. – 213 с.

УДК 378.147:005.591.6

ПРОФЕСІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Р. Ю. Федоренко, магістр спеціальності *Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті проаналізовано професійну толерантність як інтегративну характеристику професійної діяльності майбутніх викладачів вищої школи.

Ключові слова: професійна толерантність, професійна діяльність, майбутній викладач вищої школи.

Abstract. The article analyzes professional tolerance as an integrative characteristic of professional activity of future teachers of higher school.

Key words: professional tolerance, professional activity, future high school teacher.

Постановка проблеми. Підготовка магістрантів до викладацької діяльності потребує уточнення сутності і структури цієї діяльності, її найбільш суттєвих характеристик. У дослідженні за основу розуміння сутності викладацької діяльності прийнята її об'єктивна приналежність до сфери педагогічної як її різновиду. Викладацька діяльність як різновид педагогічної має структуру, в якій цілі пов'язані з навчанням і вихованням іншої

людини; способи діяльності – з організацією цих процесів, а результати – з навченістю і вихованістю студентів відповідно обраної ними професії.

Аналіз останніх публікацій показує, що проблема формування професійної толерантності майбутніх викладачів привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, сутність педагогічної взаємодії досліджували А. Бойко, С. Гончаренко, О. Федій, Л. Хомич, Н. Шиян та ін., викладача вищої школи – Н. Бутенко, Н. Волкова, Л. Лебедик [2–3], В. Стрельников [5–7] та ін. У той же час умови формування професійної толерантності майбутнього викладача в системі вищої освіти не були предметом цілісного педагогічного дослідження.

Метою статті є: на основі аналізу науково-методичної літератури виявити та науково обґрунтувати сутність поняття «професійна толерантність» як інтегративної характеристики професійної діяльності майбутніх викладачів вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Учені підкреслюють, що толерантність – це необхідна для сучасного педагога професійна якість, що виявляється в «усвідомленні себе гуманною особистістю, у здатності керувати своїми емоційними та вольовими проявами в проблемних ситуаціях суб'єкт-суб'єктивної взаємодії. Толерантність відображає гуманний тип ставлення до іншого (учня, студента), що характеризується прийняттям позиції й точки зору іншого, співпереживанням його емоційного стану, вербальної й невербальної підтримки суб'єкта комунікації.

На думку вчених, толерантність педагога виявляє його ставлення й рівень відповідальності за побудову та реалізацію діалогічних відносин з ключовими суб'єктами освітнього процесу виступає одним з ключових компонентів його професійної діяльності. Відсутність у педагога толерантності негативно впливає на особистісний розвиток його учнів, знижує ефективність професійної діяльності вчителя в цілому (Ю. Тодорцева [8]).

Слід зазначити, що в останні роки ХХ століття толерантність стала міжнародним терміном, який використовується для харак-

теристики способів співіснування і взаємодії людей, що відрізняються один від одного за багатьма ознаками. Толерантність означає відмову від догматизму, від абсолютизації права на істину, повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур світу, форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності.

Учені розрізняють: міжособистісну толерантність як здатність практичного визнання й прийняття носіїв інших цінностей, логіки мислення, культурних традицій і форм поведінки; міжсоціальну як спрямованість на забезпечення стійкої гармонії між різними соціальними групами; міжконфесійну як повагу і терпимість до чужих вірувань; міжетнічну або міжнаціональну як стійкий інтерес, увагу й шанобливе ставлення до думок, досвіду, звичаїв, поведінки представників інших національностей, етносів та культур; міжкультурну як повагу, розуміння й прийняття багатого розмаїття культур при збереженні позитивного образу власної культури.

С. Братченко, наголошує, що феномен толерантності можна розглядатися з позицій різних підходів, але в цілому вони базуються на декількох спільних аспектах [1, с. 104–117]. Ці аспекти полягають у визнанні того, що: 1) толерантність не є механічним результатом дії внутрішніх або зовнішніх чинників, а наслідок свідомого, осмисленого й відповідального вибору людини, її власної позиції й активності, спрямованої на побудову певних відносин з тим світом людей, що її оточують; 2) за психологічним змістом толерантність не зводиться до окремої властивості або характеристики, а являє собою складний поліфункціональний і багатокомпонентний феномен, який має декілька базових вимірів. Ключовим виміром толерантності є особистісний, у якому вона проявляється у вигляді цінностей, сенсів і установок, що визначають поведінку й діяльність людини в соціумі; 3) загальною для всіх видів і форм толерантності є міжособистісна толерантність як особливий спосіб відносин, спілкування й взаємодії людини з іншими.

З позиції психологів повноцінна, зріла толерантність особистості неодмінно усвідомлена, осмислена і відповідальна. Така

толерантність не зводиться до автоматизму, до простих і стереотипних дій: вона як певна життєва позиція особистості, реалізується у кожній конкретній ситуації, має певний сенс і вимагає від суб'єкта кожного разу пошуку цього сенсу й прийняття відповідального рішення. Водночас вона свідомо передбачає і приймає наявність такої позиції в інших суб'єктів. Свого конкретного вираження толерантність набуває в різних соціальних практиках, де виступає в ролі регулятора людської життєдіяльності. Саме в такому значенні толерантність виступає як культурна норма й моральна цінність, функції та критерії якої актуалізуються в силу об'єктивних соціокультурних обставин. У межах професії толерантність виступає інтегральною характеристикою, яка визначає спрямованість і принципи взаємодії фахівця з оточуючими, залученими до сфери його професійної діяльності. Тобто професійна толерантність виявляється у межах професійної діяльності особистості, її позиції і діях стосовно інших особистостей, залучених до сфери цієї діяльності.

П. Лушин підкреслює, що толерантність – це інтегральна характеристика індивіда, що виявляє його здібність у проблемних і кризових ситуаціях активно взаємодіяти з зовнішнім середовищем [4]. Метою такої взаємодії є успішність адаптації, врівноваження власного стану для розвитку позитивних взаємовідносин з довкіллям і власним «Я», неприпустимістю їх конфронтації. Автор наголошує, що толерантність насамперед когнітивний феномен, спрямований на позитивне сприйняття глобальних культурно-історичних форм людських відносин і особливостей окремих людей. Толерантність виявляється в налаштованості особистості на діалог, на рівноправне спілкування, на відмову від монопольного володіння істиною і поважного ставлення до права «іншого» мати власні думки і погляди.

Сьогодні толерантність як готовність і здатність людини жити і конструктивно діяти у різноманітному і мінливому світі розглядається стратегічною метою сучасної освіти. Її досягнення неминуче вимагає особистісного підходу, бо основу толерантності складає самовизначення і особистісний вибір. Для педагогів вона стає особливою якістю, якої вони набувають не

завдяки накопиченню професійних знань, умінь і навичок, оволодіння компетентностями, а власними зусиллями у виборі життєвих і професійних цінностей. За визначенням С. Братченко «...толерантність – це особливий принцип існування того світу, який людина будує на засадах розуміння і прийняття множинності і різноманіття буття і визнання неминучості співіснування відмінностей» [1].

Розуміння толерантності як інтегральної характеристики майбутніх викладачів вищої школи, пов'язано з виявленням їх особистісної позиції, ціннісного ставлення до всього, що забезпечує їх взаємодію і співпрацю зі студентами. У професійній діяльності викладача вищої школи способом реалізації толерантності є принципи, на яких він вибудовує взаємодію зі студентами в процесі їх навчання та технології, які він обирає для реалізації цих принципів. Толерантність у контексті професійної взаємодії викладача вищого навчального закладу і студентів обумовлює можливість для кожного розвиток як суб'єктів навчального процесу, активне опанування різноманітних способів пізнавальної діяльності, вільний і відкритий доступ до нової інформації, її пошуку і обговорення.

Виходячи з вище наведених міркувань, ми вважаємо, що професійна толерантність майбутніх викладачів вищої школи – це особлива форма особистого ставлення до цілей, завдань і змісту викладацької діяльності, способів її відтворення, що виявляється у демократизації взаємодії викладача і студентів як головних суб'єктів навчального процесу у вищій школі, використанні в його організації методик і педагогічних технологій, що забезпечують діалог зі студентами як рівноправними суб'єктами, відкритості до сприйняття і конструктивного використання усього нового, що стосується цілей, змісту та методів підготовки фахівців у вищій школі.

При визначенні структури професійної толерантності як інтегративної риси викладача вищої школи ми виходили з того, що феномен толерантності, описується когнітивним, емоційним і діяльнісним компонентами.

Висновок. Таким чином, незважаючи на різноманіття підходів, більшість дослідників розглядають професійну толерантність майбутнього викладача вищої школи як інтегральну характеристику, що визначає спрямованість і принципи взаємодії зі студентами, залученими до сфери його професійної діяльності, зумовлює їхній розвиток як суб'єктів навчального процесу. У контексті взаємодії викладача вищого навчального закладу і студентів вона забезпечує можливість активного опанування різноманітних способів пізнавальної діяльності, вільний і відкритий доступ до нової інформації, її пошуку і обговорення.

Список використаних джерел

1. Братченко С. Л. Психологические основания исследования толерантности в образовании / С. Л. Братченко // Педагогика развития: ключевые компетентности и их становление. – Красноярск, 2008. – С. 104–117.
2. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах : монографія / Л. В. Лебедик. – Полтава : ПУЕТ, 2011. – 165 с.
3. Лебедик Л. В. Педагогічний професіоналізм магістрів педагогіки: критерії, показники, рівні / Л. В. Лебедик // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали X Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань, (Ірпінь, 29–30 березня 2012 р.): в 4 ч. – Ірпінь : Вид-во Національного університету ДПС України, 2012. – Ч. 2, секції 3, 4. – С. 203–214.
4. Лушин П. В. О психологии человека в переходной период (Как выжить, когда все рушится) / П. В. Лушин. – Кировоград : КОД, 1999. – 208 с.
5. Стрельников В. Ю. Акмеологічна компетентність викладача вищої школи / В. Ю. Стрельников // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – № 31 (244). – Черкаси : ЧНПУ імені Богдана Хмельницького, 2013. – С. 71–74.
6. Стрельников В. Компоненты профессиональной компетентности преподавателя высшей школы / В. Стрельников // Edukacja i ekonomia. Redakcja naukowa prof. dr.hab. Vaino Rajangu, dr. Tadeusz Trocikowski. – Wloclawek – Kaniewo, 2015. – С. 213–221.

7. Стрельніков В. Ю. Модель професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельніков // Наукові записки ПОІППО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – Вип. 2. – Полтава : ПОІППО, 2012. – С. 25–33.
8. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. В. Тодорцева. – Одеса, 2004. – 20 с.

УДК 378.22.

КІБЕРПЕДАГОГІКА: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

І. І. Шульга, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітньої програми «Педагогіка вищої школи»

І. В. Усанов, к. філософ. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті аналізуються процеси інформатизації освітнього процесу, що породжує кіберпедагогіку, обумовлюючи нові форми і методи педагогічної діяльності, створює багатовимірний простір, що вимагає багатовимірного мислення.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформатизація, кіберпедагогіка.

Abstract. The article analyzes the processes of informatization of the educational process, which generates cyberpedagogy, causing new forms and methods of pedagogical activity, creates a multidimensional space that requires multidimensional thinking.

Key words: information society, informatization, cyberpedagogy.

Постановка проблеми. Процес становлення інформаційної педагогіки зумовлений потребами часу, насамперед, бурхливим розвитком інформаційного суспільства, що вносить радикальні зміни у всі сфери суспільного і особистого життя людини, в тому числі й освіти. Виклики, спричинені інформаційною епохою щодо розвитку освіти в умовах глобалізації, пов'язані зі зміною статусу цього інституту в системі суспільної життєдіяльності, тому потребують невідкладних відповідей.

Йдеться про нове бачення суспільної ролі освіти, її змісту, технологій здійснення тощо. Відбувається зміна традиційних

засобів навчання, яка призводить до модернізації змісту, форм та методів, новими – електронними. Їх поява покликала до життя таке нове явище, як інформаційна педагогіка або кіберпедагогіка – феномен й досі недостатньо артикульований науковою спільнотою та досліджений в філософсько-педагогічній літературі. Осмислення цього явища, осягнення природи і сутності становлення інформаційної педагогіки є завданням актуальним і невідкладним.

Важливим чинником також є інтеграційні тенденції в світовому освітньому просторі, що сприяє підвищенню якості вищої освіти та конкурентоспроможності українських фахівців на світовому ринку праці, що, передусім, пов'язано з соціокультурними змінами у суспільстві та активним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що особливу актуальність проблема становлення та розвитку інформаційного суспільства набула в 70–80-х рр. ХХ століття, над розробкою якої працювали такі відомі дослідники, як Д. Белл, Й. Масуда, М. Порат, Т. Стоуньєр, В. Дайзард, М. Кастельс та інші.

З середини ХХ століття актуалізуються дослідження викликів, що постають перед освітою, навчання і виховання підростаючого покоління. В роботах таких всесвітньо відомих авторів, як Д. Белл, З. Бжезинський, В. Дайзард, Р. Девіс, Дж. Мартін, Дж. Нейсбіт, Ж. Рюс, Е. Тоффлер, інших дослідників моделюються зміни, що мають відбутись в освіті завдяки впливу інформаційної революції. Мова йде, насамперед, про зміну характеру взаємодії суб'єкта і об'єкта навчально-виховного процесу, модернізацію його змісту, впровадження нових освітніх технологій тощо.

Проблемам освіти ХХІ століття: інтеграції, трансформації, модернізації, демократизації, глобалізації, інформатизації, стандартизації тощо присвячені публікації таких українських філософів, як: В. Андрущенко, А. Бойко, В. Воронкова, Л. Дротянко, Т. Жижко, С. Клепко, Н. Кочубей, М. Попович, І. Предборська, В. Савельєв, В. Шевченко, А. Ярошенко тощо; зарубіжних

науковців – У. Бек, В. Біблер, Б. Гершунський, В. Лекторський, З. Сокулер, М. Фуллан та інші.

Оскільки інформаційна епоха активно і глибоко впливає на освітній процес, потребує його суттєвих трансформацій, приведення у відповідність до нових вимог часу, то питання передбачає визначення кола питань, що входять до проблемного поля інформаційної педагогіки і потребує подальшого аналізу.

Формулювання мети. Метою статті є визначення сутності інформаційної педагогіки на основі аналізу впливу інформаційної революції на сучасні освітні процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасну епоху називають епохою четвертої глобальної революції – революції персоналізму. Зміст епохи, що охоплює усі сфери нашого життя, зумовлює модернізацію соціального інституту освіти як органічної складової соціального організму країни, континенту чи світу.

Історично становлення інформаційних епох нерозривно пов'язаний з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які в сучасному розумінні становлять складне, системне, комплексне явище, що охоплює широке коло технічних, технологічних, соціально-економічних, соціокультурних та організаційних процесів [4, с. 99]. Еволюція та конвергенція ІКТ є невичерпним джерелом модернізації вищої освіти через упровадження педагогічних інновацій.

З кінця ХХ ст. увагу світового наукового співтовариства привертає питання дослідження інтеграції та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, яка відбувається не тільки за рахунок зближення різномірних технологій, але й за рахунок їх взаємопроникнення, взаємовпливу, що створює передумови отримання синергетичних технологічних результатів.

Інновації в педагогіці проявились в перегляді парадигми освіти індустріального розвитку суспільства. Актуальні її настанови почали втрачати свої акценти (освіта для суспільного виробництва; освіта на все життя; викладач передає знання студентам; незмінна структура й обсяг навчальних дисциплін; книга – основний засіб навчання тощо) [5, с. 43]. На думку

деяких дослідників, педагогіка як наука еволюційно перероджується в інформаційну кіберпедагогіку чи електронну (e-pedagogy) [6, с. 67]. Значний інтерес викликають ІКТН, зорієнтовані на активний пізнавальний процес і на колективну роботу з використанням різних джерел, інструментів, інтернет-сервісів [2, с. 44], отримує розвиток мережне ментерство (індивідуальне наставництво). О. Андрєєв окреслив передумови формування електронної педагогіки, серед яких [6, с. 70]: а) становлення й розвиток теоретичної бази, понятійного апарату (дистанційне навчання, електронне навчання, вебінар, персональне навчальне середовище тощо); б) розширення можливостей та методик проведення занять з використанням ІКТ (зокрема дистанційних); в) дидактична спрямованість програмних засобів і сервісів мережі Інтернет; г) наявність різноманітних форм подання електронних навчальних матеріалів; д) широкий інтерес студентів і викладачів до ефективного викладання та навчальної діяльності з використанням ІКТ; е) розширення нормативно-правового забезпечення ІКТН; ж) дослідження організаційних форм навчання, пошук оптимального їх поєднання й вагомості в змішаному (від англ. blended learning) і дистанційному варіантах проведення навчального процесу.

Веб-технології та технології хмарних обчислень стають основою для створення відкритого освітнього простору (середовища, у якому у відкритому доступі існують, циркулюють і поширюються навчальні матеріали) [1]. З дистанційним навчанням тісно пов'язане мобільне навчання (m-learning) [3; 4].

Отже, можна виділити такі позитивні тенденції процесу інформатизації освіти в загальному інформаційному просторі як доступність, відкритість, індивідуалізація, різноплановість, розширення вікових та часових рамок традиційного освітнього процесу тощо.

Умовою становлення інформаційної педагогіки є формування самостійного мислення особистості. Це нова форма освіти, в якій стираються розбіжності між науковим (дослідницьким) і навчальним, фундаментальним і прикладним знанням. Відбувається синтез гуманітарного й природничо-наукового знання,

стає помітною певна штучність, умовність предметної (дисциплінарної) структури як навчального, так і наукового знання. У новому інформаційно-освітньому просторі знання розвиваються як єдина динамічна система. Вона включає системи індивідуального, диференційованого, дистанційного навчання; динамічний перерозподіл функцій педагога і особи, яка навчається; інтелектуалізація навчальних систем; діалогізація навчального процесу [3].

Формування розвиненої, самодостатньої, творчої особистості, здатної приймати оптимальні рішення в складних умовах та під впливом певної кількості об'єктивних та суб'єктивних факторів, часто суперечливих і протилежних – значною мірою є породженням інформатизації суспільства і освіти в цілому та інформаційної педагогіки зокрема.

Під інформаційною педагогікою розуміється особливий тип педагогіки, природа і зміст якого зумовлені закономірностями функціонування інформаційних ресурсів, покликаних до життя сучасною інформаційною революцією. Логіко-методологічне та світоглядне значення даного поняття полягає у системному перетворенні структури і функцій освітньої системи, в якій в якості технічної основи використовуються інформаційно-комунікаційні технології та створенні принципово нової моделі діяльності в освіті, науці, економіці, суспільстві.

Висновок. Узагальнюючи результати проведеного аналізу можна стверджувати, що світ, що розвивається на основі принципів сприйняття і трансляції великих інформаційних потоків, а також розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, вимагає від людини нового ставлення до інформації і знання, без якого неможливою є особистісна адаптація і соціалізація. У зв'язку з цим однією з найактуальніших сфер сучасного суспільного функціонування є інформаційна освіта. Однією з ключових проблем світу, що динамічно змінюється, є необхідність спеціальної підготовки сучасної людини до життя в суспільстві знання, зростання потреби кожного в постійному підвищенні кваліфікації, оновленні знань, засвоєнні нових видів діяльності. Основним інструментом такої самореалізації і само-

вдосконалення є освіта, доступна на будь-якому етапі життя і професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Воронкін О. С. Роль «хмарних» обчислень у реалізації концепції відкритої освіти / О. С. Воронкін // FOSS Lviv 2015 : зб. наук. пр. V міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23–26 квіт. 2015 р.). Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 12–14.
2. Герасимчук О. О. E-learning. Хнології електронного навчання : навч. посіб. / О. О. Герасимчук. – Луцьк : ЛДТУ, 2008. – 432 с.
3. Кивлюк О. П. Інформаційна педагогіка: філософія, теорія, практика : [монографія] / О. П. Кивлюк. – Київ : УАН ВІР, 2011. – 336 с.
4. Манако А. Ф. Инновации в образовании: эволюция и конвергенция как источник трансформаций / А. Ф. Манако, А. С. Воронкин // Новые информационные технологии в образовании для всех: непрерывное обучение : кол. моногр. / В. И. Гриценко, В. Б. Белосова, В. Б. Артеменко и др. – Киев : Издат. дом «Академ-периодика», 2013. Разд. 5. С. 90–120.
5. Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. Москва : Эгвес, 2008. – 136 с.
6. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання : кол. монографія / О. О. Андреев, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко та ін. ; за ред. О. О. Андреева, В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, 2013. – 212 с.

УДК 378.147:005.591.6

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КУХАРІВ І ОФІЦІАНТІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Т. М. Якубенко, магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті проаналізовано критерії формування професійної компетентності майбутніх кухарів і офіціантів у професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: критерій, професійна компетентність, кухар, офіціант, професійно-технічний навчальний заклад.

Abstract. The article analyzes the criteria for the formation of professional competence of future chefs and waiters in vocational schools.

Key words: criterion, professional competence, cook, waiter, vocational school.

Постановка проблеми. Практика професійно-технічних навчальних закладів України потребує теоретичного вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх кухарів і офіціантів. Компетентнісний підхід зумовлює посилення прикладного, практичного характеру освіти й полягає в тому, щоб, не збільшуючи обсягу інформованості учня, допомогти йому самостійно розв'язувати проблеми, діяти ефективно в ситуаціях професійного, особистого й суспільного життя.

Аналіз останніх публікацій показує, що компетентнісний підхід є предметом наукового дослідження вітчизняних науковців – Н. Бібік, Л. Кравченко, М. Лук'янової, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Стрельнікова [3] та ін. У контексті компетентнісного підходу постає завдання пошуку критеріїв формування професійної компетентності майбутніх кухарів і офіціантів у професійно-технічних навчальних закладах.

Л. Сергєєва, А. Молчанов, О. Пашенко перевагами достовірного оцінювання вважають підвищення об'єктивності та узгодженості, забезпечення зворотного зв'язку щодо ефективності навчання, конкретизацію напрямів роботи для досягнення успіху та визначення критеріїв якісної роботи в професії. Методами достовірного оцінювання визначені: вибір відповіді серед запропонованих варіантів або пригадування інформації; моделювання відповіді на основі нових та раніше набутих знань; створення реального (матеріального) продукту, який свідчить про опанування певних понять, вмінь, навичок, здатність застосовувати, аналізувати, синтезувати тощо; виконання дій, які свідчать про засвоєння та здатність комплексно застосовувати певні вміння, навички [21.2, с. 42–44]. Отже, методами оцінювання за умов спрямованої самоорганізації можуть бути тести, кваліфікаційні завдання, завдання для проекту, творчий звіт тощо.

Метою статті є пошук критеріїв для проведення достовірного оцінювання, формулювання навчальних завдань та навчальних результатів, які описують задані компетенції кухаря і офіціанта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми розглядаємо професійну компетентність випускника як множину ключових та професійних компетенцій, професійно важливих якостей, які дозволять йому фахово використовувати знання та вміння на робочому місці на рівні встановлених вимог, досягати очікуваних результатів, діяти в нестандартних ситуаціях, швидко адаптуватись до змінних умов виробничого середовища, бути конкурентоздатним на ринку праці, використовувати та розвивати власні творчі здібності, віднайти своє місце у соціумі тощо.

Якість підготовки кухаря і офіціанта розглядаємо як сукупність суттєвих властивостей і характеристик, рівень яких формується в процесі здійснення освітньої діяльності і має відповідати потребам споживачів (суспільства, ринку праці, роботодавців, самої особи).

Отже, необхідним є обґрунтування системи оцінювання сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця, визначення критеріїв та рівнів оцінювання набутої компетентності як здатності учня розв'язувати проблеми. Оцінювання як важливий компонент процесу формування професійної компетентності ґрунтується на порівнянні навчального результату із встановленими нормативами. Вибір методів оцінювання та встановлення критеріїв, які б вказували на досягнення результату, здійснюється на підставі вивчення очікувань роботодавців, навчального закладу, учнів.

Під поняттям «критерій» ми розуміємо засіб оцінки людини, предмета, явища; мірило для визначення вірогідності знань та їх відповідності об'єктивній дійсності [1, с. 465]. Ми виокремлюємо такі рівні сформованості професійної компетентності: 1) репродуктивний: початковий, середній; 2) адаптивний: достатній, високий.

Рівень професійної компетентності кваліфікованого робітника (кухаря і офіціанта) як суб'єкта діяльності, характеризується

здатністю активно, вмотивовано та усвідомлено застосовувати в реальній професійній діяльності конкретні професійні знання, вміння, фахові навички, які є результатом професійної освіти, досвіду практичної діяльності, рефлексії та відповідної адаптації.

Кваліфікований робітник *«кухар»* – фахівець з приготування їжі, має завдання та обов’язки: приймає сировину; здійснює її підготовку; організовує зберігання продуктів; готує холодні закуски; готує гарячі страви; випікає з борошна; формує та панірує напівфабрикати; порціонує страви; здійснює оформлення страв.

Повинен знати: рецептури та технологію приготування усіх видів страв та кулінарних виробів, особливості приготування національних, фірмових страв та страв іноземних кухонь; правила оформлення та подачі порційних страв та страв на замовлення; правила складання банкетного меню; приготування різних видів тіста та виробів з нього; основи, значення та технологію приготування дієтичного та дитячого харчування; ознаки доброякісності харчових продуктів та органолептичні методи їх визначення; умови, строки зберігання та реалізації сирової та готової продукції, напівфабрикатів; вихід готових виробів; санітарно-гігієнічні правила утримання продуктів, кухні, та службових приміщень; правила особистої гігієни; правила використання та призначення обладнання, виробничого інвентаря, інструментів вимірювальних приладів, посуду, тари; правила охорони праці, внутрішнього розпорядку і вимог пожежної безпеки.

Професійний ріст починається з посади помічника кухаря. А потім у відповідності зі спеціалізацією і за умови гідного виконання своїх обов’язків, людина стає кухарем відповідного напрямку діяльності. При цьому поступово підвищується кваліфікація шляхом присвоєння розряду. При досягненні рівня 5–6 розряду можна сміливо розраховувати на посаду шеф-кухаря.

Кваліфікований робітник *«офіціант»*, 3-й розряд, має завдання та обов’язки: готує зал до обслуговування споживачів; отримує посуд, прибори, столову білизну; полірує посуд, прибори; складає серветки різними способами; здійснює попередню

сервіровку столів; приймає замовлення від споживачів; отримує страви в роздавальні та в буфеті; подає страви і напої; обслуговує неофіційні банкети; оформляє рахунки і розраховується по них із споживачами; прибирає використані посуд, прибори; замінює столову білизну. Повинен знати: асортимент, рецептури, технологію виготовлення страв і напоїв; кулінарну характеристику страв і напоїв; правила і технічні прийоми обслуговування споживачів; форми складання серветок; правила оформлення столу квітами; види меню, порядок запису страв і напоїв в меню; правила і порядок подавання страв і напоїв, вимоги до їх оформлення і температури, відповідність асортименту винногорілчаных виробів характеру страв; порядок оформлення рахунків та форми розрахунку із споживачами, в тому числі за кредитними картками; види і призначення посуду, приборів, столової білизни, способи їх зберігання; правила експлуатації відповідних видів технологічного обладнання, виробничого інвентарю, інструменту, ваговимірювальних приладів, їх призначення та використання в технологічному процесі; правила роботи підприємств громадського харчування; санітарні правила для підприємств громадського харчування; правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; основи психології; принципи професійної етики; іноземну мову в межах розмовного мінімуму; правила і норми охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Кваліфікований робітник *«офіціант»*, 4-й розряд, має завдання та обов'язки: обслуговує споживачів у закладах харчування із складною сервіровкою столів, прийманням замовлень від споживачів; готує зал до обслуговування; отримує посуд, прибори, білизну і здає їх після закінчення зміни; прибирає столи; здійснює попередню сервіровку столів залежно від виду обслуговування; надає споживачам допомогу під час вибору страв і напоїв, рекомендує напої до страв, подає їх на столи; розраховується із споживачами, виписує рахунок на бланку встановленої форми; здає виручку в касу підприємства в установленому порядку; обслуговує весілля, товариські зустрічі,

вечори відпочинку, ювілеї на підприємствах громадського харчування, на підприємстві замовника та вдома.

Повинен знати: види обслуговування споживачів та сервіровки столів у ресторанах, кафе та барах з включенням у меню виготовлених на замовлення та фірмових страв, напоїв, кондитерських виробів; види та правила сервіровки столів та обслуговування різноманітних урочистостей за замовленнями підприємств, організацій, окремих споживачів; асортимент, кулінарні характеристики, правила подавання страв та ціни на них; види, призначення та вимоги до посуду, приборів, білизни, що використовуються; порядок їх отримання та здавання; правила експлуатації відповідних видів технологічного обладнання, виробничого інвентарю, інструменту, ваговимірювальних приладів, їх призначення та використання в технологічному процесі; правила етикету під час обслуговування споживачів; порядок розрахунків із споживачами за готівку та у безготівковому порядку; правила ведення обліку та здавання виручки; правила і норми охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Висновки, які покладаємо в основу розробки дидактичних засобів діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутніх кухарів і офіціантів, є такими:

1) для низького рівня майбутнього фахівця характерними є дії, пов'язані із елементарними визначеннями та процесами. Учень пригадує загальні терміни, визначає основні методи, прийоми та процедури, нездатний оцінити свій потенціал та залежність результатів діяльності від нього. Виявляє низький рівень мотивації, ускладнення в налагодженні комунікативної взаємодії;

2) на середньому рівні учень пояснює взаємозв'язок основних понять, наводить приклади, робить порівняння, демонструє послідовне виконання трудових прийомів, передбачає наслідки технологічних процесів, усвідомлює власний рівень досягнень. Особистий творчий потенціал ототожнюється з успішністю, правильно визначаються пріоритети у саморозвитку;

3) на достатньому рівні учень здатний до аналізу, виявлення та усунення логічних помилок та недоліків в обґрунтуванні, виокремлює системні твердження, робить та ілюструє висновки. Здатний синтезувати набуті знання, вміння та навички, створити новий продукт, діяти в нестандартних умовах (незнайомій ситуації). Виявляє високий рівень вмотивованості, впевнений у своїх знаннях, готовий до сприйняття нового, демонструє активність, комунікабельність;

4) високий рівень характеризується здатністю учня до формулювання самостійних оціночних суджень, аргументованих висновків, порівняння, об'єктивної оцінки власних досягнень, творчого пошуку. Виявляє стійку вмотивовану позицію щодо власного професійного розвитку, організаторські здібності, швидко адаптується до нових умов діяльності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
2. Практикум педагогічної майстерності: навчальний посібник / [кол. автор.: Л. М. Сергєєва, А. О. Молчанова, О. В. Пашенко] ; за ред. В. В. Олійника. – Київ : АртЕкономі, 2011. – 186 с.
3. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Частина 1

Головна редакторка ***М. П. Гречук***
Комп'ютерне верстання ***О. С. Корніліч***

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 17,3.
Тираж 100 пр. Зам. № 210/1968.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.